Rashi on Job
רש"י על איוב
merged
https://www.sefaria.org/Rashi_on_Job
This file contains merged sections from the following text versions:
-Sefaria vocalized edition
-https://www.sefaria.org/

רש"י על איוב

Chapter 1

Verse 1

אִישׁ הָיָה בְּאֶרֶץ עוּץ. פֵּירוּשׁוֹ: בְּאֶרֶץ אֲרָם, כְּמָה דִכְתִיב "אֶת עוּץ בְּכֹרוֹ" מִבְּנֵי נָחוֹר (בראשית כב:כא):
וְהָיָה הָאִישׁ. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא לְשׁוֹן עָתִיד, כֵּן דֶּרֶךְ לָשׁוֹן עִבְרִית; וּלְשׁוֹן מְלִיצָתוֹ:
וְהוֹוֶה הָאִישׁ הַהוּא גָּדוֹל מִכָּל בְּנֵי קֶדֶם – בְּנֵי אֶרֶץ הַמִּזְרָחִי; שֶׁאֲרָם בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל עוֹלָם הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "מִן אֲרָם יַנְחֵנִי בָלָק מֶלֶךְ מוֹאָב" (במדבר כג:ז). דָּבָר אַחֵר: עוּץ – זֶה אִיּוֹב; בּוּז – זֶה אֱלִיהוּא בֶּן בַּרַכְאֵל הַבּוּזִי; וְהֲרֵי הוּא שֶׁאָמַר אִיּוֹב: "וּבוּז מִשְׁפָּחוֹת יְחִתֵּנִי" (איוב לא:לד) – זֶה הוּא מִמִּשְׁפַּחְתִּי שֶׁמִּחָתָה דְּבָרַי; וְהַיְנוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי (סנהדרין לט:): מִינֵּהּ וּבֵהּ אַבָּא לֵיזִיל בֵּהּ נַרְגָּא. דָּבָר אַחֵר: בְּאֶרֶץ עוּץ. בְּאֶרֶץ שֶׁנּוֹטְלִין מִמֶּנּוּ עֵצוֹת רָעוֹת עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "מִן הָאָרֶץ הַהִיא יָצָא אַשּׁוּר" וּמָה עֵצָה נָטְלוּ? שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: לֹא כָּל הֵימֶנּוּ לִטּוֹל אֶת הָעֶלְיוֹנִים ((בראשית י:יא); וְלִתֵּן לָנוּ אֶת הַתַּחְתּוֹנִים! אֶלָּא בּוֹאוּ לְאֶרֶץ שִׁנְעָר שֶׁשָּׁם אֱלוֹהוּת הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ "אֶרֶץ פְּסִילִים הִיא" (ירמיהו נ:לח). "וְנַעֲשֶׂה מִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם" (בראשית יא:ד), וְאֵין שֵׁם הָאָמוּר כָּאן אֶלָּא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ" (שמות כג:יג). מָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? יָשַׁב עֲלֵיהֶם בְּדִין וְהֶעֱמִיד עֲלֵיהֶם עַדִּים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּרֶד ה' לִרְאֹת אֶת הָעִיר וְאֶת הַמִּגְדָּל" (בראשית יא:ה) – וְכִי צָרִיךְ יְרִידָה לְפְנֵי הַמָּקוֹם לִרְאוֹת? וְהַכְתִיב "עֵינֵי ה' מְשׁוֹטְטוֹת בְּכָל הָאָרֶץ" (זכריה ד:י)! שֶׁאֵין דָּנִין אֶלָּא עַל פִּי עֵדֵי רְאִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע", אֶלָּא לְמַד הַלָּכָה לְדוֹרוֹת (ויקרא ה:א):
וְהָיָה. פְּשׁוּטוֹ כְּמוֹ וַיְהִי, וּמַשְׁמָעוֹ לְעָבָר וּלְהַבָּא:
תָּם וְיָשָׁר. אֲבָל בִּדְבָרִים שֶׁבֵּין קוֹנוֹ וּבֵינוֹ לֹא הָיָה צַדִּיק? לְכָךְ נֶאֱמַר: וְיֵרֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע:

Verse 2

Verse 3

שִׁבְעַת אַלְפֵי צֹאן. הָרוֹב מָנָה תְּחִלָּה:
גָּדוֹל מִכָּל בְּנֵי קֶדֶם. מִדּוֹר הַפְּלָגָה, דִּכְתִיב "וַיְהִי בְּנָסְעָם מִקֶּדֶם" (בראשית יא:ב). אֲבָל מֵאַבְרָהָם אֵינוֹ כֵּן, שֶׁהֲרֵי בְּאַבְרָהָם כְּתִיב בּוֹ 'הַגָּדוֹל', שֶׁנֶּאֱמַר "וְשֵׁם חֶבְרוֹן לְפָנִים קִרְיַת אַרְבַּע הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים הוּא" (יהושע יד:טו). הָיָה לוֹ לִכְתֹּב 'אָדָם גָּדוֹל', וְלָמָּה כָּתַב "הָאָדָם הַגָּדוֹל"? אֶלָּא רֶמֶז שֶׁהוּא אָדָם גָּדוֹל, שֶׁעָמַד בְּעֶשֶׂר נִסְיוֹנוֹת. לְפִיכָךְ כּוֹתְבִין אוֹתוֹ שְׁנֵי הֵהִי"ן. וְאִיּוֹב שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ גָּדוֹל – לֹא עָמַד אֶלָּא בְּאַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר "תָּם וְיָשָׁר וְגוֹ'" – מִכָּל אוֹתוֹ הַדּוֹר, שֶׁלֹּא נִתְפַּס עַל אוֹתוֹ עָוֹן (סא"א):

Verse 4

וְהָלְכוּ בָנָיו וְעָשׂוּ מִשְׁתֶּה בֵּית אִישׁ יוֹמוֹ. בְּבֵית כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹמוֹ:
וְשָׁלְחוּ וְקָרְאוּ. כְּמוֹ וְשׁוֹלְחִים וְקוֹרְאִים, שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין כֵּן תָּמִיד:

Verse 5

וַיְהִי כִּי הִקִּיפוּ. כַּאֲשֶׁר כָּלוּ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, נוֹהֵג הָיָה אִיּוֹב בְּכָל סוֹף שִׁבְעַת הַיָּמִים, שֶׁחָזְרוּ יְמֵי חֻלְיָתָם, הָיָה שׁוֹלֵחַ וּמְקַדְּשָׁם, כְּלוֹמַר: מְזֻמָּנִים וְקוֹרְאָם; כְּמוֹ "הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר" (במדבר יא:יח):
וְהִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר וְהֶעֱלָה. מִלְּיצָתוֹ, שֶׁהָיָה מַשְׁכִּים וּמַעֲלֶה עוֹלוֹת. לָכֵן כָּתַב בִּלְשׁוֹן עָתִיד, שֶׁהָיָה נוֹהֵג לַעֲשׂוֹת כֵּן תָּמִיד, לְסוֹף כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים:
מִסְפַּר כֻּלָּם. הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת:
וּבֵרַכוּ. לְשׁוֹן כִּנּוּי כְּלַפֵּי מַעְלָה:
כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב. כְּמוֹ הָיָה עוֹשֶׂה מָחָר; כְּשֶׁכָּתַב בְּדָבָר הַהוֹוֶה וְתָדִיר, פְּעָמִים שֶׁכָּתַב בּוֹ לְשׁוֹן עָבָר וּפְעָמִים לְשׁוֹן עָתִיד:

Verse 6

וַיְהִי הַיּוֹם. אוֹתוֹ יוֹם שֶׁהָיָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ראש השנה טז.), שֶׁהוּא יוֹם תְּרוּעָה, וְצִוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַשָּׂטָן לְהָבִיא זְכוּת וְחוֹבָה שֶׁל כָּל הַבְּרִיּוֹת. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב מְשׁוּט בָּאָרֶץ :
וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל־ה׳. לָרִיב עִמּוֹ, שֶׁאֵין לְהִתְיַצֵּב אֶלָּא עַל־דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "נִצָּב לָרִיב ה׳" (ישעיהו ג:יג):
וַיָּבֹא גַּם הַשָּׂטָן בְּתוֹכָם. לְקַטְרֵג הַבְּרִיּוֹת:

Verse 7

מֵאַיִן תָּבֹא. דִּבֵּר הַכָּתוּב דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁהַגָּדוֹל מְדַבֵּר תְּחִלָּה וּמַרְשֶׁה הַקָּטָן לַעֲנוֹת:
מְשׁוּט בָּאָרֶץ. כַּאֲשֶׁר מְפָרֵשׁ לְמַעְלָה, וּבַהֲגָדָה דְּהַשּׁוּתָפִין הוּא (בבא בתרא טז.):
מְשׁוּט בָּאָרֶץ וּמֵהִתְהַלֵּךְ בָּהּ. כֵּן דַּרְכִּי, לָשׁוּט וְלִרְאוֹת רָעִים וְטוֹבִים; וְשׁוֹטְטִתִּי בְּכָל הָאָרֶץ וְלֹא מָצָאתִי כְּאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ" (בראשית יג:יז). וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא טז.): שָׂטָן לְשֵׁם שָׂמַיִם נִתְכַּוֵּן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא נִשְׂכָּח לִפְנֵי אֱלֹהֵינוּ זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם:

Verse 8

הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ עַל עַבְדִּי אִיּוֹב. שְׁתִרְצָה לְקַטְרְגוֹ:
הֲשַׂמְתָּ. לְשׁוֹן תִּימַהּ הוּא:
תָּם וְיָשָׁר. שָׁלֵם בְּמַעֲשָׂיו:

Verse 9

הֲחִנָּם יָרֵא אִיּוֹב. בְּתִמִּיהָ:

Verse 10

הֲלֹא. אַתָּה שַׂכְתָּ בַּעֲדוֹ לְפִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאַתָּה רָגִיל אֶצְלוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ נִסִּים, וּפָרֶה וְרָבֶה, לְפִיכָךְ עוֹשֶׂה צְדָקוֹת הַלָּלוּ; אֲבָל לֹא נִסִּיתָ אוֹתוֹ:
שַׂכְתָּ בַּעֲדוֹ. הִגַּנְתָּ בַּעֲדוֹ, כְּמוֹ "הָסֵר מְשׂוּכָתוֹ" (ישעיהו ה:ה) – מְחִיצָתוֹ.
וְכָל ׳בְּעַד׳ הָאָמוּר בִּלְשׁוֹן עִבְרִי אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן ׳כְּנֶגְדּוֹ וּבְפָנָיו׳; כְּמוֹ "וְכַפֶּר בַּעֲדָךְ" (ויקרא ט:ז) – קַבֵּל הֶעָוֹן כְּנֶגְדְּךָ וּבְפָנֶיךָ, לְהִיוֹת הַכַּפָּרָה מָגֵן בַּעֲדָךְ; וְכֵן "ה׳ מָגֵן בַּעֲדִי" (תהלים ג:ד):
פָּרַץ בָּאָרֶץ. נִתְחַזְּקוּ, כְּמוֹ "וְכֵן יִפְרֹץ" (שמות א:יב), וּמְתַרְגְּמִינַן: "יִתְקוֹף". זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ בַּהֲגָדָה (בבא בתרא טו:; טז.): פָּרַץ גְּדֵרוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁהָעִזִּים הוֹרְגִים הַזְּאֵבִים:

Verse 11

וְאוּלָם. לוּ הָיִיתָ נוֹגֵעַ בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ, אִם לֹא עַל פָּנֶיךָ יְבָרֲכֶךָּ. מִיָּד; בְּתִמִּיהָ. וְאָז:

Verse 12

וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל הַשָּׂטָן הִנֵּה כָל אֲשֶׁר לוֹ בְּיָדֶךָ. (דָּבָר אַחֵר:) וַיְהִי הַיּוֹם, אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁחָזְרוּ חֻלְיָתָם לְאֵכוֹל בְּבֵית אֲחִיהֶם הַבְּכוֹר:

בְּנֵי הָאֱלֹהִים. צְבָא הַשָּׁמַיִם הַקְּרוֹבִים לַשְּׁכִינָה, לִהְיוֹת בְּנֵי בֵיתוֹ; וְעַל שֵׁם כָּךְ נִקְרְאוּ בָּנָיו:
לְהִתְיַצֵּב עַל ה׳. סְבִיבוֹתָיו, כְּמוֹ ״לְכָל הַנִּצָּבִים עָלָיו״ (בראשית מה:א):

Verse 13

Verse 14

עַל יְדֵיהֶם. כְּמוֹ ״אִישׁ עַל יָדוֹ״ (במדבר ב:יז). וְאֵינוֹ לְשׁוֹן ׳מָקוֹם׳, אֶלָּא עַל שֵׁם שֶׁהוּא מוּכָן וּמְזֻמָּן לְיָדוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ בַּהַגָּדָה (בבא בתרא טו:; טז.) שֶׁהִטְעִימָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא, שֶׁלְּאַחַר חֲרִישַׁת הָאֻתּוֹנוֹת הָיוּ זוֹרְעִים עִם הַחֲרִישָׁה וְרוֹעוֹת הָאֻתּוֹנוֹת מִיָּד חָזְרוּ מִן הַתֶּלֶם:

Verse 15

וַתִּפֹּל שָׁבָא. נִתְנַפְּלָה וְחָנְתָה מַלְכוּת שְׁבָא עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ (בראשית כ״ה:י״ח) ״עַל פְּנֵי כָל אֶחָיו נָפָל״:
וְאֶת־הַנְּעָרִים. מְשָׁרְתֶיךָ, הַשּׁוֹמְרִים אוֹתָם:
וְאִמְּלְטָה. אֵין מִלְּיטָה אֶלָּא לְשׁוֹן הַשְׁמָטָה, שֶׁנִּשְׁמַט מִן הַצָּרָה, (וּבָאתִי לְהַגִּיד לָךְ. וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיד, מִיָּד מֵת כֵּן הוּא בס״א):

Verse 16

וּבַנְּעָרִים. בַּמְשָׁרְתִים שׁוֹמְרֵי הַצֹּאן מְדַבֵּר הַכָּתוּב:

Verse 17

וַיִּפְשְׁטוּ עַל הַגְּמַלִּים. זֶה לְשׁוֹן ״בָּזְזוּ בַז״ (ישעיה לג:כג) – לְפִי מִנְהָגָם. כָּל זְמַן שֶׁהֵם מְהַלְּכִים, נִדְבָּקִים יַחַד וְהוֹלְכִים בְּמַאֲרָב, שֶׁלֹּא יָבִינוּ בָּהֶם וְיַבְרִיחוּ אֶת הַמִּקְנֶה; וּכְשֶׁמַּגִּיעִים לְמָקוֹם הַמִּקְנֶה, פּוֹשְׁטִים בְּמָרְחָב הַמִּקְנֶה זֶה לְכָאן וְזֶה לְכָאן, לֶאֱסֹף הַמִּקְנֶה. וְהַמַּלְאָכִים הַלָּלוּ – שְׁלוּחֵי עָטָן הָיוּ; וּכְדֵי לְהַקְנִיטוֹ וּלְהַחֲטִיאוֹ בִּשְׁרוּחוֹ תְּחִלָּה בְּהֶפְסֵד מוּעָט, וְאַחַר כָּךְ בְּגָדוֹל הֵימֶנּוּ, וְכֵן כֻּלָּם:

Verse 18

Verse 19

מֵעֵבֶר הַמִּדְבָּר. מִצַּד שֵׁנִי שֶׁל מִדְבָּר, וְהָיָה הַבַּיִת מִצַּד זֶה; וְזֶהוּ לְשׁוֹן ׳עֵבֶר׳ בַּמִּקְרָא עַל הַנְּעָרִים. בָּנִים, אֲבָל אֵין צָרִיךְ לְהַזְכִּיר הַבָּנוֹת
(לְהַגִּיד לָךְ. שֶׁהָיָה לוֹ רְשׁוּת לְהַגִּיד, וְהָיָה מֵת בְּאוֹתוֹ רֶגַע ס״א אינו):

Verse 20

וַיָּגָז. תָּלַשׁ, כְּמוֹ ״גָּזִי נִזְרֵךְ״ (ירמיה ז:כט), וּמְתַרְגְּמִינָן: ״תְּלִישָׁה״, וּכְמוֹ ״מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גּוֹזִי״ (תהלים עא:ו) – מוֹשְׁכִי:

Verse 21

מִבֶּטֶן אִמִּי. הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לוֹקַחְתִּי מִשָּׁם (בראשית ג:כג), אוֹ אִמִּי מַמָּשׁ
וְעָרוֹם אָשׁוּב שָׁמָּה. לֹא בַבֶּטֶן הוּא מְדַבֵּר. וּמַה שָּׁמָּה? אֶל מְקוֹם תְּשׁוּבָתוֹ. וְעַל שֶׁהוּא מוּכָן לְכָךְ, וְלֹא יֶחֱלִיף הַחֹק לָשׁוּב כִּי אִם אֶל הֶעָפָר, לְפִיכָךְ לֹא הֻצְרַךְ לְהַזְכִּירוֹ:

Verse 22

תִּפְלָה. לֹא שׁוּם שֶׁמֶץ וְתִפְלוּת נָתַן עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּמוֹ (ירמיהו כג:יג) ״וּבִנְבִיאֵי שֹׁמְרוֹן רָאִיתִי תִּפְלָה״:

וְלֹא נָתַן. לְהַטִּיל תְּפִלָּה וְעוֹל אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּמוֹ ״נָתְנוּ לְדָוִד וְרָבוֹת וְלִי נָתְנוּ הָאֱלֹפִים״ (שמואל א יח:ח):

Chapter 2

Verse 1

Verse 2

אֵי מִזֶּה תָּבוֹא. אַיֵּה מָקוֹם שֶׁתּוּכַל לוֹמַר: מִזֶּה אֲנִי בָּא?

Verse 3

מַחֲזִיק. אוֹחֵז, כְּמוֹ ״וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֶק בּוֹ״ (שמות ד:ד), ״מַחֲזִיק בְּאָזְנֵי כֶלֶב״ (משלי כו:יז):
וַתְּסִיתֵנִי בּוֹ. הֱסִיתַנִי לְבָלְעוֹ. כָּל לְשׁוֹן הֲסָתָה אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן הַמְשָׁכָה, שֶׁמַּמְשִׁיךְ אֶת הָאָדָם לַעֲצָתוֹ:

Verse 4

עוֹר בְּעַד עוֹר. אֵבֶר בְּפְנֵי אֵבֶר. כֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם: כְּשֶׁרוֹאֶה הַחָרֵב בָּאָה עַל רֹאשׁוֹ, מֵגִין בְּזְרוֹעוֹ לְפָנָיו. וְכָל שֶׁכֵּן – כֹּל אֲשֶׁר לָאִישׁ בְּמָמוֹן יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ. בְּפְנֵי נַפְשׁוֹ, לְהָגִין. לְפִי שֶׁזֶּה יוֹדֵעַ בְּנַפְשׁוֹ שֶׁנִּתְחַיֵּב, לְפִיכָךְ אֵינוֹ מִצְטַעֵר עַל מָמוֹנוֹ:

Verse 5

אוּלָם. אֲבָל:
אִם לֹא. תִּרְאֶה בּוֹ מִיָּד, שֶׁעַל פָּנֶיךָ יְבָרֲכֶךָּ:

Verse 6

אַךְ אֶת נַפְשׁוֹ שְׁמֹר. שֶׁלֹּא תֵּצֵא. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים (בבא בתרא טז.): קָשֶׁה הָיָה צַעֲרוֹ שֶׁל שָׂטָן יוֹתֵר מִשֶּׁל אִיּוֹב; כְּאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ: שְׁבֹר חָבִית זוֹ וּשְׁמֹר יֵינָהּ:

Verse 7

Verse 8

לְהִתְגָּרֵד בּוֹ. בְּדָבָר״ת כָּתוּב, וּלְשׁוֹן מִשְׁנָה הִיא: גּוֹרְדוֹ וּמַעֲמִידוֹ עַל גִּלְדּוֹ (ראש השנה כז:). אֲבָל גּוֹרֵר בְּרֵי״שׁ אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן סְחִיבָה, כְּמוֹ גּוֹרֵר אָדָם מִטָּה וְסַפְסָל (שבת כב.):

Verse 9

מַחֲזִיק. אוֹחֵז:
וָמֵת: לְשׁוֹן צִוּוּי, כְּמוֹ ״וּמֵת בָּהָר״ (דברים לב:נ):

Verse 10

גַּם. לֹא דַי שֶׁבָּרָאנוּ, אֶלָּא גַּם אֶת הַטּוֹב נְקַבֵּל וְאֶת הָרָע לֹא נְקַבֵּל?! בְּתְמִיהָה:
בְּשִׂפְתָיו. אֲבָל בְּלִבּוֹ חָטָא:

Verse 11

רֵעִי אִיּוֹב. אוֹהֲבָיו:
לָנוּד. כְּמוֹ "מִי יָנוּד לָךְ" (ישעיהו נא:יט), "לֹא תָנֻדוּ לוֹ" (ירמיהו כב:י):

Verse 12

וְלֹא הִכִּירוּהוּ. כִּי נִשְׁתַּנּוּ פָּנָיו מֵחֲמַת הַיִּסּוּרִין:
הַשָּׂמְמָה. כְּלוֹמַר: לְמַעְלָה מֵרָאשֵׁיהֶם (הַרְבֵּה), וְהוּא הָיָה לָהֶם מִנְהַג אֵבֶל:

Verse 13

לָאָרֶץ. עַל הָאָרֶץ, לְצַעֵר בְּצַעֲרוֹ:

Chapter 3

Verse 1

Verse 2

(מענה איוב) וַיַּעַן. וַיִּצְעַק, שֶׁכָּל עֲנִיָּה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה אֵינָהּ אֶלָּא לְשׁוֹן הֲרָמַת קוֹל,
וְאָב לְכֻלָּם: "וְעָנוּ הַלְוִיִּם קוֹל רָם" (דברים כז:יד):

Verse 3

אֻוָּלַד בּוֹ. לְשׁוֹן עָתִיד, שֶׁהָיָה אוֹמֵר: הַלְוַאי וְיֹאבַד הַיּוֹם שֶׁהָיִיתִי עָתִיד לְהִוָּלֵד בּוֹ, וְאָז
לֹא הָיִיתִי נוֹלָד:
וְהַלַּיְלָה. אַף הִיא תֹּאבַד:
אָמַר. שֶׁיֹּאמַר הַמְבַשֵּׂר אֲשֶׁר עָלָיו הַדָּבָר מֻטָּל:
הוֹרָה גָּבֶר. שֶׁעִיבֵּר אָבִי אֶת אִמִּי. בִּנְקֵבָה נוֹהֵג לוֹמַר 'הוֹרָתָהּ', וּבְזָכָר נוֹהֵג לוֹמַר
'הוֹרָה אֶת הַנְּקֵבָה':
וְהַלַּיְלָה אָמַר. זֶה אֶחָד מִן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁחִסֵּר הַמִּקְרָא אֶת דְּבָרָיו, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֻצְרַךְ לְפָרֵשׁ מִי
הוּא; וּמְלִיצָתוֹ: אָמַר הָאוֹמֵר. (וְדוֹמֶה לוֹ "הַיָּרֵעוֹן בַּסָּלַע סוּסִים אִם יֵחָרֹשׁ בַּבְּקָרִים"
(עמוס ו:יב)) – הָיָה לוֹ לוֹמַר: אִם יֵחָרֹשׁ אָדָם בַּבְּקָרִים. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה
אָמְרוּ (נדה טז:): מַלְאָךְ הַמְמֻנֶּה עַל הַהֵרָיוֹן, 'לַיְלָה' שְׁמוֹ:

Verse 4

הַיּוֹם הַהוּא יְהִי חֹשֶׁךְ. תָּמִיד בְּכָל שָׁנָה, כְּשֶׁיַּגִּיעַ אוֹתוֹ יוֹם:
אַל יִדְרְשֵׁהוּ אֱלוֹהַּ מִמָּעַל. לְטוֹבָה:
וְאַל תּוּפַע עָלָיו נְהָרָה. אוֹרָה, כְּמוֹ "צֹהַר" (בראשית ו:טז), וּמְתַרְגְּמִינָן "נְיהוֹר"
(תרגום אונקלוס):

Verse 5

יִגְאָלֻהוּ. כְּמוֹ "לֶחֶם מְגֹאָל" (מלאכי א:ז), "בַּמֶּה גְּאַלְנוּךָ" (מלאכי א:ז), וְהוּא לְשׁוֹן
לִכְלוּךְ:
צַלְמָוֶת. צֵל שֶׁל מָוֶת (חֹשֶׁךְ), שֶׁאֵינוֹ מֵאִיר לְעוֹלָם:
עֲנָנָה. אֲפֵלָה:
כְּמְרִירֵי יוֹם. שֵׁדִים הַמּוֹשְׁלִים בַּצָּהֳרַיִם, כְּמוֹ "קֶטֶב מְרִירִי" (דברים לב:כד), וְהוּא מוֹשֵׁל
בַּצָּהֳרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם" (תהלים צא:ו):

Verse 6

אַל יַחֵד. אַל יִשְׂמַח, כְּמוֹ "וַיִּחַד יִתְרוֹ" (שמות יח:ט). פֵּרוּשׁ אַחֵר: אַל יִתְאַחֵד (סא"א)

Verse 7

גַּלְמוּד. יָחִיד, וְחָסֵר מֵאָדָם וּמִכָּל בְּרִיָּה:

Verse 8

יְקֻבָּהוּ. כְּמוֹ "קָבָה לִי" (במדבר כב:יז)
אוֹרְרֵי יוֹם. הַמְקַלְלִים אֶת יְמֵיהֶם, לְפִי שֶׁהֵם מְכַוְּנִים לְקַלֵּל קְלָלָה מְתוּכָּדְ צַעֲרָם
הָעֲתִידִים עוֹרֵר לִוְיָתָן. לְהִיוֹת עֲרִירִים בְּמַחֲבַרְתָּם, לְיַחֵד לִוּוּי שֶׁלָּהֶם מֻחָבֶרֶת אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ,
מֵאֵין בָּנִים. וּבַגְּמָרָא יְרוּשַׁלְמִי רָאִיתִי (מועד קטן א,ה): עוֹרֵר לִוְיָתָן. לְקוֹנָן עַל לִוּוּי
שֶׁלָּהֶם כְּשֶׁיָּמוּת, כְּמוֹ (מועד קטן ח.): לֹא יְעָרֵעַ עַל מֵתוֹ:

Verse 9

נְשֹׁפוֹ. חֹשֶׁדְ אִישׁוֹנוֹ:
בְּעַפְעַפֵּי. בְּזָהֳרוּרֵי, כְּמוֹ "וְעַפְעַפֵּינוּ יְזֹלוּ מָיִם" (ירמיהו ט:יז):

Verse 10

כִּי לֹא סָגַר. מִי שֶׁיְּכֹלֶת בְּיָדוֹ לִסְגּוֹר. וְגַם זֶה מִן הַמִּקְרָאוֹת דּוֹמִין לְ"הַלַּיְלָה אָמַר"
(לעיל ג:ג):
דַּלְתֵי בִטְנִי. שֶׁיָּצְאתִי מִמֶּנּוּ, שֶׁאִם עָשָׂה כֵּן, וַיִּסְתֹּר עָמָל מֵעֵינָי:

Verse 11

לָמָּה לֹא מֵרֶחֶם אָמוּת. מֵיצִיאָתִי מֵרֶחֶם (הָיִיתִי) מוּכָן לָמוּת מִיָּד. וּמְדַבֵּר בְּלָשׁוֹן עָתִיד,
כְּאִלּוּ עוֹמֵד עַכְשָׁיו בְּיוֹם יְצִיאַת הָרֶחֶם, וְאוֹמֵר: (לָמָּה) לֹא אָמוּת עַתָּה, וְלָמָּה לֹא מִבֶּטֶן
יָצָאתִי וְאֶגְוָע. לָמָּה לֹא הָיְתָה לִי גְּוִיעָה מוּכֶנֶת:

Verse 12

מַדּוּעַ קִדְּמוּנִי. בִּרְכֵּי אִמִּי קוֹדֶם לְמִיתָה:
כִּי אִינָק. נִגְזַר עָלַי לִינֹק מֵהֶם. לְפִי שֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּיוֹם לֵידָה, הוּא מַזְכִּיר דְּבָרִים שֶׁל
אַחֲרָיו בְּלָשׁוֹן עָתִיד:

Verse 13

שָׁכַבְתִּי. הָיִיתִי שׁוֹכֵב בַּקֶּבֶר:

Verse 14

הַבּוֹנִים חֳרָבוֹת לָמוֹ. זֶהוּ דֶּרֶדְ לְמַעֲמִידֵי שֵׁם, לִבְנוֹת עָרִים נֶחֱרָבוֹת לְזִכָּרוֹן לָהֶם; כְּמוֹ
"וּבָנוּ מִמְּדָ חָרְבוֹת עוֹלָם וְקוֹרָא לְדָ גֹּדֵר פֶּרֶץ" (ישעיה נח:יב). כְּיוֹצֵא: עִם שָׂרִים וּבַעֲלֵי
שֵׁם. אוֹ הַלְוַאי שֶׁלֹּא נוֹדַעְתִּי וְאֶהְיֶה כְּנֵפֶל. וּמַה שֶּׁכָּתַב לֹא אֶהְיֶה כְּנֵפֶל טָמוּן – מִפְּנֵי
שֶׁעוֹמֵד עַל לָשׁוֹן שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר, בִּלְשׁוֹן תִּימַהּ; וּמוּסָב עַל לָמָּה לֹא, מַדּוּעַ קִדְּמוּנִי
בִרְכָּיִם, אוֹ מַדּוּעַ לֹא אֶהְיֶה כְּנֵפֶל טָמוּן:

Verse 15

Verse 16

כְּעוֹלְלִים. תִּינוֹקוֹת. וּלְכָדְ קוֹרֵא אוֹתָם עוֹלְלִים, שֶׁכֻּלָּם שְׁחוֹק וְלִכְלוּדְ; כְּמוֹ "וְעֹלַלְתִּי
בֶּעָפָר" (איוב טז:טו), וּכְמוֹ "וַיִּתְעַלְּלוּ בָהּ כָּל הַלָּיְלָה" (שופטים יט:כה):

Verse 17

חָדְלוּ רֹגֶז. נִמְנָעִים מֵרוֹגְזָם, שֶׁהָיוּ נוֹהֲגִים וּרְגִילִים לְהַרְגִּיז בָּאָרֶץ:
וְשָׁם יָנוּחוּ. וְשָׁם נָחוּ, דָּבָר הַהוֹוֶה כְּתָבוֹ בִּלְשׁוֹן עָתִיד:

Verse 18

Verse 19

קָטֹן וְגָדוֹל שָׁם. שָׁם נִכָּר מִי חָשׁוּב וּמִי שָׁפָל, וּלְפִי שֶׁאוֹתָהּ גְּדֻלָּה גְּדֻלַּת עוֹלָם הוּא,
וְאוֹתוֹ שְׁפִלוּת שְׁפִלוּת עוֹלָם הִיא:

Verse 20

לָמָּה יִתֵּן. הַנּוֹתֵן, וְהוּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:
לְעָמָל אוֹר. לְמִי שֶׁגָּדַל בְּעָמָל וְצָרָה, לָמָּה נוֹתֵן לוֹ אוֹר עוֹלָם, וְלֹא הֱמִיתוֹ בְּהִוָּלְדוֹ?

Verse 21

: הַמְחַכִּים לַמָּוֶת. לְמָרֵי נֶפֶשׁ הַתְּאֵבִים וּמִתְאַוִּים לַמָּוֶת, וְקוֹבְלִים לֵאמֹר: אֵינֶנּוּ
וַיַּחְפְּרֵהוּ: מְרַגְּלִים אַחֲרָיו.
מִמַּטְמוֹנִים. יוֹתֵר מִשֶּׁמְרַגְּלִים אַחַר מַטְמוֹנֵי אוֹצָרוֹת. וְהָיוּ:

Verse 22

שְׂמֵחִים אֱלֵי גִיל. וְיָשִׂישׂוּ אִם הָיוּ מוֹצְאִים קָבֶר:
: אֱלֵי גִיל. בְּשָׂבִיל הַגִּילָה וְהַשָּׂשׂוֹן שֶׁל מְצִיאַת קָבֶר

Verse 23

לְגֶבֶר אֲשֶׁר דַּרְכּוֹ נִסְתָּרָה. כָּל טוֹבוֹת אֲשֶׁר פָּעַל, נִסְתְּרוּ מֵאֵת בַּעַל הַגְּמוּל, וְלֹא הִבִּיט בָּהֶם:
וַיָּסֶךְ אֱלוֹהַּ בַּעֲדוֹ. עָשָׂה מְחִיצָה לְפָנָיו, לְסוֹגְרוֹ בְּמַסְגֵּר. כְּמוֹ "הִנְנִי שָׂךְ אֶת דַּרְכֵּךְ"
(הושע ב:ח):

Verse 24

תָּבוֹא. בָּאָה:
וַיִּתְּכוּ. לְשׁוֹן "נִתַּךְ אַרְצָה" (שמות ט:לג), נְגָרִים וְיוֹרְדִים כַּמַּיִם. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ 'נִתִּיכָה',
לְשׁוֹן 'רִבְיָה':

Verse 25

פַּחַד פָּחַדְתִּי. כָּל יָמַי עָמַדְתִּי בְּפַחַד עַל זֶה, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ "וַיְהִי כִּי הִקִּיפוּ וְגוֹ'" (איוב
א:ה):
וַאֲשֶׁר יָגֹרְתִּי. הֵן עַתָּה הוּעְתַּד וְנִגְזַר שֶׁיָּבוֹא לִי:

Verse 26

לֹא שָׁלַוְתִּי. מִדָּאָגָה זוֹ, וְהִנֵּה יָבוֹא רֹגֶז :

Chapter 4

Verse 1

(מענה אליפז) אֱלִיפַז בֶּן עֵשָׂו הָיָה (בראשית לו:ד), וְעַל יְדֵי שֶׁנִּתְגַּדֵּל בְּחֵיקוֹ שֶׁל
יִצְחָק, זָכָה שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו שְׁכִינָה:
הַתֵּימָנִי. מֵאֶרֶץ תֵּימָן, מֵאַרְצוֹ שֶׁל עֵשָׂו (בראשית לו:לד) (סא"א):

Verse 2

הֲנִסָּה. לְשׁוֹן תֵּימַהּ: הֲבַעֲבוּר שֶׁנִּסָּה דָּבָר אֵלֶיךָ תִּלְאֶה? בְּנִסָּיוֹן אֶחָד שֶׁנִּסְּךָ בּוֹרְאֲךָ וּבָא
אֵלֶיךָ, אַתָּה נִלְאֶה?! וּמַעֲתָּה, עָצֹר בְּמִלִּין מִי יוּכַל. מִלְּהַשִּׁיבְךָ?

Verse 3

הִנֵּה יִסַּרְתָּ רַבִּים. שֶׁהִרְבּוּ דְּבָרִים, הוֹכַחְתָּם וְיִסַּרְתָּם:
וְיָדַיִם רָפוֹת. וְיגוֹרוֹת מִפּוּרְעָנוּת הַבָּא עֲלֵיהֶם, אַתָּה הָיִיתָ רָגִיל לְחַזְּקָם, וְלוֹמַר: אַל
תִּירָא, שֶׁכָּךְ הוּא מִדַּת הַדִּין:

Verse 4

יְקִימוּן. רְגִילוֹת הֵם מֵלֶיךָ לְהָקִים אֶת הַכּוֹשֵׁל:

Verse 5

Verse 6

הֲלֹא. עַתָּה סוֹפְךָ מוֹכִיחַ עַל תְּחִלָּתְךָ, שֶׁיִּרְאָתְךָ, שֶׁהָיְתָה יְרֵא שָׁמַיִם:
כִּסְלָתֶךָ. הִיא (בבא מציעא נח.) מֻחֲמֶצֶת כְּסִילוּת הִיא, וְלֹא מִדַּעַת שְׁלֵמָה. וְכֵן תִּקְוָתְךָ וְתֹם
דְּרָכֶיךָ הַכֹּל כְּסִילוּת:

Verse 7

נִכְחָדוּ. נֶעֱלְמוּ וְנֶאֱבְדוּ, כְּמוֹ "וַתִּכָּחֵד מִן הָאָרֶץ" (שמות ט:טו):

Verse 8

כַּאֲשֶׁר רָאִיתִי. אֲשֶׁר (כֵּן) נִכְחֲדוּ חוֹרְשֵׁי אָוֶן וּמְכִינִים אֶת הָאָוֶן בְּמַחֲשַׁבְתָּם, כְּחוֹרֵשׁ זֶה
שֶׁמֵּכִין לִפְנֵי הַזְּרִיעָה, וְאַחֲרֵי כֵן זוֹרְעִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם אֶת הֶעָמָל; וְרָאִיתִי, שֶׁהֵם יְקַצְּרוּהוּ.
כְּלוֹמַר: רָעָתָם שָׁבָאָה עֲלֵיהֶם. וְרָאִיתִי, כִּי:

Verse 9

מִנִּשְׁמַת אֱלוֹהַּ יֹאבֵדוּ. מִנְּשִׁיבַת סַעֲרָתוֹ וְכַעֲסוֹ:
וּמֵרוּחַ אַפּוֹ יִכְלוּ. כָּלִים תָּמִיד, וְעַל דּוֹר הַמַּבּוּל דִּבֵּר (בראשית ו:ג):

Verse 10

שַׁאֲגַת אַרְיֵה וְקוֹל שָׁחַל וְגוֹ'. הָאֲרִי גָּדוֹל, וְהַשַּׁחַל בֵּינוֹנִי, וְהַכְּפִיר קָטָן; כֻּלָּם נִתָּעוּ.
כְּלוֹמַר: הַמְּלָכִים וְהַשָּׂרִים וְהָעֲבָדִים. וְכָל שֵׁמוֹת הַלָּלוּ שֵׁמוֹת אַרְיֵה הֵם:

Verse 11

לַיִשׁ אוֹבֵד מִבְּלִי טָרָף. הַשָּׂרִים אָבְדוּ כְּלַיִשׁ זֶה הָאוֹבֵד מִבְּלִי מָזוֹן, כָּךְ אָבַד כֹּחָם מֵעֲשׂוֹת
חָמָס. אוֹבֵד אֵינוֹ לְשׁוֹן אָדָם הָאוֹבֵד דָּבָר מִמֶּנּוּ, אֶלָּא הוּא עַצְמוֹ הוֹלֵךְ לְאִבּוּד, כְּמוֹ
:"תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד" (תהילים קיט:קעו), וּכְמוֹ "הָיִיתִי כִּכְלִי אֹבֵד" (תהילים לא:יג)
וּבְנֵי לָבִיא יִתְפָּרְדוּ. מְדַבֵּר בְּדוֹר הַפְּלָגָה, אֲשֶׁר נָפוֹצוּ מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ (בראשית
יא:ט):

Verse 12

וְאֵלַי דָּבָר יְגֻנָּב. חוֹזֵר עַל תּוֹכַחְתּוֹ שֶׁהוֹכִיחוֹ עַד הֵנָּה: מַה תִּזְעַק? זְכָר נָא מִי הוּא נָקִי
אָבַד וְגוֹ'כַּאֲשֶׁר רָאִיתִי וְגוֹ', וְעַל אוֹדוֹתֶיךָ אֵלַי דָּבָר נִבּוּאָה יְגֻנָּב. מִן הַסִּגְנוֹן, כְּדָבָר
גָּנוּב; לְפִי שֶׁאֵין רוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִגְלֶה עַל נְבִיאֵי עוֹבְדֵי כוֹכָבִים בְּפַרְהֶסְיָא. מָשָׁל לְמֶלֶךְ,
שֶׁהָיָתָה לוֹ אִשָּׁה וּפִילֶגֶשׁ; כְּשֶׁבָּא אֵצֶל אִשְׁתּוֹ בָּא בְּגָלוּי, וְאֵצֶל פִּילַגְשׁוֹ בָּא בְּסֵתֶר וּבְגֻנָּבָה.
כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִנְבִיאֵי עוֹבְדֵי כוֹכָבִים: "וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל לָבָן וְגוֹ'" (בראשית לא:כד); לְבִלְעָם: "וַיִּפֶּל
(בראשית כ:ג); וְכֵן "וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל לָבָן וְגוֹ'" (בראשית לא:כד); לְאֱלִיפַז: בַּחֲזִיונוֹת הַלָּיְלָה. אֲבָל בִּנְבִיאֵי
יִשְׂרָאֵל כְּתִיב וּגְלוּי עֵינָיִם" (במדבר כד:ד); לְאֱלִיפַז: בַּחֲזִיונוֹת הַלָּיְלָה. אֲבָל בִּנְבִיאֵי

״פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר בּוֹ בְּמַרְאֶה וְלֹא בְּחִידוֹת״ (במדבר יב:ח). בְּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא מָצָאתִי מֻגָּה וְל״שׁ:
וַתִּקַּח אָזְנִי שֶׁמֶץ מֵנְהוּ. שֶׁמֶץ מִקְצָת רוּחַ הַבָּנָה:

Verse 13

בְּמַחֲשָׁבוֹת בְּשִׁעְפִּים.:

Verse 14

פַּדַּד קְרָאנִי. מִן הָרוּחַ שֶׁבָּא אֵלַי. וְרוּחַ הוּא מַלְאָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים קד:ד) ״עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת״:

Verse 15

תְּסַמֵּר. הָרוּחַ שַׂעֲרַת בְּשָׂרִי:
תְּסַמֵּר. הוּא לְשׁוֹן אָדָם שֶׁעָמְדוּ שַׂעֲרוֹתָיו:

Verse 16

יַעֲמֹד. עוֹמֵד הָיָה בְּפָנַי, וְלֹא הָיִיתִי מַכִּיר מַרְאֵהוּ:
דְּמָמָה וָקוֹל. קוֹל דָּבָר חֲשַׁאי הָיִיתִי שׁוֹמֵעַ. דָּבָר אַחֵר: דְּמָמָה וָקוֹל אֶשְׁמַע – קוֹל שָׁמַעְתִּי מִדְּמָמָה, אֲבָל דְּמָמָה לֹא שָׁמַעְתִּי. דְּמָמָה – אֵלּוּ הַמַּלְאָכִים שֶׁאוֹמְרִים שִׁירָה, כְּדִמְתַרְגֵּם ״וְאַחַר הָרַעַשׁ קוֹל דְּמָמָה דַקָּה״ (מלכים א יט:יב): ״קָל דְּמְשַׁבְּחִין בַּחֲשַׁאי״. מֹשֶׁה – דְּמָמָה שָׁמַע; מִכָּאן, שֶׁהָרַאשׁוֹנִים נִשְׁתַּמְּשׁוּ בְּקוֹל, וְהָאַחֲרוֹנִים – בְּבַת קוֹל. כְּאָדָם הַמַּכֶּה בְּפַטִּישׁ, וְקוֹל הַהֲבָרָה נִשְׁמַע לְמֵרָחוֹק; כָּךְ הוּא אוֹמֵר:

Verse 17

הַאֱנוֹשׁ מֵאֱלוֹהַ יִצְדָּק. בִּתְמִיהָה:
וְאִם מֵעֹשֵׂהוּ יִטְהַר גָּבֶר. וְאִם יוֹתֵר מֵעֹשֵׂהוּ יִטְהַר גָּבֶר? וּמָה זֶּה חֲבִירָךְ יִצְעַק?!

Verse 18

הֵן בַּעֲבָדָיו. הַצַּדִּיקִים לֹא יַאֲמִין שֶׁלֹּא יֶחֱטְאוּ לוֹ, וּמְסַלְּקָם מִן הָעוֹלָם לִפְנֵי זְמַנָּם:
(קהלת י:ג) תָּהֳלָה. לְשׁוֹן ״הוֹלְלוּת״

Verse 19

אַף. כָּל שֶׁכֵּן:
שׁוֹכְנֵי בָתֵּי חֹמֶר אֲשֶׁר בֶּעָפָר יְסוֹדָם. קִבְרָם:
יְדֻכְּאוּם לִפְנֵי עָשׁ. מִן הַשָּׁמַיִם מְתִישִׁין אֶת כֹּחָם, עַד שֶׁהֵן שְׁפָלִים וְנִדְכָּאִים לִפְנֵי הָרִמָּה הָאוֹכֶלְתָּן בְּמוֹתָן:

Verse 20

מִבֹּקֶר לָעֶרֶב יֻכַּתּוּ. בְּיוֹם אֶחָד הֵם כְּתוּתִים וְנִדְכָּאִים:
מִבְּלִי מֵשִׂים. עַל לֵב לָשׂוּב לְקוֹנָם:
לָנֶצַח יֹאבֵדוּ. וְגַם זֶה הוּא מִקְרָא חָסֵר:

Verse 21

הֲלֹא נְסַע יִתְרָם בָּם. כְּמוֹ ״יִתְרָה עָשָׂה וְגוֹ׳״ (ישעיהו טו:ז): גַּאֲוָתָם וְחָכְמָתָם תִּתְבַּלַּע בְּגוּפָן (תהלים קז:כז), וְהִנֵּה נוֹסַעַת וְנִסַּחַת, כְּמוֹ ״בַּל יִסַּע יִתְדוֹתָיו״ (ישעיהו לג:כ):

Chapter 5

Verse 1

קְרָא נָא. עַד כָּאן דִּבֵּר הַנְּבוּאָה, מִכָּאן וָאֵילָךְ חוֹזֵר לְתוֹכְחוֹתָיו: צְעַק הַרְבֵּה, מִי יַעֲנְךָ?
וְאֶל מִי מִקְּדֹשִׁים. הַגּוֹזְרִים זֹאת עָלֶיךָ תִּפְנֶה. לְהָלָּחֵם אִתּוֹ:

Verse 2

כִּי לֶאֱוִיל וְגוֹ׳. לֶאֱוִיל כְּמוֹתְךָ יַהֲרֹג כַּעֲסוֹ, שֶׁאִלּוּ הָיִיתָ שׁוֹתֵק, שֶׁמָּא תָּשׁוּב מִדַּת הָרַחֲמִים
עָלֶיךָ:
קְנָאָה. הִיא כַּעַס וְחֵמָה, כְּמוֹ ״הֵם קִנְאוּנִי״ (דברים לב:כא):

Verse 3

Verse 4

יִרְחֲקוּ בָּנָיו. זוֹ הִיא קְלָלָה שֶׁקִּלַּלְתִּיו:
וְיִדְכְּאוּ. בְּדָגֹשׁ הוּא יִדֻּכְּאוּ, וְאִם הוּא נָקוּד רָפֵי מְשַׁמֵּשׁ יִדַּכְּאוּ אֲחֵרִים:

Verse 5

אֲשֶׁר קִצִּירוֹ. שֶׁל רָשָׁע:
רָעָב יֹאכֵל. כִּי יָמוּת רָשָׁע, יָבוֹאוּ הָרְעֵבִים שֶׁקִּצֵּץ בְּחַיָּיו, וְיִשְׁתַּלְּמוּ גְּזֵלוֹתָיו מִנְּכָסָיו
וְאֶל מִצְנִים יִקָּחֵהוּ. כְּמוֹ ״וְיִקְחוּ אֵלַיִךְ״ (שמות כז:כ), כְּלוֹמַר: לְצָרְכֵךְ הָעָנִי הַנּוֹשֶׁה
מִצְנִים וּכְלֵי זַיִן שֶׁל רָשָׁע זֶה, יִקָּחֵהוּ הַשּׁוֹפֵט הַמְמֻנֶּה לְכָךְ:
וְשָׁאֵף. וּבָלַע אִישׁ אִישׁ מִן הַצָּמִים שֶׁגָּזַל בְּחַיָּיו
חֵילָם. מָמוֹנָם, שֶׁגָּזַל זֶה בְּחַיָּיו:

Verse 6

כִּי לֹא יֵצֵא מֵעָפָר. מַכָּה הַבָּאָה עַל הָאָדָם, לֹא לְחִנָּם הוּא, וְלֹא מִן הֶעָפָר תִּצְמַח לוֹ
אָוֶן. הוּא לְשׁוֹן שֶׁבֶר:

Verse 7

כִּי אָדָם לְעָמָל יוּלָּד. כִּי אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יֶחֱטָא וְיִקַּבֵּל עָמָל בְּחֶטְאוֹ, לְקַבֵּל פּוּרְעָנוּתוֹ.
וְאֵינוֹ כְּבֵנֵי רֶשֶׁף, שֶׁהֵם מַלְאָכִים וְרוּחוֹת, שֶׁהֵם יַגְבִּיהוּ עוֹף, וְאֵינָם מִן הַתַּחְתּוֹנִים
יַגְבִּיהוּ לָעוֹף וְלִהְיוֹת מִן הַתַּחְתּוֹנִים (סא״א), לִשְׁלוֹט בָּם שָׂטָן וְיֵצֶר הָרָע
רֶשֶׁף. כְּמוֹ ״רִשְׁפֵּי קֶשֶׁת״ (תהילים עו:ד), כְּשֶׁהַחֵץ מְעוֹפֵפֶת נִקְרָא רִשְׁפֵּי, לְשׁוֹן עוֹף
(סא״א):

Verse 8

אוּלָם אֲנִי אֶדְרֹשׁ. אִם הָיוּ בָּאִים עָלַי יִסּוּרִים הַלָּלוּ, הָיִיתִי דּוֹרֵשׁ אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
בִּתְפִלָּה וּבִתְחִנָּה; וְאִלּוּ הָיִיתִי שָׁם, דִּבַּרְתִּי בְּבַקָּשָׁה:

Verse 9

Verse 10

הַנּוֹתֵן מָטָר עַל פְּנֵי אָרֶץ. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:
וְשׁוֹלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת. עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, לִשְׁאָר אֲרָצוֹת:

Verse 11

לָשׂוּם שְׁפָלִים לְמָרוֹם. הוּא נוֹתֵן אֶת הַמָּטָר, וְהוּא מֵפֵר מַחֲשָׁבוֹת עֲרוּמִים, שֶׁמְּדַמִּין לְהַפְקִיעַ
שְׁעָרִים וְלִקְנוֹת שְׂדוֹת הָעֲנִיִּים בְּמֵעַט תְּבוּאָה:

קוֹדְרִים. שֶׁקּוֹמְטִים פָּנִים בָּרָעָב:

Verse 12

וְלֹא תַעֲשֶׂינָה יְדֵיהֶם תּוּשִׁיָּה. אוֹתָהּ עֵצָה שֶׁדִּמּוּ לַעֲשׂוֹת:

Verse 13

נִמְהָרָה. כָּל הָעֵצָה הָעֲשׂוּיָה בִּמְהִירוּת הִיא סְכָלוּת:

Verse 14

יוֹם יְפֻגְּשׁוּ חֹשֶׁךְ. שֶׁאֵין עֲצָתָם מִתְקַיֶּמֶת וְנַעֲשֶׂית, וְאוֹר כָּכְמָתָם נֶהְפַּךְ לְחֹשֶׁךְ:

Verse 15

וַיְשַׁע. אֶת הַנִּכְשָׁלִים:
מֻחָרָב. וּמֵאֵיזֶה חֶרֶב? מִפִּיהֶם ; שֶׁהָיוּ סְבוּרִים לְבוֹלְעָם, וּמִתְאַוִּים לְהַשְׁמִידָם:
וּמִיַּד חָזָק. יוֹשִׁיעַ אֶבְיוֹן:

Verse 16

וְעוֹלָתָהּ. הָעֲלִילָה וְהָרִשְׁעָה, כְּמוֹ (תהילים סד:ז) "יַחְפְּשׂוּ עוֹלוֹת" – עֲלִילוֹת
קָפְצָה. סָגְרָה, כְּמוֹ "לֹא תִקְפֹּץ" (דברים טו:ז):

Verse 17

הִנֵּה אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ וְגוֹ'. בְּיִסּוּרִין. וּכְשֵׁם שֶׁהוּא (מְרַפֵּא) מַכְאוֹבִים שֶׁל אֵלּוּ, כָּךְ אֲנִי
אֶדְרוֹשׁ אֵלָיו עַל יִסּוּרִין אֵלּוּ שֶׁיָּבוֹאוּנִי; וְהָיָה לְךָ לְקִבְּלָם וְלֹא לְמָאֵסָם:

Verse 18

Verse 19

בְּשֵׁשׁ צָרוֹת. כְּשֶׁיָּבֹאוּ לָעוֹלָם יַצִּילְךָ עַל יְדֵי יִסּוּרִין שֶׁנִּתְיַסַּרְתָּ בָּהֶם, וְגַם בַּשְּׁבִיעִית כְּשֶׁתָּבֹא
לֹא יִגַּע בְּךָ. וְעַכְשָׁיו הוּא מוֹנֶה אוֹתָן:

Verse 20

Verse 21

בְּשׁוֹט לָשׁוֹן. שֶׁל שָׂטָן תֶּחֱבֶא אוֹתְךָ. אֵלּוּ הֵן הַשָּׁבַע צָרוֹת: רָעָב וְחֶרֶב, לָשׁוֹן וְשׁוֹד וְגוֹ',
וְחַיַּת הָאָרֶץ – הֵם לִיסְטִים:

Verse 22

Verse 23

אַבָּנֵי הַשָּׂדֶה. מִין אָדָם הֵן:
וְחַיַּת הַשָּׂדֶה. הוּא שֶׁנִּקְרָא גְּרוּשׁ"ה בְּלַעַ"ז, וְזוֹ הִיא חַיַּת הַשָּׂדֶה מַמָּשׁ. וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה תּוֹרַת
כֹּהֲנִים נִקְרָאִים אַדְנֵי הַשָּׂדֶה (כלאים ח,ה):
הָשְׁלְמָה לָךְ. יִהְיֶה לָהּ שָׁלוֹם עִמָּךְ:

Verse 24

: וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ. וְאָז בְּכָל מָקוֹם תִּהְיֶה בָּטוּחַ, כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ
וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא. כְּמוֹ "אֶל הַשָּׂעָרָה וְלֹא יֶחֱטָא" (שופטים כ:טז), וְזוֹ הִיא
הַשְׁבִּיעִית שֶׁמָּנִינוּ לְמַעְלָה (איוב ה:יט):

Verse 25

Verse 26

תָּבוֹא בְכֶלַח אֱלִי קָבֶר. שֶׁתִּנָּצֵל מִן הַדֶּבֶר. וּבְכֶלַח – אֵין סָמֶךְ בַּמִּקְרָא לְהָבִין מִלְּיָתוֹ.
וּלְפִי עִנְיָן הַמִּלְיָה יִפָּתֵר וְיִלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ, שֶׁהוּא לְשׁוֹן גְּמַר בִּשּׁוּל הַתְּבוּאָה, כְּשֶׁבִּשְׁלָה כָּל
צָרְכָּהּ. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה פֵּרְשׁוּ (מועד קטן כח.) בְּכֶלַח – בְּגִימַטְרִיָּא: שִׁשִּׁים
שָׁנָה:
כַּעֲלוֹת גָּדִישׁ. כַּאֲשֶׁר נִסְתַּלֵּק הַגָּדִישׁ מִן הַקַּרְקַע בְּעִתּוֹ:

Chapter 6

Verse 1

(מענה איוב):

Verse 2

וְהַוֹתִי. שִׁבְרִי:
יִשְׁאוּ יָחַד. עִם מִשְׁקָל שֶׁכְּנֶגְדָּם, וַאֲפִלּוּ הֵם חוֹל יַמִּים, יִכְבַּד מִמֶּנּוּ:

Verse 3

לָעוּ. מְגֻמְגָּמִין, כְּאָדָם שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ לְהוֹצִיא דָּבָר מִפִּיו כְּתִקּוּנוֹ; וְכֵן "וְשָׁתוּ וְלָעוּ"
(עובדיה א:טז), שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ שִׁכּוֹר לְגַמְגֵּם בִּדְבָרָיו:

Verse 4

חֲמָתָם. אֶרֶס שֶׁלָּהֶם. דֶּרֶךְ פַּרְסִיִּים לָתֵת אֶרֶס שֶׁל נָחָשׁ בְּחִצֵּיהֶם:

Verse 5

הֲיִנְהַק פֶּרֶא וְגוֹ'. כְּלוֹמַר: וְכִי לְחִנָּם אֲנִי צוֹעֵק? וַהֲלֹא בְּהֵמָה שׁוֹטָה אֵינָהּ נוֹהֶקֶת בִּזְמַן
שֶׁיֵּשׁ לָהּ דֶּשֶׁא, וְכֵן שׁוֹר לֹא יִגְעֶה אֶלָּא אִם כֵּן אֵין לוֹ בְּלִיל תְּבוּאָה. בְּפֶרֶא נוֹהֵג לְשׁוֹן
נְהַק', וּבְשׁוֹר – לְשׁוֹן 'גְּעִיָּה':

Verse 6

הֲיֵאָכֵל תָּפֵל. דָּבָר שֶׁהוּא בְּלִי מֶלַח וְצָרִיךְ לְהַמְלִיחוֹ, וְלֹא נִמְלַח, קְרוּי תָּפֵל בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה
(שבת קכח.; חלין קיג.; נדרים נא.):
אִם יֵשׁ טַעַם בְּרִיר. הַבָּא מֵחֲמַת הַחֲלָמוֹת כְּשֶׁאוֹכֵל דָּבָר חָזָק שֶׁמַּרְבֶּה רִיר וְרוֹק, כְּגוֹן שׁוּם.
כְּלוֹמַר: וְכִי סְבוּרִים אַתֶּם שֶׁיִּהְיוּ מִתְקַבְּלוֹת תְּשׁוּבוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ? רִיר, כְּמוֹ "וַיּוֹרֶד
רִירוֹ עַל זְקָנוֹ" (שמואל א כא:יד):
חֲלָמוּת. כְּמוֹ "יֶחֱלְמוּ בְנֵיהֶם" (איוב לט:ד), לְשׁוֹן חוֹזֶק. וְיֵשׁ פּוֹתְרִים לְשׁוֹן חֲלוֹם,
וְאֵין נִרְאֶה בְּעֵינַי, מִפְּנֵי דַּגְשׁוּת הַלָּמֶ"ד:

Verse 7

מֵאֲנָה לִנְגּוֹעַ נַפְשִׁי. כְּלוֹמַר: הַרְבֵּה יֵשׁ לִי לִזְעוֹק, כִּי דְּבָרִים שֶׁהָיְתָה נַפְשִׁי מְמָאֶנֶת וְקָצָה
לִנְגּוֹעַ בָּהֶן, לְשׁוֹן נְגִיעָה:

הֵמָּה כִּדְוֵי לַחְמִי. הֵמָּה לִי עַתָּה נְכוֹנִים לְמַשְׁמֵשׁ בָּהֶם כִּמְפוֹת שֶׁלְּחָנִי, שֶׁלַּחְמִי נָתוּן בָּהֶם.
כִּדְוֵי לְשׁוֹן "וַיִּכֹּרֹת אֶת מִדְוֵיהֶם" (שמואל ב י:ד). כָּךְ שָׁמַעְתִּי מִפִּי רַבִּי מֶשֶׁלָּם רוֹפֵא.
עִנְיָן אַחֵר: כִּמְפוֹת שֶׁמְּסַנְּנִין בָּהֶן אֶת הַתַּבְשִׁיל וּמַאֲכָל זָב מֵהֶם, דְּוֵי לְשׁוֹן דָּוָה זָבָה
(ויקרא טו:לג, יט):
לַחְמִי. כָּל מַאֲכָל קָרוּי לֶחֶם, כְּמוֹ "עֲבַד לְחֶם רַב" (דניאל ה:א), וּכְמוֹ "נַשְׁחֵיתָה עֵץ
בְּלַחְמוֹ" (ירמיהו יא:יט), וְתִרְגֵּם יוֹנָתָן: "סַמָּא דְמוֹתָא בְּמֵיכְלֵיהּ". לָשׁוֹן אַחֵר: הֵמָּה
כְּמַבָּטֵי מַאֲכָלִי, כְּלוֹמַר: גַּס לִבִּי לְהִסְתַּכֵּל בָּהֶם בְּרִמָּה, כַּאֲשֶׁר אֲנִי מִסְתַּכֵּל בְּמַאֲכָלִי. וּלְשׁוֹן
מִשְׁנָה הוּא: "וּמְסַגּוֹ כִּי דָוֹ", בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (שבת נג:):

Verse 8

Verse 9

וְיוֹאֵל. וְיִרְצֶה:
וְיַדַּכְּאֵנִי. לְשׁוֹן מִיתָה:
יַתֵּר יָדוֹ. יְגַדֵּל יָדוֹ בְּמַכָּתוֹ, כְּמוֹ "הִנֵּה יַד ה' הוֹיָה" (שמות ט:ג):
וְיִבְצְעֵנִי. וִיכַלֵּנִי, כְּמוֹ "בִּצַּע אֶמְרָתוֹ" (איכה ב:יז), "יָדָיו תִּבַּצַּעְנָה" (זכריה ד:ט):

Verse 10

וּתְהִי עוֹד נֶחָמָתִי. וּתְהִי עוֹד זֹאת לִי לְנֶחָמָה
וַאֲסַלְּדָה בְּחִילָה וְלֹא יַחְמוֹל. וַאֲבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ סְלִיחָה שֶׁלֹּא יַחְמוֹל מִלְבַצְּעֵנִי, וַאֲנִי אֵינִי
מוֹצֵא לוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרֶא, זוּלָתִי שֶׁבִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה הוּא לְשׁוֹן יָרֵא וְדוֹאֵג (חולין קה:):
שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת בָּהֶן מִלְּכָווֹת בָּרוֹתְחִין; כְּלוֹמַר: אֶתְחוֹלֵל בְּדָאָגָה וּבְחִילָה בַּקָּשָׁה זוֹ
כִּי לֹא כִחַדְתִּי. וְלֹא סָתַרְתִּי אֲמָרָיו מִלְּקַיְּמָן:

Verse 11

מַה כֹּחִי. חָזָק לִסְבוֹל:
כִּי אֲיַחֵל. כִּי אֲמָתִּין עַד יוֹם רְפוּאָה אוֹ עַד יוֹם מִיתָה:
אֲיַחֵל. כְּמוֹ "וַיָּחֶל עוֹד" דְּנֹחַ (בראשית ח:י):
וּמַה קִּצִּי. וּמָה חָשׁוּב קִצִּי וְחָזָק כִּי אֲיַחֵל, כִּי לֹא אוּכַל לְהַאֲרִיךְ קִצִּי מִלִּסְבוֹל
נַפְשִׁי. הוּא יֵצֶר תַּאֲוַת אָדָם, בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, כְּמוֹ "אִם יֵשׁ אֶת נַפְשְׁכֶם" (בראשית כג:ח):

Verse 12

Verse 13

הַאִם אֵין עֶזְרָתִי בִי. לְשׁוֹן תֵּימָא: הֲגַם זֹאת תָּבוֹא עָלַי, שֶׁאֵין עֶזְרָתִי בִּי – אוֹתָם רֵיעִים
שֶׁהָיוּ לִי לְעָזְרֵנִי, אֵינָם בְּעֶזְרָתִי!
וְתוּשִׁיָּה נִדְּחָה. עֵצָה שֶׁל יוֹעֲצִים נִדְּחָה מִמֶּנִּי, שֶׁקָּמָה עָלַי לְהַקְנִיט וְלִדְחוֹת:

Verse 14

יַמָּם מֵרֵעֵהוּ חָסֶד. לְמִי שֶׁמּוֹנֵעַ חֶסֶד מֵחֲבֵירוֹ. וְהַלָּמֶ"ד – מְשַׁמֶּשֶׁת, כְּמוֹ "לָרָב" (במדבר
כו:נד), "לָצוֹ" (ישעיהו כח:י), לָשָׁב. מָס גַּם הוּא לְשׁוֹן פּוֹעֵל, כְּמוֹ בָּא, שָׁב, נָד, גַּם
אֵלֶּה לְשׁוֹן עוֹשֶׂה:
לַמָּס הַחֶסֶד. מְכַלֶּה אוֹתוֹ, כְּמוֹ "וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס" (שמות טז:כא):

Verse 15

אַחַי. בְּנֵי מִלְּיָתִי:
בָּגְדוּ. בִּי, כְּמוֹ הַנַּחַל הַבּוֹגֵד בְּגֵידוֹת כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן:
כַּאֲפִיק נְחָלִים. מוֹצָא נְחָלִים יַעַבְרוּ מִמָּדָּה נְכוֹחָה וְרֵיעוּת. וּמַה הִיא בְּגִידוּתוֹ שֶׁל נַחַל?

Verse 16

הַקּוֹדְרִים מִגִּי קָרַח. אִם בָּא עֲלֵיהֶם קֶרַח נִקְמָטִים וְנַעֲשִׂים קְרִים (קרשים קרים)
וְעָלֵימוֹ יִתְעָלֵם. מִתְכַּסֶּה הַשֶּׁלֶג שֶׁנּוֹפֵל עַל הַקֶּרַח. הֲרֵי בְּגִידָה אַחַת: שֶׁנִּתְכַּסָּה מִן הָעִיּוֹן,
וְאֵין הַצָּמֵא מוֹצֵא מַיִם לִשְׁתּוֹת:

Verse 17

בְּעֵת יִזָּרְבוּ. לְשׁוֹן יְצִירָבוּ, כְּחוֹם הַשֶּׁמֶשׁ
נִצְמְתוּ. רֻטְרִי"שׁ בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ "וְחֹמֶץ צוֹמְתָן" בְּלְשׁוֹן גְּמָרָא (פסחים מ:). צָדִ"י מִתְחַלֶּפֶת
בְּזַיִ"ן, כְּמוֹ צָעָקָה זְעָקָה (בראשית כז:לד; ישעיהו סה:יט)
יִזָּרְבוּ. לְשׁוֹן "וְנִצְרְבוּ בָהּ כָּל פָּנִים" (יחזקאל כא:ג), וּכְמוֹ "אֵשׁ צָרֶבֶת" (משלי
טז:כז)
נִדְעֲכוּ. נִקְפְּצוּ מִמְּקוֹמָם

Verse 18

יְלָפְתוּ. יֶאֱחֲזוּ אָרְחוֹת דַּרְכָּם, כְּמוֹ "וַיִּלְפֹּת שִׁמְשׁוֹן" (שופטים טז:כט), וְכֵן "וַיֶּחֱרַד
הָאִישׁ וַיִּלָּפֵת" (רות ג:ח) – שֶׁחִבְּקָתְהוּ הָאִשָּׁה:

Verse 19

תֵּימָא. אֶרֶץ יִשְׁמָעֵאל שֶׁהִיא נְמוּכָה, וְהַמַּיִם נִגָּרִים שָׁם
קְוּוּ. לְשׁוֹן קָוו נָטוּי (ישעיהו לד:יא). דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן "יִקָּווּ הַמַּיִם" (בראשית א:ט):

Verse 20

בֹּשׁוּ כִּי בָטָח בָּאוּ עָדֶיהָ. יֵבוֹשׁוּ שׁוֹתֶיהָ, כִּי בָטַח כָּל אִישׁ וְאִישׁ לִשְׁתּוֹת מֵהֶם:

Verse 21

כִּי עַתָּה הֱיִיתֶם לוֹ. הֱיִיתֶם נִמְשָׁלִים לְאוֹתוֹ נַחַל
תִּירְאוּ חֵתַת. וּפַחַד הַמַּכָּה, וַתִּירְאוּ לוֹמַר הָאֱמֶת; וּמַחֲנִיפִים אֶת בַּעַל רִיבִי:

Verse 22

וּמִכֹּחֲכֶם שְׁחָדוּ בַעֲדִי. וּמִמָּמוֹנְכֶם:

Verse 23

Verse 24

Verse 25

מַה נִּמְרְצוּ. כְּמוֹ "קָלָה נִמְרֶצֶת" (מלכים א ב:ח), לְשׁוֹן "דָּבָר דָּבוּר עַל אָפְנָיו" (משלי
כה:יא). וְכֵן "נִמְלְצוּ לְחִכִּי" (תהלים קיט:קג) – כֵּלָּן לְשׁוֹן מְלִיצָה הֵם, וְלָמֶ"ד מִתְחַלֶּפֶת
בְּרֵי"שׁ:
אִמְרֵי יֹשֶׁר. אִם אִמְרֵי יֹשֶׁר הֵיִיתֶם אוֹמְרִים, הָיוּ מְקֻבָּלִים; אֲבָל עַתָּה, מַה יּוֹכִיחַ הוֹכֵחַ
מִכֶּם? כָּל תּוֹכָחָה שֶׁבְּאִיּוֹב – בְּרוּר הַדְּבָרִים הֵם, וּמַעֲמִידִים עַל הָאֱמֶת:

Verse 26

הֲלְהוֹכֵחַ מִלִּים תַּחְשֹׁבוּ. הֲלְבָרֵר דְּבָרִים תַּחְשֹׁבוּ?
וּלְרוּחַ. הֵם מְשׁוּלִים:
אִמְרֵי נוֹאָשׁ. שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ, כְּמוֹ "וַתֹּאמְרִי נוֹאָשׁ" (ירמיה ב:כה) – אֵינִי חוֹשֶׁשׁ לְדִבְרֵי
הַנְּבִיאִים:

Verse 27

תַּפִּילוּ. בְּדִינְכֶם אַתֶּם מַפִּילִים. הַאַף עַל עָנִי כָּמוֹנִי בְּקֶו מִשְׁפָּט? וְתִכְרוּ שׂוּחָה עַל רֵיעֲכֶם
וֹלְהַפִּילוֹ?

Verse 28

: הוֹאִילוּ. הִתְרַצּוּ לִפְנוֹת אֵלַי וְלִשְׁמֹעַ דְּבָרַי, וְתִרְאוּ אִם עַל פְּנֵיכֶם אֲכַזֵּב

Verse 29

שׁוּבוּ נָא. לִבְחוֹן, וְתִבָּחֲנוּ, שֶׁלֹּא תְהֵא עוֹד עַוְלָה וְשׁוּבוּ לַחֲקוֹר, וַהֲרֵי צִדְקִי יְמָצֵא בָהּ:

Verse 30

אִם חֵכִּי לֹא יָבִין הַוּוֹת. לֹא יָבִין כְּשֶׁאֲנִי מְדַבֵּר הַוּוֹת?

Chapter 7

Verse 1

הֲלֹא צָבָא וְגוֹ׳. זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לָכֶם הוֹאִילוּ פְּנוּ בִי, כִּי אֵיךְ אֲחֲרִישׁ מִלְּזְעוֹק עַל
הַוָּתִי? הֲלֹא יְדַעְתֶּם כִּי יֵשׁ צָבָא וּזְמַן לָאֱנוֹשׁ, כַּמָּה יְחֶיֶה:
וְכִימֵי שָׂכִיר. שֶׁנִּשְׂכַּר לְשָׁנָה, וְיוֹדֵעַ שֶׁיִּכְלוּ יְמֵי שְׂכִירוּתוֹ, כֵּן זֶה יוֹדֵעַ שֶׁיִּכְלוּ שָׁנִים
הַקְּצוּבוֹת לוֹ. וַאֲנִי – אוֹתוֹ צָבָא הַנְּתָן לִי:

Verse 2

כְּעֶבֶד יִשְׁאַף צֵל. כְּעֶבֶד שֶׁהוּא יָגֵעַ כָּל הַיּוֹם, וְיִשְׁאַף וְיִתְאַוֶּה מָתַי יִהְיֶה צֵל הָעֶרֶב;
וּכְשָׂכִיר אֲשֶׁר יְקַוֶּה פָּעֳלוֹ לָעֶרֶב, לְפִי שֶׁהָיָה לוֹ כָּל הַיּוֹם לְעָמָל, וְיִתְאַוֶּה לְבִיאַת הַשֶּׁמֶשׁ:

Verse 3

כֵּן הָנְחַלְתִּי לִי. מְשָׁמִים יַרְחֵי שָׁוְא וְיִסּוּרִין, אוֹתוֹ "צָבָא הַנְּתָן לָאֱנוֹשׁ עֲלֵי אָרֶץ" (איוב
(א:ז:
(מִן הַשָּׁמַיִם) וְלֵילוֹת עָמָל מִנּוּ לִי.:

Verse 4

: אִם שָׁכַבְתִּי. בַּלַּיְלָה, צָפִיתִי וְאָמַרְתִּי וְגוֹ׳
וּמִדַּד עֶרֶב. מָתַי יָאִיר, וְיָבֹא עֵת קִימָה וְעֵת מִידוּד הַנֶּשֶׁף – לְשׁוֹן "וַתִּדַּד שְׁנָתִי"
(בראשית לא:מ), וְהַמֵּ"ם הוּא עִקָּר נוֹפֵל, כְּמוֹ "מַאֲמַר" (אסתר א:טו), "מִשְׁמָר" (בראשית
(מב:יז:
וְשָׂבַעְתִּי נְדוּדִים. וְאֶשְׂבַּע נְדוּדִים עַל מִטָּתִי בַּיּוֹם עַד נָשֶׁף, לְפִי שֶׁלֹּא הָיִיתִי יָכוֹל לִישֹׁן
מִפְּנֵי יִסּוּרִים עַד נָשֶׁף שֶׁל יוֹם, לְפִי שֶׁלָּבַשׁ בְּשָׂרִי רִמָּה:

Verse 5

וְגוּשׁ עָפָר. גּוּשַׁת עָפָר, וְהִיא הֶעָלְתָה חֲלוּדָה; שֶׁדֶּרֶךְ גּוּשׁ עָפָר לְלַחְלֵחַ וּלְהַעֲלוֹת חֲלוּדָה:
רָגַע. נִקְמַט, כְּמוֹ "רֹגַע הַיָּם" (ישעיה נא:טו). פֵּרוּשׁ אַחֵר: עוֹרִי רָגַע. לְשׁוֹן נוֹחַ, גַּל
אַחַר גַּל, כַּקְּמָטִים הַלָּלוּ:

Verse 6

יָמַי קַלּוּ. יְמֵי טוֹבָתִי מִהֲרוּ לָלֶכֶת:
מִנֵּי אָרֶג. מִנֵּי אֲרִיגָה הַנַּעֲשֵׂית מֵהֵרָה, וְכֵן אָמַר חִזְקִיָּה: "קִפַּדְתִּי כָאֹרֵג חַיָּי" (ישעיה
(לח:ב:
בְּאֶפֶס תִּקְוָה. אֵינִי מְקַוֶּה עוֹד לְטוֹבָה:

Verse 7

לֹא תָשׁוּב עֵינִי. לְאַחַר מִיתָה. וְכָאן כָּפַר אִיּוֹב בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים:

Verse 8

לֹא תְשׁוּרֵנִי. לֹא יִרְאֵנִי עוֹד עַיִן שֶׁתַּחְפֹּץ לִרְאוֹתִי אַחַר שֶׁאָמוּת:
עֵינֶיךָ בִּי וְאֵינֶנִּי. לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְדַבֵּר: לָמָּה הֶצְרַכְתָּ לְפַצְעֵנִי וּלְדַכְּאֵנִי בְּיִסּוּרִים?
בְּרִאְיָה אַחַת, שֶׁתָּשִׂים עֵינֶיךָ עָלַי, וְאֵינֶנִּי בָּעוֹלָם!

Verse 9

Verse 10

Verse 11

גַּם אֲנִי לֹא אֶחֱשָׂךְ פִּי. הוֹאִיל וְאֵינְךָ חָדֵל מִמֶּנִּי, גַּם אֲנִי לֹא אֶמְנַע דִּבּוּר מִלְּצְעֹק עַל
מִדּוֹתֶיךָ:

Verse 12

הֲיָם אָנִי. שֶׁשַּׂמְתָּ עָלַי חוֹל לְמִשְׁמָר?!
אִם תַּנִּין. דָּג גָּדוֹל שֶׁחֲבַשְׁתּוֹ בְּנִבְכֵי יָם, כִּי תָשִׂים עָלַי מִשְׁמָר. הַשָּׂטָן הַזֶּה, לְשׁוֹמְרֵנִי,
שֶׁלֹּא תֵּצֵא נַפְשִׁי?!

Verse 13

יְשָׁא בְשִׂיחִי מִשְׁכָּבִי. מִשְׁכַּב הַלַּיְלָה יִסְבֹּל בְּצָרָתִי מְעַט, וְאוּכַל לִמְנֹעַ שִׂיחִי:

Verse 14

Verse 15

מָוֶת מֵעַצְמוֹתָי. מָוֶת אֲנִי בוֹחֵר יוֹתֵר מֵאֵיבָרִים הַלָּלוּ שֶׁבִּי:

Verse 16

מָאַסְתִּי. בְּחַיַּי, כִּי סוֹף סוֹף לֹא לְעוֹלָם אֶחְיֶה
חֲדַל מִמֶּנִּי. מִלְּהָרַע לִי, כִּי הֶבֶל וּמְעַט יָמָי:

Verse 17

כִּי תְגַדְּלֶנּוּ. לָשִׂית אֵלָיו לִבֶּךָ, לִפְקֹד מַעֲשָׂיו בְּכָל בֹּקֶר, וְלִבְחֹן לְכָל רֶגַע

Verse 18

Verse 19

כַּמָּה. עַד אָרֹךְ אֲשֶׁר לֹא תִשְׁעֶה מִמֶּנִּי, כְּמוֹ (שמות ה:ט) "וְאַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שָׁקֶר", וְכֵן
(איוב יד:ו) "שְׁעֵה מֵעָלַי וַחְדָל":
בִּלְעִי רֶקִי. כְּדֵי בְּלִיעַת רֶקִי:

Verse 20

(ס״א חוֹבָתוֹ) כְּפוֹגֵעַ הָאָדָם בְּעֵת חֲמָתוֹ, וּמְעוֹרֵר עָלָיו כָּל מַעֲשֵׂה אֵיבָתוֹ: לְמִפְגָּע לָךְ.
וְאֶהְיֶה עָלַי לְמַשָּׂא. זֶה אֶחָד מִן תֵּיבוֹת שֶׁכִּינָּה הַכָּתוּב, וְהֵן תִּיקּוּן סוֹפְרִים:

Verse 21

וּמָה לֹא תִשָּׂא פְּשָׁעִי. וּמָה הַדָּבָר הַזֶּה, שֶׁאֵינְךָ נוֹשֵׂא לְפִשְׁעִי?
וְשִׁחַרְתַּנִי. תְּבַקְּשֵׁנִי וְלֹא תִמְצָאֵנִי:

Chapter 8

Verse 1

Verse 2

(מענה בלדד): וְרוּחַ כַּבִּיר. רוּחַ דְּבָרִים:
כַּבִּיר. לְשׁוֹן רוֹב:

Verse 3

הַאֵל יְעַוֵּת מִשְׁפָּט. הֵ״א נָקוּד פַּתָּח, וּמְלִיצָתוֹ לְשׁוֹן תֵּימַהּ:

Verse 4

וַיְשַׁלְּחֵם בְּיַד פִּשְׁעָם. עַל יְדֵי פִּשְׁעָם, (הַפֶּשַׁע) הוּא נַעֲשָׂה שָׁלִיחַ לְהוֹבִילָם:

Verse 5

אִם אַתָּה תְשַׁחֵר וְגוֹ׳. יָעִיר עָלֶיךָ אֶת זְכוּתְךָ:

Verse 6

וְשִׁלַּם נְוַת צִדְקֶךָ. וְיַעֲשֶׂה אֶת נְוַת צִדְקֶךָ שָׁלֵם וְתָמִים:

Verse 7

וְהָיָה רֵאשִׁיתְךָ מִצְעָר. רֵאשִׁיתְךָ שֶׁעָבְרָה מִצְעָר, לְפִי אַחֲרִיתְךָ, שֶׁיִּשְׂגֶּה מְאֹד:

Verse 8

לְדוֹר רִישׁוֹן. עַל דּוֹר רִאשׁוֹן, כְּמוֹ ״כִּי שְׁאַל נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים״ (דברים ד:לב):
וְכוֹנֵן. הָכֵן וְהִזְדַּמֵּן לַעֲמֹד עַל חֲקָרֵי אֲבוֹתָם:

Verse 9

Verse 10

Verse 11

הֵיגְאֶה גֹּמֶא. זֹאת יֹאמְרוּ: אֵין הַגֹּמֶא גָּדֵל אֶלָּא בְּעוֹד שֶׁהַבִּצָּה לַחָה בְּמֵימֶיהָ וּבְלֵחוּתָהּ.
בִּצָּה מָרִישׁ"ק בְּלַע"ז:

Verse 12

בְּאֵבוּ. בְּלֵחוּתוֹ וּבְפִרְיוֹ:
לֹא יִקָּטֵף. לֹא יִשָּׁבֵר וְלֹא יִנָּתֵק, כְּמוֹ "וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת" (דברים כג:כו):
וְלִפְנֵי כָל קָצִיר יִיבָשׁ. קוֹדֶם כָּל קָצִיר יִיבַשׁ, כְּשֶׁהַמַּיִם כָּלִים וְהַבִּיצָה חֲרֵבָה:

Verse 13

כֵּן אָרְחוֹת כָּל שֹׁכְחֵי אֵל. לְהַצְלִיחַ בְּעֵת שֶׁשָּׁעָתוֹ מְשַׂחֶקֶת לוֹ, עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתוֹ
וְתִקְוָתוֹ. סוֹפוֹ שֶׁל חָנֵף יֹאבַד:

Verse 14

אֲשֶׁר יָקוֹט. יִקְצוֹר וְיִכְרוֹת כִּסְלָתוֹ וְהַבְטָחָתוֹ:
כִּסְלוֹ. הִיא מַחֲשֶׁבֶת מִבְטַחוֹ, כְּמוֹ (איוב לא:כד) "אִם שַׂמְתִּי זָהָב כִּסְלִי". יָקוֹט, לְשׁוֹן
קָצִיר, כְּמוֹ (יחזקאל לט:מז) "כִּמְעַט קָט":
וּבֵית עַכָּבִישׁ. שֶׁאֵינוֹ קַיָּם, יִהְיֶה מִבְטַחוֹ:

Verse 15

Verse 16

רָטֹב הוּא. לַח וְחָזָק מַזְלוֹ טֶרֶם בָּא אֵלָיו עֵת פְּקֻדַּת מַכַּת חוּמוֹ, הַמְיַבֵּשְׁתּוֹ. וּלְפִי שֶׁדִּמָּהוּ
בְּגֹמֶא (לעיל ח:יא), מְדַבֵּר לְפִי הָעִנְיָן:
וְעַל גַּנָּתוֹ יוֹנַקְתּוֹ תֵּצֵא. יוֹנַקְתּוֹ שֹׁרֶשׁ הַיּוֹנֵק, אוֹ עָנָף הַיּוֹלֵדָה בְּשָׂרָה זוֹ, כְּמוֹ
"מֵרֹאשׁ יֹנְקוֹתָיו קָטֹף" (יחזקאל יז:כב):

Verse 17

יְסֻבָּכוּ. יִתְאַחֲזוּ בֶּעָנָף וּבְסוֹבֶךְ:
בֵּית אֲבָנִים. יֶחֱזֶה מָקוֹם אֵיתָן רוֹאֶה וּבוֹנֶה לוֹ לְמָצוּדָה. וּמְנַחֵם פֶּרֶשׁ יֶחֱזֶה לְשׁוֹן גְּבוּל:
יְגְבּוֹל אוֹתוֹ, יִבָּנֶנּוּ עַד גְּבוּלוֹ, וְכֵן "מְחוֹז חֶפְצָם" (תהילים קז:ל), וְכֵן "מֶחֱזָה אֶל
מֶחֱזָה" (מלכים א ז:ד). כָּל אֵלֶּה לִפְנֵי מַכָּתוֹ:

Verse 18

וּכְשָׁיְבַלְּעֶנּוּ. מִמְּקוֹמוֹ – הַנִּפְרָע מִמֶּנּוּ. וּמִקְרָא סָסֵר הוּא זֶה
וְכִחֵשׁ בּוֹ. מְקוֹמוֹ:
לֹא רְאִיתִיךָ. שֶׁאֵין נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ לֹא שֹׁרֶשׁ וְלֹא עָנָף, וַהֲרֵי הוּא כְּלֹא הָיָה. שֶׁאֵין נְפִילָתוֹ
כְּמַפֶּלֶת צַדִּיקִים; כִּי הַצַּדִּיק יִפּוֹל וְיָקוּם (משלי כד:טז), וְזֶה יִפּוֹל בְּלֹא תְקוּמָה:

Verse 19

הֵן הוּא מְשׂוֹשׂ דַּרְכּוֹ. שֶׁל רָשָׁע, שֶׁכָּל מְשׂוֹשׂוֹ וְגַם הַצְלָחָתוֹ, לְלֹא תִקְוָה תָּשׁוּב
וּמֵעָפָר אַחֵר יִצְמָחוּ. בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ עַד הֵנָּה שָׁחִים עַד עָפָר, יִצְמְחוּ
אַחֵר. אָדָם אַחֵר יִצְמַח לְקַבֵּל גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל זֶה, כְּשֵׁם שֶׁמָּצִינוּ "וְלַחוֹטֵא נָתַן עִנְיָן וְגוֹ'"
(קהלת ב:כו). עַל כֵּן דַּע עַל עַצְמְךָ: אִם רָשָׁע הָיִיתָ, אֵין תִּקְוָה לְמַפַּלְתְּךָ, וְאִם תָּם הָיִיתָ
וְכוּ':

Verse 20

הֵן אֵל לֹא יִמְאַס תָּם. וְלֹא יַחֲזִיק בְּיַד מְשַׁנְאֶיךָ הַמְרֵעִים לְךָ, עַד אֲשֶׁר יָשׂוּב לְרַחֵם עָלֶיךָ
וִימַלֵּא שְׂחוֹק פִּיךָ:

Chapter 9

Verse 1

Verse 2

Verse 3

לְהִתְוַכֵּחַ עִמּוֹ. לָרִיב עִמּוֹ: (מענה איוב):

Verse 4

חֲכַם לֵבָב. הוּא לָרִיב:
וְאַמִּיץ כֹּחַ. לְהִפָּרַע:
מִי הִקְשָׁה. לְבוֹ וְהָלַךְ שָׁלֵם?! פַּרְעֹה הִקְשָׁה וְנֶחְסַר (שמות ז:יג, ח:טו, ט:יב), וְכֵן כָּל
הַמַּקְשִׁים:

Verse 5

הַמַּעְתִּיק הָרִים. הַמְסַלְקָם, כְּהָפְכוֹ סְדוֹם (בראשית יט:כה):
וְלֹא יָדְעוּ. עַד שֶׁנֶּהֱפְכוּ:

Verse 6

הַמַּרְגִּיז אֶרֶץ. בְּהַבִּיטוֹ אֵלֶיהָ וְתִרְעָד (תהלים קד:לב):

Verse 7

הָאוֹמֵר לַחֶרֶס. לַשֶּׁמֶשׁ: דּוֹם (יהושע י:יב)! וְהוּא שָׁמַר אִמְרַת מֶלֶךְ וְלֹא יִזְרַח:
וּבְעַד. וּכְנֶגֶד הַכּוֹכָבִים יִסְגֹּר מְחִיצָה, וְלֹא יָאִירוּ:

Verse 8

נוֹטֶה שָׁמַיִם לְבַדּוֹ. וּמַלְאָכִים נִבְרְאוּ בַּיּוֹם שֵׁנִי, שֶׁלֹּא תֹאמַר: מִיכָאֵל מָתַח בַּצָּפוֹן,
וְגַבְרִיאֵל בַּדָּרוֹם:
עַל בָּמֳתֵי יָם. עַל גָּבְהֵי יָם. וְעַל מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית נֶאֱמַר, שֶׁגָּבְהוּ הַמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים לָרוּם
לְמַעְלָה, וּדְרָכָם:

Verse 9

כְּסִיל וְכִימָה. מַזָּלוֹת הֵם:
וְחַדְרֵי תֵימָן. לְהַכְנִיס שָׁם סוּפָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "מִן הַחֶדֶר תָּבוֹא סוּפָה" (איוב לז:ט):

Verse 10

Verse 11

הֵן יַעֲבֹר וְגוֹ'. יָדַעְתִּי כִּי כָל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יַעֲשֶׂה:
יַעֲבֹר עָלַי. לְפָנַי, וְלֹא אֶרְאֶנּוּ:

Verse 12

יַחְתֹּף. יַכֶּה פִּתְאוֹם, כְּמוֹ "הִיא כְטָתָף תֶּאֱרֹב" (משלי כג:כח). לְשׁוֹן 'פִּתְאוֹם' הוּא:

Verse 13

לֹא יָשִׁיב אַפּוֹ. מִפְּנֵי יִרְאַת (וְצִדְקַת ס״א) אִישׁ:
תַּחְתָּיו שָׁחֲחוּ. צְבָא מָרוֹם שֶׁבָּאוּ לַעֲזוֹר אֶת מִצְרַיִם. מִצְרַיִם נִקְרָא רַהַב, שֶׁנֶּאֱמַר ״לָכֵן קָרָאתִי לָזֹאת רַהַב הֵם שָׁבֶת״ (ישעיהו ל:ז) – עַל שֵׁם גַּאֲוָתָם, אֲשֶׁר אָמְרוּ ״מִי ה׳ וְגוֹ׳״ (שמות ה:ב):

Verse 14

אַף. כָּל שֶׁכֵּן:

Verse 15

לֹא אֶעֱנֶה. אִירָא לְהָרִים קוֹל לְפָנָיו:
לְמִשְׁפָּטִי. כְּמוֹ לְשׁוֹפְטִי:

Verse 16

לֹא אַאֲמִין. לֹא אוּכַל לְהַאֲמִין מִיִּרְאָתִי אוֹתוֹ, כִּי אֵיךְ לֹא אִירָאֶנּוּ?

Verse 17

לְפָנָיו (ס״א שׁוּרָתִי) אֲשֶׁר בִּשְׁעָרָה. נִתְחַלְּפָה צוּרָתִי:
וְשׁוּפֵנִי. יְכַתְּתֵנִי, וְ״אָכֹת אֹתוֹ טָחוֹן״ (דברים ט:כא) מְתַרְגְּמִינָן ״וְשָׁפֵית יָתֵיהּ״ (תרגום אונקלוס):
פְּצָעַי. מַכָּה הַמּוֹצִיאָה דָּם וְלֶטֶף:

Verse 18

לֹא יְתָנֵנִי. אֵינוֹ מַנִּיחֵנִי לְהָשִׁיב רוּחִי אֲלַי:

Verse 19

אִם לְכֹחַ. אֵיךְ אָרִיב עִמּוֹ? אִם לְכֹחַ הוּא בָּא – אַמִּיץ הֵנֵּה הוּא:
וְאִם לְמִשְׁפָּט. מִי יוֹכַל לְהוֹעִידֵנִי לְפָנָיו וּלְהַזְזִיק דְּבַר מִשְׁפָּטִי?

Verse 20

הֲלֹא אִם אֶצְדַּק פִּי יַרְשִׁיעֵנִי. כִּי יִסָּתְמוּ דְּבָרַי מִיִּרְאָה, וְיַעְקְשֵׁנִי פִּי:

Verse 21

תָּם אָנִי. יוֹדֵעַ אֲנִי בְּעַצְמִי שֶׁאֲנִי תָּם, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא אֵדַע נַפְשִׁי. בַּמֶּה אֶמְצָא נוֹפֶשׁ:

Verse 22

אַחַת הִיא. בָּעוֹלָם, וְעָלֶיהָ אָמַרְתִּי שֶׁתָּם וְרָשָׁע הוּא מְכַלֶּה בַּעֲבוּרָהּ; וּמַה הִיא?

Verse 23

אִם שׁוֹט. לְשׁוֹן שֶׁל עָטָן יָמִית פִּתְאוֹם אֶת הַצַּדִּיק:
לְמַסַּת נְקִיִּים. שֶׁהֻמִּית, וְלָעָג:

Verse 24

בְּיַד רָשָׁע. כְּלַפֵּי עָטָן:
פְּנֵי שׁוֹפְטֶיהָ יְכַסֶּה. מַהַבְחִין בְּדָבָר אֱמֶת:
וְאִם לֹא אֵפוֹא. דָּבָר אֱמֶת דָּבָר זֶה, מִי הוּא הַמְכַלֶּה אֶת הַתְּמִימִים?

Verse 25

וְיָמִי. עִם כִּלְיוֹן שְׁאָר הַתְּמִימִים, קַלּוּ מִנִּי רָץ :

Verse 26

אֵבֶה. שֵׁם נָהָר שׁוֹטֵף:
יָטוּשׁ. יִפְרַח:

Verse 27

שִׂיחִי. דִּבְרֵי צַעֲרִי:
פָּנַי. חֲמָתִי:
וְאַבְלִיגָה. אֶתְחַזֵּק, כְּמוֹ "הַמַּבְלִיג שֹׁד עַל עָז" (עמוס ה:ט):

Verse 28

יָגֹרְתִּי כָל עַצְּבוֹתָי. שֶׁלֹּא יַנִּיחוּנִי מִלְּצָעוֹק:
יָדַעְתִּי כִּי לֹא תְנַקֵּנִי. מֵעָוֹנִי, מִלְּהַפְרַע מִמֶּנִּי:

Verse 29

לָמָּה זֶּה הֶבֶל אִיגָּע. לָבוֹא בְּמִשְׁפָּט:

Verse 30

בְּבוֹר. נִקָּיוֹן:

Verse 31

בַּשַּׁחַת תִּטְבְּלֵנִי. לִהְיוֹת צָחוֹן וּמְגֹאָל, כְּלוֹמַר: אָז תִּמְצָא לִי עָוֹן רַב:

Verse 32

בַּמִּשְׁפָּט. בְּדִבְרֵי תוֹכָחוֹת. מִשְׁפָּט מְשַׁמֵּשׁ שָׁלֹשׁ לְשׁוֹנוֹת: תְּחִלָּתוֹ הוֹכַחַת דְּבָרִים, אֶמְצָעִיתוֹ פְּסַק דִּין, וְסוֹפוֹ מִשְׁטַר יְסוּרִין וְגִבּוּי חוֹב. וּפְעָמִים שֶׁהַמִּקְרֶא כּוֹתְבוֹ עַל שֵׁם תְּחִלָּתוֹ, וּפְעָמִים עַל שֵׁם אֶמְצָעִיתוֹ, וּפְעָמִים עַל שֵׁם אַחֲרִיתוֹ:

Verse 33

מוֹכִיחַ. דְּרַשְׁנִי"ר בְּלַעַ"ז, מַרְאֶה לְכָל אֶחָד חוֹבָתוֹ וּזְכוּתוֹ:
יָשֶׁת יָדוֹ. מִשְׁטַר אֵימָתוֹ וְנִיגּוּשׁוֹ:
עַל שְׁנֵינוּ. שֶׁלֹּא יְחַזֵּק הֶחָזָק אֶת הָרָפֶה:

Verse 34

Verse 35

כִּי לֹא כֵן אָנֹכִי. עַל כֵּן שָׁאֲנֹכִי יָרֵא, אֲנִי מֻחְזָק בִּי שֶׁלֹּא אֶתְחַיֵּב בַּדִּין:

Chapter 10

Verse 1

נָקְטָה נַפְשִׁי. נַפְשִׁי מִתְקוֹטֶטֶת עַל שֶׁאֲנִי חַי, וְהוּא לְשׁוֹן "וּנְקֹטֹתֶם בִּפְנֵיכֶם" (יחזקאל כ:מג):

אֶעֱזָבָה עָלַי שִׂיחִי. צָרָתִי, לִזְעוֹק וְלִקְבוֹל, וְלֹא אוּכַל לְשַׂבְּחוֹ וּלְהַבְלִיגוֹ:

Verse 2

Verse 3

הֲטוֹב. בְּתְמִיהַּ, כִּי תַעֲשֹׁק וְתִגְזֹל מִן הַצַּדִּיק אֶת צִדְקוֹ, וְעַל עֲצַת רְשָׁעִים וּמַקְנִיטִים הוֹפַעְתָּ זִיוְךָ, לְהַרְאוֹת לָהֶם פָּנִים שׂוֹחֲקוֹת?

Verse 4

Verse 5

הֲכִימֵי אֱנוֹשׁ יָמֶיךָ. לְהִתְגָּרוֹת בּוֹ וְלִרְדֹּף?

Verse 6

Verse 7

עַל דַּעְתְּךָ. יוֹדֵעַ אַתָּה:

Verse 8

עִצְּבוּנִי. עֲשָׁאוּנִי, עֵצֶב דְּפוּס כְּמוֹ אֵין מְעַצְּבִין אֶת הַקָּטָן (שבת קמו:). וְעַתָּה חֵילוֹתֶיךָ יַחַד סָבִיב:
וַתְּבַלְּעֻנִי. הֵם הַתּוֹלָעִים:

Verse 9

תְּשִׁיבֻנִי. לְבַסּוֹף:

Verse 10

כֶּחָלָב תַּתִּיכֻנִי. כְּטִפַּת תּוֹלְדוֹתַי:

Verse 11

Verse 12

וּפְקֻדָּתְךָ. פְּקֻדַּת מִשְׁמַרְתְּךָ, שָׁמַנְתָּ לִי שׁוֹמְרִים:
שָׁמְרָה רוּחִי. בְּבֶטֶן אִמִּי, וַאֲחַר כָּךְ:

Verse 13

וְאֵלֶּה צָפַנְתָּ בִלְבָבֶךָ. לְבַלְּעֻנִי, כְּאִלּוּ אֵין (אַתָּה) זוֹכְרָם:
יָדַעְתִּי כִּי זֹאת עִמָּךְ. הַכֹּל כַּמְפֹרָשׁ, וְלֹא שָׂכַחְתָּ:

Verse 14

אִם חָטָאתִי וּשְׁמַרְתָּנִי. נָתַתָּ עֵינְךָ בִּי מִלְהַעְלִים וְלַעֲבוֹר עַל מִדּוֹתֶיךָ. (וּמֵעַתָּה) וּמֵעֲוֹנִי
אֵין אַתָּה מְנַקֵּנִי, אֶלָּא עַל הַכֹּל אַתָּה פּוֹרֵעַ:

Verse 15

שְׂבַע קָלוֹן. אַף־
וּרְאֵה עָנְיִי. אֵין זֶה צִוּוּי, אֶלָּא שֵׁם דָּבָר: רְאֵה עָנְיִי. בְּדַנַ״ץ בְּלַעַ״ז; שֶׂכָל שָׂעָה אֲנִי
רוֹאֶהוּ. כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר ״וּשְׂבַע יָמִים״ (איוב מב:יז) – כְּמוֹ וְשָׂבֵעַ יָמִים, כֵּן תֹּאמַר
וּרְאֵה – כְּמוֹ ,וְרוֹאֶה עָנְיִי׳:

Verse 16

וְיִגְאֶה כַּשַּׁחַל תְּצוּדֵנִי. וְיִגְדַּל בְּעֵינֶיךָ לִהְיוֹת לְךָ לְמַשָּׂא וּלְפַח נֶפֶשׁ, אֶת אֲשֶׁר כַּשַּׁחַל
תְּצוּדֵנִי אֲשֶׁר תִּפְרֹשׂ לִי מְצוּדָה, כְּאִלּוּ אֲנִי גִּבּוֹר כַּשַּׁחַל
וְתָשׁוּב. מִיּוֹם אֶל יוֹם
תִּתְפַּלָּא בִּי. לְדַקְדֵּק וּלְהַפְלִיא בַּמִּשְׁפָּט, לְשׁוֹן ״כִּי יִפָּלֵא״ (במדבר ו:ב)

Verse 17

עֵדֶיךָ. לְהָעִיד עַל חֲלִיפַת הֶחָלָאִים וּמַכְאוֹבִים
וְצָבָא עִמִּי. זְמַנִּים קָצוּבִים לְיִסּוּרִי; אֵלּוּ מְשַׁמְּשִׁים (צבא א׳), וְחוֹזְרִים וּמִתְחַלְּפִים
שְׁנוּיִים מְשֻׁנִּים מֵאֵלֶּה, וּמְשַׁמְּשִׁין זְמַן אַחֵר

Verse 18

אֶגְוַע וְעַיִן לֹא תִרְאֵנִי. הַלְוַאי אֶגְוַע מֵרֶחֶם

Verse 19

אוּבָל. הַלְוַאי הָיִיתִי מוּבָל

Verse 20

וְשִׁית מֻמֶּנִּי. תָּשִׁית עַצְמְךָ מֻמֶּנִּי וּמֵעָלַי, כְּמוֹ ״קָרֵב אֵלָיךְ״ (ישעיה סה:ה) – קָרֵב לְעַצְמְךָ
וּרְחַק מֻמֶּנִּי

Verse 21

בְּטֶרֶם אֵלֵךְ. בְּעוֹדֶנִּי חַי וְלֹא הִגִּיעַ עֵת מוֹתִי, הַנַּח לִי וְאַרְגִּיעַ

Verse 22

עֲיָפָתָה. שֵׁם דָּבָר, חֲשֵׁיכָה, כְּמוֹ ״שַׁחַר וְעֲיָפָה״ (עמוס ד:יג)
צַלְמָוֶת. הִיא וְלֹא סְדָרִים בָּהּ (שֶׁאֵין שָׁם סִדְרֵי אָדָם כְּלוֹמַר מִנְהָגִים שֶׁאֵין שָׁם יְשׁוּב וְאוֹר
שֶׁלָּהּ כְּמוֹ אֹפֶל הוּא)
וַתִּפַע כְּמוֹ אֹפֶל. מָקוֹם מוּפָע שֶׁבָּהּ, כְּמוֹ אֹפֶל הוּא

Chapter 11

Verse 1

Verse 2

(מענה צופר:) לֹא יֵעָנֶה. מֵאֲחֵרִים, מִפְּנֵי רֹב דְּבָרָיו

Verse 3

בַּדֶּיךָ. שֶׁאַתָּה בּוֹדֶה מִלִּבְּךָ
מְתִים יַחֲרִישׁוּ. בְּנֵי אָדָם

Verse 4

וַתֹּאמֶר. לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: זַךְ לְקֻחִי וּבַר הָיִיתִי בְּעֵינֶיךָ :

Verse 5

Verse 6

תַּעֲלוּמוֹת חָכְמָה. וְתֵדַע, כִּי כִּפְלַיִם לְתוּשִׁיָּה יֵשׁ לַתּוֹרָה, שֶׁלֹּא קִיַּמְתָּ:
כִּי יֵשׁ. כְּמוֹ "כִּי תַּשֶּׁה בְרֵעֲךָ" (דברים כד:י), (כְּלוֹמַר) הַרְבֵּה יֵשׁ לוֹ עוֹד חוֹב עָלֶיךָ
בְּדִבְרֵי עֲוֹנֶיךָ:

Verse 7

הַחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא. שֶׁאַתָּה סָבוּר שֶׁקִּיַּמְתָּ הַכֹּל?

Verse 8

גָּבְהֵי שָׁמַיִם. דָּבָר שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ כְּגָבְהֵי שָׁמַיִם, מַה תִּפְעַל עַתָּה? וַעֲמֻקָּה הִיא הַחָכְמָה מִשְּׁאוֹל :

Verse 9

מִדָּה. מִדּוּד שֶׁלָּהּ (ס"א מִדָּה שֶׁלָּהּ), וְכָאן הִזְכִּיר מִדּוּד בְּלָשׁוֹן זָכָר (שֶׁלֹּא אָמַר מִדָּתָהּ):

Verse 10

אִם יַחֲלֹף וְיַסְגִּיר. בְּיִסּוּרִין אֶת מִי שֶׁיִּרְצֶה:
וְיַקְהִיל. כָּל פַּמַלְיָאוֹת שֶׁלּוֹ, לְוַכֵּחַ עַל שֶׁהִסְגִּיר:
וּמִי. בָּהֶן יְשִׁיבֶנּוּ בִּדְבָרִים, לִמְצֹא עָוֹל בְּפָעֳלוֹ? וְאִם מִפְּנֵי שֶׁהַנִּדּוֹן שֶׁלּוֹ וְשָׁקֵט יָמִים
רַבִּים, כֵּן דַּרְכּוֹ:

Verse 11

כִּי הוּא יָדַע מְתֵי שָׁוְא וַיַּרְא אָוֶן וְלֹא יִתְבּוֹנָן. שֶׁהֵם עוֹשִׂים יָמִים וְשָׁנִים, וְדוֹמֶה כְּמִי
שֶׁלֹּא יִתְבּוֹנֵן (יִתְבּוֹנְנוּ), כִּי מַאֲרִיךְ אַפּוֹ:

Verse 12

וְאִישׁ נָבוּב. חָלוּל, בְּלֹא לֵב, אֲשֶׁר לֹא הֵבִין דַּרְכּוֹ:
יִוָּלֵד. יִקָּנֶה לוֹ לֵב, לָשׁוּב לְבוֹרְאוֹ וּלְפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו. אוֹ אָדָם אֲשֶׁר הָיָה כְּעַיִר פֶּרֶא "לִמֵּד
מִדְבָּר" (ירמיה ב:כד), קַל בְּלֹא דַּעַת:
אָדָם יִוָּלֵד. יְלַמֵּד עַצְמוֹ לִהְיוֹת אָדָם תָּמִים, כְּסֵדֶר בְּנֵי אָדָם, וְיִכָּוֵן דַּרְכּוֹ:

Verse 13

אִם אַתָּה. הָיִיתָ מְכַוֵּן לִבְּךָ אַחַר יִסּוּרִין:
וּפָרַשְׂתָּ אֵלָיו כַּפֶּיךָ. בִּתְחִנָּה:

Verse 14

וְתַרְחֵק אָוֶן מִיָּדֶךָ, וְאַל תַּשְׁכֵּן בְּאָהָלֶיךָ עַוְלָה :

Verse 15

כִּי אָז. אִם אַתָּה הָיִיתָ בָּטוּחַ שֶׁתִּשָּׂא פָנֶיךָ מִמּוּם שֶׁתִּגְרֹם לְעַצְמְךָ לָשֵׂאת פָּנֶיךָ מִכָּל מוּם
(מִתּוֹךְ כָּךְ):
וְהָיִיתָ מֻצָּק. חָזָק, כְּמוֹ "מְצוּקֵי אֶרֶץ" (שמואל א ב:ח):

Verse 16

עָמָל תִּשְׁכָּח. וְכָל עָמָל הָיִיתָ שׁוֹכֵחַ:
וּכְמַיִם עָבְרוּ. וְחָלְפוּ, כֵּן יִהְיֶה לְךָ כָּל זִכְרוֹן עָמָל:

Verse 17

וּמְצָהֳרַיִם יָקוּם חָלָד. יוֹתֵר מֵאוֹר צָהֳרַיִם יָקוּם לְךָ חֶלֶד – מַזָּל וּזְמַן, כְּמוֹ "וְחֶלְדִּי כְאַיִן נֶגְדֶּךָ" (תהילים לט:ו). דָּבָר אַחֵר: יָקוּם חָלָד כְּמוֹ יָקוּם אוֹר חֲלוּדָה שֶׁלְּךָ, כְּלוֹמַר: שֶׁיִּהְיֶה מְקוֹם אֲפֵלָה מֵאִיר יוֹתֵר מֵאוֹר צָהֳרַיִם. זוֹ שָׁמַעְתִּי, אֲבָל הָרִאשׁוֹן לֹא נִרְאֶה (סא"א):
תָּעֳפָה. אֲפֵלָה שֶׁלְּךָ כַּבֹּקֶר תִּהְיֶה. עִנְיָן אַחֵר: תָּעֳפָה לְשׁוֹן "עַפְעַפֵּי שַׁחַר" (איוב ג:ט), שֶׁאִם הוּא לְשׁוֹן אֹפֶל, הָיָה לוֹ לוֹמַר: 'תְּעוּפָה', נָקוּד בְּשׁוּ"א, כְּמוֹ "תְּנוּפָה" (שמות כט:כד), "תְּקוּמָה" (ויקרא כו:לז), "תְּרוּמָה" (שמות כה:ב), "תְּנוּמָה" (תהלים קלב:ד):

Verse 18

Verse 19

Verse 20

וְעֵינֵי רְשָׁעִים. שׁוֹנְאֶיךָ:
תִּכְלֶינָה. בְּפִנּוֹתָם בְּרָעָתְךָ לִרְאוֹת, וְלֹא יַשִּׂיגוּ (תַּאֲוָתָם). וְכָל 'כִּלְיוֹן עֵינַיִם' שֶׁבְּלְשׁוֹן קֹדֶשׁ, זֶהוּ הַמְצַפֶּה לִרְאוֹת וְאֵינוֹ מַשִּׂיג, וּכְמוֹ "וְעֵינֶיךָ רֹאוֹת וְכָלוֹת אֲלֵיהֶם וְגוֹ'" (דברים כח:לב):
וּמָנוֹס. הוּא מִבְטָח:
וְתִקְוָתָם. מַה שֶּׁהֵם מְקַוִּים לִרְאוֹת בְּךָ, לְמַפָּח נָפֶשׁ יִהְיֶה לָהֶם:

Chapter 12

Verse 1

Verse 2

תָּמוּת חָכְמָה. כְּשֶׁתָּמוּתוּ, תָּמוּת עִמָּכֶם כָּל חָכְמָה, כִּי כָל חָכְמָה בָּכֶם. אֲבָל (מענה איוב):

Verse 3

גַּם לִי לֵב כְּמוֹכֶם. וְאֶת מִי אֵין כְּמוֹ אֵלֶּה, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שַׂלִּיט לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ וּלְהַאֲרִיךְ שַׁלְוַת רְשָׁעִים? אֵינְכֶם אֶלָּא כִּמְשַׂחֲקִים בִּי, וַאֲנִי הוּא (הַהוֹוֶה) שְׂחוֹק לְרֵעֵהוּ:

Verse 4

אֶהְיֶה קוֹרֵא לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וַיַּעֲנֵהוּ מִצַּעַר הַקְּנָטָתְכֶם. וּמָה יַּעֲנֵהוּ? לָתֵת לוֹ שְׂחוֹק לְצַדִּיק וְתָמִים. שֶׁלָּם:
שְׂחוֹק צַדִּיק תָּמִים. הִיא הָעֲנָיָה אֲשֶׁר יַעֲנֵהוּ. יָדַעְתִּי אֲנִי כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם, כִּי:

Verse 5

לַפִּיד בּוּז. אֵשׁ שֶׁל גֵּיהִנֹּם עוֹמֶד לְמִי שֶׁשָּׂאֲנָן בְּעַשְׁתּוּתָיו, לוֹמַר: "שָׁלוֹם יִהְיֶה לִי" (דברים כט:יח):

נָכוֹן. מְזֻמָּן הוּא הָעֲשָׂתוֹת שֶׁאָנָן, לִהְיוֹת בְּמוּעָדֵי רֶגֶל – שֶׁרַגְלָם מוֹעֶדֶת:

Verse 6

יִשְׁלָיו. יָדַעְתִּי אֲנִי, כִּי יְמֵי יִשְׁלָיו אֹהָלִים לִבְנֵי קֵדָר הַשּׁוֹכְנִים בָּאֹהָלִים הַמִּדְבָּרָה, וְהֵם שׁוֹדְדִים, שֶׁנֶּאֱמַר "פֶּרֶא אָדָם יָדוֹ בַכֹּל" (בראשית טז:יב):
וּבַטֻּחוֹת. שְׁלֵמוּת יֵשׁ לְמַרְגִּיזֵי אֵל, לְכָל אֲשֶׁר הֵבִיא לוֹ הַצּוּר הַשָּׁלוֹם בְּיָדוֹ, אִם טוֹב וְאִם רַע:

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

הֲלֹא אֹזֶן מִלִּין תִּבְחָן. וְלָמָּה לֹא יָדְעוּ זֹאת הַשּׁוֹמְעִים פָּעֳלוֹ, כַּאֲשֶׁר הַחֵךְ יִטְעַם לָאֵכֶל?

Verse 12

בִּישִׁישִׁים חָכְמָה וְגוֹ'. לָדַעַת כִּי עִמּוֹ חָכְמָה וְגוֹ':

Verse 13

Verse 14

Verse 15

וִישַׁלְּחֵם וְיַהַפְכוּ אָרֶץ. בִּשְׁלִיחוּתוֹ, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדוֹר אֱנוֹשׁ, שֶׁהֵצִיף שְׁלִישׁוֹ שֶׁל עוֹלָם (מכילתא דרבי ישמעאל יתרו ו):

Verse 16

לוֹ שׁוֹגֵג. הָאָדָם הַשּׁוֹגֵג:
וּמַשְׁגֶּה. שָׂטָן הַמַּשְׁגֶּהוּ:

Verse 17

שׁוֹלָל. שֵׁם דָּבָר הוּא שְׁטוּת, מוֹלִיכָם בִּשְׁטוּת כְּשֶׁהוּא רוֹצֶה לְעָרְבֵב וּלְבַלֵּעַ תָּכְמָתָם, כְּמוֹ "וְסָר מַרַע מִשְׁתּוֹלֵל" (ישעיהו נט:טו), "אֱשְׁתּוֹלְלוּ אַבִּירֵי לֵב" (תהלים עו:ו). וְתָ"ו אֲשֶׁר בְּ"מִשְׁתּוֹלֵל" וְ"אֶשְׁתּוֹלְלוּ" – כֵּן דֶּרֶךְ לְשׁוֹן עִבְרִית בְּתֵיבָה שֶׁיְּסוֹדָהּ שְׁי"ן אוֹ סָמ"ךְ, וְהוּא בָּא לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן נַעֲשָׂה וְנִפְעַל אוֹ מִתְפַּעֵל, נוֹתֵן תָּ"ו אַחַר אוֹת רִאשׁוֹנָה שֶׁל יְסוֹד, כְּמוֹ "וְיִשְׁתַּכְּחוּ בָּעִיר" (קהלת ח:י), "וְיִשְׁתַּמֵּר חֻקּוֹת עָמְרִי" (מיכה ו:טז), "מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי" (שמות ט:יז), "וְיִסְתַּבֵּל הֶגָּב" (קהלת יב:ה):
יְהוֹלֵל. יְשׁוּטֶה, לְשׁוֹן "הוֹלְלוּת וְסִכְלוּת" (קהלת ב:יב):

Verse 18

מוֹסֵר מְלָכִים פִּתֵּם. לְהָסִיר מוֹסַר סִבְלָם מֵעַל אֲחֵרִים, וּמַעֲבִירָם מִמְּלוּכָה:
וַיֶּאֱסֹר אֵזוֹר בְּמָתְנֵיהֶם. בִּתְחָלָתָם, כְּשֶׁהוּא חָפֵץ בָּהֶם, חוֹגֵר חֲלָצֵיהֶם וּמְזָרָם כֹּחַ לַמְּלוּכָה:

Verse 19

כֹּהֲנִים. שָׂרִים, כְּמוֹ "כֹּהֵן אוֹן" (בראשית מא:מה), "כֹּהֲנֵי מִדְיָן" (שמות ג:א):

Verse 20

לְנֶאֱמָנִים. אַף לְנֶאֱמָנִים, כִּי פְּעָמִים שְׁפָתָיו נִבְלָלִים לְדַבֵּר סָרָה, כְּגוֹן אַבְרָהָם: "וְהֶאֱמִין בַּה'" (בראשית טו:ו), וְסוֹף נִכְשָׁל: "בַּמָּה אֵדַע" (בראשית טו:ח):

Verse 21

וּמְזִיַּן אֲפִיקִים רָפָה. וַחֲגוֹר הַחֲזָקִים מְרָפֶה, וּמְפַתֵּחַ חֲגוֹרָם לְהָתִישׁ כֹּחָם, כְּמוֹ (תהלים קט:יט) "וּלְמֵזַח תָּמִיד יַחְגֹּרָה":
אֲפִיקִים. חֲזָקִים, כְּמוֹ "אֲפִיקֵי נְחוּשָׁה" (איוב מ:יח); "אֲפִיקֵי מָגִנִּים" (איוב מא:ז):

Verse 22

Verse 23

מַשְׂגִּיא לַגּוֹיִם וַיְאַבְּדֵם. יֵשׁ אוֹמְרִים: כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְמִצְרַיִם, בְּהַשְׁגָּם אֶת יִשְׂרָאֵל "לִפְנֵי בַּעַל צְפוֹן" (שמות יד:ט), שֶׁגּוֹ וְאָמְרוּ: תִּדְעוּ, שֶׁהִסְכִּים עִמָּנוּ לְטַבְּעָם בַּיָּם, כַּאֲשֶׁר גָּזַרְנוּ "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ" (שמות א:כב); וְקָשָׁה יִרְאָתוֹ שֶׁל בַּעַל צְפוֹן, שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ בּוֹ שְׁפָטִים כְּכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם. וְגָרַם הַמָּקוֹם לְהַשְׁגּוֹתָם, כְּדֵי לְטַבְּעָם. וְזֶה הַלָּשׁוֹן אֵינוֹ עִקָּר; דְּאִם כֵּן הָיָה לוֹ לוֹמַר בְּצַד יָמִין 'מַשְׂגִּיא', כְּמוֹ "שׂוֹגֶה" (משלי כ:א). אֲבָל זֶה עִקָּר 'מַגְדִּיל', לְשׁוֹן "שַׂגִּיא כֹּחַ" (איוב לז:כג): מַשְׂגִּיא אֶת הַגּוֹיִם וּמַצְלִיחָם, וְלָבֶם מִתְגָּאֶה בְּהַצְלָחָתָם, וְהוּא הָיָה אָבְדָן שֶׁלָּהֶן – מַה שֶּׁהִצְלִיחוּ שׁוֹטֵחַ. מַרְבֶּה אוֹתָם, לְהַשְׁטִיחַ בָּאָרֶץ וּלְכַסּוֹתָם:

Verse 24

בְּתֹהוּ לֹא דָרֶךְ. בְּתֹהוּ שֶׁאֵינוֹ דֶרֶךְ:

Chapter 13

Verse 1

Verse 2

Verse 3

אוּלָם אֲנִי. אֵינִי מְבַקֵּשׁ אֶלָּא לְדַבֵּר אֵלָיו, וּלְהִתְוַכֵּחַ עִמּוֹ אֶחָפֵץ :

Verse 4

טוֹפְלֵי שָׁקֶר. מְחַבְּרֵי דִּבְרֵי שֶׁקֶר:

רוֹפְאֵי אֱלִיל כֻּלְּכֶם. כָּל אֱלִיל שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן אַל. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ (חולין קכא.): זֶה גִּיד הַצֶּוָּאר, שֶׁאֵין לוֹ רְפוּאָה, וּשְׁמוֹ אֱלָל:

Verse 5

Verse 6

וְרִיבוֹת. הוֹכָחוֹת:

Verse 7

הֲלָאֵל תְּדַבְּרוּ עַוְלָה. אַחֲרֵי אֲשֶׁר תַּחַת אֵל בָּאתֶם לָרִיב, לֹא טוֹב שֶׁתְּדַבְּרוּ עַוְלָה:
וְלוֹ תְּדַבְּרוּ רְמִיָּה. בַּעֲבוּרוֹ תְּדַבְּרוּ רְמִיָּה, כְּמוֹ "הֵן אֲנִי כְּפִיךָ לָאֵל" (איוב לג:ו),
וּכְמוֹ "אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם" (דברים ט:כח) – לְצָרְכָם, וּכְמוֹ "יִקָּחֵם לָכֶם" (שמות יד:יד); "הַאַתֶּם תְּרִיבוּן לַבַּעַל" (שופטים ו:לא). הֶקְשֶׁה בְּעֵינַי לְדַמּוֹתוֹ כָּאן, וְהוּא דֶּגְמַת "בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ" – עַל קֹרַח (במדבר יז:ה):

Verse 8

הֲפָנָיו תִּשָּׂאוּן. וְכִי לְהַחֲנִיף לוֹ בִּשְׂאֵת פָּנִים בָּאתֶם?
אִם לָאֵל. בִּשְׁבִילוֹ תִּתְוַכְּחוּן עַל רְמִיָּה?

Verse 9

הֲטוֹב כִּי יַחְקֹר אֶתְכֶם. וְתִמָּצְאוּ שְׁקָרִים?
אִם כְּהָתֵל בֶּאֱנוֹשׁ תְּהָתֵלּוּ בו. לוֹמַר: לִכְבוֹדְךָ עָשִׂינוּ עַצְמֵינוּ שְׁקָרִים?

Verse 10

הוֹכֵחַ יוֹכִיחַ אֶתְכֶם. הֲלֹא יוֹדִיעַ לָכֶם דִּבַּתְכֶם?
אִם בַּסֵּתֶר. וְכִי בַּסֵּתֶר שֶׁתַּעַמְדוּ לְפָנָיו בַּדִּין, פָּנִים תִּשָּׂאוּ לוֹ, לוֹמַר: שָׁם נָשָׂאנוּ פָּנֶיךָ!?

Verse 11

הֲלֹא שְׁאֵתוֹ. גָּבְהוֹ וְאֵימָתוֹ תִּבְעֶת אֶתְכֶם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: שְׁאֵתוֹ שְׁרֵפַת אֵשׁוֹ, כְּמוֹ "וַיִּשָּׂאֵם דָּוִד וַאֲנָשָׁיו" (שמואל ב ה:כא), וּכְמוֹ "מַשְׂאַת הָעִיר" (שופטים כ:לח):

Verse 12

זִכְרֹנֵיכֶם. נִמְשָׁל מִשְׁלֵי אֵפֶר זִכְרֹנֵיכֶם נִמְשָׁל לְאֵפֶר, אַתֶּם סְבוּרִים לְהִתְמַשֵּׁל לְאַבְרָהָם שֶׁאָמַר "וָאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר" (בראשית יח:כז):
לְגַבֵּי חֹמֶר. שָׁוֶה לָעָפָר יְהִי גַּבֵּיכֶם אֶצְלוֹ. גַּבֵּיכֶם. גֹּבַהּ שֶׁלָּכֶם, כְּמוֹ "וַתִּבְנִי לָךְ גָּב" (יחזקאל טז:כד):

Verse 13

וְיַעֲבֹר עָלַי מָה. מַה שֶּׁיַּעֲבֹר עָלַי בַּעֲוֹן צַעֲקָתִי יַעֲבֹר עָלַי, וְאַל תָּחוּשׁוּ עַל מָה אֲנִי צָרִיךְ לָשֵׂאת וְלֶאֱחֹז:

Verse 14

בְּשָׂרִי בְשִׁנָּי. לְיַסְּרֵנִי וּלְכוֹפֵנִי אֶל הַשְׁתִּיקָה:
וְנַפְשִׁי אָשִׂים בְּכַפִּי. לְהַגִּישׁ נַפְשִׁי לַמָּוֶת בְּיִסּוּרֵי שְׁתִיקָה:

Verse 15

הֵן יִקְטְלֵנִי. הֲלֹא אִם יִקְטְלֵנִי, אֵינִי נִפְרָד מִמֶּנּוּ, וְתָמִיד לוֹ אֲיַחֵל; עַל כֵּן אֵין מָרֵד וָפֶשַׁע בִּדְבָרַי:

אַךְ דְּרָכַי. וּמִדּוֹתַי שֶׁנָּהַגְתִּי בָּהֶם:
אֶל פָּנָיו אוֹכִיחַ. לָדַעַת מַה יִּפְשְׁעֵנִי:

Verse 16

גַּם הוּא. וְכַאֲשֶׁר אֲנִי שָׁלֵם עִמּוֹ, כֵּן הוּא גַּם הוּא לִי לִישׁוּעָה. וְלֹא תִמְצָאוּ אַתֶּם חֵן בְּעֵינָיו:
כִּי לֹא לְפָנָיו חָנֵף יָבוֹא. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר לָהֶם: "כִּי לֹא דִבַּרְתֶּם אֵלַי נְכוֹנָה" (איוב מב:ז):

Verse 17

Verse 18

עָרַכְתִּי מִשְׁפָּט. הוֹכַחַת דְּבָרִים; סִדַּרְתִּי טַעֲנוֹתַי בְּלִבִּי, מַה לְהָשִׁיב:

Verse 19

אֶזֵּרַשׁ וְאֶגְוָע. אִם לֹא אָרִיב, אֶזֵּרַשׁ וְאֶגְוָע :

Verse 20

אַךְ שְׁתַּיִם אַל תַּעַשׂ עִמָּדִי. דִּין שֶׁל מַעְלָה וְדִין שֶׁל מַטָּה. וְאִם בְּאַחַת תָּבוֹא לְמִשְׁפָּט, אָז מִפָּנֶיךָ לֹא אֶסָּתֵר. אִם בְּדִין שֶׁל מַעְלָה, אֲנִי אוֹמַר: חָטָאתִי, "מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ וְגוֹ'" (משלי כח:יג); וְאִם בְּדִין שֶׁל מַטָּה, אַף אָנֹכִי לֹא אוֹדֶה: כִּסּוּי חֲטָאָה לָשׁוֹן שֶׁקֶר (תהלים לב:א; קט:ב) (סא"א):

Verse 21

כַּפְּךָ מֵעָלַי הַרְחַק. כְּפָיָתְךָ, כְּמוֹ שֶׁהֵשִׁיבוֹ אֱלִיהוּא "וְאַכְפִּי עָלֶיךָ לֹא יִכְבָּד" (איוב לג:ז).
וְיֵשׁ פּוֹתְרִים כַּפְּךָ – כְּלוֹמַר: יָדְךָ, וְקָשָׁה לִי לְאוֹמְרוֹ, כִּי לֹא מָצִינוּ 'כַּף' לְרָעָה, כִּי אִם לְהָגֵן, כְּמוֹ "וְשַׂכֹּתִי כַפִּי" (שמות לג:כב):

Verse 22

Verse 23

Verse 24

פָּנֶיךָ תַסְתִּיר. לִרְאוֹת אֶת דַּרְכֵי יָשָׁרִי:

Verse 25

תַּעֲרוֹץ. תְּפַחִיד:

Verse 26

מְרוֹרוֹת. סַרְבָנִיּוֹת אֲשֶׁר מָרִיתִי פִּיךָ אַתָּה כוֹתֵב, וְלֹא הַטּוֹבוֹת שָׁפָעְתָּ:

Verse 27

בַּסַּד. בְּלִשּׁוֹן אֲרַמִּי "סַדְנָא בְּסַדְנֵיהּ יָתִיב" (פסחים כח.) – עֵץ גָּדוֹל שֶׁנּוֹתְנִין בּוֹ רַגְלֵי הָאֲסוּרִים, וּבְלִשּׁוֹן יְוָנִי "אַשְׁתּ"ק":

תִּתְחַקֶּה. אַתָּה עַצְמְךָ מִתְחַקֶּה עַל פְּסִיעוֹתַי: כֵּן פָּסַע זֶה, וְכֹה פָּעַל. וּכְמוֹ "מֵחֵיק הָאָרֶץ" (יחזקאל מג:יד); "וְחֵיק הָאֲמָה" (יחזקאל מג:יג). זֶה הַיְסוֹד אפיקו"ל בְּלַעַ"ז; "הֵן עַל כַּפַּיִם חַקֹּתִיךְ" (ישעיהו מט:טז):

Verse 28

וְהוּא כְּרָקָב יִבְלֶה. הַגּוּף הַזֶּה אֲשֶׁר תִּרְדֹּף, יֶרָקֵב וְיִבְלֶה, וְאֵין כְּבוֹדְךָ בִּרְדִיפָתְךָ:

Chapter 14

Verse 1

Verse 2

Verse 3

אַף עַל זֶה. הַהֶבֶל וְהַנִּרְקָב:
פָּקַחְתָּ עֵינֶיךָ. לְדַקְדֵּק בַּמָּטָאָיו:
וְאוֹתִי. אַתָּה מֵבִיא בְּמִשְׁפָּט עַל עֲוֹונוֹתַי:

Verse 4

מִי יִתֵּן טָהוֹר. מִדָּבָר טִפָּה סְרוּחָה וְשִׁכְבַת זֶרַע שֶׁהוּא טָמֵא. לֹא אֶחָד בָּהֶם טָהוֹר, שֶׁלֹּא יֶחֱטָא:

Verse 5

אִם חֲרוּצִים יָמָיו. אִם גְּמוּל זֶה הוּא מִשְׁתַּלֵּם, שֶׁחֲרוּצִים וּקְצוּבִים לְיוֹם קָבוּעַ וּמְיֻעָד לְמִיתָה:
וּמִסְפַּר חֳדָשָׁיו אִתָּךְ. קְצוּבִים, וְחֹק זֶה עָשִׂיתָ לוֹ וְלֹא יִתְקַיֵּם עוֹד יוֹתֵר בָּעוֹלָם – דַּי לְךָ בַּתַּשְׁלוּמִין הַלָּלוּ:

Verse 6

שְׁעֵה מֵעָלָיו. בְּאוֹתוֹ מְעוּט חָרַץ הַיָּמִים, וְיֶחְדַּל לוֹ מִמַּכְאוֹב, עַד יִרְצֶה בְּזִקְנוּתוֹ וְתַשּׁוּת כֹּחוֹ אֶת יוֹם מוֹתוֹ כְּשֶׁכִּיר הָרוֹצֶה לְהַשְׁלֶמֶת עֲבוֹדַת יוֹמוֹ. כִּי עֲבִירָתוֹ מִן הָעוֹלָם חֲלוּטָה וְנִצְמֶתֶת מִשְּׁאָר כָּל הָעוֹבְרִים:

Verse 7

כִּי יֵשׁ לָעֵץ תִּקְוָה. שֶׁיַּחֲלֹף:
וְיֹנַקְתּוֹ. אֲשֶׁר מִגִּזְעוֹ לֹא תֶחְדָּל מִהְיוֹת עָנָף:

Verse 8

Verse 9

וְעָשָׂה קָצִיר. הִיא יוֹנֶקֶת, כְּמוֹ "תְּשַׁלַּח קְצִירֶיהָ עַד יָם" (תהילים פ:יב):
נָטַע. שֵׁם דָּבָר הוּא, וְטַעַם הֲבָרָתוֹ לְמַטָּעָה בַּנּוּ"ן, וְנִקֹּד כֶּלוֹ קָמַץ מִפְּנֵי שֶׁהוּא סוֹף פָּסוּק. אַף מִגְזֶרֶת "נָטַע" (ישעיה מד:יד) הוּא:

Verse 10

Verse 11

אָזְלוּ מַיִם מִנִּי יָם. מְמָקוֹם שֶׁנָּהָר בָּא וְיוֹצֵא מִמְּקוֹרוֹ, הַבָּא מֵאֵלָיו מִן הַיָּם:
וְהַנָּהָר. הַבָּא מִשָּׁם יֶחֱרַב וְיִיבַשׁ לְעוֹלָם, כֵּן אִישׁ שָׁכַב וְלֹא יָקוּם:

Verse 12

Verse 13

Verse 14

כָּל־יְמֵי צְבָאִי אֲיַחֵל. לִתְחִיָּה:

Verse 15

תִּקְרָא. תְּחִנָּה הִיא: קְרָא אֵלַי וְאָנֹכִי אֶעֱנֶךָּ לְהוֹכִיחַ דְּבָרַי:
תַּחְמֹד:

Verse 16

כִּי עַתָּה. אַתָּה מֵרֵיעַ לִי:
צְעָדַי. אַתָּה סוֹפֵר:
לֹא תִשְׁמוֹר. אֵינְךָ מַמְתִּין עַל חַטָּאתִי מִלְּהָפַרַע, כְּמוֹ "וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר" (בראשית לז:יא) – הִמְתִּין שְׁתִתְקַיֵּם. וּבְלָשׁוֹן מִשְׁנָה (סנהדרין סג:): לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ שְׁמוֹר לִי בְּצַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים פְּלוֹנִית – לְשׁוֹן "הַמְתֵּן":

Verse 17

תָּתוּם בְּצְרוֹר. תָּתוּם וּמְשֻׁמָּר בְּצְרוֹר בֶּגֶד, כְּכֶסֶף וּמַרְגְּלִיּוֹת, שֶׁלֹּא תֹאבַד:
וַתִּטְפֹּל עַל עֲוֹנִי. נִתְחַבַּרְתָּ עַל עֲוֹנִי:

Verse 18

וְאוּלָם הַר נוֹפֵל. הַר הַנּוֹפֵל גָּבְהוֹ יְבוֹל וְיֵעָשֶׂה עָפָר, וּתְהֵא לוֹ תִּקְוָה לֵיהָנוֹת מִמֶּנּוּ.
וְצוּר יֶעְתַּק מִמְּקוֹמוֹ גַּם הוּא, יְבוֹל לְשׁוֹן תְּבוּאָה. אוֹ:

Verse 19

אֲבָנִים. אֲשֶׁר שָׁחֲקוּ מַיִם בְּעָבְרָם עֲלֵיהֶם תָּמִיד:
תִּשְׁטֹף. הִשְׁטִיפוּ סְפִיחֶיהָ שֶׁל אֶבֶן לֵיהָפֵךְ לְעָפָר וְלִצְמֹחַ בּוֹ דָּבָר, כַּאֲשֶׁר יִצְמַח סְפִיחַ הַקָּצִיר שֶׁעָבַר – כֵּן יִתְהַפֵּךְ עָפָר זֶה סְפִיחֶיהָ לְאֶבֶן:
וְתִקְוַת אֱנוֹשׁ. אֵינָהּ כֵּן, אֲשֶׁר מִשֶּׁיָּמוּת – אָבְדָה סֵלָה:

Verse 20

תְּתְקְפֵהוּ. תֶּחֱזַק מִמֶּנּוּ וְתֶאֱנְסֵהוּ בְּתָקְפָךְ, וַיֵּהָלֵךְ מִן הָעוֹלָם:

Verse 21

יִכְבְּדוּ. יִהְיוּ כְּבֵדִים בְּכֶסֶף וּבְזָהָב, וְהוּא לֹא יֵדָע:
וְיִצְעֲרוּ. וְיִמְעֲטוּ מִכָּל טוֹב, וְהוּא לֹא יָבִין:

Verse 22

אַד בְּשָׁרוֹ עָלָיו יִכְאָב. קָשָׁה רִמָּה לַמֵּת כְּמַחַט בַּבָּשָׂר הֶחָי (שבת יג:):

Chapter 15

Verse 1

Verse 2

הֶחָכָם יַעֲנֶה דַעַת רוּחַ. תָּמוּהַּ הוּא, וְכִי מִי שֶׁהוּא חָכָם יַעֲנֶה וְיָרִים (מענה אליפז) : קוֹל בְּדַעַת שֶׁל רוּחַ וְהֶבֶל?

Verse 3

הוֹכֵחַ בְּדָבָר לֹא יִסְכּוֹן. לְהִתְוַכֵּחַ בְּדָבָר שֶׁלֹּא תְּהֵא לוֹ מֵהֶן הֲנָאָה, כְּמוֹ "וַתְּהִי לוֹ סֹכֶנֶת" (מלכים א א:ב), וּכְמוֹ "יִסְּכֶן בָּם" (קהלת י:ט) – יֶהֱנֶה בָּם:

Verse 4

אַף אַתָּה. כָּל שֶׁכֵּן אַתָּה, שֶׁחָכָם מְאֹד, אַתָּה תָּפֵר יִרְאָה בְּמַרְבִּית דְּבָרֶיךָ וְתִגְרַע שִׂיחָה. כְּמוֹ "כִּי יְגָרַע נִטְפֵי מָיִם" (איוב לו:כז), וּכְמוֹ "וְתִגְרַע אֵלֶיךָ חָכְמָה" (איוב טו:ח):

Verse 5

כִּי יְאַלֵּף עֲוֹנֶךָ. יְצָרְךָ הָרָע אֶת פִּיךָ לְדַבֵּר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְהָיָה לְךָ לִבְחֹר לְשׁוֹן עֲרוּמִים :

Verse 6

יַרְשִׁיעֲךָ פִיךָ וְלֹא אָנִי. כְּלוֹמַר: הֲשִׁיבֵנִי עַל שְׁאֵלָתִי, וְנִמְצָא פִיךָ הִרְשִׁיעֲךָ; כִּי טוֹב לִי שֶׁיַּרְשִׁיעֲךָ פִיךָ וְלֹא אָנִי. וְזוֹ הִיא שְׁאֵלָתִי:

Verse 7

הֲרִאשׁוֹן אָדָם תִּוָּלֵד. הֲבָטֶרֶם אָדָם תִּוָּלֵד? הֵ"א הַזֹּאת מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן תֵּימַהּ, לְפִיכָךְ נְקוּדָה בַּחֲטַף פַּתָּח. וּמְלֵיצָתוֹ: הֲרִאשׁוֹן לְאָדָם הַנּוֹצָר מֵאֲדָמָה נוֹלַדְתָּ, שֶׁיָּדַעְתָּ לְקַיֵּם כָּל חָכְמַת מִצְוֹת הַבּוֹרֵא?!

Verse 8

וְתִגְרַע. וְתַרְבֶּה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה לָרֶדֶת עָלֶיךָ:

Verse 9

Verse 10

כַּבִּיר. מְרֻבֶּה יָמִים מֵאָבִיךָ:

Verse 11

הַמְעַט מִמְּךָ תַּנְחוּמוֹת אֵל. אֲשֶׁר הֵיטִיב לְךָ הַצּוּר עַד עַתָּה יָמִים רַבִּים, וּדְבָרוֹ הַטּוֹב אֲשֶׁר לָאַט עִמָּךְ בְּלַאט וְנַחַת דִּשְׁנוֹ:
לָאַט. הַנָּעִים. וּלְשׁוֹן פָּעַל הוּא, וְלֹא שֵׁם דָּבָר; וְלָכֵן הוּא נָקוּד חֶיְרִיק קָמַץ וְחֶיְרִיק פַּתָּח:

Verse 12

יִקָּחֵךְ. יִלַּמֶּדְךָ, כְּמוֹ "יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי" (דברים לב:ב)
יִרְזְמוּן. כְּמוֹ יִרְמְזוּן, כְּמוֹ שִׁמְלָה שַׂלְמָה (שמות כב:ח, כו)

Verse 13

Verse 14

מָה אֱנוֹשׁ כִּי יִזְכֶּה. מַה כֹּחוֹ, שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת זַכַּאי נֶגֶד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא

Verse 15

וְשָׁמַיִם. צְבָא הַשָּׁמַיִם
זַכּוּ. יִצְהֲרוּ. כָּל לְשׁוֹן זַךְ הוּא צוֹהַר

Verse 16

אַף. כָּל שֶׁכֵּן
וְנֶאֱלָח. נִתְעָב וּמְעֹרָבָב, וְכֵן "כֻּלּוֹ סָג יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ" (תהילים נג:ד)

Verse 17

Verse 18

אֲשֶׁר חֲכָמִים יַגִּידוּ. וְיִתְוַדּוּ פִּשְׁעָם וְלֹא כִחֲדוּ עָוֹנָם מֵאֲבוֹתָם. זֶהוּ אֲשֶׁר רָאִיתִי, וְהִנְנִי
אֲסַפֵּר לְךָ. וְהֵיכָן רָאִיתִי? יְהוּדָה הוֹדָה וְלֹא בוֹשׁ בְּמַעֲשֵׂה תָמָר (בראשית לח), רְאוּבֵן
הוֹדָה וְלֹא בוֹשׁ בְּמַעֲשֵׂה בִלְהָה (בראשית לה:כב). וּמָה הָיָה שְׂכָרָם?

Verse 19

לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה הָאָרֶץ. בִּשְׁכַר זֶה זָכָה יְהוּדָה לְמַלְכוּת נָצַח, וְנָטְלוּ שְׁנֵיהֶם מִן הַנַּחֲלָה
חֶלְקָם, וְלֹא גָרְשׁוּ מִן נַחֲלָתָם בַּעֲוֹנָם, מֵאַחַר שֶׁהוֹדוּ
וְלֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם. כְּשֶׁבָּא מֹשֶׁה לְבָרְכָם שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג:ו–ז) "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת
וְזֹאת לִיהוּדָה". דָּבָר אַחֵר וְלֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם בְּנַחֲלָה שֶׁל עָתִיד לָבֹא הַחֲלוּקָה בְּסֵפֶר
(יחזקאל מח):

Verse 20

כָּל יְמֵי. הָרָשָׁע שֶׁאֵינוֹ שָׁב מֵחֶטְאוֹ וְאֵינוֹ מוֹדֶה פִּשָׁעָיו כָּל יָמָיו
הוּא מִתְחוֹלֵל. וּמִתְאוֹנֵן עַל הַבְּטָחָתוֹ, שֶׁיִּשַּׁם רָעָתוֹ אֲשֶׁר פָּעַל. כָּל מִסְפַּר שָׁנִים אֲשֶׁר נִצְפְּנוּ
לֶעָרִיץ. הוּא מִתְחוֹלֵל:
מִתְחוֹלֵל. לְשׁוֹן אֲנִינוּת, וְלֹא שָׁמַעְתִּי:

Verse 21

קוֹל פְּחָדִים בְּאָזְנָיו. לֵאמֹר: הִגִּיעַ עֵת תַּשְׁלוּמַי
בַּשָּׁלוֹם. וּכְשֶׁהוּא שָׁרוּי בְּשָׁלוֹם, אָז הַשּׁוֹדֵד יְבוֹאֶנּוּ :

Verse 22

וְצָפוּ הוּא אֲלֵי חָרֶב. וְעָתִיד הוּא אֲלֵי חֶרֶב וְעֹנִי, לָנוּד לַלֶּחֶם אַיֵּה יִמְצָאֶנּוּ:

Verse 23

נוֹדֵד הוּא. כְּלוֹמַר: מֻבְטָח הוּא לָנוּד:
יָדַע. לוֹ בָּאֱמֶת:
כִּי נָכוֹן. וּמְזֻמָּן לָבוֹא בְּיָדוֹ כְּלוֹמַר: אֵלָיו וְעִמּוֹ יוֹם חֹשֶׁךְ. כְּמוֹ "מִן הַבָּא בְּיָדוֹ" (בראשית לב:יד):

Verse 24

תִּתְקְפֵהוּ. תֶּחֱזַק הַמְּצוּקָה מִמֶּנּוּ וְתֶאֱנְסֵהוּ:
כְּמֶלֶךְ עָתִיד לַכִּידוֹר. לֹא מָצָאתִי דְּמְיוֹנוֹ. וְיֵשׁ לְפוֹתְרוֹ בָּאוֹתִיּוֹת הַמִּתְחַלְּפוֹת רי"שׁ בְּדָלֶ"ת כְּמוֹ אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת שְׁבַּתּוֹרָה (בראשית י:ג) – אַשְׁכְּנַז וְדִיפַת (דברי הימים א א:ו); וְכֵן כְּתִים וְדוֹדָנִים (בראשית י:ד). אַף כָּאן לַכִּידוֹר – כְּמוֹ לַכִּידוֹד, כְּאוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא עָתִיד לִיקוֹד בָּאֵשׁ שֶׁל גֵּיהִנֹּם; וְהוּא סַנְחֵרִיב, שֶׁנִּתְנַבֵּא הַנָּבִיא עָלָיו "כִּי עָרוּךְ מֵאָתְמוֹל תָּפְתֶּה גַּם הִיא לַמֶּלֶךְ הוּכָן" (ישעיהו ל:לג) – לִשְׂרֹף חֵילָיו וְקַד וְקוֹד (ישעיהו י:טז); וְדוֹמֶה לוֹ "כִּידוּדֵי אֵשׁ יִתְמָלָטוּ" (איוב מא:יא) – אִם (ס"א אֵשׁ) "לַפִּידִים" (איוב מא:יא), אִם לֶהָבוֹת (איוב מא:יג):

Verse 25

Verse 26

יָרוּץ אֵלָיו. הָיָה רָץ אֶל הַבּוֹרֵא בְּגֹבַהּ וּזְקִיפַת צַוָּאר לְהַכְעִיסוֹ בַּעֲבִי גַּבֵּי מָגִנָּיו. בְּחָזְקַת כֹּחוֹ, גַּבֵּי לְשׁוֹן גֹּבַהּ, כְּמוֹ "וַתִּבְנִי לָךְ גָּב" (יחזקאל טז:כד):

Verse 27

פִּימָה עֲלֵי כָסֶל. עָשָׂה פֶּה עַל חֲלָצַיִם, שֶׁחָלְבוֹ וְעִבֵּי שׁוּמָנוֹ כָּפוּל עַל כְּסָלָיו, וְנִרְאִין כְּמִין פֶּה:
פִּימָה. מִגְזֶרֶת "וְהָיְתָה הַפְּצִירָה פִּים" (שמואל א יג:כא), זוֹ הִיא לְיָמֶ"א שֶׁל נָפָחִים, שֶׁיֵּשׁ לוֹ פִּיּוֹת הַרְבֵּה, וְנִקְרֵאת הֶפְצֵר פִּיּוֹת:

Verse 28

וַיִּשְׁכְּנוּ עָרִים נִכְחָדוֹת. כֵּן דֶּרֶךְ בַּעֲלֵי גַּאֲוָה: בוֹנִים חֲרָבוֹת לְשֵׁם:

Verse 29

וְלֹא יָקוּם חֵילוֹ. לֹא יִתְקַיֵּם לְיָמִים רַבִּים:
וְלֹא יֵטֶה. לֹא יִנְטֶה מִלְּיָצְתּוֹ; כְּמוֹ "וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבָּצַע" (שמואל א ח:ג), שֶׁפֵּירוּשׁוֹ: 'וַיִּנְטוּ' הֵם עַצְמָם; אַף כָּאן לֹא יִנְטֶה מִן הַשָּׁמַיִם לָאָרֶץ. מִנָּם. מַתַּת תַּאֲוָתָם וְזִמּוּן מַשְׁבָּתָם, וְהוּא כִּשְׁתֵּי תֵּיבוֹת: מִן לָהֶם:
מִן. הֲכָנָתָם, כְּמוֹ "וְיָמַן לָהֶם הַמֶּלֶךְ" (דניאל א:ה). וְדוֹמֶה לוֹ "הַפְּצִירָה פִּים" בִּשְׁתֵּי תֵּיבוֹת (שמואל א יג:כא), וְכֵן "אֶרְאֶלָּם" (ישעיה לג:ז) – תַּרְגּוּם יוֹנָתָן: "אִתְגְּלִי לְהוֹן". זֶה נִרְאֶה בְּעֵינַי, וּמְנֻחָם מְסַיְּעֵנִי. דָּבָר אַחֵר: מִנָּם. לְשׁוֹן "כַּנְּלֹתְךָ לִבְגֹּד" (ישעיה לג:א), וְהַנּו"ן שָׁבוֹ יְסוֹד נוֹפֵל. לְשׁוֹן תַּכְלִית: לֹא יֵטֶה לָאָרֶץ. לִהְיוֹת בְּטֻלָה, גְּזֵרַת חָרוּץ:

Verse 30

וְיָסוּר. מִן הָעוֹלָם:
בְּרוּחַ פִּיו. שֶׁל שַׁלִּיט בָּעוֹלָם, וְזֶה מִקְרָא חָסֵר. וְיֵשׁ פּוֹתְרִים: בְּשִׁבְיל רוּחַ פִּיו – שֶׁהֵרַע לְדַבֵּר סָרָה:

Verse 31

אַל יַאֲמֵן. אוֹתוֹ אֲשֶׁר בְּשָׁוְא נִתְעָה, כִּי שָׁוְא יִהְיֶה תְמוּרָתוֹ וְיִגְיעוֹ, כְּמוֹ "וְעַל הַתְּמוּרָה" (רות ד:ז):

Verse 32

בְּלֹא יוֹם. תַּעֲמֹד תְּמוּרָתוֹ עַל מְלֹיאָתָהּ מִלְּגַדֵּל וּמִלְּהַצְלִיחַ עוֹד, כְּמוֹ "וַיְמַלְאוּ לוֹ אַרְבָּעִים
יוֹם" (בראשית נ:ג). פֵּירוּשׁוֹ: "וְאַשְׁלִימוּ" (תרגום אונקלוס)
וְכִפָּה. כְּפִיַּת עֲנָפָיו, כָּל עַנְפֵי אִילָן דּוֹמִין לְכִפָּה

Verse 33

Verse 34

Verse 35

הָרֹה עָמָל וְיָלַד אָוֶן. עָשָׂה רָעָה, וְיִשְׁתַּלְּמוּ שְׂכַר הַלֵּידָה לְפִי הַהֶרְיוֹן
תָּכִין. תַּזְמִין
מִרְמָה. לְמִרְמָה תֵּהָפֵךְ לָהֶם תַּאֲוָתָם

Chapter 16

Verse 1

Verse 2

Verse 3

יַמְרִיצֵךְ. יְשַׁעֲרֵךְ פִּיךְ לַחֲשֹׁב דְּבָרִים נִמְרָצִים עַל אוֹפְנֵיהֶם (מענה איוב):

Verse 4

כָּכֶם אֲדַבֵּרָה. כָּכֶם אֲנִי יוֹדֵעַ לְקַנְתֵּר
לוּ יֶשׁ נַפְשְׁכֶם. בְּיִסּוּרִין תַּחַת נַפְשִׁי, גַּם אֲנִי הָיִיתִי מְחַבֵּר עֲלֵיכֶם בְּמִלִּין וּמֵנִיעַ עֲלֵיכֶם
רֹאשִׁי בְּצַעֲקַתְכֶם, וּמְאַמֵּץ אֶתְכֶם בְּמוֹ פִי לֵאמֹר: הַחֲרִישׁוּ, הִתְאַמְּצוּ וְעִמְּדוּ בְּיִסּוּרֵיכֶם, כַּאֲשֶׁר
אַתֶּם תֹּאמְרוּ אֵלַי:

Verse 5

וְנִיד שְׂפָתַי. שֶׁאֲנִי נָד וְקוֹבֵל עַתָּה וְצוֹעֵק, אָז יַחְשׂוֹךְ וְלֹא אֶזְעוֹק וְלֹא אָנוּד עוֹד, אֲבָל
עַתָּה:

Verse 6

: אִם אֲדַבְּרָה וְגוֹ׳

Verse 7

הַשְּׁמוֹתָ. לְשׁוֹן שְׁתִיקָה, כְּמוֹ "אֶשְׁתּוֹמֵם" (ישעיהו סג:ה), וּכְמוֹ "שֹׁמּוּ שָׁמַיִם" (ירמיהו
ב:יב) – שָׁתְקוּ וְהִתְמָהוּ:

Verse 8

וַתִּקְמְטֵנִי לְעֵד הָיָה. הִקְמַטְתַּנִי וְהִקְדַּרְתַּנִי בִּשְׁבִיל עֵד, שֶׁהָיָה לְעֵד עַל עֲוֹנִי לְהַשְׁטִינֵנִי:

Verse 9

צָרִי. הַשָּׂטָן הוּא הַצָּר:
יִלְטוֹשׁ. יְחַדֵּד, כְּמוֹ "לוֹטֵשׁ כָּל חֹרֵשׁ וְגוֹמֵר" (בראשית ד:כב):

Verse 10

פָּעֲרוּ עָלַי בְּפִיהֶם. פָּתְחוּ, כְּמוֹ "וּפָעֲרָה פִיהָ" (ישעיה ה:יד):
יִתְמַלָּאוּן. יִתְאַסְּפוּן, וְהַרְבֵּה לוֹ דּוֹמִין בַּמִּקְרָא: "קָרְאוּ אֲחֲרֶיךָ מָלֵא" (ירמיה יב:ו), "אֲשֶׁר יִקְרֵא עָלָיו מְלֹא רֹעִים" (ישעיה לא:ד). וְאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה מִלְשׁוֹנוֹ, כִּי כָּל 'מִלּוּי' – 'נֶאֱסָף' הוּא:

Verse 11

יַסְגִּירֵנִי אֵל אֶל עָוִיל. הִסְגִּירַנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶל אֱוִיל לֵץ עוֹלֵל, לָלוּץ בִּי:
וְעַל יְדֵי רְשָׁעִים יְרֻטֵנִי. רְטִיַּת תַּנָּחוּמָיו וּרְפוּאָתִי מָסַר לָרְשָׁעִים, שֶׁאֵינָן אֶלָּא מַקְנִיטִים.
דָּבָר אַחֵר: יְרֻטֵנִי כְּמוֹ יְרַצֵּנִי, לְשׁוֹן רִצּוּי וְתַנְחוּמִים:

Verse 12

וַיְפַרְפְּרֵנִי. אוֹתוֹ עָוִיל, לְשׁוֹן פֵּרוּרִין:
וַיַּפְצְצֵנִי. לְשׁוֹן נִשְׁבָּר לִשְׁבָרִים הַרְבֵּה בַּחֲבָטָה רַבָּה, כְּמוֹ "וְנִפַּצְתִּים אִישׁ אֶל אָחִיו" (ירמיה יג:יד), "וְנִפֵּץ עֹלָלַיִךְ אֶל הַסָּלַע" (תהלים קלז:ט):

Verse 13

רַבָּיו. מוֹרֶה חִצָּיו, כְּמוֹ "רֹבֶה קֶשֶׁת" (בראשית כא:כ):
מְרֹרָתִי. מָרָה שֶׁלִּי:

Verse 14

Verse 15

גְּלָדִי. מַכָּה יְבֵשָׁה וְהַעֲלָאַת גֶּלֶד, וּלְשׁוֹן מִשְׁנָה (ראש השנה כז:): וְהֶעֱמִידוּ עַל גִּלְדּוֹ
וְעוֹלַלְתִּי. וְלִכְלַכְתִּי וְגִנִּיתִי, כְּמוֹ "וַיִּתְעַלְּלוּ בָהּ" (שופטים יט:כה) – לְשׁוֹן בְּזָיוֹן:
וּגְנָאי, וּכְמוֹ "עוֹלָה לְנַפְשִׁי" (איכה ג:נא)
קַרְנִי. זִיוִי, לָשׁוֹן "וְקַרְנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ" (חבקוק ג:ד):

Verse 16

חֲמַרְמְרוּ. נִקְמְטוּ, כְּמוֹ "נֶחְמְרוּ בְנֵי מֵעֶיהָ" בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה (חולין נו:); וְכֵן "מֵעַי
חֲמַרְמָרוּ" (איכה א:כ):
צַלְמָוֶת. שָׁחְשְׁכוּ מֵחֲמַת בֶּכִי וְדִמְעָה:

Verse 17

וּתְפִלָּתִי זַכָּה. לֹא קִלַּלְתִּי חֲבֵרִי, וְלֹא פִלַּלְתִּי לוֹ רָעָה:

Verse 18

וְאַל יְהִי מָקוֹם. בָּאָרֶץ לְהַבְלִיעַ בּוֹ צַעֲקָתִי, כִּי לַשָּׁמַיִם תַּעֲלֶה:

Verse 19

הִנֵּה בַשָּׁמַיִם עֵדִי. יוֹצְרִי הַיּוֹדֵעַ דְּרָכִי:

Verse 20

דָּלְפָה. דּוֹמַעַת וְזוֹלֶפֶת דִּמְעָה, לְשׁוֹן דִּלּוּף:

Verse 21

וְיוֹכַח לְגֶבֶר. וְהַלְוַאי יַעֲשֶׂה לִי זֹאת, שֶׁיִּתֵּן לִי מָקוֹם לְהִתְוַכֵּחַ גֶּבֶר עִם אֱלוֹהַּ, לְהַשְׁוות
שְׁנֵי הָרִיבִים: רִיב גֶּבֶר עִם קוֹנוֹ וְרִיב בֵּין אָדָם לְרֵעֵהוּ:

Verse 22

כִּי שְׁנוֹת וְגוֹ׳. הַקְּצוּבִים מִסְפָּר לִימֵי חַיַּי:
יָאֶתָיו. יַגִּיעוּ, וְאָז אֹרַח לֹא אָשׁוּב אֱהֶלֶךְ :

Chapter 17

Verse 1

נִזְעָכוּ. נִקְפְּצוּ, כְּמוֹ ״נִדְעָכוּ״ (איוב ו:יז):
קְבָרִים לִי. מוּכָן אֲנִי לַקֶּבֶר:

Verse 2

אִם לֹא. אִם לֹא זֹאת בָּאַתְנִי, שֶׁבְּנֵי אָדָם הַתּוֹלִים נוֹעֲדוּ עִמִּי בְּתַנְחוּמַי, לְהָתֵל בִּי:
וּבְהַמְרוֹתָם. כְּמוֹ ״וַיַּמְרוּ בִּי״ (יחזקאל כ:ח), ״מַמְרִים הֱיִיתֶם״ (דברים ט:ז) – לְשׁוֹן
בְּהַקְנָטָתְכֶם:
תָּלַן עֵינִי. עֵינִי וְלִבִּי וּמַחֲשַׁבְתִּי לָנוּחַ בָּהֶן:

Verse 3

שִׂימָה נָּא. הַבּוֹרֵא:
עָרְבֵנִי. בְּתֵּקַע כַּף, לְהִתְוַכֵּחַ יַחַד. כְּמוֹ מִי הוּא מֵאֵלָּה לְיָדִי יִתָּקֵעַ וְיִיטַב לוֹ:

Verse 4

כִּי לִבָּם צָפַנְתָּ מִשָּׁכֶל. וְעַל כֵּן לֹא תְרוֹמֵם תִּפְאַרְתְּךָ עַל יְדֵיהֶם:

Verse 5

לְחֵלֶק יַגִּיד. לַחֲלַקְלַקּוֹת יַגִּיד כָּל אֶחָד מֵהֶם אֶת רֵעוֹ, וְזֹאת תָּבוֹא לָהֶם: עֵינֵי בָנָיו
תִּכְלֶינָה :

Verse 6

וְתֹפֶת. כְּמוֹ ״תֹּף״ (ישעיהו ה:יב):
לְפָנִים. שֶׁל בְּרִיּוֹת אֲנִי:

Verse 7

וְיצוּרַי. אֵיבָרִים שֶׁאֲנִי נוֹצָר בָּהֶם:

Verse 8

יִשּׁמּוּ. יִתְמְהוּ:
וְנָקִי. אִם יֵשׁ צַדִּיק שׁוֹמֵעַ בְּהַתּוּלוֹת הַחֲנֵפִים הָאֵלֶּה:
יִתְעוֹרָר. לָרִיב בָּכֶם:

Verse 9

וְיֹאחֵז. כָּל צַדִּיק דַּרְכּוֹ לַעֲמֹד כְּנֶגֶד כַּת חֲנֵפִים:

Verse 10

וְאוּלָם כֻּלָּם. אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם תָּשׁוּבוּ נָא וּבֹאוּ נָא :
וְלֹא אֶמְצָא בָכֶם חָכָם. בְּמַה שֶׁאַתֶּם מַלְעִיגִים עַל קַבָּלָתִי:

Verse 11

יָמַי וְגוֹ׳. הִנֵּה יְמֵי טוֹבָתִי שֶׁהֶרְגַּלְתִּי בָּהֶם, עָבְרוּ : זְמוֹתַי. שֶׁזָּמוֹתִי לְהַאֲרִיךְ בְּטוֹבָה
נִתְקוּ מוֹרָשֵׁי לְבָבִי. מַחֲשָׁבוֹת שֶׁלִּבִּי מוֹרִישַׁנִי, שֶׁהָיָה לִבִּי אוֹמֵר לִי לִירֹשׁ טוֹבָה לְפִי
דַרְכִּי:

Verse 12

לַיְלָה לְיוֹם יָשִׂימוּ. הַתּוֹלִים אֵלֶּה הוֹפְכִים לִי לַיְלָה לְיוֹם, כִּי מְצָרַת הַתּוֹלִים לֹא אִישַׁן
בַּלַּיְלָה:
אוֹר קָרוֹב. וְקָצַר לִי, מִפְּנֵי צָרוֹת חֹשֶׁךְ לַיְלָה. אוֹר קָרוֹב – כַּאֲשֶׁר יָבֹא הַשֶּׁמֶשׁ נִרְאֶה לִי
שֶׁעָתָה מְקָרוֹב הֵאִיר הַיּוֹם, וְנִקְצַר וְחָלַף לוֹ; כְּמוֹ ״הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה״ (בראשית יט:כ) –
נִתְיַשְּׁבָה מְקָרוֹב מֵחָדָשׁ; וּכְמוֹ ״כִּי רִנַּת רְשָׁעִים מְקֹרָב״ (איוב כ:ה), וּכְמוֹ ״חֲדָשִׁים מְקֹרָב
בָּאוּ״ (דברים לב:יז):

Verse 13

אִם אֲקַוֶּה שְׁאוֹל. כְּמוֹ ״אִם חֲרוּצִים יָמָיו״ (איוב יד:ה), כְּלוֹמַר: מֵאַחַר שֶׁאֲנִי מְקַוֶּה
שְׁאוֹל בֵּיתִי :
וּבַחֹשֶׁךְ רִפַּדְתִּי. שִׁטַּחְתִּי יְצוּעַי בַּקֶּבֶר:

Verse 14

לַשַּׁחַת קָרָאתִי אָבִי אָתָּה. לְהִתְלוֹנֵן בּוֹ יָמִים רַבִּים, כְּאִלּוּ הוּא אָבִי, מֵאַחַר שֶׁתִּקְוָתִי זֹאת
הִיא:

Verse 15

וְאַיֵּה אֵפוֹ תִקְוָתִי. וְאַתְּ, לָמָּה נִמְשַׁכְתְּ? וּמִי יְשׁוּרֶנָּה לְהָרִיצָהּ עָדַי?

Verse 16

בַּדֵּי שְׁאוֹל תֵּרַדְנָה. אוֹתָם אֲבָרִים שֶׁסּוֹפָן לֵירֵד שְׁאוֹל, שֶׁתְּהֵא יַחַד עַל עָפָר נָחַת :
נָחַת. מְלוֹנָן, לְשׁוֹן ״וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ״ (במדבר יא:כו):

Chapter 18

Verse 1

Verse 2

קִנְצֵי. סוֹף (מענה בלדד) :
תָּבִינוּ. תִּשְׁתְּקוּ לְהָבִין וְלִשְׁמֹעַ אֶת אֲשֶׁר נְדַבֵּר:

Verse 3

נִטְמִינוּ בְעֵינֵיכֶם. נֶחְשַׁבְנוּ בְעֵינֵיכֶם טְמוּנִין. וְאֵין יְסוֹד בַּתֵּיבָה זוֹ זוּלָתִי טי״ת מ״ם,
כְּמוֹ ״טְמוּנִין פְּלִשְׁתָּאֵי״, תַּרְגּוּם שֶׁל ״סְתוּמִים פְּלִשְׁתִּים״ (בראשית כו:טו). יֵשׁ מְפָרְשִׁים

לְשׁוֹן טְמִינָה, וְטָעוּת הוּא בְּיָדָם, שֶׁאִם כֵּן צְרִיכָה הַתֵּיבָה שְׁנֵי נוּנִי״ן, אֶחָד בַּיְסוֹד וְאֶחָד
בְּשֻׁמּוּשׁ שֶׁל רַבִּים:

Verse 4

טוֹרֵף נַפְשׁוֹ. חוֹזֵר עַל אִיּוֹב. לְךָ אֲנִי אוֹמֵר, הַטּוֹרֵף וּמְחַבֵּל נַפְשׁוֹ בְּאַפּוֹ וּבְכַעֲסוֹ:
הֲלְמַעַנְךָ. הַלְמַעַן צִדְקָתְךָ תֵּעָזֵב הָאָרֶץ מִמִּשְׁפַּט מִדָּתָהּ?
וְיֶעְתַּק צוּר. הַיּוֹצֵר (מִמְּקוֹמוֹ) מִדַּעְתּוֹ וּמִמִּדָּתוֹ:

Verse 5

גַּם. עַתָּה, לְפִי צַעֲקָתְךָ, זֹאת תִּנָּהֵג לְדוֹרוֹת:
אוֹר רְשָׁעִים יִדְעָךְ. יִקְפֹּץ מִמְּקוֹמוֹ. שְׁבִיב. אֶשְׁטַנְצִי״לְ״א:

Verse 6

Verse 7

יֵצְרוּ. יִהְיוּ קְצָרִים צַעֲדֵי כֹּחוֹ:
וְתַשְׁלִיכֵהוּ. מֵעָלָיו עֲצָתוֹ שֶׁיָּעַץ, אֲשֶׁר לֹא יִתְקְיֵם:

Verse 8

כִּי וְגוֹ׳. סוֹפוֹ אֲשֶׁר שֻׁלַּח בְּרֶשֶׁת רַגְלָיו, (שֶׁלְּחוּ) לִצְעוֹד עַל הָרֶשֶׁת וְלִיתָפֵשׂ:
וְעַל שְׁבָכָה יִתְהַלָּךְ. הִיא רֶשֶׁת; כָּל שְׁבָכָה עֲשׂוּיָה כְּמוֹ רֶשֶׁת, וְהוּא קַיי״פ״א שְׁבָרָאשֵׁי הַנָּשִׂים:

Verse 9

יֹאחֵז. יֹאחֲזֶנּוּ בְּעָקֵב פַּח:

Verse 10

טָמוּן בָּאָרֶץ. תַּחַת רַגְלָיו:
חֶבְלוֹ. חֶבֶל מְצוּדָתוֹ אֲשֶׁר יִלָּכֵד בָּהּ:
וּמַלְכֶּדֶתּוֹ. טָמוּן עֲלֵי נְתִיבוֹ, כְּשֵׁם שֶׁטּוֹמְנִין חֶבֶל מַלְכֹּדֶת לָעוֹפוֹת:

Verse 11

בַּלָּהוֹת. שֵׁדִים:
וֶהֱפִיצֵהוּ לְרַגְלָיו. (יִנְפְּצֵהוּ) יַחְבְּטוּהוּ עַל הָאָרֶץ:

Verse 12

(בראשית מט:ג) בְּנוֹ. אוֹנוֹ:
(בראשית ב:כא) אִשְׁתּוֹ. לְצַלְעוֹ:

Verse 13

יֹאכַל בַּדֵּי עוֹרוֹ. וְיֹאכַל כָּל שְׁאָר בַּדָּיו – בָּנָיו וּבְנוֹתָיו:
בְּכוֹר מָוֶת. שַׂר הַמָּוֶת, כְּמוֹ ״אָנִי בְּכוֹר אֶתְנֶהוּ״ (תהלים פט:כח):

Verse 14

יֻנָּתֵק מֵאָהֳלוֹ. מֵאִשְׁתּוֹ:
מִבְטַחוֹ. שֶׁהִיא בְּטוּחָה בּוֹ, (מִבְטַחַת) מִבְטַחַת שֶׁלּוֹ, שֶׁהִיא בּוֹטַחַת עָלָיו:
וְתַצְעִידֵהוּ. וְהִיא תַּצְעִידֵהוּ וְתִשְׁלָחֵהוּ (מֵעָלֶיהָ) לַקֶּבֶר לְמֶלֶךְ הַשְּׁדִים:

Verse 15

תִּשְׁכּוֹן בְּאָהֳלוֹ אַלְמָנָה:
מִבְּלִי לוֹ. (שֶׁלֹּא תְּהֵא שֶׁלּוֹ) שֶׁהֲרֵי מֵת, וְסוֹף יְזֹרֶה עַל נָוֵהוּ גָּפְרִית :

Verse 16

Verse 17

Verse 18

יְהַדְּפוּהוּ. מִן הַשָּׁמַיִם:

Verse 19

נֶכֶד. בֶּן הַבֵּן:

Verse 20

נָשַׁמּוּ אַחֲרוֹנִים. תָּמְהוּ בְּשָׁמְעָם עַל אֵיד אֲשֶׁר בָּא לוֹ
שָׁעַר. לֹא יָתֻכַן לִהְיוֹת מִגְזֶרֶת שֵׁעָר, שֶׁאֵין טַעַם שֵׁעָר בְּשִׁי"ן אֶלָּא בְּעַיִן, וְאֵינוֹ נֶהְפָּךְ
לְקָמֵץ בְּאַתְנַחְתָּא וְסוֹף פָּסוּק. לֹא שָׁמַעְתִּי:

Verse 21

אֵלֶּה מִשְׁכְּנוֹת עַוָּל. זֶה אַחֲרִיתָם:

Chapter 19

Verse 1

Verse 2

(מענה איוב): תּוֹגְיוּן. לְשׁוֹן "תּוּגָה" (משלי יד:יג):

Verse 3

עֲשֶׂר פְּעָמִים. עֶשֶׂר פָּרָשִׁיּוֹת יֵשׁ עַד כָּאן
תַּהְכְּרוּ לִי. תִּתְנַכְּרוּ לִי:

Verse 4

אִתִּי תָּלִין. אֲנִי הוּא הַלּוֹקֵחַ מַכּוֹת עַל מְשׁוּגָתִי:

Verse 5

אִם אָמְנָם. אַתֶּם נוֹסְפִים עָלַי לְצָרָתִי, וְתוֹכִיחוּ עָלַי חֶרְפָּתִי מַרְאִים וּמוֹכִיחִים חֶרְפָּתִי עַל
פָּנַי:

Verse 6

Verse 7

אֶצְעַק. עַל חָמָס וְלֹא אֵעָנֶה:

Verse 8

Verse 9

Verse 10

וַיַּסַּע. לְשׁוֹן עֲקִירָה:

Verse 11

Verse 12

וַיָּסֹלּוּ. לְשׁוֹן "מְסִלָּה" (ישעיה יא:טז):

Verse 13

אַךְ זָרוּ. לְשׁוֹן "אַכְזָר" (איוב ל:כא):

Verse 14

Verse 15

Verse 16

Verse 17

לִבְנֵי בִטְנִי. לְאוֹתָם שֶׁגִּדַּלְתִּי בְּבֵיתִי, כְּאִלּוּ הֵם בָּנַי:

Verse 18

עֲוִילִים מָאֲסוּ בִי. נִבְזֶה אֲנִי בְּעֵינֵי נְעָרִים, וְכָל שֶׁכֵּן בְּעֵינֵי שָׂרִים:

Verse 19

Verse 20

דָּבְקָה עַצְמִי. שֶׁאֲנִי כָּחוּשׁ מֵעֹבִי בְּשָׂרִי:
בְּעוֹר שִׁנָּי. כָּל בְּשָׂרִי הָיָה לָקוּי בִּשְׁחִין וּבְתוֹלָעִים, חוּץ מֵחֲנִיכֵי שִׁנָּיו:

Verse 21

Verse 22

Verse 23

Verse 24

בְּעֵט בַּרְזֶל. יֻחָצְבוּן בַּצּוּר, וְאַחַר כָּךְ מַעֲבִירִין אֶת הָעוֹפֶרֶת עֲלֵיהֶם, לָתֵת לָאוֹתִיּוֹת מַרְאֶה שַׁחֲרוּרִית, לְהַכִּירָם; וְכֵן דֶּרֶךְ חוֹקֵק אָבֶן. וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ עֵט שֶׁל עוֹפֶרֶת, שֶׁהֲרֵי רַךְ הוּא מִצֶּל הָאֶבֶן:

Verse 25

וַאֲנִי יָדַעְתִּי גֹּאֲלִי חָי. וָא״ו זֶה חוֹזֵר לְמַעְלָה: אַתֶּם תִּרְדְּפוּנִי, וַאֲנִי יָדַעְתִּי גּוֹאֲלִי חַי – לִיפָרַע, וְהוּא יִתְקַיֵּם וְיַעֲמֹד:
וְאַחֲרוֹן עַל עָפָר יָקוּם. לְאַחַר שֶׁיִּכְלוּ כָּל שׁוֹכְנֵי עָפָר, הוּא אַחֲרוֹן יַעֲמֹד יָקוּם. יִתְקַיֵּם:

Verse 26

וְאַחַר עוֹרִי נִקְפוּ זֹאת. וְהֵם אֵינָם נוֹתְנִים לֵב לְגוֹאֲלִי, אֶלָּא אַחַר מַכַּת עוֹרִי נִקְפוּ וְנִקְּרוּ הַקְּנִיטָה וְהָרְדִיפָה הַזֹּאת שֶׁאָמַרְתִּי, שֶׁהִיא לִי כְּנוֹקֶף וְחוֹתֵךְ בְּעוֹרִי. כְּמוֹ ״וְנִקַּף סְבֻכֵּי הַיַּעַר״ (ישעיהו י:לד):
וּמִבְּשָׂרִי. אֲנִי רוֹאֶה מִשְׁפָּטִים:
אֱלוֹהַּ. לְשׁוֹן מִשְׁפָּט וְיִסּוּרִין:

Verse 27

Verse 28

כִּי תֹאמְרוּ מַה נִּרְדָּף לוֹ. כְּמוֹ ״כִּי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ״ (דברים ז:יז), שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן?דִּילְמָא. כְּלוֹמַר: וְשֶׁתִּהְיוּ נוֹתְנִים לִבְּכֶם לַחְמֹל, וְלוֹמַר: לָמָּה נִרְדְּפֶנּוּ וְשֹׁרֶשׁ דָּבָר. הַנִּמְצָא בּוֹ מַה הִיא? לְעוֹלָם לֹא תַּעֲלֶה בִּלְבַבְכֶם הַטּוֹבָה הַזֹּאת! שֹׁרֶשׁ דָּבָר עַל מָה הוּא עוֹמֵד?

Verse 29

כִּי חֵמָה. שֶׁאַתֶּם מַגְדִּילִים עָוֹן הַמֵּבִיא לִידֵי חֶרֶב:
לְמַעַן תֵּדְעוּן. וְתָבִינוּ סוֹד הַפּוּרְעָנוּת הַבָּא עַל הָרְשָׁעִים. וְיֵשׁ אֵם לַמָּסֹרֶת: שַׁדִּין כְּתִיב – כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ דִּין בָּעוֹלָם, כְּמוֹ ״שַׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה״ (שופטים ה:ז). כֵּן רָאִיתִי בְּתַנְחוּמָא (תנחומא, משפטים ג):

Chapter 20

Verse 1

Verse 2

(מענה צופר): שְׁעַפַּי יְשִׁיבוּנִי. מַחְשָׁבוֹתַי יְשִׁיבוּנִי מַעֲנֶה לְפִי, וּבַעֲבוּר שֶׁאֲנִי חָשׁ וְשׁוֹתֵק
וְשָׂמְתִּי בִּי שְׁתִיקוֹתַי יְשִׁיבוּנִי סְעִיפַי לַעֲנוֹת. אֲנִי שׁוֹמֵעַ מִמֶּךָּ יְסוּרַי כְּלֻמָּתִי, שֶׁאַתָּה
תַּכְלִימֵנִי, וְעַל כֵּן דְּבַר רוּחַ יַעֲנֵנִי מִבִּינָתִי לַהֲשִׁיבֶךָּ:
חוּשִׁי. שְׁתִיקוּתִי, כְּמוֹ "עֵת לַחֲשׁוֹת" (קהלת ג:ז):

Verse 3

Verse 4

הֲזֹאת. תֵּימַה: הֲיוֹדֵעַ אַתָּה מִדָּה הַמְהַלֶּכֶת עַל פְּנֵי כָּל הַדּוֹרוֹת מִנִּי עַד?

Verse 5

כִּי רִנַּת רְשָׁעִים. כָּל יְמֵי הֱיוֹתָהּ, מְקֹרוֹב בָּאָה וְלֹא לְאֹרֶךְ יָמִים עוֹמֶדֶת:
וְשִׂמְחַת חָנֵף עֲדֵי רָגַע. בְּזִמַּן מוּעָט תִּכְלֶה:

Verse 6

שְׁיאוֹ. גָּבְהוֹ:

Verse 7

כְּגֶלְלוֹ. גָּלָל שֶׁל רְעִי:

Verse 8

וְלֹא יִמְצָאוּהוּ. יוֹדָעָיו:

Verse 9

שְׁזָפַתּוּ. רָאָתָהוּ:

Verse 10

בָּנָיו יִרְצוּ דַלִּים. עַל אַנְשֵׁי סְדוֹם נֶאֱמַר מַעֲנֶה זוֹ, שֶׁהָיוּ גַּזְלָנִים וְאַכְזָרִים עַל עֲנִיִּים:
וְיָדָיו תְּשֻׁבֶנָה. חֲמַס כַּפָּיו:
אוֹנוֹ. כֹּחַ אָנְסוֹ:

Verse 11

עַצְמוֹתָיו מָלְאוּ עֲלוּמָיו. כֹּחַ נַעֲרוּתָיו:
וְעִמּוֹ עַל עָפָר תִּשְׁכָּב. כִּי יָמוּת פִּתְאוֹם עִם כֹּחוֹ:

Verse 12

אִם תַּמְתִּיק. כָּךְ וְסִתּוֹ שֶׁל רָשָׁע: אִם תַּמְתִּיק בְּפִיו רָעָה וְאֵינוֹ רוֹאֶה לָהּ עַתָּה שָׁעָה שֶׁתָּחוּל,
יַכְחִידֶנָּה תַּחַת לְשׁוֹנוֹ, עַד בֹּא הָעֵת שֶׁתַּצְלִיחַ:

Verse 13

Verse 14

לַחְמוֹ בְּמֵעָיו. בְּיוֹם אֵידוֹ נֶהְפַּךְ לִמְרוֹרוֹת פְּתָנִים:

Verse 15

וּמָוֶת. חַיִל:

Verse 16

אֶפְעֶה. נָחָשׁ עָרָף:

Verse 17

בִּפְלַגּוֹת נַהֲרֵי נַחֲלֵי. גַּו עֵדֶן הַמְתוּקִין כְּדַבַּשׁ וְחֶמְאָה:

Verse 18

מְשִׁיב יָגָע. הַגֶּזֶל שֶׁגָּזַל:
כְּחֵיל תְּמוּרָתוֹ. כַּאֲשֶׁר תִּהְיֶה תְּמוּרָתוֹ לְ"חֵיל", נְכָסִים גְּדוֹלִים, אָז יְבִיאֵהוּ חָסָרוֹן
וְלֹא יַעֲלֹס. בּוֹ, וְכֵן "יַעֲלֹז" (תהלים צו:יב) וְכֵן "יַעֲלֵץ" (דברי הימים א טז:לב)
שְׁלָשְׁתָּן מִתְחַלְּפוֹת:

Verse 19

כִּי רֹצֵץ עָזַב דַּלִּים. לְאַחַר שֶׁרֹּצֵץ אֶת דַּלִּים, עָזַב הַדַּלִּים וְנִטְרַד מִן הָעוֹלָם וְהָלַךְ לוֹ, וְהֵם
חוֹזְרִים וְגוֹבִים מִמֶּנּוּ גְּזֵלוֹתָיו:
כִּי רֹצֵץ. כְּשֶׁרֹּצֵץ; כְּמוֹ "כִּי יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי" (שמות יח:טז) – כְּשֶׁיִּהְיֶה לָהֶם:

Verse 20

כִּי לֹא יָדַע. אֶת בִּטְנוֹ מֵעוֹלָם שָׂלֵיו, בִּטְנוֹ אוֹמֵר לוֹ תָּמִיד: גְּזוֹל וְהָבֵא לְמַלְּאֵנִי! וְעַל
כֵּן בַּחֲמוּדוֹ. בִּבְשַׂר יוֹפִי חֶמְדָּתוֹ:
לֹא יְמַלֵּט. כִּי יְהֵא פוֹחֵת וְהוֹלֵךְ, וְדוֹמֶה לוֹ "וַתֹּאמֶס כָּעָשׁ חֲמוּדוֹ" (תהילים לט:יב):

Verse 21

אֵין שָׂרִיד לְאָכְלוֹ. לֹא שִׁיֵּר מִמַּאֲכָלוֹ לְחַלֵּק לָעֲנִיִּים:
עַל כֵּן לֹא יָחִיל טוּבוֹ. לֹא יַצְלִיחַ, כְּמוֹ "יָחִילוּ דְרָכָיו" (תהלים י:ה). וּבְאַנְשֵׁי סְדוֹם
מְדַבֵּר, שֶׁהָיָה עֵינֵיהֶם צָרָה בָּאוֹרְחִים, כִּי כֵן הֵעִיד עַל סְדוֹם "גָּאוֹן שִׂבְעַת לֶחֶם וְגוֹ' וְיָד
עָנִי וְאֶבְיוֹן לֹא הֶחֱזִיקָה" (יחזקאל טז:מט). וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ (סנהדרין צב.): אֵין
שָׂרִיד לְאָכְלוֹ. לֹא הִשְׁרָה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים עַל שֻׁלְחָנוֹ, כְּמוֹ "וּבַשְּׂרִידִים אֲשֶׁר ה' קוֹרֵא"
(יואל ג:ה):

Verse 22

בְּמִלֹּאת שְׂפָקוֹ. בְּהִתְמַלְּאוֹת תַּאֲוַת לִבּוֹ דַּי, אָז יֵצֶר לוֹ. תָּבֹא עָלָיו צָרָה
סְפָקוֹ. לְשׁוֹן דַּי, כְּדִתְתַרְגְּמִינָן: "כַּד סְפִיקוּ גַּמְלַיָּא" (אונקלוס בראשית כד:כב), "וּמָצָא
לָהֶם" (במדבר יא:כב): "הַיִּסְפְּקוּן" (תרגום אונקלוס):
כָּל־יַד עָמֵל תְּבוֹאֶנּוּ. תֶּחֱזַק עָלָיו וְתָצַר יַד עֲנִיִּים:

Verse 23

יְהִי לְמַלֵּא בִטְנוֹ יְשַׁלַּח בּוֹ חֲרוֹן אַפּוֹ. שְׁלִיחוּת חֲרוֹן אַפּוֹ יְהִי לְמַלֵּא בִטְנוֹ. וְאֵין זֶה
לְשׁוֹן קִלָּלָה אֶלָּא לְשׁוֹן נְבוּאָה וְעָתִיד
וְיַמְטֵר עָלָיו. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
בְּלֶחוּמוֹ. בְּזַעַף מִלְּחָמָתוֹ פָּחִים אֵשׁ וְגָפְרִית (תהלים יא:ו), כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וַה' הִמְטִיר
עַל סְדֹם וְגוֹ'" (בראשית יט:כד):

Verse 24

תַּחְלְפֵהוּ. חִצִּים שֶׁתִּזְרוֹק הַקֶּשֶׁת יַחְלְפוּ אֶת גּוּפוֹ לַעֲבוֹר מֵעֵבֶר אֶל עֵבֶר. לָשׁוֹן אַחֵר:
תַּחְלְפֵהוּ, כְּמוֹ תַּחֲלִיפֵהוּ (תְּקַדְּמֵהוּ) קֶשֶׁת נְחוּשָׁה :

Verse 25

שָׁלַח. הַשּׁוֹלֵף עָלָיו אֶת הַנֶּשֶׁק:
וַיֵּצֵא. הַנֶּשֶׁק:
מִגָּוָה. מִתּוֹךְ תַּעְרָה:
וּבָרָק. פְּלַנְדוֹר"שׁ בְּלַע"ז, כְּמוֹ "וּלְמַעַן הֱיוֹת לָהּ בָּרָק" (יחזקאל כא:טו) – פּוֹרְבִּי"ר:
מִמְּרוֹרָתוֹ יַהֲלֹךְ. מִמְּרוֹרָתוֹ שֶׁל נֶשֶׁק יַהֲלֹךְ, וּמִשָּׁם יִהְיוּ אֵמִים וָפַחַד עַל הָרָשָׁע:

Verse 26

לִצְפוֹנָיו. לְצֹרֶךְ מַצְפּוּנֵי גְּנוּזִים הַצָּפוּנִים לוֹ:
אֵשׁ לֹא נֻפָּח. אֵשׁ שֶׁל גֵּיהִנֹּם:
יֵרַע שָׁרִיד בְּאָהֳלוֹ. תָּבֹא רָעָה לַשָּׁרִיד שֶׁיִּשָּׁאֵר בְּאָהֳלוֹ. כָּל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ בְּאַנְשֵׁי סְדוֹם (בראשית יט:א-כט):
יֵרַע שָׁרִיד בְּאָהֳלוֹ. אֲפִלּוּ לוֹט הַנִּמְלָט מֵהֶם בָּאָה רָעָה לְאָהֳלוֹ; זוֹ אִשְׁתּוֹ, שֶׁהָיְתָה נִצִּיב מֶלַח (בראשית יט:כו). כֵּן מָצָאתִי בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא (תנחומא, וירא ז):

Verse 27

מִתְקוֹמְמָה. לְשׁוֹן אוֹיֵב הַקָּם כְּנֶגְדּוֹ:

Verse 28

יְגֶל. לְשׁוֹן גָּלוּת:
נְגָרוֹת. יִהְיוּ אוֹצְרוֹתָיו נְתוּנוֹת לְמִשְׁיסָה וּלְבַז, כְּמוֹ "כַּמַּיִם הַמֻּגָּרִים אָרָצָה" (מיכה א:ד):

Verse 29

אִמְרוּ מֵאֵל. הָאָמוּר עָלָיו מִלְּפָנֵי הַמָּקוֹם. אִמְרוּ לְשׁוֹן זָכָר, מִגְּזֶרֶת "אֲמָרַי הַאֲזִינָה" (תהלים ה:ב); "אִמְרָתוֹ" (תהלים קמז:טו) – לְשׁוֹן נְקֵבָה, מִגְּזֶרֶת "אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת" (תהלים יב:ז):

Chapter 21

Verse 1

Verse 2

(מענה איוב): וּתְהִי זֹאת תַּנְחוּמוֹתֵיכֶם. אֶת אֲשֶׁר תַּחֲרִישׁוּ וְתִשְׁמְעוּ אֵלַי, זֹאת תְּהִי לִי תַּנְחוּם מֵאִתְּכֶם:

Verse 3

שָׂאוּנִי. סִבָּלוּנִי:

Verse 4

הֲאָנֹכִי לְאָדָם שִׂיחִי. לָמָּה תַּעַמְדוּ עַל צַעֲקָתִי? וְכִי אֲנִי לְאָדָם כָּמוֹנִי מַשִּׂיחַ, שֶׁיִּשְׁמַע קוֹלִי? וְאִם מַדּוּעַ לֹא תִקָּצֵר רוּחִי, לְצָעוֹק מְצָרָה לִי?

Verse 5

פְּנוּ אֵלַי. לִשְׁמֹעַ:
וְהָשֹׁמּוּ. הִתְמַהּוּ לְדָבָרַי:
וְשִׂימוּ יָד עַל פֶּה. שֶׁלֹּא תֵדְעוּ לְהָשִׁיב:

Verse 6

וְאִם זָכַרְתִּי. דָּבָר שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לוֹמַר מַדּוּעַ רְשָׁעִים יִחְיוּ?!
וְנִבְהָלְתִּי. שֶׁאֲנִי רוֹאֶה רִשְׁעֵי דוֹר הַמַּבּוּל עָתְקוּ גַּם גָּבְרוּ חַיִל (בראשית ו:א-ד):

Verse 7

Verse 8

Verse 9

שָׁלוֹם מִפָּחַד. שֶׁלֹּא הָיוּ מַזִּיקִין שׁוֹלְטִין בָּהֶן:

Verse 10

שׁוֹרוֹ עִבֵּר. אֶת הַנְּקֵבָה:
וְלֹא יַגְעֵל. לֹא יוֹרֶה בָּהּ זֶרַע פְּסֹלֶת, שֶׁיְּהֵא חוֹזֵר וְנִפְלָט מִגּוּפָהּ בְּלֹא הֵרָיוֹן. כָּל לְשׁוֹן הַגְעָלָה – פְּלִיטָה הוּא; וְכֵן בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: מַגְעִילָן בְּרוֹתְחִין (עבודה זרה עה.); וְכֵן "כִּי שָׁם נִגְעַל מָגֵן גִּבּוֹרִים" (שמואל ב א:כא) – נִפְלַט מִשְּׁחָתוֹ, וְהָיָה כְּאִלּוּ לֹא נִמְשַׁח בְּשֶׁמֶן; שֶׁהָיוּ רְגִילִין לִמְשֹׁחַ מָגִנֵּי עוֹר, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא חָלָק וּמַחֲלִיק אֶת הָרֹמַח וְהַחֲנִית הַמַּכֶּה בּוֹ; וְהוּא כְּמוֹ "שָׂרִים מָשְׁחוּ מָגֵן" (ישעיה כא:ה):
תְּפַלֵּט פָּרְתּוֹ. בָּעֵת תֵּלֵד אֶת וְלָדָהּ:
וְלֹא תְשַׁכֵּל. בְּלֹא עֵת:

Verse 11

יְשַׁלְּחוּ כַצֹּאן עֲוִילֵיהֶם וְגוֹ'. בָּעֵת לֵידָתוֹ, הָיָה הוֹלֵךְ וּמְרַקֵּד מִיָּד; וְאִם פּוֹגֵעַ בְּמַזִּיק, נִלְחָם בּוֹ. וְהָיְתָה אוֹמֶרֶת לוֹ אִמּוֹ: הָבֵא לִי מִסְפָּרַיִם, וַאֲחַתּוֹךְ שָׁרְךָ! (הגדת בראשית) לְךָ וְהַדֵּלִיק לִי אֶת הַנֵּר! (בראשית רבה לו:א):

Verse 12

יְשֹׂאוּ. הָיוּ נוֹשְׂאִין קוֹל בְּשִׁיר בְּתֹף וְכִנּוֹר. עוּגָב אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן שְׂחוֹק, עַל שֵׁם הָעֲגָבוֹת; אשביימנ"ט בְּלַעַ"ז. כָּךְ שָׁמַעְתִּי:

Verse 13

וּבָרֶגַע שְׁאוֹל יֵחָתּוּ. כְּשֶׁמַּגִּיעַ יוֹם מוֹתוֹ, הָיָה מֵת לְפִי שָׁעָה, בְּנַחַת בְּלֹא יִסּוּרִין:
יֵחָתּוּ. יֵרְדוּ, וּבְתַרְגּוּם: "נְחִיתוּ":

Verse 14

Verse 15

וּמַה נּוֹעִיל. מַה הֲנָאָה יֵשׁ לָנוּ כִּי נִפְגַּע בּוֹ? אֵין אָנוּ צְרִיכִין לוֹ אֶפְלוּ לְטִפַּת גְּשָׁמִים, כִּי "אֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ" (בראשית ב:ו):

Verse 16

הֵן לֹא בְיָדָם טוּבָם. בְּתָמִיהַ: וְכִי אֵין כָּל טוּבָם בְּיָדָם?
וַעֲצַת רְשָׁעִים רָחֲקָה מֶנִּי. אִיּוֹב הָיָה מְשַׁבֵּחַ בְּעַצְמוֹ, שֶׁרָאָה אוֹתָם וְלֹא נִמְנָה עִמָּהֶם:

Verse 17

כַּמָּה נֵר רְשָׁעִים יִדְעָךְ. לְמַעְלָה הוּא חוֹזֵר לָמָה רְשָׁעִים יִחְיוּ, כַּמָּה תַּאֲרִיךְ זְמַן זֶה? וְזָרַ
: וּמְקַלְקָלָם: נֵר רְשָׁעִים יִדְעָךְ וְגוֹ׳
חֲבָלִים. גּוֹרָל הָרָאוּי לָהֶם:

Verse 18

Verse 19

אֱלוֹהַּ יִצְפֹּן לְבָנָיו אוֹנוֹ. בִּתְמִיהָה: וְכִי מִדָּה הִיא? שֶׁכֵּן זֶה הִרְשִׁיעַ כָּל יָמָיו, וְיהֵא
בְּשָׁלוֹם וְיָמוּת בְּשָׁלוֹם, וְאוֹנוֹ – וְרִשְׁעוֹ יִצְפֹּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבָנָיו, לְלְקוֹת לָהֶם?!
יְשַׁלֵּם אֵלָיו וְיֵדָע. שָׁבַח הוּא לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שְׁיְשַׁלֵּם לָרָשָׁע עַצְמוֹ גְּמוּלוֹ, וְיָבִין
שֶׁהִרְשִׁיעַ לַעֲשׂוֹת:

Verse 20

יִרְאוּ עֵינָיו כִּידוֹ. שִׁבְרוֹ, וְאֵינִי יָכוֹל לִמְצוֹא לוֹ דִּמְיוֹן בַּתּוֹרָה, כִּי אִם לְפִי עִנְיָן
הַפָּסוּק נִרְאֶה שֶׁבֶר, וְכֵן הָרַב לֹא מָצָא לוֹ דִּמְיוֹן. (כִּידוֹ. לְשׁוֹן אֵידוֹ, אָלֶ״ף מִתְחַלֵּף
בְּכָ״ף):

Verse 21

כִּי מַה חֶפְצוֹ בְּבֵיתוֹ אַחֲרָיו וּמִסְפַּר חֳדָשָׁיו חֻצָּצוּ. כִּי מַה הוּא חוֹשֵׁשׁ, שקלירי״ר בְּלַעַ״ז,
וְחָפֵץ בְּבֵיתוֹ לְאַחַר מוֹתוֹ, לִדְאֹג בְּחַיָּיו בְּפֶרְעָנוּת הָעֲתִידָה לָבוֹא עֲלֵיהֶם, אַחֲרֵי שֶׁמִּסְפַּר
חֳדָשָׁיו נִקְבְּצוּ וְיִכְלוּ לִפְנֵי הָרָעָה שֶׁהִבְטִיחָם הַמָּקוֹם ״וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה:
(בראשית ו:ג)? זֹאת הִיא שֶׁאָמַרְתִּי לָכֶם: ״פְּנוּ אֵלַי וְהָשַּׁמּוּ״ (איוב כא:ה):

Verse 22

הֲלָאֵל יְלַמֵּד דָּעַת. הֲיֵשׁ אֶחָד מִכֶּם אֲשֶׁר הוּא תַּחַת הָאֵל, שֶׁיְּלַמֵּד דַּעַת, מַה הִיא הַמִּדָּה הַזֹּאת?
וְהוּא רָמִים יִשְׁפּוֹט. כְּגוֹן אֲנִי וְהַצַּדִּיקִים וְהַחֲשׁוּבִים הוּא מְיַסֵּר וְדָן וְנִפְרָע מֵהֶם, כְּמוֹ
״וְלֹא יִפְנֶה דֶּרֶךְ כְּרָמִים״ (איוב כד:יח) הָאָמוּר בְּנֹחַ וּבְמִתּוּשֶׁלַח בְּאַגָּדַת חֵלֶק (סנהדרין
קח-קח:). לָשׁוֹן אַחֵר: הַלְאֵל יְלַמֵּד דָּעַת, כְּלוֹמַר: הַאֲנִי צָרִיךְ לְלַמְּדוֹ דַּעַת לִשְׁפּוֹט אֱמֶת?
הוּא עַצְמוֹ יוֹדֵעַ שֶׁכֵּן! אֲבָל הוּא יִשְׁפּוֹט דִּינִים רָמִים בְּגָבְהוֹ וּבְגָדְלוֹ, וְאֵינוֹ חָשׁ לְדַקְדֵּק.
זֶה שָׁמַעְתִּי, וְלֹא הָרְאשׁוֹן:

Verse 23

זֶה. הָרָשָׁע:
יָמוּת. נֶעֱנַשׁ בְּעֶצֶם תֻּמּוֹ, בְּמַרְאֵה שְׁלֵימוּתוֹ, לֹא חָסֵר
שַׁלְוָנָן. כְּמוֹ ״שַׁאֲנָן״ (ירמיהו מח:יא):

Verse 24

עֻטְּנוּ מְלְאוּ חָלָב. לְשׁוֹן מִשְׁנָה הוּא (מנחות פו.): ״עוֹטְנוֹ בְּבֵית הַבַּד״ – צוֹבְרִים
הַזֵּיתִים יַחַד וְשׁוּמָנָן מִתְעַגֵּל וּמִתְאַסֵּף לְתוֹכוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא מוּכָן כְּשֶׁעוֹצְרוֹ בְּבֵית הַבַּד;
וְאוֹתוֹ כְּלִי שֶׁצּוֹבְרִין אוֹתוֹ כְּדֵי לְהַאֲסֵף שֻׁמְנוֹ לְתוֹכוֹ, נִקְרָא ״מַעֲטָן״. אַף כָּאן: חֶלְבּוֹ
וְלַחְלוּחוֹ וְשׁוּמָנוֹ נִקְרָא עֻטְּנָיו:

Verse 25

וְזֶה יָמוּת בְּנֶפֶשׁ מָרָה. הָרָמִים וְהַקְּדוֹשִׁים אֵלָיו, יִפְרַע מִיָּד מֵהֶם:

Verse 26

יַחַד עַל עָפָר יִשְׁכָּבוּ. וּלְאַחַר מוֹתָן אֵין נִכָּר לַבְּרִיּוֹת, מִי הָרַע מִי הַטּוֹב, כִּי כָּזֶה כֵּן זֶה
: יַחַד עַל עָפָר יִשְׁכָּבוּ

Verse 27

הֵן יָדַעְתִּי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם. וְהַמְזִמּוֹת אֲשֶׁר עָלַי תַּחְמֹסוּ – תָּרִיעוּ לַחְשֹׁב חָמָס:

Verse 28

כִּי תֹאמְרוּ וְגוֹ׳. בִּשְׁבִיל הָרָעָה אֲשֶׁר בָּאַתְנִי אַתֶּם אוֹמְרִים: רְאוּ, אַיֵּה בֵּיתוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁהָיָה נָדִיב, וְאַיֵּה אֹהֶל וּמִשְׁכְּנוֹת שֶׁאָר רְשָׁעִים? כְּלוֹמַר: כָּמוֹהוּ כָּמוֹהֶם, בְּרִשְׁעוֹ אָבַד בֵּיתוֹ (וְלָמָּה אַתֶּם בּוֹטְחִים בְּשַׁלְוַתְכֶם):

Verse 29

הֲלֹא שְׁאֶלְתֶּם וְגוֹ׳. כָּל זֶה אַתֶּם מוֹשְׁלִים עָלַי מְשָׁלוֹת וְאֹתָם. אֲשֶׁר הוֹדִיעוּ אֶתְכֶם, לֹא תְנַכְּרוּם מִשּׁוּם עַל לֵב, כְּמוֹ ״וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם״ (בראשית מב:ז):

Verse 30

כִּי לְיוֹם. אָמְרוּ לָכֶם, אֲשֶׁר לְיוֹם אֵיד יֻחָשֶׂךְ רָע, הָרָשָׁע מוּנַּע וְנֶחְשָׂךְ מֵרָעָה, וְשָׁמוּר לְיוֹם הַקָּבוּעַ לְאֵידוֹ. כְּמוֹ ״אֲשֶׁר חָשַׂכְתִּי לְעֵת צָר״ (איוב לח:כג) – הִצְנַעְתִּים וַחֲשַׂכְתִּים לְהוֹדִיעָם עַד יוֹם קָרֵב וּמִלְחָמָה:

Verse 31

מִי יַגִּיד עַל פָּנָיו דַּרְכּוֹ. מִי הוּא הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל אֲשֶׁר יַגִּיד עַל פָּנָיו דַּרְכּוֹ? וְלֹא יִרְאוּ מִמֶּנּוּ, כַּמָּה הוּא נִשְׂגָּב זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁעָשָׂה! וּמִי יְשַׁלֶּם לוֹ. וּגְמוּל רִשְׁעוֹ מִי יְשַׁלֶּם לוֹ?

Verse 32

וְהוּא לִקְבָרוֹת יוּבָל. סוֹפוֹ יוּבַל לַקֶּבֶר:
וְעַל גָּדִישׁ יִשְׁקוֹד. כְּשֶׁהוּא נִקְבָּר בַּשָּׂדוֹת אֵצֶל הַגְּדִישִׁים. (וְעַל גָּדִישׁ יִשְׁקוֹד. יָדוּנוּ אוֹתוֹ עַל שֶׁלֹּא קִיְּמוּ הַמִּצְוֹת הַשַּׁיָּכִים בַּשָּׂדֶה, לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, וּשְׁאָר מִצְוֹת הַנּוֹהֲגִים בָּעֹמֶר וּבַגָּדִישׁ; וְלָכֵן שָׁקְדוּ וְיִמַּהֲרוּ עָלָיו הַפֵּרָעוֹת הג״ה מר״ע):

Verse 33

רִגְבֵי. בְּלַשְׁטַ״ז בְּלַעַ״ז:
וּלְפָנָיו אֵין מִסְפָּר. לַנִּמְשָׁכִים לְאוֹתוֹ דֶּרֶךְ. כָּל אֵלֶּה מְזִמּוֹת תַּחְמֹסוּ עָלַי (איוב כא:כז):

Verse 34

וְאֵיךְ תְּנַחֲמוּנִי הָבֶל. מֵאַחַר שֶׁ תְּשׁוּבוֹתֵיכֶם נִשְׁאַר מָעַל, נִשְׁכְּחָה וְאָבְדָה מִכֶּם תְּשׁוּבוֹת הַתֹּכָחָה; וּתְשׁוּבוֹתֵיכֶם לֹא נִשְׁאֲרָה בְּיֶדְכֶם אֶלָּא תְּשׁוּבַת מָעַל. מָעַל. שֵׁם דָּבָר הוּא, לְכָךְ נִנְקַד כֶּלוֹ קָמַץ, וְטַעֲמוֹ מִלְּעֵיל. כָּךְ שָׁמַעְתִּי:

Chapter 22

Verse 1

Verse 2

(מענה אליפז) : הַלְאֵל יִסְכָּן גָּבֶר. הַלְצֹרֶךְ וּלְהַנָּאַת הַיּוֹצֵר יוֹעִיל גֶּבֶר וְיֵהָנֶה, כַּאֲשֶׁר יַלְמֵד דַּעַת אֶל הַבְּרִיּוֹת, וְתָכְמָה? יִסְכָּן הָרִאשׁוֹן – לְשׁוֹן הֲנָיָה, כְּמוֹ ״וַתְּהִי לוֹ סֹכֶנֶת״ (מלכים א א:ב); וְהַשֵּׁנִי – לְשׁוֹן לִמּוּד, כְּמוֹ ״הַהַסְכֵּן הִסְכַּנְתִּי״ (במדבר כב:ל). וְגַם הָרִאשׁוֹן יִתֵּכֶן לִהְיוֹת נִפְתָּר לְשׁוֹן לִמּוּד: הַלְטוֹבַת הַיּוֹצֵר וּלְצָרְכּוֹ יִלְמַד גֶּבֶר כַּאֲשֶׁר יִלְמַד הַשֵּׂכֶל?

Verse 3

הֶחָפֵץ לְשַׁדַּי. כִּמוֹ "כִּי מַה חֶפְצוֹ בְּבֵיתוֹ אַחֲרָיו" (איוב כא:כא)? הֲנָאָה וַחֲשָׁשׁ לוֹ, אִם
תַּצְדִּיק מַעֲשֶׂיךָ בְּהִתְוַכֵּחַ לְפָנָיו, שֶׁיָּבֹא עִמְּךָ לְהִתְוַכֵּחַ בְּדָבָרֶיךָ?
וְאִם בֶּצַע. מָמוֹן לוֹ, אִם תַּתֵּם דְּרָכֶיךָ?

Verse 4

הֲמִיְרָאָתְךָ יוֹכִיחֶךָ. אוֹ אִם מִיְרָאָה שֶׁיִּירָא מִפָּנֶיךָ יָבֹא וְיִתְוַכַּח עִמְּךָ?

Verse 5

הֲלֹא. יוֹדֵעַ הוּא כִּי רָעָתְךָ רַבָּה :

Verse 6

Verse 7

Verse 8

וְאִישׁ זְרוֹעַ לוֹ הָאָרֶץ. בְּתִמְיהַּ וְכִי מֻחֲמַת שֶׁהֲיִיתָ גָּדוֹל תִּירַשׁ אֶת הָאָרֶץ? כְּלוּם הוּא רָאוּי
לְהִתְקַיֵּם?
יֵשֶׁב בָּהּ. יַאֲרִיךְ בָּהּ, כְּמוֹ "וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ" (דברים א:מו):

Verse 9

Verse 10

Verse 11

אוֹ חֹשֶׁךְ לֹא תִרְאֶה. כְּלוֹמַר: לֹא תֵּתֶן עֵינֶיךָ וּבְטָחוֹנְךָ בַּכֹּחַ, לֵאמֹר:

Verse 12

הֲלֹא אֱלוֹהַּ גֹּבַהּ שָׁמָיִם. וְלֹא יַשְׁפִּיל לִרְאוֹת:
וּרְאֵה רֹאשׁ כּוֹכָבִים כִּי רָמוּ. כְּמוֹ "וּרְאֵה עָנְיִי" שֶׁבְּסוֹף מַעֲנֶה הַחֲמִישִׁי (איוב י:טו),
כְּלוֹמַר: וְנוֹתֵן אַתָּה עַיִן בְּרֹאשׁ כּוֹכָבִים כִּי רָמוּ. וּבִשְׁבִיל כָּךְ אָמַרְתָּ:

Verse 13

מַה יָּדַע אֵל. בְּמַעֲשֵׂה הַחֹשֶׁךְ?
הֲבַעַד עֲרָפֶל יִשְׁפּוֹט. הַכְּנֶגֶד הַחֹשֶׁךְ הַזֶּה יִרְאֶה וְיִשְׁפּוֹט? הִנֵּה:

Verse 14

עָבִים סֵתֶר. לְפָנָיו וְלֹא יוּכַל לִרְאוֹת:
וְחוּג שָׁמַיִם יִתְהַלָּךְ. וְלֹא יֵדַע אֶת אֲשֶׁר בָּאָרֶץ:
חוּג. עוֹגֶל מְחוּגַת שָׁמַיִם, כְּמוֹ "וּבַמְּחוּגָה יְתָאֲרֵהוּ" (ישעיהו מד:יג). קוֹמְפָּ"שׁ בְּלַעַ"ז:

Verse 15

הָאָרֵץ עוֹלָם. הַדֶּרֶךְ הָרִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר מֵאָז:
תִּשְׁמֹר. שָׁמַרְתָּ בְּלִבְּךָ, לִזְכּוֹר מַה נִּהְיְתָה בָּהֶם?

Verse 16

קָמְטוּ וְלֹא עֵת. נִגְזְרוּ בְּלֹא עִתָּם:
נָהָר וְגוֹ׳. וְנָהָר שֶׁל מַבּוּל אוֹ גָּפְרִית וָאֵשׁ שֶׁל סְדוֹם (בראשית יט:כד), הוּצַק בִּיסוֹדָם:

Verse 17

Verse 18

Verse 19

Verse 20

אִם לֹא נִכְחַד קִימָנוּ. הֲתִשְׁמֹר וְרָאִיתָ אִם לֹא נִכְחַד יְקוּמָם?
קִימָנוּ. כְּמוֹ קוֹמָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הַדּוֹר, כְּמוֹ "בֵּית אֵל יְמְצָאֻנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ" (הושע
יב:ה) – כְּמוֹ עִמּוֹ׳:
וְיִתְרָם. גַּאֲוָתָם:
אָכְלָה אֵשׁ. בְּרוֹתְחִין נִדּוֹנוּ. רַבִּי תַּנְחוּמָא דָּרַשׁ (תנחומא, נח י), שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי קוֹמָה,
וְלֹא מֵתוּ בַּתְּהוֹמוֹת, וּבָאוּ עֲלֵיהֶם רוֹתְחִין מִלְמַעְלָה; וְזֶה יִתְרָם – קִימָה יְתֵרָה שֶׁלָּהֶם, כָּךְ
שָׁמַעְתִּי:

Verse 21

הַסְכֵּן. לְמוֹד לִהְיוֹת עִמּוֹ שָׁלֵם:
וּשְׁלָם. וְתִהְיֶה שָׁלֵם וְלֹא תֶחְסַר בָּהֶם בַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה:
תְּבוֹאָתְךָ טוֹבָה. תְּבוּאָתְךָ טוֹבָה:

Verse 22

Verse 23

Verse 24

וְשִׁית עַל עָפָר בָּצָר. עַל אֲשֶׁר תָּשׁוּב אֵלָיו, תָּשִׁית עַל הָאָרֶץ חֹסֶן וּמְבָצָרִים
וּבְצוּר נְחָלִים. הַסְּלָעִים גְּבוֹהִים שֶׁבַּנְּחָלִים עֲמוּקִים יִהְיֶה לְךָ אֹסֶף צְבִירַת אוֹפִיר – הִיא
סְגֻלַּת מְלָכִים, שֶׁהָיוּ מְסַגְּלִים וְאוֹצְרִים זָהָב הַבָּא מֵאוֹפִיר:

Verse 25

וְהָיָה שַׁדַּי בְּצָרֶיךָ. אִם שַׁדַּי זֶה קֹדֶשׁ תָּמַהְתִּי עַל פִּתְרוֹנוֹ, שֶׁמַּשְׁמָעוֹ קְלָלָה שֶׁיִּמָּנֶה עִם
אוֹיְבָיו כְּמוֹ "וְאַתְּ הָיִית בְּעֹכְרִי" (שופטים יא:לה) עִם עוֹכְרִי. וְעַל יְדֵי צָרֵךְ נִדּוֹנּוּ
מִן הַמִּקְרָאוֹת חֲמֵרִים (כְּמוֹ וְהָיָה שַׁדַּי שׁוֹפֵט בְּצָרֶיךָ, וְאִם נוֹכַל לְאָמְרוֹ חוֹל לְשׁוֹן דַּיָּן
וְחֹסֶן זֶה פִּתְרוֹנוֹ) וְהָיָה חֹסֶן מִבְצָרֶיךָ כְּמוֹ וְשִׁית עַל עָפָר בָּצָר כְּלוֹמַר הוֹן עָתֵק תִּהְיֶה
נִבְצָר. וּלְפִי הָעִנְיָן כֵּן פִּתְרוֹנוֹ שֶׁהֲרֵי סוֹפוֹ מוֹכִיחַ וְכֶסֶף תּוֹעָפוֹת לָךְ לְשׁוֹן חֹסֶן כְּמוֹ
"וְתוֹעֶפֶת רְאֵם לוֹ" (במדבר כג:כב):

Verse 26

וְתִשָּׂא אֶל אֱלוֹהַּ פָּנֶיךָ. לֹא תָבֹא לְהָרִים פָּנֶיךָ אֶלָּא לִשְׂאוֹל צְרָכֶיךָ הֵימֶנּוּ:

Verse 27

וּנְדָרֶיךָ תְשַׁלֵּם. מֻבְטָח אַתָּה, שֶׁיָּרְצוּ קָרְבְּנוֹת תַּשְׁלוּמֵי נְדָרֶיךָ:

Verse 28

וְיָקָם לָךְ. כְּמוֹ וְיָקוּם לָךְ:

Verse 29

כִּי הִשְׁפִּילוּ וַתֹּאמֶר גֵּוָה. וְאִם רוֹאֶךָ דּוֹרֵךְ שָׂפָל, תֹּאמַר בְּהַבְטָחָה לְהַגְבִּיהוֹ, וְיִגְבַּהּ:
וְשַׁח עֵינַיִם. בַּצָּרָה הַבָּאָה (אֵלָיו) בַּעֲוֹנוֹ:
יוֹשִׁיעַ. אוֹתוֹ אֱלוֹהַּ בְּיָדְךָ וּבִתְפִלָּתֶךָ:

Verse 30

יְמַלֵּט אִי נָקִי. אֵין נָקִי, כְּמוֹ "אִי כָּבוֹד" (שמואל א ד:כא) – אֵין כָּבוֹד, וְכֵן "וּלְרוֹזְנִים אִי שֵׂכֶר" (משלי לא:ד) – אֵין שֵׂכָר, אֵין נָאֶה לָהֶם שִׂכְרוּת. שְׁלָשְׁתָּן חִבְּרָם מְנַחֵם בְּמַחֲלֹקֶת אַחַת. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁתֵּי תֵיבוֹת, מְפֹרָשִׁין כֵּן: וְנִמְלַט אֶת אִי נָקִי בְּבֹר כַּפֶּיךָ, וְכֵן שָׁמַעְתִּי. לָשׁוֹן אַחֵר שָׁמַעְתִּי, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים מִפִּי רַבִּי יַעֲקֹב, שֶׁהוּא לְשׁוֹן אָדָם הַשָּׁרוּי בְּצַעַר וּבַאֲנָקָה, וְהַי"ד יְתֵרָה בַּתֵּיבָה, כְּמוֹ "הַי"שְׁבִי בַּשָּׁמַיִם" (תהלים קכג:א). אֲבָל לֹא שָׁמַעְתִּי מִפִּי הָרַב:

Chapter 23

Verse 1

Verse 2

(מענה איוב): גַּם הַיּוֹם. אַחַר כָּל תַּנְחוּמִין הַלָּלוּ:
מְרִי שִׂיחִי. בְּמָקוֹם עוֹמֵד, כִּי אֵין תַּנְחוּם בְּדִבְרֵיכֶם:
יָדִי כָּבְדָה. מַכַּת נִגְעִי תַּקִּיפָה יוֹתֵר מֵאַנְחָתִי; שֶׁאֵינִי קוֹבֵל וְצוֹעֵק לְפִי מַכָּתִי:

Verse 3

וְאֶמְצָאֵהוּ. לְשׁוֹפְטִי:
תְּכוּנָתוֹ. מְכוֹן כִּסְאוֹ:

Verse 4

מִשְׁפָּט. הוֹכַחַת דְּבָרִים:

Verse 5

אֵדְעָה מִלִּים יַעֲנֵנִי. וְגַם אִם יִסְתֹּם אוֹתִי מִלְּדַבֵּר לְפָנָיו, שָׁמָּא יְדַבֵּר הוּא עִמִּי, וְאֵדְעָה (מִלִּים יַעֲנֵנִי רַבִּי תַּנְחוּמָא (תנחומא, בראשית יג):

Verse 6

הַבְּרָב כֹּחַ. דְּבָרִים וְתוֹכָחוֹת שֶׁל חֶטְאָיו יָרִיב עִמָּדִי:
לֹא אַךְ. מַכָּה וּכְפָיָה. לֹא יָשִׂים בִּי אָכְפּוֹ וְאִיָּמָתוֹ. (וְעוֹד יִפָּתֵר:) לֹא אַךְ הוּא יָשִׂים בִּי,
כִּי לֹא יָשִׂים בִּי אַךְ הָרִיב שֶׁל תּוֹכַחַת פְּשָׁעַי, וְלֹא תְשׁוּמוֹת עֲלִילוֹת:

Verse 7

שָׁם. בִּמְקוֹם רִיבֵנוּ:
יָשָׁר. כֹּשֶׁר מִפְעֲלוֹתַי יְהֵא נוֹכָח וְנִגְלֶה וְנִרְאֶה עִמּוֹ, לְפָנָיו:
נוֹכָח. מוּכָן, וְשָׁם אֲפַלְטָה לָנֶצַח – כִּי לֹא יִמְצָא בִי עָוֹן:

Verse 8

: הֵן קֶדֶם. לְמַעְלָה הוּא חוֹזֵר, לְ מִי יִתֵּן יָדַעְתִּי וְגוֹ׳
קֶדֶם. מִזְרָח, שֶׁנֶּאֱמַר ״קֶדְמָה מִזְרָחָה״ (שמות כז:יג):
אָחוֹר. מַעֲרָב. הוֹאִיל וְהַמִּזְרָח – קִדְמַת עוֹלָם, נִמְצָא הַמַּעֲרָב – אֲחוֹרָיו שֶׁל עוֹלָם:

Verse 9

שְׂמֹאל. צָפוֹן:
בַּעֲשׂוֹתוֹ. כְּשֶׁבָּרָאוֹ, לֹא עָשָׂה מָקוֹם כִּסְאוֹ שָׁם שֶׁאֶרְאֶנּוּ שָׁם
אָחֹז. תַּרְגּוּם שֶׁל ״אֶרְאֶה״ (בראשית כא:טז). וְתַדַּע, שֶׁהַטַּעַם תַּחַת הָאָל״ף; וְאִם לְשׁוֹן
אֶחָיזָה הוּא, הָיָה טַעֲמוֹ מִלְּרַע, תַּחַת הַחֵי״ת:
יַעֲטֹף יָמִין. כְּשֶׁה פְּנֵי הַדָּרוֹם בְּפָנָיו, לְמַעַן לֹא אֶרְאֶנּוּ:

Verse 10

כִּי יָדַע דֶּרֶךְ וְגוֹ׳. אֲשֶׁר עִמָּדִי מַהוּ, לְפִיכָךְ אֵינוֹ בָּא לָרִיב עִמָּדִי:
בְּחָנַנִי וְגוֹ׳. אֲשֶׁר כַּזָּהָב אֵצֵא אִם יָרִיב עִמָּדִי:

Verse 11

בְּאֲשׁוּרוֹ. בְּמַעְגָּלוֹ, כְּמוֹ ״אִם תִּטֶּה אֲשׁוּרִי״ (איוב לא:ז), ״כּוֹנֵן אֲשׁוּרָיו״ (תהלים
(ג:מ:
וְלֹא אָט. אֵינִי רָגִיל לִנְטוֹת:

Verse 12

מֵחֻקֵּי צָפַנְתִּי אִמְרֵי פִיו. יוֹתֵר מֵחֻקֵּי מִזּוֹנוֹתַי הָיִיתִי זָרִיז לְצָפֹן אִמְרֵי פִיו, כְּמוֹ ״לֶחֶם
חֻקִּי״ (משלי ל:ח) – מִזּוֹנוֹתַי:

Verse 13

וְהוּא. לְפִי שֶׁהוּא יָחִיד בָּעוֹלָם, וְיוֹדֵעַ דַּעְתָּן וּמַחֲשַׁבְתָּן שֶׁל בְּרִיּוֹת וּמַה יֵּשׁ לָהֶם לְדַבֵּר
לְפָנָיו, לְפִיכָךְ תְּשׁוּבוֹת מוּכָנוֹת לְפָנָיו:
: וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ. לְפִיכָךְ נַפְשׁוֹ אִוְּתָה וַיַּעַשׂ

Verse 14

כִּי יַשְׁלִים חֻקִּי. יָדַעְתִּי כִּי לֹא יָשִׁיב יָדוֹ עַד אֲשֶׁר יַשְׁלִים חֹק גְּזֵרוֹתָיו – פֻּרְעָנִיּוֹת אֲשֶׁר
גָּזַר עָלַי:
וְכָהֵנָּה רַבּוֹת עִמּוֹ. כִּי כָהֵנָּה רַבּוֹת עָשָׂה:

Verse 15

עַל כֵּן. שֶׁאֵינוֹ גּוֹמֵל לָאָדָם כְּפִי דְּרָכָיו:
: מִפָּנָיו אֶבָּהֵל. וּכְשֶׁאֶתְבּוֹנֵן בִּדְרָכָיו, אֶפְחַד מִמֶּנּוּ

Verse 16

Verse 17

כִּי לֹא נִצְמְתִי מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ. בָּזֹאת אֲנִי נִבְהָל, כִּי לֹא נִצְמַתִּי לַחֲלוּטִין וּצְמִיתוּת קֶבֶר מִפְּנֵי
הַחֹשֶׁךְ הַזֶּה הַבָּא עָלַי; וְכֵן לֹא כִסָּה מִפָּנַי אֶת הָאֹפֶל הַזֶּה עַד מוֹתִי:
וּמִפָּנַי כִּסָּה אֹפֶל. עַל כִּי לֹא שֻׁבְּרֹאשׁ הַפָּסוּק, חוֹזֵר:

Chapter 24

Verse 1

מַדּוּעַ מִשַּׁדַּי לֹא נִצְפְּנוּ עִתִּים. קַבָּלָה הוּא זֶה: לָמָּה לֹא נִצְפְּנוּ עִתֵּי יְמֵי הָאָדָם מִן הַקָּדוֹשׁ
בָּרוּךְ הוּא, שֶׁלֹּא יֵדַע יוֹם מוֹת הָאָדָם? שֶׁמָּא לֹא יְמַהֵר פֵּרָעָנוּת, וְיַקְדֵּמְנוּ יוֹם הַמִּיתָה
וְיוֹדָעִיו לֹא חָזוּ יָמָיו. מִיּוֹם הָאָדָם, כְּמוֹ "חֹדֶשׁ יָמִים" (בראשית כט:יד). (וּמְתַרְגְּמִינָן
"עִדָּן בְּעִדָּן" (סא"א)). דָּבָר אַחֵר: מַדּוּעַ יוֹדָעָיו וְאוֹהֲבָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינָן
יְכוֹלִין לִרְאוֹת סוֹף דְּרָכָיו וּמִדּוֹתָיו
יָמָיו. זוֹ הִיא דֶּרֶךְ שֶׁנָּהַג בְּיָמָיו, כְּמוֹ "לֹא יֻחַרַף לְבָבִי מֵיָמָי" (איוב כז:ו). וּמָה הֵן
הַמִּדּוֹת הַתְּמוּהוֹת?

Verse 2

גְּבוּלוֹת יַשִּׂיגוּ. אוֹתָן שֶׁדַּרְכָּן לְהַסִּיג גְּבוּלוֹת, שֶׁהֵן קוֹנִין שָׂדוֹת כְּנֶגֶד שָׂדוֹת אֲחֵרִים,
וּבַלָּילָה הֵם מַרְבִּים גְּבוּלֵיהֶם, שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים גְּדֵרֵיהֶם בַּלַּיְלָה בְּתוֹךְ תְּחוּם שְׁכֵנֵיהֶם. (וְזֶהוּ
מַשִּׂיג דִּמְתַרְגְּמִינָן "מַשְׁגֶּה" שֶׁהָיוּ מַשְׁגִּים הַגְּבוּל סא"א)
עֶדֶר גָּזְלוּ וַיִּרְעוּ. לְעַצְמָן:

Verse 3

חֲמוֹר יְתוֹמִים יְנָהֲגוּ. וְעוֹשִׁין כָּל רָעוֹת הָאֲמוּרוֹת בָּעִנְיָן. סוֹף דָּבָר: וַאלוֹהַּ לֹא יָשִׂים
תִּפְלָה – לְהוֹדִיעָם עֲוֹנָם וּלְהַמְצִיאָם גְּמוּלָם:

Verse 4

יַחַד חֻבְּאוּ. עֲנִיֵּי אֶרֶץ מִפְּנֵי שְׁיִרְאִים מֵהֶם:

Verse 5

הֵן פְּרָאִים. הַפְּרָאִים שֶׁהֵם לְמוּדֵי מִדְבָּר (ירמיהו ב:כד), לָאֵרֹב אֶת הָעוֹבְרִים:
יָצְאוּ בְּפָעָלָם. לִמְלַאכְתָּן, וּמַה הִיא הַפְּעֻלָּה? מְשַׁחֲרֵי לַטָּרֶף. מְבַקְּשִׁים לִטְרוֹף
עֲרָבָה לוֹ לֶחֶם לַנְּעָרִים. לִמְשָׁרְתָיו וּנְעָרָיו שֶׁל רָשָׁע, הָעֲרָבָה וְהַמִּדְבָּר הָוֶה לוֹ לֶחֶם לְצָרְכָּם,
שֶׁמִּשָּׁם הוּא חוֹטֵף וְאוֹכֵל וְגוֹזֵל מַה שֶּׁהֵם אוֹכְלִים:
לַנְּעָרִים. הֵם הַהוֹלְכִים אִתּוֹ לִגְזוֹל, כְּמוֹ "רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים" (בראשית יד:כד)

Verse 6

בַּשָּׂדֶה. שֶׁל אֲחֵרִים:
בְּלִילוֹ. יִבּוּלוֹ:
יְקֻצֹּרוּ. לִגְזוֹל:
וְכֶרֶם רָשָׁע יְלַקֵּשׁוּ. וּכְרָמִים שֶׁל אֲחֵרִים הָרְשָׁעִים הָאֵלּוּ נוֹטְלִים פְּרָיָם, יְלַקְּשׁוּ אשפריימנ"ט
נוֹטְלִים לֶקֶשׁ שֶׁלָּהֶם, לֶקֶשׁ לְשׁוֹן צָמַח פְּרִי כְּמוֹ "בִּתְחִלַּת עֲלוֹת הַלֶּקֶשׁ" (עמוס ז:א) תִּרְגֵּם
יוֹנָתָן צִימוּחַ וְכֵן יָסַד רַבִּי אֶלְעָזָר (בהושענא אדמה מארר) לֶקֶשׁ מֵאַרְבֶּה. (דָּבָר אַחֵר
וְכֶרֶם רָשָׁע יְלַקֵּשׁוּ, יְלַקְּשׁוּ אוֹתָהּ מֵהַשְׁחִיתָהּ, כִּי אֶת שֶׁל הָעֲנִיִּים וְיִתוֹמִים הֵם אוֹכְלִים.
יְלַקְּשׁוּ כְּמוֹ "וּפִיהֶם פָּעֲרוּ לְמַלְקוֹשׁ" (איוב כט:כג) זְמַן אָרוּךְ וּכְמוֹ "לְקִישָׁא לְלָבָן"
(אונקלוס בראשית ל:מב)):

Verse 7

עָרוֹם יָלִינוּ. הֵם מְלִינִים אֶת הָעֲנִיִּים:
מִבְּלִי לְבוּשׁ. שֶׁנִּטְלוּ כְּסוּיָן:

Verse 8

מִזֶּרַע. הַיּוֹרֵד מִן הֶהָרִים יִרְטָבוּ וְיִתְלַחְלְחוּ אוֹתָן הָעֲרוּמִים, לְפִי שֶׁ מִבְּלִי כִּסּוּי אֵין
מַחְסֶה לְהֶחָסוֹת בּוֹ :
חִבְּקוּ צוּר. נֶחְבָּאִים בִּנְקִיקֵי הַסְּלָעִים, וְגַם שָׁם הַזֶּרַע יוֹרֵד וּמְקַלְּחִים עֲלֵיהֶם וְרוֹטְבָם. רָטוֹב
:– תַּרְגּוּם שֶׁל "לַח" (בראשית ל:לז); וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ מְנֻגָּב קָרוּי 'לַח'
:יִרְטָבוּ. מוֹיְשְׁטֶ"א בְּלַעַ"ז

Verse 9

מִשַּׁד יָתוֹם. יְנִיקַת הַיָּתוֹם, מָקוֹם מוֹצָא מַאֲכָלוֹ וּמְזוֹנוֹתָיו. כְּמוֹ "וְשַׁד מְלָכִים תִּינָקִי"
(ישעיהו ס:טז):
יַחְבְּלוּ. לְשׁוֹן "אִם חָבֹל תַּחְבֹּל" (שמות כב:כה), וּכְמוֹ "וַחֲבֹל לֹא יַחֲבֹל" (יחזקאל
(יח:טז:

Verse 10

הָלְכוּ. הֵם הִלְכוּהוּ בְּלִי לְבוּשׁ:
וּרְעֵבִים נָשְׂאוּ עֹמֶר. וּמַרְעִבִים נָטְלוּ הָעֲמָרִים שֶׁל לֶקֶט. וְעוֹד יְפָתֵר וּרְעֵבִים – אוֹתָם שֶׁהָיוּ
נוֹשְׂאִים עֹמֶר, לְפִי שֶׁאֵלּוּ גּוֹזְלִים אוֹתָם מֵהֶם, וְהָיוּ נִשְׂאָרִים רְעֵבִים:

Verse 11

בֵּין שׁוּרוֹתָם יַצְהִירוּ. וְיַעֲשׂוּ שֶׁמֶן, בַּעֲלֵי זֵיתִים
:וּקְבִים דָּרְכוּ. בַּעֲלֵי כְּרָמִים
:וְיִצְמְאוּ. לְאַחַר זְמַן; לְפִי שֶׁאֵלּוּ הָרְשָׁעִים גּוֹזְלִים אוֹתָם מֵהֶם
בֵּין שׁוּרוֹתָם. כְּמִדָּמֶה לִי שֶׁעוֹשִׂין הַזֵּיתִים שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת בְּבֵית הַבַּד, וְהַיְצָהָר זָב
:בֵּינֵיהֶם

Verse 12

מֵעִיר מְתִים יִנְאָקוּ. מְתֵיהָ וְטוֹבֶיהָ שֶׁל עִיר יִנָּאֲקוּ מֵחֲמַת אוֹתָן הָאוֹנְסִין
:לֹא יָשִׂים תִּפְלָה. לְהַקְפִּיד עֲלֵיהֶם וְלִיקַּח נְקָמָה

Verse 13

הֵמָּה. הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה, הֵם דּוֹר הַמַּבּוּל שֶׁמָּרְדוּ בָּאוֹר, בְּשָׁבִיל הַמָּטָר שֶׁהָיָה עוֹלֶה מִן הָאָרֶץ
:(בראשית ב:ו), וְלֹא הָיוּ צְרִיכִים לִכְלוּם

Verse 14

לָאוֹר יָקוּם. אִם הָיוּ עוֹמְדִים בַּיּוֹם, הָיוּ הוֹרְגִים עוֹבְרֵי דְרָכִים
:וּבַלָּיְלָה יְהִי כַגַּנָּב. לַחְתּוֹר בָּתִּים

Verse 15

: וְעֵין נוֹאֵף. וְהַנּוֹאֵף שָׁבָהֶם הָיָה שׁוֹמֵר וּמַמְתִּין עַד נֶשֶׁף, לֵאמֹר וְגוֹ'
וְסֵתֶר. וּבַסֵּתֶר יָשִׂים פָּנָיו לַעֲבוֹר עֲבֵירָה, שֶׁעַל כָּל אֵלֶּה הָיוּ חֲשׁוּדִין דּוֹר הַמַּבּוּל: עַל
הַגֶּזֶל, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס" (בראשית ו:יא), וְעַל הָעֲרָיוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי הִשְׁחִית
:כָּל בָּשָׂר" (בראשית ו:יב)

Verse 16

יוֹמָם חִתְּמוּ לָמוֹ. אוֹתָם שֶׁהָיוּ חַלָּשִׁים מֵהֶם מֵעֲשׂוֹת לְסִטְיוּת בַּיּוֹם, הָיוּ חוֹתְרִים בַּבָּתִּים
:בַּלָּיְלָה, וּבַיּוֹם הָיוּ חֲתוּמִים וּמְסֻגָּרִים בְּבָתֵּיהֶם
:לֹא יָדְעוּ אוֹר. לֹא הָיוּ מַכִּירִין אֶת הָאוֹר, וְלֹא הָיָה עֵת מַהֲלָכָם

Verse 17

כִּי יַחְדָּו בֹּקֶר לָמוֹ צַלְמָוֶת. שֶׁבַּיּוֹם הָיוּ נִסְגָּרִים, וּבַלָּיְלָה הָיוּ הוֹלְכִים לְמַחְתֶּרֶת, וְלֹא
:הָיוּ יְרֵאִים מִן הַמַּזִּיקִים כְּלָל

כִּי יַכִּיר בַּלְהוֹת צַלְמָוֶת. מַכִּיר הָיָה כָּל אֶחָד שֵׁדִים הַמַּבְהִילִים, וְלֹא הָיָה יָרֵא מֵהֶם.
וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ (סנהדרין קט.): יוֹם זֶה הָיוּ עוֹשִׂים סִימָנִים, הֵיכָן
מְרֻתֶּפֶת שֶׁל בֵּית וְהֵיכָן גְּנָזָיו שֶׁל עָשִׁיר; שֶׁהָיוּ מַפְקִידִין אֶפַּרְסְמוֹן אֵצֶל בַּעֲלֵי בָתִּים
עֲשִׁירִים, וְיוֹדְעִים הֵם שֶׁיִּפָּחֲדוּ בְּבֵית גְּנָזָיו, וּבַלַּיְלָה מְרִיחִין וְהוֹלְכִים שָׁם וְחוֹתְרִים
שָׁם:

Verse 18

קַל הוּא עַל פְּנֵי מַיִם. כְּשֶׁהָיוּ הַצַּדִּיקִים נָחִ וּמְתוּשָׁלַח מוֹכִיחִים אוֹתָם, וְאוֹמְרִים לָהֶם
שֶׁעָתִיד הַמַּבּוּל לָבֹא עֲלֵיהֶם, הָיוּ אוֹמְרִים: קַלִּים אָנוּ לָשׁוּט עַל הַמַּיִם, וְיֵשׁ לָנוּ גְּמָא
וּדְבָרִים קַלִּים, לַעֲשׂוֹת מֵהֶם אֳנִיּוֹת וְלָשׁוּט:
תִּקַּלֵּל חֻקָּתָם בָּאָרֶץ לֹא יִפְּנֶה דֶּרֶךְ כְּרָמִים. הָיוּ מְקַלְּלִים אֶת חֻקָּם בָּאָרֶץ לֵאמֹר לֹא יִפְּנֶה
דֶּרֶךְ הַטּוֹב בְּדַרְכֵי הַצַּדִּיקִים הָרָמִים וְשׁוֹכְנִים בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם. לָשׁוֹן אַחֵר כְּרָמִים הֵם
הַצַּדִּיקִים וּפַרְנָסֵי הַדּוֹר, כְּמוֹ "וְנָתַתִּי לָהּ אֶת כְּרָמֶיהָ מִשָּׁם" (הושע ב:יז) תִּרְגֵּם יוֹנָתָן
"יַת פַּרְנָסָהָא", הָיוּ מְקַלְּלִים אֶת חֻקָּם בָּאָרֶץ לֵאמֹר לֹא יִפְנוּ דֶּרֶךְ הַטּוֹב נִשְׁבָּעִים שֶׁלֹּא
יִפְנוּ אֶת דַּרְכָּם. לָשׁוֹן אַחֵר תִּקַּלֵּל חֻקָּתָם מִתְקַלְקֶלֶת הָיְתָה חֻקָּתָם שֶׁהָיוּ מַשְׁחִיתִים זַרְעָם
לְבַטָּלָה, כְּמוֹ "כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ" (בראשית ו:יב), תִּקַּלֵּל לְשׁוֹן קִלְקוּל, כְּמוֹ
"בַּעֲוֹן אֲשֶׁר יָדַע כִּי מְקַלְלִים לָהֶם בָּנָיו" (שמואל א ג:ג). לָשׁוֹן אַחֵר תִּקַּלֵּל חֻקָּתָם
הַדּוֹרוֹת שֶׁאַחֲרֵיהֶם מְקַלְּלִים בָּהֶם מִי שֶׁפָּרַע מִדּוֹר הַמַּבּוּל, כָּךְ שָׁמַעְתִּי. לָשׁוֹן אַחֵר תִּקַּלֵּל
חֻקָּתָם לֹא יִפְנֶה דֶּרֶךְ כְּרָמִים, לֹא הָיוּ מְקַבְּלִים תּוֹכָחָה מִן הַטּוֹבִים. לָשׁוֹן אַחֵר הָיוּ קַלִּים
לָשׁוּט בִּסְפִינוֹת לַהַרְג וְלַחְמֹס מָמוֹן וְדֶרֶךְ יְשׁוּב בְּנֵי אָדָם וּנְטִיעַת כְּרָמִים אֵין חוֹשֵׁשׁ
לְיֵלֵךְ:

Verse 19

צִיָּה גַּם חֹם יִגְזְלוּ. מִפְּנֵי רָעָתָם גָּרְמוּ לָהֶם שֶׁנָּה אַחַת לְהִשְׁתַּנּוֹת עוֹלָם מִשֶּׁשָּׁה סְדָרָיו: "זֶרַע
וְקָצִיר וְקֹר וָחֹם וְקַיִץ וָחֹרֶף" (בראשית ח:כב)
מֵימֵי שֶׁלֶג. כְּמוֹ 'וּמֵימֵי שֶׁלֶג', גַּם אוֹתָם גָּזְלוּ מִן הָעוֹלָם, לְפִי שֶׁשְּׁאוֹל חָטָאוּ. יֵשׁ
תֵּיבוֹת חֲסֵרוֹת וָוִי"ן, כְּמוֹ "וַאֲנִי כְּכֶבֶשׂ אַלּוּף" (ירמיהו יא:יט), וְהוּא נִפְתָּר 'כְּכֶבֶשׂ
וְאַלּוּף'. עוֹד הַרְבֵּה בְּמַחֲבֶרֶת מְנַחֵם בֶּן סָרוּק:

Verse 20

יִשְׁכָּחֵהוּ רֶחֶם. אִמּוֹ. דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּם (תנחומא, נח ז), שֶׁהָיוּ דּוֹר הַמַּבּוּל נוֹטְלִים אֶת
בְּנֵיהֶם וְנוֹתְנִים אוֹתָם תַּחְתֵּיהֶם, לִסְתָּם אֲרֻבּוֹת הַתְּהוֹם; וַאֲפִלּוּ אִמּוֹ לֹא הָיְתָה מְרַחֶמֶת
עָלָיו:
מְתָקוֹ רִמָּה. לָמוּת וְלֶאֱכוֹל רִמָּה בְּשָׂרָם:
עוֹד לֹא יִזָּכֵר. בְּשָׁנָה אַחַת נֶעְקְרוּ. וְעַל אַרְכָּא שֶׁנִּיתַּן לָהֶם מִתְחִילָה, הָיָה אִיּוֹב קוֹבֵל;
שֶׁהַרְבֵּה מֵתוּ וְלֹא רָאוּ בְּפוּרְעָנוּת זֶה:

Verse 21

רוֹעֶה עֲקָרָה לֹא תֵלֵד. כְּךָ הָיָה מְנָהָגָם: נוֹשֵׂא שְׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת לְתַשְׁמִישׁ וְאַחַת לְבָנִים. זוֹ
שֶׁעוֹמֶדֶת לְתַשְׁמִישׁ, מַשְׁקֶה כּוֹס עִקָּרִין כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵלֵד עוֹלְמִית, וּמַאֲכִילָהּ תַּפְנוּקִים וּמַרְחִיצָהּ
וּמְקַשְּׁטָהּ, כְּדֵי שֶׁתֶּהֱא נָאָה. וְזוֹ הָעוֹמֶדֶת לְבָנִים, מַלְבִּישָׁהּ בִּגְדֵי אַלְמָנוּת וּמַרְעִיבָהּ. וְזֶהוּ
שֶׁאוֹמֵר: הָעֲקָרָה שֶׁלֹּא תֵלֵד הָיָה רוֹעֶה וּמֵטִיב, וְאֶת הָאַלְמָנָה שֶׁעוֹמֶדֶת לְבָנִים לֹא יֵיטִיב:

Verse 22

וּמָשַׁךְ. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹתָן אַבִּירִים בְּכֹחוֹ לְפוּרְעָנוּת וּלְמִחְיָה, מִתּוֹךְ אַרְכָּא שֶׁהֶאֱרִיךְ
לָהֶם:
יָקוּם. יוֹם אֶחָד:
וְלֹא יַאֲמִין בַּחַיִּין. כְּמוֹ בַּחַיִּים: "בְּיוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל וְגוֹ'" (בראשית ז:יא):

Verse 23

יִתֶּן לוֹ לָבֶטַח. עַד יוֹם אֵידָם, וְנִשְׁעָנוּ:

Verse 24

רוּמוּ מְעַט. נִסְתַּלְקוּ מִן הָעוֹלָם כִּמְעַט רָגַע:
וְהֻמְכוּ. נִדְכְּאוּ וְנִתְמַסְכְּנוּ:
כְּכֹל יִקָּפְצוּן. כִּשְׁאָר כָּל הַנִּקָּפָצִים וְנִמְלָטִים בְּעֵת קָצִיר וּמָסִיק, שֶׁנִּקָּפָצִים יַחַד, כֵּן תַּמּוּ כֻּרָּגַע:

Verse 25

וְאִם לֹא אֵפוֹ. כַּאֲשֶׁר אָמַרְתִּי, יָבֹא אֶחָד מִכֶּם וְיַכְזִיבֵנִי:
וְיָשֵׂם לְאַל מִלָּתִי. שֶׁאֲנִי מְהַרְהֵר אַחֲרָיו לָדַעַת מְדוֹתָיו, שֶׁמַּאֲרִיךְ אַף לָרְשָׁעִים. וְאֶת אוֹהֲבָיו, כְּמוֹנִי הוּא מְיַסֵּר וְאֵינוֹ מְמִיתָן; כְּמוֹ שֶׁקּוֹבֵל "כִּי לֹא נִצְמַתִּי מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ" (איוב כג:יז). וְאִלּוּ שֶׁ"גְּבוּלוֹת יַשִּׂיגוּ" (איוב כד:ב), וְכָל אֵלֶּה עָשׂוּ, לֹא הֵכִּירוּ בְּיִסּוּרָיו:

Chapter 25

Verse 1

Verse 2

(מענה בלדד) : הַמְשֵׁל וָפַחַד עִמּוֹ. כְּלַפֵּי שֶׁאָמַר אִיּוֹב "אֶעֱרְכָה לְפָנָיו מִשְׁפָּט" (איוב כג:ד), אָמַר לוֹ: הַמְשֵׁל וָפַחַד עִמּוֹ, הַמְשֵׁל זֶה מִיכָאֵל, וָפַחַד זֶה גַּבְרִיאֵל. כְּלוּם אַתָּה יָכוֹל לְהָשִׁיב אֶת אֶחָד מֵהֶם?
עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו. כְּשֶׁהַמַּזָּלוֹת עוֹלִים, כָּל אֶחָד סוֹבֵר: אֲנִי עוֹלֶה רִאשׁוֹן; לְפִי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה מַה שֶּׁלְּפָנָיו, לְפִיכָךְ אֵינוֹ מִתְקַנֵּא. כָּךְ שָׁמַעְתִּי (תנחומא בובר, איוב). לָשׁוֹן אַחֵר: עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו. אֵשׁ וּמַיִם בְּלוּלִין, וְאֵין מַיִם מְכַבִּין אֶת הָאֵשׁ. כָּךְ שָׁמַעְתִּי:

Verse 3

Verse 4

וּמַה יִּצְדַּק וְגוֹ'. יְלוּד אִשָּׁה שָׁאָמַרְתָּ: "בְּחָנֵנִי כַּזָּהָב אֵצֵא" (איוב כג:י):

Verse 5

עַד יָרֵחַ. כְּמוֹ "וְלֹא עָלָיו שָׁחַל" (איוב כח:ח):
וְלֹא יַאֲהִיל. כְּמוֹ "לֹא יָהֵלּוּ אוֹרָם" (ישעיהו יג:י), וְאָלָ"ף זוֹ בָּאָה כְּמוֹ "וְלַאֲדִיב אֶת נַפְשֶׁךָ" (שמואל א ב:לג) – אָלָ"ף יְתֵרָה. לָשׁוֹן אַחֵר: לֹא יַאֲהִיל – לֹא יִהְיֶה לוֹ צֵל, כְּשֶׁאֵינוֹ מֵאִיר אֵין לוֹ צֵל. וְהָרָאשׁוֹן נִרְאֶה, וּשְׁנֵיהֶם שָׁמַעְתִּי:

Chapter 26

Verse 1

Verse 2

Verse 3

Verse 4

(מענה איוב): וְנִשְׁמַת מִי יָצְאָה מִמֶּךָּ. מִי שָׁם בְּךָ הָרוּחַ הַזֶּה שֶׁיָּצָא מִפִּיךָ? מִי לֹא יָדַע זֹאת?

Verse 5

הָרְפָאִים. גֵּיהִנֹּם הַמְרַפֶּה אֶת הַבְּרִיּוֹת:
יְחוֹלָלוּ. שִׁבְעָה חֲלָלִים שֶׁלּוֹ:
מִתַּחַת מַיִם וְשׁוֹכְנֵיהֶם: בְּעִמְקֵי עֲמָקִים, וְגַם הוּא:

Verse 6

עָרוֹם שְׁאוֹל נֶגְדּוֹ. לָדַעַת וְלִרְאוֹת אֶת כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ:

Verse 7

עַל בְּלִימָה. אֵין כְּלוּם בַּיְסוֹד, כִּי הֵם עוֹמְדִים בָּאֲוִיר עַל חֹזֶק זְרוֹעוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְדוּגְמַת פֵּרֵשׁ בְּלִימָה – מִישׁוֹר; כְּמוֹ "בְּמֶתֶג וָרֶסֶן עֶדְיוֹ לְבָלוֹם" (תהלים לב:ט). (כָּךְ רָאִיתִי סא"א.)

Verse 8

וְלֹא נִבְקַע עָנָן. מֵעוֹלָם, שֶׁיִּפְלוּ מֵימָיו בְּיַחַד:
תַּחְתָּם. תַּחַת הַמַּיִם:

Verse 9

מְאַחֵז. בְּמֶחִיצוֹת פְּנֵי כִסֵּא הַכָּבוֹד כֵּילּוֹ, כְּגוֹן "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ" (תהלים יח:יב):
וּפַרְשֵׂז. עַל הַכִּסֵּא עֲנָנוֹ, כְּמוֹ וּדְמוּת עַל רָאשֵׁי הַחַיּוֹת רָקִיעַ (יחזקאל א:כב):

Verse 10

חוּק גָּג. קוֹמָפָ"שׁ בְּלַעַ"ז, לְשׁוֹן "וּבַמְּחוּגָה יְתָאֲרוּהוּ" (ישעיהו מד:יג). סְבִיבוֹ בְּחוֹל, לְהִיוֹת לוֹ (לַחוֹל) חֹק – גְּבוּל עוֹלָם. וְלֹא יַעֲבֹר הַיָּם אוֹתוֹ חוּג, עַד שֶׁיִּכְלֶה אוֹר וְחֹשֶׁךְ:

Verse 11

יְרוֹפָפוּ. כְּשֶׁבָּאִים וְהִקְרִישָׁם הָיוּ רוֹפְפִים, וְגָעַר בָּהֶם וְעָמְדוּ בְּיֹבֶשׁ וּבְחֹזֶק:
וְיִתְמְהוּ. תּוֹהֶה וְעוֹלֶה (ס"א: כְּאָדָם תּוֹהֶה וְעוֹמֵד) בְּמָקוֹם אֶחָד:

Verse 12

רָגַע הַיָּם. כְּמוֹ "עוֹרֵי רָגַע" (איוב ז:ה), נִקְמַט; קְמָטִים קְמָטִים נַעֲשׂוּ, (כָּךְ כְּשֶׁאָמַר "וְקָווּ הַמַּיִם" נֶאֶסְפוּ מִפְּשִׁיטָתָן וְנִקְמְטוּ קְמָטִים קְמָטִים) עַד שֶׁנִּקְווּ לְמָקוֹם אֶחָד הַמּוּכָן לָהֶם (בראשית א:ט):
מָחַץ רָהַב. מִצְרַיִם קְרוּיִין רְהָבִים (ישעיהו ל:ז):

Verse 13

בְּרוּחוֹ שָׁמַיִם שִׁפְרָה. בִּדְבָרָיו וּבְרוּחַ פִּיו אֵיהֵל, כְּמוֹ "וְנָטָה אֹהֶל שַׁפְרִירוֹ" (ירמיה י:מג):
חוֹלָלָה יָדוֹ. אֶת פַּרְעֹה הַנִּקְרָא "נָחָשׁ בָּרִיחַ" (ישעיהו כז:א). לְשׁוֹן חִיל וְצָרָה. וְכֵן בְּמָקוֹם אַחֵר "הֲלֹא זֹאת הִיא הַמַּחֲצֶבֶת רַהַב מְחוֹלֶלֶת תַּנִּין" (ישעיהו נא:ט). לָשׁוֹן אַחֵר: יִסְדָּה יָדוֹ אֶת לִוְיָתָן, כְּמוֹ "גְּבָעוֹת חוֹלָלְתִּי" (משלי ח:כה):

Verse 14

קְצוֹת דְּרָכָיו. קַלּוֹת וּמוּעָטוֹת, לְפִי שֶׁאָר גְּדוֹלוֹת שֶׁבּוֹ:

וּמַה שֶּׁמֶץ דָּבָר נִשְׁמַע בּוֹ. מָה רֶמֶז דָּבָר אָדָם יָכוֹל לְהָבִין מִפְּעֻלּוֹתָיו. דָּבָר אַחֵר: שֶׁמֶץ כְּמוֹ לְגִנּוּת (שמות לב:כה), "לִשְׁמָצָה":

Chapter 27

Verse 1

וַיִּסָּף. עָמְדוּ רֵיעָיו מֵעֲנוֹת, כַּאֲשֶׁר הוֹכִיחָם אֱלִיהוּא "כִּי עָמְדוּ וְלֹא עָנוּ עוֹד" (איוב לב:טז):

Verse 2

חַי אֵל. שְׁבוּעָה הִיא, כִּי בֶּאֱמֶת הֵסִיר אֶת מִשְׁפָּטִי. וּמִכָּאן דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ (סוטה כז:), שֶׁמַּאֲהֲבָה עָבַד אִיּוֹב אֶת הַמָּקוֹם: אֵין אָדָם נוֹדֵר בְּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ אֶלָּא אִם כֵּן אוֹהֵב אֶת הַמֶּלֶךְ:

Verse 3

Verse 4

Verse 5

אִם אַצְדִּיק אֶתְכֶם. אִם אוֹמַר: הַדִּין עִמָּכֶם לְחַיְּבֵנִי:
לֹא אָסִיר תֻּמָּתִי. לֹא אוֹדֶה לְדִבְרֵיכֶם, לוֹמַר שֶׁאֵינִי תָּם:

Verse 6

בְּצִדְקָתִי הֶחֱזַקְתִּי. לוֹמַר שֶׁאֲנִי צַדִּיק:
לֹא יֶחֱרַף לִבָּבִי. אוֹתִי מִיָּמַי – מִכָּל דֶּרֶךְ וּמִדָּה שֶׁנָּהַגְתִּי בְּיָמַי, וְעַל כָּרְחוֹ יְהִי כְּרָשָׁע אוֹיְבִי:

Verse 7

Verse 8

כִּי מַה תִּקְוַת חָנֵף. כִּי לָמָּה אֶהְיֶה רָשָׁע וְגַזְלָן? מַה סּוֹפוֹ שֶׁל רָשָׁע הַגּוֹזֵל מָמוֹן כִּי יִשָּׁל. כִּי יַשְׁלִיךְ הַמָּקוֹם אֶת נַפְשׁוֹ מֵעָלָיו, לְשׁוֹן "שֵׁל נַעֲלְךָ" (שמות ג:ה) "וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל" (דברים יט:ה):

Verse 9

Verse 10

אִם עַל שַׁדַּי יִתְעַנָּג. כֶּפֶל הַתְּמִיהָה הִיא, כְּכָל הַתְּמִיהוֹת הַכְּפוּלוֹת; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הָרִאשׁוֹנָה בְּה"א וְהַשְּׁנִיָּה בְּאַם, כְּמוֹ "הֲיִרְצוּן בַּפֶּלַע סוּסִים אִם יֵחָרֹשׁ בַּבָּקָרִים" (עמוס ו:יב), "הֲיֵשׁ בְּלִשּׁוֹנִי עַוְלָה וְאִם חִכִּי לֹא יָבִין הַוּוֹת" (איוב ו:ל). אַף כָּאן: הַצַּעֲקָתוֹ יִשְׁמַע אֵל אִם עַל שַׁדַּי יִתְעַנָּג?! שֶׁמָּא, אוֹ מִי שֶׁהוּא רָשָׁע חָנֵף, יָכוֹל הוּא לְהִתְעַנֵּג וְלִסְמֹךְ עַל יְשׁוּעַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלִקְרֹא אֵלָיו בְּעֵת צָרָתוֹ?! בְּתְמִיהָה:

Verse 11

אוֹרֶה אֶתְכֶם. מָה הַמִּדָּה שֶׁבְּיַד אֵל, וְדֶרֶךְ אֲשֶׁר עִם שַׁדַּי לֹא אֲכַחֵד. כְּמוֹ "כִּי יָדַע דֶּרֶךְ
עִמָּדִי" (איוב כג:י):

Verse 12

כִּכְלִכֶם חֲזִיתֶם. שֶׁזֶּה חֵלֶק אָדָם רָשָׁע:
וְלָמָּה זֶּה הֶבֶל תֶּהְבָּלוּ. לִהְיוֹת רְשָׁעִים וַחֲנֻפִּים:

Verse 13

Verse 14

אִם יִרְבּוּ בָנָיו לְמוֹ חָרֶב. יִרְבּוּ וְיָמוּתוּ בְּיִסּוּרִים וְתַחֲלוּאִים, עַד כִּי יִשְׁמְחוּ אַלְמְנוֹתָיו
בְּמִיתָתָן, וְלֹא תִבְכֶּינָה:

Verse 15

Verse 16

Verse 17

(וְכֶסֶף נָקִי. כַּסְפּוֹ שֶׁל רָשָׁע לְנָקִי יְחַלְּקֻנּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא):

Verse 18

בָּנָה כָעָשׁ. כְּתוֹלַעַת הַבּוֹנָה חוֹר שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם, וּכְסֻכָּה שֶׁעָשָׂה נוֹצֵר הַתְּאֵנָה (משלי כז:יח)
וְהַכָּרֶם, שֶׁאֵינָהּ שֶׁל קַיָּמָא. (עִנְיָן אַחֵר: נוֹצֵר הַכֶּרֶם – שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמְרָהּ בְּכָל עֵת. זֶה שָׁמַעְתִּי
(סא"א).

Verse 19

עָשִׁיר יִשְׁכַּב. יָמוּת בְּעָשְׁרוֹ, וּפְעָמִים שֶׁלֹּא יֵאָסֵף לִקְבוּרָה:

Verse 20

בַּלָּהוֹת. שֵׁדִים:
גְּנָבַתּוּ סוּפָה. וְתַשְׁלִיכֵהוּ לִדְרָאוֹנִים:

Verse 21

Verse 22

וְיִשְׁלֹךְ עָלָיו. הַמַּשְׁלִיךְ עָלָיו רָעָה, וְלֹא יַחְמֹל:
מִיָּדוֹ. שֶׁל רָשָׁע וּמִכֹּחוֹ וּמִמְּקוֹמוֹ:
בְּרוּחַ יִבְרָח. בֵּן עֲצָתוֹ שֶׁהָיָה מְסַיְּעוֹ בַּתְּחִלָּה, יִבְרַח מֵעָזוֹר יָדוֹ בְּשָׁעַת כִּשְׁלוֹנוֹ. כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה
חַרְבוֹנָה לְהָמָן (מגילה טז.):

Verse 23

יִשְׁפֹּק עָלָיו כַּפָּיו. הַיּוֹדְעִים (אותו) לְפָנִים, וְעַתָּה רוֹאִים בְּשִׁבְרוֹ:

Chapter 28

Verse 1

כִּי יֵשׁ לַכֶּסֶף מוֹצָא. גַּם זֶה טַעַם אֲשֶׁר לִדְבָרוֹ הָרִאשׁוֹן, שֶׁאָמַר "בְּצִדְקָתִי הֶחֱזַקְתִּי" (איוב כז:ו): כִּי לָמָּה אֶהְיֶה רָשָׁע, אִם בִּשְׁבִיל כֶּסֶף וְזָהָב – לַכֹּל יֵשׁ מוֹצָא וְסוֹף, אֲבָל הַחָכְמָה מֵאַיִן תָּבוֹא – זֶה סוֹף הַפָּרָשָׁה – הִיא יְקָרָה מִכֹּל. עַל כֵּן כָּל יָמַי נָתַתִּי לִבִּי עָלֶיהָ לִלְמֹד וּמָקוֹם. יֵשׁ לַזָּהָב, שֶׁמִּשָּׁם יָזוֹקוּ וְיַתִּיכוּ אוֹתוֹ:

Verse 2

וְאֶבֶן יָצוּק נְחוּשָׁה. מִן הָהָר יָצַק הָאוּמָן אֶת הַנְּחוּשָׁה; הֲרֵי תְּחִלָּה וְסוֹף יֵשׁ לְכָל דָּבָר, וּלְכָל אֲשֶׁר בּוֹ שֶׁכָּל הָעוֹלָם יִכְלֶה, וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ:

Verse 3

קֵץ שָׂם. הַמָּקוֹם מָתַי תִּהְיֶה הַחֹשֶׁךְ, שֶׁהַשָּׁמַיִם נִמְלָחוּ וְהָאָרֶץ תִּבְלֶה (ישעיהו נא:ו), וּלְכָל אֶבֶן. אֲשֶׁר מִשָּׁם יָצָא לוֹ חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת. אֶבֶן מְקוֹם מוֹצָא פּוּרְעָנוּת. לָכֵן נִקְרָא אֶבֶן בִּמְקוֹם תַּכְלִית דָּבָר – הוּא חוֹקֵר לוֹ:
פּוּרְעָנוּת, כְּאָדָם הַנּוֹגֵעַ אֶת רַגְלָיו בָּאֶבֶן, שֶׁיֵּשׁ לוֹ צַעַר. כָּךְ שָׁמַעְתִּי. כְּמוֹ "קָו תֹּהוּ וְאַבְנֵי בֹהוּ" (ישעיהו לד:יא), "דְּמוֹ טוֹרָא אִתְגְּזָרַת אֶבֶן וְגוֹמֵר" (דניאל ב:מה):

Verse 4

פָּרַץ נַחַל. עַל סְדוֹם וַעֲמוֹרָה נַחֲלֵי אֵשׁ וְגָפְרִית (בראשית יט:כד):
מֵעִם גָּר. מִמָּקוֹם שֶׁהוּא נוֹבֵעַ וְנוֹגֵר:
הַנִּשְׁכָּחִים מִנִּי רָגֶל. אֵלּוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם, שֶׁשְּׁכָחוּ תּוֹרַת רַגְלֵי אוֹרְחִים מֵאַרְצָם. שֶׁהָיוּ מַשְׁכִּיבִים הָאוֹרֵחַ בְּמִטָּה; אִם הָיָה אָרוֹךְ יוֹתֵר, מְקַטְּעִין רַגְלָיו, וְאִם הָיָה קָצָר, מַאֲרִיכִין אוֹתוֹ. כָּךְ מְפֹרָשׁ בָּאַגָּדָה (סנהדרין קט:):
דָּלוּ. עַל יְדֵי פְּרִיצַת נַחַל זֶה, וּמֵאֱנוֹשׁ נָעוּ:

Verse 5

אֶרֶץ. אֲשֶׁר מִמֶּנָּה יֵצֵא לֶחֶם נֶהְפַּךְ מְקוֹמָהּ כְּמוֹ אֵשׁ:

Verse 6

מְקוֹם סַפִּיר. הָיוּ אֲבָנֶיהָ:

Verse 7

נָתִיב לֹא יְדָעוֹ עָיִט. לֹא עָבַר עֲלֵיהֶן חַיִל שֶׁל לִיסְטִין:
וְלֹא שְׁזָפַתּוּ עֵין אַיָּה. לְפִי שֶׁהִיא רוֹאָה יוֹתֵר מִשָּׁאָר עוֹפוֹת, וּלְכָךְ נִקְרָאָה רָאָה (דברים יד:יג), שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בְּבָבֶל וְרוֹאָה נְבֵלוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּאַגָּדַת (חולין סג.). כְּלוֹמַר: לֹא חֲפָרוּהָ מְרַגְּלִים:

Verse 8

לֹא עָדָה עָלָיו. עָבַר, כְּדִמְתַרְגְּמִינָן "אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַבְּתָרִים" (בראשית טו:יז): "דַּעֲדָא" (תרגום אונקלוס):
שַׁחַץ וְשָׁחַל. מִשְּׁבָעָה שֵׁמוֹת הָאַרְיֵה הֵם (סנהדרין צה.). שִׁשָּׁה שֵׁמוֹת יֵשׁ לָאַרְיֵה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָה עָשָׂה:

Verse 9

בַּחַלָּמִישׁ שָׁלַח יָדוֹ. וְהָפַךְ שָׁרְשֵׁי הֶהָרִים מִלְמַעְלָה לְמַטָּה:

Verse 10

בַּצּוּרוֹת יְאֹרִים בְּקֵעַ. חוֹזֵר לְתְחִלַּת עִנְיָנוֹ שֶׁאָמַר כִּי לְכָל דָּבָר יֵשׁ מוֹצָא, וּבַצּוּרוֹת בְּקֵעַ לְמוֹצָא הַיְאוֹרִים וְכֵן כָּל יְקָר רָאֲתָה עֵינוֹ. מֵהֵיכָן יָצָא לַבְּרֵיוֹת (כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל "הִכָּה צוּר וַיָּזוּבוּ מַיִם" (תהלים עח:כ)):

Verse 11

מִבְּכִי נְהָרוֹת חָבַשׁ. בִּבְרִיאַת הָעוֹלָם, כְּשֶׁבָּכוּ מַיִם הַתַּחְתּוֹנִים. בְּכִי כְּמוֹ "נִבְכֵי יָם" (איוב לח:טז):
חָבַשׁ. כְּמוֹ "וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ" (בראשית כב:ג). כָּךְ שָׁמַעְתִּי. [ס"א: מִבְּכִי וְגוֹ'. מִפְּנֵי בְּכִיָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ בוֹכִין "לֵאמֹר מַה נִּשְׁתֶּה" (שמות טו:כד), חָבַשׁ וְתִקֵּן לָהֶם נַהֲרֵי מַיִם מִן הַסֶּלַע; "וַיַּחֲבֹשׁ לָהֶם" (ויקרא ח:ג) – מְתַרְגֵּם: "וְאַתְקֵין" (תרגום אונקלוס).]
וְתַעֲלֶמָה יוֹצִיא אוֹר. חָלוֹן יֵשׁ בָּרָקִיעַ וּשְׁמוֹ תַּעֲלוּמָה, מִשָּׁם תּוֹלְדוֹת הַשֶּׁמֶשׁ לְתִקּוּפָתוֹ (פרקי רבי אליעזר ו). כְּלוֹמַר: לְכָל דָּבָר יֵשׁ מוֹצָא וְסוֹף, רַק לַחָכְמָה – לֹא מוֹצָא לָהּ, אֶלָּא מִפְּיוֹ, וְלֹא סוֹף עוֹלָמוֹת:

Verse 12

וְהַחָכְמָה. הַתּוֹרָה:

Verse 13

וְלֹא תִמָּצֵא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים. בְּמִי שֶׁמְּחַיֶּה, אֶלָּא בְּמִי שֶׁמֵּמִית עַצְמוֹ עָלֶיהָ בִּיגִיעָה וּבְרָעָבוֹן:

Verse 14

תְּהוֹם אָמַר לֹא בִי הִיא. אִם תִּשְׁאֲלֶנָּה לְיוֹרְדֵי תְּהוֹם הָעוֹסְקִים בְּמוֹצָא מַרְגָּלִיּוֹת וּבְמוֹצָא זָהָב וָכֶסֶף מִמְּקוֹם תְּהוֹמוֹת הָאָרֶץ, יֹאמְרוּ לְךָ: לֹא בִי הִיא. אֵינִי בָּקִי בְּהוֹרָאָה (שבת פט.. עיין שם היטב וצריך עיון):
וְיָם אָמַר. וְיוֹרְדֵי הַיָּם לִסְחוֹרָה יֹאמְרוּ לְךָ לֹא עִמָּדִי חָכְמָה. לָמָּה? לְפִי שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לְקָנוֹתָהּ כִּשְׁאָר פְּרַקְמָטְיָא, לָתֵת מֵעָשָׂרָם בְּדָמֶיהָ. וּבָאַגָּדָה הוּא אוֹמֵר (שבת פט.), שֶׁבְּשָׁעַת מַתַּן תּוֹרָה בָּא הַשָּׂטָן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לוֹ: הֵיכָן תּוֹרָה? אָמַר לוֹ: אֵצֶל בֶּן עַמְרָם. בָּא לוֹ אֵצֶל מֹשֶׁה, אָמַר לוֹ: הֵיכָן תּוֹרָה? אֵצֶל יָם. בָּא לוֹ אֵצֶל יָם, אָמַר לוֹ: הֵיכָן תּוֹרָה? לֹא בִי הִיא ; לֵךְ אֵצֶל בֶּן עַמְרָם. בָּא לוֹ אֵצֶל בֶּן עַמְרָם, אָמַר לוֹ: הֵיכָן תּוֹרָה? אֵצֶל תְּהוֹם. בָּא לוֹ אֵצֶל תְּהוֹם, אָמַר לוֹ: הֵיכָן תּוֹרָה? אָמַר לוֹ: אֵין עִמָּדִי ; לֵךְ אֵצֶל בֶּן עַמְרָם. בָּא לוֹ אֵצֶל בֶּן עַמְרָם, אָמַר לוֹ: הֵיכָן תּוֹרָה? אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.
שֶׁאָמַר: תְּהוֹם אָמַר לֹא בִי הִיא וְיָם אָמַר אֵין עִמָּדִי וְזֶהוּ :

Verse 15

לֹא יִתַּן סְגוֹר. "זָהָב סָגוּר" (מלכים א ו:כ) זֶהוּ זָהָב טוֹב, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנִּפְתָּח, כָּל חֲיָיוֹת שֶׁל זָהָב נִסְגָּרוֹת:

Verse 16

לֹא תֻסָּלֶה. לֹא תִשְׁתַּבַּח, לְשׁוֹן "סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת" (תהלים סח:ה). הַמְשַׁבְּחָהּ לוֹמַר: שֶׁוָּה הִיא כְּכֻלָּם אוֹפִיר וּכְשׁוֹהַם יָקָר – לֹא שָׁבַח הוּא לָהּ, וְכֵן "הַמְסֻלָּאִים בַּפָּז" (איכה ד:ב):

Verse 17

זָהָב. טָהוֹר, מַזְהִיר כְּמַרְגָּלִית:
וּתְמוּרָתָהּ וְגוֹ'. וּתְמוּרָתָהּ לֹא בִכְלִי פָּז:

Verse 18

רָאמוֹת וְגָבִישׁ. שֵׁמוֹת אֲבָנִים טוֹבוֹת שֶׁבָּהֶם הֵם:
לֹא יִזָּכֵר. אֶצְלָהּ:

Verse 19

פִּטְדַת כּוּשׁ. אֶבֶן טוֹבָה הִיא, כְּמוֹ "אֹדֶם פִּטְדָה" (שמות כח:יז). כֻּלָּם הִיא קְבוּצַת עַדִי לְתַכְשִׁיטֵי נָשִׁים, וְנִקְרֵאת הַקְּבוּצָה כֻּלָּם בְּלָשׁוֹן עִבְרִי, וּבְלָשׁוֹן עֲרַבִי אַלְחַלּוּ, וְהוּא "נֶזֶם זָהָב וַחֲלִי כֻלָּם" (משלי כה:יב). וְכֵן "וַתַּעַד נְזָמָהּ וְחֶלְיָתָהּ" (הושע ב:טו). וְיֵשׁ פּוֹתְרִים כֻּלָּם – כֶּתֶר, וְלֹא נָכוֹן. כִּי לֹא מָצִינוּ פְּעֻלָּה בְּלָשׁוֹן זֶה, כַּאֲשֶׁר מָצִינוּ בִּלְשׁוֹן כֶּתֶר: מַכְתִּיר, כּוֹתָרוֹת:

Verse 20

Verse 21

וּמֵעוֹף הַשָּׁמָיִם. מַלְאָכִים הַמְעוֹפְפִים:

Verse 22

אֲבַדּוֹן וָמָוֶת אָמְרוּ. הַמְאַבְּדִין וּמְמִיתִין עַצְמָן עָלֶיהָ אָמְרוּ: בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ שְׁמָעָהּ, שֶׁהַמִּיגֵּעַ בָּהּ, מִתְקַיֶּמֶת בּוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, כַּאֲשֶׁר בָּאַגָּדָה אֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה, שֶׁבָּא הַשָּׂטָן לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אָמַר לוֹ: הֵיכָן תּוֹרָה? אָמַר לוֹ וְכוּ׳. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב: אֲבַדּוֹן וָמָוֶת אָמְרוּ בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ שְׁמָעָהּ. כְּשֶׁנִּתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל. אֲבָל:

Verse 23

אֱלֹהִים הֵבִין דַּרְכָּהּ וְהוּא יָדַע אֶת מְקוֹמָהּ. שֶׁיּוֹדֵעַ הוּא הֵיכָן שׁוֹרָה. וְגַם יְשַׁבְּחוּהָ וְיֹאמְרוּ לָהּ, כִּי אֱלֹהִים הֵבִין דַּרְכָּהּ. נִסְתַּכֵּל בָּהּ וּבָרָא אֶת הָעוֹלָם, בְּאוֹתִיּוֹתֶיהָ כְּסִדְרָם וּמִשְׁקָלָן וְצָר כָּל הַיְצוּרִים; כַּאֲשֶׁר כָּתוּב בְּסוֹד סֵפֶר יְצִירָה:

Verse 24

כִּי הוּא לִקְצוֹת הָאָרֶץ יַבִּיט. בָּהּ הֵיאַךְ יִבְנֶם וְיִבְרָאֵם, וְתַחַת כָּל הַשָּׁמַיִם צָרְכֵי בְּרִיָּתָן רָאָה בָּהּ:

Verse 25

לַעֲשׂוֹת וְגוֹ׳. בָּהּ מִשְׁקָל לָרוּחַ, לְכָל אֶרֶץ לְפִי כֹּחָהּ. וְכֵן הַמַּיִם לְפִי הַמִּדָּה, לְפִי מַה שֶּׁהָיְתָה אֶרֶץ צְרִיכָה לְהַשְׁקוֹתָהּ. יֵשׁ אֶרֶץ נְגוּבָה, וּצְרִיכָה הַרְבֵּה גְּשָׁמִים, וְיֵשׁ אֶרֶץ שְׁאֵינָהּ צְרִיכָה כָּל כָּךְ:

Verse 26

חֹק. גְּזֵרָה קְצוּבָה לְפִי כָּל אֲרָצוֹת, וּמַעְיָן וּפֶלֶג לְהַשְׁקוֹת כָּל אֶרֶץ וָאֶרֶץ. וּ בַעֲשׂוֹתוֹ דֶּרֶךְ לְכָל הַחֲזִיזִים, שֶׁלֹּא יֵצְאוּ שְׁנֵי קוֹלוֹת דֶּרֶךְ נֶקֶב אֶחָד, פֶּן יַחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם:

Verse 27

אָז רָאָה. רָאָה אוֹתָהּ, נִסְתַּכֵּל בָּהּ, וּבַעֲצָתָהּ יָעָשָׂה הַכֹּל:
וַיְסַפְּרָהּ. סִפֵּר אוֹתִיּוֹתֶיהָ: כְּפוּלוֹת וּפְשׁוּטוֹת; רֹאשׁוֹנָה וְאֶמְצָעִית וְאַחֲרוֹנִית – הִיא ׳אֱמֶת׳, חוֹתָמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא; וְכֵן בִּשְׁאָר סְדָרִים בָּרָא כָּל דָּבָר וְדָבָר בָּאוֹתִיּוֹת הַלָּלוּ. וְהַכֹּל מְפֹרָשׁ בְּסוֹד סֵפֶר ׳יְצִירָה׳:
הֱכִינָהּ. זִמְּנָהּ לִיצִירָה:

Verse 28

הֵן יִרְאַת אֲדֹנָי הִיא חָכְמָה. זוֹ צְרִיכָה לָזוֹ, וְאֵין חָכְמָה יָפָה בְּלֹא יִרְאָה:

Chapter 29

Verse 1

Verse 2

(מענה איוב): מִי יִתְּנֵנִי כִּירְחֵי קֶדֶם. כִּימֵים קַדְמוֹנִים, שֶׁהָיִיתִי בִּגְדֻלָּתִי:

Verse 3

בְּהִלּוֹ נֵרוֹ. לְשׁוֹן אוֹר וְשִׂמְחָה:
לְאוֹרוֹ. הָיִיתִי הוֹלֵךְ; בְּכָל חֹשֶׁךְ וְצָרָה שֶׁהָיְתָה בָּאָה לָעוֹלָם, לִי הָיָה אוֹר:

Verse 4

בִּימֵי חָרְפִּי. בִּימֵי קַדְמוּתִי, לָשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא: "חַרְפֵּי וְאַפְלֵי" (נידה סה:)
בְּסוֹד אֱלוֹהַּ עֲלֵי אָהֳלִי. כְּשֶׁהָיוּ כְּשֵׁרֵי הַדּוֹר בָּאִים לְאָהֳלִי לְהִוָּסֵד בְּדִבְרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בַּתּוֹרָה וּבְ׳גְּדֵר סְיָג לְשָׁעָה׳:

Verse 5

נְעָרָי. מְשָׁרְתַי:

Verse 6

הֲלִיכַי. רַגְלַי:
בְּחֶמְאָה. כְּמוֹ בְּחֶמְאָה:
וְצוּר יָצוּק עִמָּדִי פַּלְגֵי שָׁמֶן. כְּלוֹמַר: נַחַת רוּחַ וְכָל תַּאֲוַת לֵב, הַנּוֹחִים כְּנַחֲלֵי שֶׁמֶן:
יָצוּק. כְּמוֹ "וְיָצַקְתָּ" (שמות כה:ב)

Verse 7

קָרֶת. תִּקָּרָה גְּבוֹהָה מוּכֶנֶת כְּכִסֵּא, לָשֶׁבֶת לְזִקְנֵי הָעִיר:
בָּרְחוֹב וְגוֹ׳. וְכַאֲשֶׁר בָּרְחוֹב הָיִיתִי מֵכִין מוֹשָׁבִי :

Verse 8

הָיוּ נְעָרִים רוֹאִים אוֹתִי וְנֶחְבָּאִים, וִישִׁישִׁים עָמְדוּ מִפָּנַי:

Verse 9

שָׂרִים עָצְרוּ בְמִלִּים. וּמְצַפִּים שֶׁאֶפְתַּח אֲנִי תְּחִלָּה:

Verse 10

Verse 11

כִּי אֹזֶן. אֲשֶׁר שָׁמְעָה מִלָּתִי וַתְּאַשְּׁרֵנִי :
וְעַיִן רָאֲתָה. בְּכָל מָקוֹם בְּגָדְלִי וְכֹשֶׁר מִדָּתִי:

Verse 12

Verse 13

בִּרְכַּת אוֹבֵד. אָדָם מֵת בַּעֲוֹנוֹ וְנִטְרָד:
עָלַי תָּבֹא. כִּי הָיִיתִי זָן אֶת בָּנָיו וְאֶת אִשְׁתּוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (בבא בתרא טז.), שֶׁהָיָה גּוֹזֵל שְׂדֵה יְתוֹמִים וּמַשְׁבִּיחָהּ וּמַחֲזִירָהּ לָהֶם. וּפְשָׁטֵיהּ דִּקְרָא אֵינוֹ נִרְאֶה כָּךְ, שֶׁאֵין קְרוּי

אוֹבֵד – אֶלָּא דָּבָר שֶׁהוּא עַצְמוֹ אוֹבֵד; כְּמוֹ ״כִּכְלִי אֹבֵד״ (תהלים לא:יג), וְכֵן ״תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד״ (תהלים קיט:קעו); ״צֹאן אֹבְדוֹת״ (ירמיה נ:ו):
וְלֵב אַלְמָנָה אַרְנִין. שֶׁהָיָה מַטִּיל שְׁמוֹ עַל אַלְמָנוֹת, לֵאמֹר: קְרוֹבָתִי הִיא; אוֹ: אֲנִי אַשִּׁיאֶנָּה! כְּדֵי שֶׁיִּקְפְּצוּ עָלֶיהָ תּוֹבְעִים:

Verse 14

צֶדֶק לָבַשְׁתִּי וַיִּלְבָּשֵׁנִי. רָדַפְתִּי אַחֲרֵי הַצֶּדֶק וְהוּא נִמְצָא לִי כְּמְעִיל וְצָנִיף, שֶׁהֵם תַּכְשִׁיטִים נָאִים; כֵּן הָיָה מִשְׁפָּטִי נָאֶה וְטָהוֹר:

Verse 15

Verse 16

Verse 17

Verse 18

וָאֹמַר עִם קִנִּי אֶגְוָע. בִּשְׁבִיל כֹּשֶׁר מִדָּתִי, הָיִיתִי אוֹמֵר בְּלִבִּי: כְּשֶׁאָמוּת יִהְיֶה קִנִּי וּבֵיתִי נָכוֹן עִמִּי:
וְכַחוֹל אַרְבֶּה יָמִים. עוֹף וּשְׁמוֹ חוֹל. וְלֹא נִקְּבָה עָלָיו מִיתָה, שֶׁלֹּא טָעַם מֵעֵץ הַדַּעַת; וּלְבַסּוֹף אֶלֶף שָׁנָה מִתְחַדֵּשׁ וְחוֹזֵר לְנַעֲרוּתוֹ:

Verse 19

שָׁרְשִׁי פָּתוּחַ וְגוֹ׳. כָּל זֶה הָיִיתִי אוֹמֵר בְּלִבִּי, שֶׁלֹּא יִבַּשׁ שָׁרְשִׁי וְלֹא יָמוּת קְצִירִי; כְּמוֹ ״וְעָשָׂה קָצִיר״ (איוב יד:ט) – וְהֵן יוֹנְקוֹת עֲנָפִים רַכִּים שֶׁל אִילָן. וְאָמַרְתִּי:

Verse 20

שֶׁכְּבוֹדִי. יִתְחַדֵּשׁ עִמָּדִי תָּמִיד:
וְקַשְׁתִּי. וְאֵיתָנִי תַּחֲלִיף תָּמִיד לְטוֹבָה:

Verse 21

לִי שָׁמְעוּ וְיִחֲלוּ. הַשּׁוֹמְעִים דְּבָרַי הָיוּ מְיַחֲלִים שֶׁיִּתְקַיְּמוּ, וְהָיוּ מִתְקַיְּמוֹת. כִּי מָסֹרֶת חָכְמָה הָיָה בְּיָדִי:

Verse 22

תִּטַּף מִלָּתִי. לְשׁוֹן נְבוּאָה, וְכֵן ״לֹא תַטִּיף עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל״ (עמוס ז:טז). כְּלוֹמַר: כִּנְבוּאָה הָיָה דְּבָרִי:

Verse 23

לְמַלְקוֹשׁ. לִזְמַן אָרוּךְ הָיוּ מְדַבְּרִים, כִּי רוֹב שְׁעוֹתֵיהֶם שְׁתִיקָה, שֶׁהָיוּ תְּאֵבִים לִשְׁמוֹעַ דְּבָרַי:

Verse 24

לֹא יַאֲמִינוּ. שֶׁאֲנִי מְשַׂחֵק עִמָּהֶם, מִפְּנֵי חֲשִׁיבוּתִי:
וְאוֹר פָּנַי לֹא יַפִּילוּן. הָיוּ יְרֵאִים לְהִתְקָרֵב אֵלַי וּלְהָגִיס לִבָּם בִּי:

Verse 25

אֲבָתַר דַּרְכְּכֶם. כָּל דַּרְכֵיהֶם וַעֲצָתָם אֲנִי הָיִיתִי בּוֹחֵר לָהֶם, שֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִים לִי: אֵיזֶה דֶּרֶךְ נֵלֵךְ? וּמַה נַּעֲשֶׂה?
וְאֵשֵׁב רֹאשׁ. אִם הָיוּ מְסֻבִּים, אֲנִי הָיִיתִי מֵסֵב בְּרֹאשׁ הַמְּסֻבִּים:

Chapter 30

Verse 1

Verse 2

גַּם כֹּחַ יְדֵיהֶם לָמָה. הָיָה לִי בְּאוֹתָן הַיָּמִים רְשָׁעִים הָיוּ, וְלֹא תּוֹעֶלֶת בָּהֶם; כִּי פֵּרְעָנוּת בָּא עַל יָדָם:
עָלֵימוֹ אָבַד כָּלַח. זִקְנָה:

Verse 3

בְּחֶסֶר וּבְכָפָן. הָיוּ גַּלְמוּד:
הָעוֹרְקִים צִיָּה. שֶׁמַּבְרִיחִין אוֹתָן בְּיָמָיו מִקֶּרֶב בְּנֵי אָדָם, לֵילֵךְ בַּחֹשֶׁךְ:
אֶמֶשׁ שׁוֹאָה וּמְשׁוֹאָה. בְּרוּאִינָ"א בְּלַעַ"ז:

Verse 4

הַקּוֹטְפִים מַלּוּחַ עֲלֵי שִׂיחַ. בְּהִיוֹתָם בַּמִּדְבָּרוֹת הָיוּ קוֹטְפִים לָהֶם מְלוּחִים עַל אִילָנוֹת הַיְעָרִים וְאוֹכְלִים. מַלּוּחַ שֶׁם עֵשֶׂב הוּא, וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי נִקְרָא קָקוּלִין (ירושלמי פאה ד), וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה מְלוּחִים, מַצִּ"שׁ בְּלַעַ"ז, כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ (קדושין סו.): הֶעֱלוּ מְלוּחִים עַל שֻׁלְחָנוֹת שֶׁל זָהָב:
שִׂיחַ. אִילָן, כְּמוֹ "אַחַד הַשִּׂיחִים" (בראשית כא:טו):

Verse 5

מִן גֵּו. מִן קֶרֶב עִיר הָיוּ נִגְרָשִׁין:

Verse 6

בַּעֲרוּץ נְחָלִים. יֵשׁ אֶרֶץ מְלוּחָה, מִתְבַּקַּעַת, שֶׁשָּׁם הָיוּ שׁוֹכְבִים בְּחוֹרֵי הֶעָפָר וְחוֹרֵי נְקִיקֵי הַסְּלָעִים:
וְכֵפִים. תַּרְגּוּם שֶׁל "סְלָעִים" (מלכים א יט:יא). דָּבָר אַחֵר: בַּעֲרוּץ נְחָלִים. הוּא הַנִּקִּיק שֶׁעוֹשֶׂה הַנַּחַל סְבִיבוֹתָיו:

Verse 7

חָרוּל יִסָּפֵחוּ. אוֹרְשִׁיאַ"שׁ בְּלַעַ"ז. הָיוּ נֶאֱסָפִים, כְּמוֹ "וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב" (ישעיהו יד:א):

Verse 8

נִכְאוּ. בְּיָמַי מִן הָאָרֶץ, שֶׁהָיִיתִי מַשְׁפִּילָם; לְשׁוֹן "נִכֵּה רוּחַ" (ישעיה סו:ב):

Verse 9

Verse 10

Verse 11

כִּי יִתְרִי פִּתַּח. יֶתֶר קַשְׁתִּי פִּתַּח (כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתִּי לְמַעְלָה וְקַשְׁתִּי תַּחְלִיף), כְּלוֹמַר: כֹּחִי הֵתִישׁ מִי שֶׁבָּיְדוֹ לַעֲשׂוֹת:
וְרֶסֶן מְפָנַי שִׁלְּחוּ. רִסְנִי שָׂהָיוּ מְרַסְּנִים בּוֹ, שִׁלְּחוּהוּ מִפָּנַי, כִּי אֵינָם יְרֵאִים מֵעַתָּה מִמֶּנִּי:

Verse 12

עַל יָמִין. עַל יְמִינִי עוֹמְדִים פִּרְחָחִים קְטַנִּים, כִּשְׁאָר הֶדְיוֹטִים; שֶׁאֵינִי חָשׁוּב בְּעֵינֵיהֶם לְהִכָּנַע מִפָּנַי:
רַגְלַי שִׁלְּחוּ. אִם הַמָּקוֹם צַר לָהֶם, דּוֹחֲפִים אוֹתִי הֲלְאָה:
וַיָּסֹלּוּ עָלַי אָרְחוֹת אֵידָם. כָּל דֶּרֶךְ נְבָלָה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לַעֲשׂוֹת, עוֹשִׂים מִסְלָתָן לְפָנַי וְאֶצְלִי, וְלֹא יִרָאוּ:

Verse 13

נָתְסוּ נְתִיבָתִי. הַטּוֹבָה וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ, נָתְסוּ כְּמוֹ "נָתְצוּ" (מלכים ב כה:י) וְסָמֵ"ךְ מִתְחַלֶּפֶת בְּצָד"י:
לְהַוָּתִי יוֹעִילוּ. לְהַקְנִיטֵנִי מוֹסִיפִין:

Verse 14

כְּפֶרֶץ רָחָב. שֶׁבַּגָּדֵר שֶׁהַכֹּל בָּאִים וְעוֹבְרִים שָׁם, כֵּן יֶאֱתָיוּ יַחַד עָלַי לְהַכְלִימֵנִי:
תַּחַת שׁוֹאָה הִתְגַּלְגָּלוּ. כְּלוֹמַר: מִתְגַּלְגְּלִים וּבָאִין בְּסַתָּר, עַד שֶׁמַּגִּיעִין אֶצְלִי לְהַקְנִיטֵנִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶשָּׁמֵט מֵהֶם:

Verse 15

הָהְפַּךְ עָלַי. נֶהְפַּךְ עָלַי:
בַּלָּהוֹת. שֵׁדִים:
תִּרְדֹּף כָּרוּחַ. רָעָה:
אֶת נְדִיבָתִי. רוּחַ נְדִיבָה שֶׁהָיָה שׁוֹרָה עָלַי מִתְּחִלָּה:

Verse 16

וְעַתָּה. אֶל הַצָּרָה הַזֹּאת תִּשְׁתַּפֵּךְ נַפְשִׁי, כְּאָדָם שֶׁתִּתְעַם רוּחוֹ; כִּי יֹאחֲזוּנִי, וְכוֹפִין אוֹתִי לְהִשְׁתַּפֵּל נַפְשִׁי:
יְמֵי עֹנִי. שֶׁאֲנִי בָהֶם:

Verse 17

נִקַּר. כְּמוֹ "הַעֵינִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר" (במדבר טז:יד). נִקַּר. פּוֹרִיי"ר בְּלַעַ"ז;
הַתּוֹלָעִים מְנַקְּרִין בְּשָׂרִי מֵעַל עַצְמִי:
וְעֹרְקַי. גִּידַי, אֵין לָהֶם מְנוּחָה. 'גִּיד' בִּלְשׁוֹן עֶרֶבִי 'עוֹרֶק'; כָּךְ פֵּירֵשׁ דּוּנַ"שׁ. לָשׁוֹן אַחֵר: עֹרְקַי. רוֹדְפַי, הַמַּבְרִיחִין אוֹתִי:

Verse 18

יִתְחַפֵּשׂ לְבוּשִׁי. מִשְׁתַּנֶּה לְבוּשִׁי, גֶּלֶד אַחַר גֶּלֶד; כְּשֶׁאָדָם פּוֹשֵׁט אֶת בְּגָדָיו וְלוֹבֵשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים, מְשֻׁנִּים מֵרִאשׁוֹנִים, קוֹרֵא אוֹתָם 'בְּגֶדֵי חֹפֶשׁ'; כְּמוֹ "הִתְחַפֵּשׂ וָבֹא בַמִּלְחָמָה" (מלכים א כב:ל), וּמְתֻרְגָּם: "אִשְׁתַּנֵּי" (תרגום יונתן):
כְּפִי כֻּתָּנְתִּי יַאַזְרֻנִי. שֶׁאוֹזֵר וּמַעֲנִיק צָוָארִי, כֵּן יַאַזְרֻנִי אוֹתִי לְבוּשִׁי כָּל סְבִיבִי:

Verse 19

הוֹרָנִי לַחֹמֶר. הוֹרָנִי יְלַמְּדֵנִי הַשְׁחִין הַזֶּה לִישֵׁב כְּמוֹ בַחֹמֶר, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ "וְהוּא יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ הָאֵפֶר" (איוב ב:ח). דָּבָר אַחֵר: הוֹרָנִי לַחֹמֶר פֵּירוּשׁוֹ: הִשְׁלִיכֵנִי, לְשׁוֹן "יָרָה" (שמות טו:ד) בַּיָּם":

וָאֶתְמַשֵּׁל. נִדְמֵיתִי. וּבְמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא (תנחומא בובר, וישלח ח): אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה:
סָרַס אֶת הַמִּקְרָא: אֲנִי נִמְשַׁלְתִּי לְאַבְרָהָם בְּצִדְקָתִי שֶׁקָּרָא עַצְמוֹ "עָפָר וָאֵפֶר" (בראשית
יח:כז), וְהוּא דָּנַנִי כְּרִשְׁעֵי דּוֹר הַפְּלָגָה (שֶׁמָּרְדוּ בּוֹ בְּבִנְיַן הַמִּגְדָּל) שֶׁכָּתוּב בָּהֶם "וְהַחֹמָר
הָיָה לָהֶם לַחֵמֶר" (בראשית יא:ג):

Verse 20

עָמַדְתִּי. לִרְאוֹת, לִשְׁתּוֹק וּלְהָבִין; כְּמוֹ "וּבְפִתְחוֹ עָמְדוּ כָּל הָעָם" (נחמיה ח:ה), וְ"לֹא
עָנוּ עוֹד" (איוב לב:טו):
וַתִּתְבּוֹנֵן בִּי. מְחַשֵּׁב עָלַי לִשְׁנוֹת אֶת נְגָעַי:

Verse 21

Verse 22

תְּשָׁאֲנִי אֶל רוּחַ. שֵׁדִים:
תַּרְכִּיבֵנִי וּתְמוֹגְגֵנִי תּוּשִׁיָּה. חֲלָשׁוּת וְתַשּׁוּת כֹּחַ הָיָה מְמוֹגְגֵנִי:
וּתְמוֹגְגֵנִי תּוּשִׁיָּה. לְשׁוֹן נְקֵבָה, וְעַל תּוּשִׁיָּה עוֹמֵד. וְאֵין תָּי"ו זוֹ כְּתָי"ו שֶׁל תְּשָׁאֲנִי:

Verse 23

כִּי יָדַעְתִּי. כִּי יוֹדֵעַ הָיִיתִי אֲשֶׁר לַמָּוֶת תְּשִׁיבֵנִי, מָקוֹם שֶׁהוּא מוֹעֵד לְכָל חָי. בַּקֶּבֶר:

Verse 24

אַךְ לֹא בְעִי. וּבַהַשְׁחָתָה הָיָה רָגִיל הַשּׁוֹפֵט לִשְׁלֹחַ יָד, כְּמוֹ "לְעִי הַשָּׁדֶה" (מיכה א:ו)
אִם בְּפִידוֹ. אִם הָיָה שׁוֹלֵחַ פִּיד, שֶׁהוּא שֶׁבֶר, עַל בְּרִיוֹתָיו
לָהֶן שׁוּעַ. הָיָה מְשַׁעֲשָׁעָן תַּנְחוּמִין בְּמִקְצָת. וְכֵן פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (ילקוט שמעוני איוב
תתקיח): אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכֶּה אוּמָה וּמוֹשִׁיבָהּ צָדוּ, אֶלָּא מֵבִיא פִּיד לָזוֹ וּמְשַׁעֲשָׁעָהּ
בַּחֲבֶרְתָּהּ שֶׁלָּקְתָה כְּבָר, וּמִתְנַחֶמֶת בָּהּ. הֵבִיא פִּיד לְאַשּׁוּר וְשִׁעֲשַׁע בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "הֲתֵיטַבְתְּ
מִנֹּא אָמוֹן" (נחום ג:ח); הֵבִיא פִּיד לְמִצְרַיִם וְשִׁעֲשַׁע בְּאַשּׁוּר, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה אַשּׁוּר...
בַּלְּבָנוֹן" (יחזקאל לא:ג). וְעוֹד יִפְתֶּר לָהֶן שׁוּעַ. תְּפִלָּה וּתְחִנָּה מוֹעֶלֶת בָּהֶם:

Verse 25

אִם לֹא בָכִיתִי לְקֹשֶׁה יוֹם. יוֹדֵעַ וּמַכִּיר, אִם לֹא הָיִיתִי רַחֲמָנִי וּבוֹכֶה עַל עֲנִיִּים קְשֵׁי
יוֹם, וְעָגְמָה נַפְשִׁי לָאֶבְיוֹנִים. כִּי עַל כָּל אֵלֶּה בָּאַתְנִי זֹאת:

Verse 26

כִּי טוֹב קִוִּיתִי וְגוֹ'. כְּלוֹמַר: כִּי הַגְּמוּל הַזֶּה רָאוּי לִי:

Verse 27

וְלֹא דָמוּ. אֵין יְכוֹלִין לִדּוֹם וּלְהַחֲרִישׁ:

Verse 28

בְּלֹא חַמָּה. לֹא שְׁזָפַתְנִי הַשֶּׁמֶשׁ, וְהִנְנִי קוֹדֵר:

Verse 29

אָח הָיִיתִי לְתַנִּים וְגוֹ'. תַּנִּים וּבְנוֹת יַעֲנָה עֲסוּקִים בִּבְכִי כָּל יְמֵיהֶם:

Verse 30

חָרָה. לְשׁוֹן דָּבָר הַנִּחָרָה וּמִתְיַבֵּשׁ מִפְּנֵי חוֹם הָאֵשׁ, כְּמוֹ "נָחַר מַפֵּחַ" (ירמיהו ו:כט),
"וְתוֹכוֹ נָחָר" (יחזקאל טו:ד):

Chapter 31

Verse 1

בְּרִית כָּרַתִּי לְעֵינָי. שֶׁלֹּא לְהִסְתַּכֵּל בְּאֵשֶׁת אִישׁ:
וּמָה אֶתְבּוֹנֵן עַל בְּתוּלָה. מָה לִּי לְהִתְבּוֹנֵן בָּהּ? כָּךְ הָיְתָה חֲסִידוּתִי, שֶׁלֹּא לָתֵת עַיִן אֲפִלּוּ בְּפָנוּיָה; שֶׁמָּא לְאַחַר יָמִים תִּנָּשֵׂא, וְנִמְצֵאתִי כָּרוּךְ אַחֲרֶיהָ. כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּאָבוֹת דְּרַבִּי נָתָן (אבות דרבי נתן):

Verse 2

וּמֶה חֵלֶק וְגוֹ׳. שֶׁגָּמָלַנִי כָּךְ?

Verse 3

הֲלֹא אֵיד לְעַוָּל. לוֹ רָאוּי, וְלֹא לִי:
וְנֵכֶר. דּוּגְמַת "וְאַל תֵּרֶא בְּיוֹם אָחִיךָ בְּיוֹם נָכְרוֹ" (עובדיה א:יב):

Verse 4

וְכָל צְעָדַי יִסְפּוֹר. וְרוֹאֶה אִם הָלַכְתִּי עִם שָׁוְא:

Verse 5

וַתַּשַׁח. וַתְּמַהֵר, כְּמוֹ "אֲחִישֶׁנָּה" (ישעיה ס:כב); "כִּי גָז חִישׁ" (תהלים צ:י):

Verse 6

Verse 7

מָאוּם. הוּא מוּם, דָּבָר שֶׁמָּץ. וְאָלָ"ף זוֹ כְּתוּבָה וְלֹא קְרִיָא בַּמָּסֹרֶת הַגְּדוֹלָה, וְהוּא מִגְזֶרֶת לֹא תִּאסְפוּן (שמות ה:ז). אִם זוֹ עָשִׂיתִי, הָיִיתִי רָאוּי לָבֹא עָלַי קְלָלָה זוֹ:

Verse 8

אֶזְרָעָה וְאַחֵר יֹאכֵל וְצֶאֱצָאַי יְשֹׁרָשׁוּ. יֵעָקְרוּ הַשָּׁרָשִׁין:

Verse 9

וְעַל פֶּתַח רֵעִי אָרָבְתִּי. לְאִשְׁתּוֹ – יָשִׁיב לִי גְּמוּלִי:

Verse 10

תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי. רַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּהוּ (במדבר רבה ט:כד) לְשׁוֹן תַּשְׁמִישׁ, כְּמוֹ "וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים" (שופטים טז:כא):

Verse 11

כִּי הִיא זִמָּה. וְיָרֵא הָיִיתִי אִם עָשִׂיתִי, שֶׁהוּא עָוֹן פְּלִילִי, עָוֹן שֶׁמִּשְׁפַּט יְסוּרִין רְאוּיִין לָבֹא עַל יָדוֹ:

Verse 12

וּבְכָל תְּבוּאָתִי תְּשָׁרֵשׁ. הָאֵשׁ הַזֹּאת, לָכֵן נִמְנַעְתִּי מֵעֲשׂוֹת. כְּשֶׁהוּא מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן עִקּוּר, אוֹמֵר תְּשָׁרֵשׁ; וּבִלְשׁוֹן שְׁרֹשׁ אוֹמֵר "תַּשְׁרֵשׁ" (תהלים פ:י). וְכֵן "יְשָׁרָשׁוּ" (איוב לא:ח) – לְשׁוֹן עִקּוּר; "יַשְׁרֵשׁ" (ישעיהו כז:ו) – לְשׁוֹן שְׁרֹשׁ:

Verse 13

Verse 14

וּמָה אֶעֱשֶׂה וְגוֹ'. זֹאת נָתַתִּי אֶל לִבִּי, וְכִי יִפְקֹד אֶת דְּרָכַי, מָה אֶשִּׁיבֶנּוּ?

Verse 15

וַיְכוֹנְנוּ בָרֶחֶם. אֲנִי בְּבֶטֶן אִמִּי, וְהוּא בְּבֶטֶן אִמּוֹ, הֱכִינָנוּ יוֹצֵר אֶחָד:

Verse 16

אֲכַלֶּה. שֶׁלֹּא מִלֵּאתִי תַּאֲוָתָהּ, שֶׁהוּא כִּלְיוֹן עֵינַיִם. הַמִּתְאַוֶּה וְאֵינוֹ מַגִּיעַ, קָרוּי "כִּלְיוֹן עֵינַיִם" (דברים כח:סה):

Verse 17

Verse 18

כִּי מִנְעוּרַי גִּדָּלַנִי. הַכְּשָׁרוֹן הַזֶּה כְּאָב הַמְגַדֵּלְנִי וְהַמְלַמְּדֵנִי, כֵּן לִמְּדַנִי יְשֶׁר לִבִּי מִנְּעוּרָי:
וּמִבֶּטֶן אִמִּי אַנְחֶנָּה. לְמִדָּה זוֹ:

Verse 19

Verse 20

Verse 21

Verse 22

מִשְׁכָּמָה. הוּא רֹאשׁ הַכָּתֵף:
מִקֶּנָּה. הוּא עֶצֶם הָעֶלְיוֹן, הֶעָגֹל כְּקֶנֶה; וְעַל שֶׁהוּא עָגֹל כְּקֶנֶה, קוֹרֵא אוֹתוֹ כֵּן:

Verse 23

כִּי פַּחַד אֵלַי וְגוֹ'. פַּחַד הָיָה בְּעֵינַי אֵידוֹ, שֶׁהוּא מֵבִיא עַל הָרְשָׁעִים; לָכֵן חָדַלְתִּי מֵעֲשׂוֹת:
וּמִשְּׂאֵתוֹ. וּמִכְבוֹדוֹ:

Verse 24

כִּסְלִי. כְּמוֹ "אֲשֶׁר יָקוֹט כִּסְלוֹ" (איוב ח:יד) – תִּקְוָתִי וּמִחְשַׁבְתִּי. וְעַל יְדֵי שֶׁכְּלָיוֹת עַל הַכְּסָלִים הֵם (ויקרא ג:ד), וְהַכְּלָיוֹת יוֹעֲצוֹת (תהלים טז:ז), נִקְרֵאת הַמַּחֲשָׁבָה 'כֶּסֶל':
וְלַכֶּתֶם. קְבוּצוֹת זָהָב וְאוֹצָרוֹת:
אָמַרְתִּי מִבְטַחִי. לְהִתְחַזֵּק בָּהֶם עַל הָעֲנִיִּים:

Verse 25

אִם אֶשְׁמַח כִּי רַב חֵילִי. לֹא הָיִיתִי נוֹהֵג שִׂמְחָה בִּפְנֵי הָעֲנִיִּים בְּעָשְׁרִי, שֶׁלֹּא לְהַקְנִיאָם בִּי:

Verse 26

אִם אֶרְאֶה אוֹר כִּי יָהֵל. חַמָּה בִּתְקוּפַת גְּבוּרָתָהּ וְהִילָּה
וְיָרֵחַ יָקָר הוֹלֵךְ. מַגִּיהַּ וְהוֹלֵךְ, כְּמוֹ "אוֹר יְקָרוֹת" (זכריה יד:ו), "כִּיקַר כָּרִים"
(תהלים לז:כ):

Verse 27

וַיִּפְתְּ בַּסֵּתֶר לִבִּי. לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ לֵאמֹר: אֱלוֹהוּת הֵם, כִּקְצָת עוֹבְדֵי כוֹכָבִים הַנִּדָּחִים
וְעוֹבְדִים) לְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם):

Verse 28

Verse 29

Verse 30

וְלֹא נָתַתִּי לַחֲטֹא חִכִּי. לְהַקְנִיט שׂוֹנְאִי וְלִתְבֹּעַ מָמוֹן שֶׁאֵין לִי עָלָיו, כְּדֵי לְהַשְׁבִּיעוֹ,
וְלִשְׁאֹל בְּאָלָה נַפְשׁוֹ שֶׁל שׂוֹנְאִי:

Verse 31

לֹא נִשְׁבָּע. מִתּוֹךְ שִׂנְאָה שֶׁהָיוּ שׂוֹנְאִים אוֹתִי, עַל שֶׁהָיִיתִי מַטְרִיחָם בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים:

Verse 32

לָאֹרַח. לֹא הָיוּ דַּלְתוֹת בֵּיתִי פְּנִימִיִּים וּמוּקָפִין בֵּית שַׁעַר מְבֻחוּץ, אוֹ מוּסָבִין בְּקַרְנַי
זָוִית, לְהַשְׁבִּית אֶת הָאוֹרְחִים מִלָּבוֹא, אֶלָּא פְּתוּחִין לְאֵם דֶּרֶךְ, לָבוֹא כָּל הַבָּא:

Verse 33

בְּחֻבִּי. בְּמַחֲבוֹאִי:

Verse 34

כִּי אֶעֱרוֹץ. מִתְּחִלָּה הָיִיתִי מַכְנִיעַ הָמוֹן רַבָּה שֶׁל רְשָׁעִים, וְעַתָּה אַף בֵּין כַּשְּׁדִים, "זֶה
הָעָם לֹא הָיָה" (ישעיהו כג:יג):
וְחִתַּנִי. וְיָרְאֵנִי:

Verse 35

הֵן תָּו שַׁדַּי יַעֲנֵנִי. וּלְוַאי שֶׁיְּעִיד עָלַי הַמָּקוֹם בַּדִּין, כְּמוֹ שֶׁאָמַר עָלַי: "כִּי אֵין כָּמוֹהוּ
בָּאָרֶץ... תָּם וְיָשָׁר וִירֵא אֱלֹהִים" (איוב א:ח). גַּם מֹשֶׁה שֶׁכָּתַב סִפְרוֹ וְסִפְרֵי יָעִיד עָלַי.
כֵּן הָיָה אִיּוֹב אוֹמֵר: תְּנָה לְתָוּוֹת אוֹתִי וְאֶת כּוֹשְׁרִי
שַׁדַּי יַעֲנֵנִי. לְבַקָּשָׁה זֹאת
וְסֵפֶר כָּתַב אִישׁ רִיבִי. יִכְתֹּב גַּם הוּא סִפְרוֹ, לְהִתְוַכֵּחַ עִמִּי

Verse 36

אֶשָּׂאֶנּוּ. לִכְתֹּוב אֶת סְפָרַי
אֶעְנְדֶנּוּ. אֶקְשְׁרֶנּוּ לְסֵפֶר עֲטָרוֹת לִי

Verse 37

מִסְפַּר צְעָדַי אַגִּידֶנּוּ. לְאוֹתוֹ הָאִישׁ:

Verse 38

אִם עָלַי אַדְמָתִי תִזְעָק. עַל לֶקֶט שִׂכְמָהּ וּפִאָה וּמַעֲשְׂרוֹת, שֶׁלֹּא הוֹצִאתִי מַעֲשְׂרוֹת כָּרָאוּי:
וְיַחַד תְּלָמֶיהָ יִבְכְּיוּן. שֶׁמָּרַשְׁתִּי בְּשׂוֹר וּבַחֲמוֹר יָחְדָּיו (דברים כב:י):

Verse 39

בְּלִי כֶסֶף. לִשְׁכֹּר שְׂכִירִים וּלְעָשְׂקָם. דָּבָר אַחֵר: זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, דִּכְתִיב "וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ"
(דברים יד:כה):
וְנֶפֶשׁ בְּעָלֶיהָ. אָרִיס הָעוֹבֵד בָּהּ:

Verse 40

בָּאְשָׁה. (דָּבָר מַבְאִישׁ) כְּמוֹ "בְּאוּשִׁים" (ישעיה ה:ב). וְאִם לֹא עָשִׂיתִי כֵּן תַּחַת חִטָּה יֵצֵא
חוֹחַ. תָּנָא רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: לְמֶדְתְּךָ תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ: שָׂדֶה שֶׁמַּעֲלָה חוֹחִים, יָפֶה לְזוֹרְעָהּ
חִטִּים, שֶׁמַּעֲלָה בְּאוּשִׁים יָפֶה לְזוֹרְעָהּ שְׂעוֹרִים. כָּךְ הוּא בַּיַּלְקוּט (ילקוט שמעוני איוב
: תתקיח). וּמַה טַּעַם? תַּחַת חִטָּה יֵצֵא חוֹחַ
תַּמּוּ וְגוֹ'. עַד כָּאן הוּא חוֹזֵר וּמִתְנַבֵּא כַּמָּה נְבוּאוֹת, וְאַתְּ אוֹמֵר תַּמּוּ דִּבְרֵי אִיּוֹב? אֶלָּא
כָּךְ אוֹמֵר אִיּוֹב: אִם לֹא עָשִׂיתִי כֵּן, יִתַּמּוּ דִּבְרֵי אִיּוֹב, וְאַל יְהִי פִּתְחוֹן פֶּה לוֹמַר לְפָנֶיךָ
"בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ" (דברים כו:יג). כָּךְ רָאִיתִי בַּפְּסִיקְתָּא בְּפָרָשַׁת 'עַשֵׂר תְּעַשֵּׂר' (דברים
יד:כב) מְפֹרָשׁ כֵּן, מִן הַפְּסוּקִים הָאֵלּוּ:

Chapter 32

Verse 1

Verse 2

(מענה אליהוא:) מִמְּשְׁפַּחַת רָם. אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר "הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים" (יהושע יד:טו)
זֶה אַבְרָהָם –:
מֵאֱלֹהִים. יוֹתֵר מִן הַמָּקוֹם:

Verse 3

וַיַּרְשִׁיעוּ אֶת אִיּוֹב. זֶה אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת שֶׁתִּקְּנוּ סוֹפְרִים אֶת לְשׁוֹן הַכָּתוּב: "וַיַּרְשִׁיעוּ
כְּלַפֵּי הַמָּקוֹם בְּשֶׁתִּיקוֹתָם" הָיָה לוֹ לִכְתֹּב, אֶלָּא שֶׁכְּנָה הַכָּתוּב. וְכֵן "וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם
בְּתַבְנִית שׁוֹר" (תהלים קו:כ) – "כְּבוֹדִי" הָיָה לוֹ לִכְתֹּב, אֶלָּא שֶׁכְּנָה הַכָּתוּב. וְכֵן "וְאַל
אֶרְאֶה בְרָעָתִי" (במדבר יא:טו) – "בְּרָעָתָם" הָיָה לוֹ לִכְתֹּב, אֶלָּא שֶׁכְּנָה הַכָּתוּב. וְכֵן הַרְבֵּה
מְקוֹמוֹת (ספרי במדבר פד) וּבַמַּסֹּרֶת הַגְּדוֹלָה:

Verse 4

חִכָּה. הִמְתִּין:
כִּי זְקֵנִים הֵמָּה מִמֶּנּוּ לְיָמִים. הָאֲחֵרִים, לָכֵן חָדַל לוֹ עַד שֶׁשָּׁתְקוּ הֵם:

Verse 5

Verse 6

זָחַלְתִּי. יָרֵאתִי:

Verse 7

Verse 8

אָכֵן רוּחַ הִיא בָּאֱנוֹשׁ. הַנְּשָׁמָה, וְלֹא עַל יְדֵי יָמִים וְזִקְנָה, אֶלָּא רוּחַ הַמָּקוֹם הוּא:

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

וְעָדַיִךְ אֶתְבּוֹנָן. הִתְבּוֹנַנְתִּי בָּכֶם וְרָאִיתִי, כִּי אֵין מוֹכִיחַ לְאִיּוֹב:

Verse 13

פֶּן תֹּאמְרוּ מָצָאנוּ חָכְמָה. בְּשְׁתִּיקוּתֵינוּ, שֶׁלֹּא לְהַקְנִיטוֹ עוֹד, כִּי אֵל יִדְּפֶנּוּ וְלֹא אִישׁ. לֹא
הָיָה לָכֶם לְמַעֵט כְּבוֹד הַמָּקוֹם בְּכָךְ:

Verse 14

וְלֹא עָרַךְ אֵלַי מִלִּין. קַבָּלָה הִיא, אוֹ שֶׁלֹּא עָרַךְ אֵלַי מִלִּין:
וּבְאִמְרֵיכֶם לֹא אֶשְׁיבֶנּוּ. לֹא בְּאוֹתָן אֲמָרִים שֶׁהֲשִׁיבוּתֶם לוֹ, הָיִיתִי מְשִׁיבוֹ:

Verse 15

הֶעְתִּיקוּ. סָרוּ מֵהֶן מִלִּין:

Verse 16

Verse 17

Verse 18

Verse 19

הִנֵּה בִטְנִי. מָלֵא רוּחַ, דְּבָרִים לְהָשִׁיב בְּתַאֲוָה:
כְּיַיִן לֹא יִפָּתֵחַ. כְּיַיִן חָדָשׁ שֶׁאֵינוֹ נִפְתָּח, וְהוּא נוֹפֵחַ, וְאַף בְּתוֹךְ אוֹבוֹת חֲדָשִׁים,
וּמְבַקְּעָם:
אוֹבוֹת. נוֹדוֹת עֲשׂוּיִין כְּקוֹמַת אָדָם, גְּבוֹהִים:

Verse 20

Verse 21

לֹא אֲכַנֶּה. לֹא אֲשַׁנֶּה דְּבָרַי לְהַחֲלִיפוֹ לִכְבוֹדוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתִּי לְמַעְלָה "וַיַּרְשִׁיעוּ אֶת אִיּוֹב" (איוב לב:ג) – זֶהוּ 'כִּנּוּי', שֶׁמְּשַׁנֶּה אֶת הַדִּבּוּר בִּשְׁבִיל כְּבוֹדוֹ. וְאַף זֹאת לֹא אֶעֱשֶׂה, כִּי בְּפֶה מָלֵא אוֹכִיחֶנּוּ:

Verse 22

כִּמְעַט יְשָׂאֵנִי. יְסַלְּקֵנִי מִן הָעוֹלָם. וְיֵשׁ פּוֹתְרִים יְשָׂאֵנִי כְּמוֹ "וַתִּשָּׂא הָאָרֶץ מִפָּנָיו" (נחום א:ה):

Chapter 33

Verse 1

Verse 2

Verse 3

Verse 4

רוּחַ אֵל עָשָׂתְנִי. וְאֵינִי חָזָק יוֹתֵר מִמֵּךְ:

Verse 5

Verse 6

הֵן אֲנִי כְּפִיךָ לָאֵל. כְּמוֹ שֶׁשָּׁאַל פִּיךָ לְהִתְוַכֵּחַ לְמִי שֶׁלֹּא יְבַעֲתֶךָ (איוב יג:כא), הֵן אֲנִי בְּמִקּוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבִשְׁבִילוֹ, לְדַבֵּר דְּבָרָיו:

Verse 7

וְאַכְפִּי. כְּפָיָתִי, כְּמוֹ "אָכַף עָלָיו פִּיהוּ" (משלי טז:כו):

Verse 8

Verse 9

חָף. טָהוֹר וּמְשֻׁפָּשׁ, כְּמוֹ (ביצה לה:) "נָזִיר לֹא יָחוֹף רֹאשׁוֹ", וּכְמוֹ (שבת נ.) "בַּכֹּל חָפִין אֶת הַכֵּלִים":

Verse 10

תְּנוּאוֹת. עֲלִילוֹת, לְשׁוֹן "תּוֹאֲנָה" (שופטים יד:ד) – לָשׁוּב מִן הַמָּקוֹם:

Verse 11

Verse 12

כִּי יִרְבֶּה אֱלוֹהַּ מֵאֱנוֹשׁ. אֵין הַמָּקוֹם צָרִיךְ כָּל כָּךְ לְדַקְדֵּק אַחַר הָאָדָם, כִּי הַרְבֵּה יֵשׁ
לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צְדָקוֹת יוֹתֵר מֵאֱנוֹשׁ:

Verse 13

Verse 14

Verse 15

Verse 16

אָז יִגְלֶה אֹזֶן אֱנָשִׁים. כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לַאֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה (בראשית כ:ג)
וּבְמוֹסָרָם יַחְתֹּם. חוֹתְמָן וְאוֹסָרָן בְּיִסּוּרִין עַל עֲוֹנָם:

Verse 17

לְהָסִיר אָדָם. בְּחָלְיוֹ:
מַעֲשֶׂה. שֶׁהָיָה בְדַעְתּוֹ לַעֲשׂוֹת
וְגֵוָה מִגֶּבֶר יְכַסֶּה. בְּיִסּוּרָיו, לְמַעַן הַכְנִיעוֹ וּלְהַשְׁפִּילוֹ לָשׁוּב, כְּדֵי שֶׁיַּחְשֹׁךְ נַפְשׁוֹ מִמִּיתָה
גְּמוּרָה:
גֵּוָה. כְּמוֹ גַּאֲוָה:

Verse 18

וְחַיָּתוֹ מֵעֲבֹר בַּשָּׁלַח. בְּשִׁלְחוֹ וְחַרְבּוֹ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת, כְּלוֹמַר: לְטוֹבָתְךָ הֵבִיא עָלֶיךָ
יְסוּרִין:
שָׁלַח. כְּלִי זַיִן, וְכֵן "יָדוֹ אַחַת מַחֲזֶקֶת הַשָּׁלַח" (נחמיה ד:יא)

Verse 19

וְהוּכַח. לְשׁוֹן תּוֹכָחָה, שֶׁיְּשׁוּב מֵעֲוֹנוֹ:
וְרוֹב עֲצָמָיו. שֶׁהוּא אֵיתָן, מוֹכִיחָן בְּמַכְאוֹב :

Verse 20

וְזָהֲמַתּוּ חַיָּתוֹ לָחֶם. מְמַאֶסֶת נַפְשׁוֹ וְחַיָּתוֹ שֶׁל חוֹלֶה כָּל מַאֲכָל:
וְנַפְשׁוֹ. מְזַהֶמֶת כָּל מַאֲכַל תַּאֲוָה:

Verse 21

יְכֶל בְּשָׂרוֹ מֵרֹאִי. יֶחְשַׁךְ בְּשָׂרוֹ מִמַּרְאֶה, כְּמוֹ "כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינָי" (איכה ב:יא), "מְכַלּוֹת
עֵינַיִם" (ויקרא כו:טז):
וְשֶׁפּוּ עַצְמוֹתָיו. מִתְנַתְּקִין מִמְּקוֹמוֹ, וְשֶׁפּוּ כְּמוֹ דְּשָׁף מְדוּכְּתֵיהּ (חולין מב:):
לֹא רֵאוּ. אֵין לָהֶם מַרְאֶה וְתֹאַר:

Verse 22

Verse 23

אֶחָד מִפִּי אָלָף. בְּמַגִּידֵי פִּשְׁעוֹ, וְהוּא יָלִיץ יָשָׁרוֹ:

Verse 24

וַיְחֻנֵּנוּ. הַמָּקוֹם:
פְּדָעֵהוּ. כְּמוֹ פְּדָאֵהוּ, אָלֶ"ף מִתְחַלֶּפֶת בְּעַיִ"ן. וְהָעִנְיָן מוֹכִיחַ: מָצָאתִי כֹּפֶר, וְהוּא "פְּדִיוֹן" (שמות כא:ל):

Verse 25

רִטְּפַשׁ בְּשָׁרוֹ. רוֹטְפַשׁ אֶשְׁקוֹשָׁ"א בְּלַעַ"ז:
מִנְּעַר. נִתְעוֹרֵר בְּשָׂרוֹ מִן הַנּוֹעַר, שֶׁהוּא מְנוֹעָר וּמְשֻׁנָּק בְּיִסּוּרֵי חָלְיוֹ. וְאֵין לַתֵּיבָה זוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא, וּלְפִי הָעִנְיָנִים הֶצְרִכְנוּ לְפָרְשׁוֹ כְּמַשְׁמָעוּת הָעִנְיָן. וְהַפּוֹתְרוֹ בִּלְשׁוֹן רֶפֶשׁ, וְאוֹמֵר הַטֵּי"ת נִתּוֹסָפָה בּוֹ, כְּמוֹ "נִצְטַדָּק" (בראשית מד:טז) – טוֹעֶה הוּא מְאֹד. כִּי אֵין טֵי"ת מִתּוֹסֶפֶת בַּתֵּיבָה, כִּי אִם בִּלְשׁוֹן 'מִתְפַּעֵל' אוֹ 'נִתְפַּעֵל', וּבַתֵּיבָה שֶׁיְּסוֹדָהּ צַדִּ"י; וְלֹא בְּשָׁאָר תֵּיבוֹת. כְּמוֹ "צָדָק" (איוב ח:ג) וְ"נִצְטַדָּק" (בראשית מד:טז); וּכְמוֹ "צָרוּעַ" (ויקרא יג:מד) – 'נִצְטָרַע'; "צִיר נֶאֱמָן" (משלי כה:יג) – "וַיִּלְכּוּ וַיִּצְטָרוּ" (יהושע ט:ד); "הִצְטַיְּדוּ" – "צֵדָה" (יהושע ט:יב):
יָשׁוּב. בְּכֹחוֹ וּבִרְפוּאָה לִימֵי בַּחֲרוּתוֹ:

Verse 26

בִּתְרוּעָה. בִּתְפִלָּה:

Verse 27

יָשׁוּר עַל אֲנָשִׁים. יַעֲשֶׂה שׁוּרוֹת שֶׁל אֲנָשִׁים כְּשֶׁנִּצּוֹל מֵחָלְיוֹ, וְיִתְוַדֶּה לְיוֹצְרוֹ:
וְלֹא שָׁוָה לִי. לֹא נִהְיָה לִי שָׁכָר בִּדְבָרָיו:

Verse 28

Verse 29

פַּעֲמַיִם שָׁלוֹשׁ. מְיַסְּרוֹ עַל עֲוֹנוֹתָיו בְּחָלְיוֹ, שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִיתוֹ; וְאִם יוֹתֵר יַכְעִיס לְפָנָיו, יְדַאֵג מִן גֵּיהִנֹּם וּמִן הַמִּיתָה; שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ" (עמוס א:ג):

Chapter 34

Verse 1

Verse 2

Verse 3

כִּי אֹזֶן מִלִּין תִּבְחָן. כַּאֲשֶׁר הַחֵךְ יִטְעַם הָאֹכֶל:(מענה אליהו)

Verse 4

Verse 5

מִשְׁפָּטִי. הוֹכַחַת דְּבָרִים:

Verse 6

אֲכַזֵּב. אֲכַזֵּיב שׁוֹפְטִי, שֶׁלֹּא דָּנַנִי אֱמֶת:
(שמואל ב יב:טו) ״וַיְיָאַנֵּשׁ״ כְּמוֹ חוֹלֶה מַכָּתִי. אָנוּשׁ:
חִצִּי. נִגְעִי:

Verse 7

Verse 8

Verse 9

לֹא יִסְכָּן גָּבֶר. לֹא יֵהָנֶה אָדָם, אִם מַתְמִים דְּרָכָיו:

Verse 10

Verse 11

Verse 12

Verse 13

מִי פָקַד עָלָיו אָרְצָה. מִי מוֹשֵׁל בּוֹ, לֵאמֹר: לָמָּה כֵּן עָשִׂיתָ וְלֹא צִוִּיתִיךָ כֵּן? כִּי מִי צִוָּהוּ
בְּמֶמְשַׁלְתּוֹ, וְלָמָּה יִמְצָא תּוֹאֲנוֹת לַבְּרִיּוֹת? אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָשִׁיב דָּבָר לְמוֹשֵׁל בּוֹ, לֵאמֹר:
בִּשְׁבִיל זֹאת הֲרַעוֹתִי לוֹ:

Verse 14

אִם יָשִׂים אֵלָיו לִבּוֹ. עַל אָדָם, לְהַשְׁחִיתוֹ, לָמָּה יָבוֹא בַּעֲלִילָה עָלָיו? הֲרֵי מִיָּד יֶאֱסֹף אֵלָיו
רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ. רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁלּוֹ שֶׁהִיא נְפוּחָה בּוֹ, וְאֵין מוֹחֶה בְּיָדוֹ, וְיִגְוַע כָּל בָּשָׂר
יָחַד:

Verse 15

Verse 16

וְאִם בִּינָה. וְאִם אַתָּה רוֹצֶה הָבִין, שִׁמְעָה זֹאת. בִּינָה זוֹ אֵינָהּ שֵׁם דָּבָר, אֶלָּא לְשׁוֹן
צִוּוּי, כְּמוֹ ״בִּינָה הֲגִיגִי״ (תהלים ה:ב). לְפִיכָךְ שְׁתַּיִם אֵלּוּ טַעֲמָן לְמַעְלָה, בַּבֵּי״ת, וְכָל
שְׁאָר בִּינָה טַעֲמָן לְמַטָּה, בַּנּוּ״ן:

Verse 17

הַאַף שׁוֹנֵא מִשְׁפָּט. מִשְׁפָּטוֹ שֶׁל שׁוֹפֵט צֶדֶק יַחֲבוֹשׁ הַמָּקוֹם? וְאִם תֹּאמַר: אֵינוֹ מִשְׁפָּט, כִּי לֹא
כַּדִּין עָשָׂה, אֶפְשָׁר זֹאת מִי שֶׁהוּא צַדִּיק מְאֹד תַּרְשִׁיעַ?
כַּבִּיר. לְשׁוֹן מְאֹד:

Verse 18

הַאֲמֹר לְמֶלֶךְ בְּלִיָּעַל. וְכִי הָגוּן וְרָאוּי לֹאמַר לְמֶלֶךְ: בְּלִיָּעַל, וְלֹאמַר רָשָׁע אֶל נְדִיבִים!?

Verse 19

אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא פְנֵי שָׂרִים. כְּלוֹמַר: לְמֶלֶךְ עוֹלָם, אֲשֶׁר אֵין מַשּׂוֹא פָּנִים לְפָנָיו:
שׁוֹעַ. שַׂר, כְּמוֹ "וְלַכֵּילַי לֹא יֵאָמֵר שׁוֹעַ" (ישעיהו לב:ה):

Verse 20

רֶגַע יָמוּתוּ. כְּשֶׁיִּרְצֶה:
וַחֲצוֹת לָיְלָה. כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְמִצְרַיִם (שמות יא:ד-ח):
יִגְּעֲשׁוּ עָם. כְּלוֹמַר: בְּרֶגַע יַעַבְרוּ:
וְיָסִירוּ אַבִּיר. כֹּחַ שֶׁלָּהֶם:
לֹא בְיָד. לֹא יִשְׁנוּ בְיָדָם וְאֵין לָהֶם כֹּחַ:

Verse 21

Verse 22

Verse 23

כִּי לֹא עַל אִישׁ יָשִׂים עוֹד. כְּלוֹמַר: אָמַרְתָּ: "לֹא אַךְ יָשִׂים בִּי" (איוב כג:ו), רַק חֲטָאַי
לְבַדִּי; וַאֲנִי מְשִׁיבְךָ: לֹא יָשִׂים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל בְּרִיּוֹתָיו עֲלִילוֹת תּוֹסֶפֶת עַל פִּשְׁעָם.
עוֹד לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת:
לָהֲלֹךְ אֶל אֵל בַּמִּשְׁפָּט. כְּשֶׁהוּא בָּא עַל בְּרִיּוֹתָיו לְהִתְוַכֵּחַ עִמָּהֶם:

Verse 24

יָרֹעַ. יְרוֹצֵץ, כְּמוֹ "רֹעַ הִתְרוֹעֲעָה" (ישעיה כד:יט):
וַיַּעֲמֵד אֲחֵרִים. בִּמְקוֹמָם:

Verse 25

לָכֵן יַכִּיר מַעְבָּדֵיהֶם. לְפִי שֶׁהוּא מַכִּיר מַעְבָּדֵיהֶם הַטּוֹב וְהָרַע, וְאֵין צָרִךְ לוֹ לְהִתְוַכֵּחַ:
וְהָפַךְ לַיְלָה. עֵת חֹשֶׁךְ וְצָרָה לָהֶם, וְיִדַּכְּאוּ :

Verse 26

תַּחַת רְשָׁעִים. בִּמְקוֹמָם:
סְפָקָם. לְאַנְשֵׁי סְדוֹם (בראשית יט:א-כט):
בְּמָקוֹם רוֹאִים. לְעֵין כֹּל:

Verse 27

אֲשֶׁר עַל כֵּן סָרוּ מֵאַחֲרָיו. כְּמוֹ "עַל כֵּן יָדַעְתָּ תֶּנֹתִנוּ בַּמִּדְבָּר" (במדבר י:לא). כְּמוֹ:
מִפְּנֵי אֲשֶׁר סָרוּ מֵאַחֲרָיו וְהֵבִיאוּ לְפָנָיו וְעָלָיו צַעֲקַת דַּלִּים:

Verse 28

Verse 29

וְהוּא יַשְׁקִיט. מַשְׁקִיט אֶת הַדַּיְּלִים מֵאוֹתָן הָעוֹשְׁקִים, וּמִי יַרְשִׁיעַ עוֹד? וּבְעוֹד שֶׁהִסְתִּיר פָּנִים, מִי יְשׁוּרֶנּוּ?
וְעַל גּוֹי וְעַל אָדָם יָחַד. כִּיחִידִים כִּמְרֻבִּים שָׁוֶה לְפָנָיו, לְהַשְׁקִיט וּלְהַסְתִּיר פָּנִים:

Verse 30

מִמְּלֹךְ אָדָם חָנֵף מִמֹּקְשֵׁי עָם. עַל דַּיְּלִים שֶׁמָּלַךְ:
מִמּוֹקְשֵׁי עָם. עָוֹן, וְלֵאלוֹהַּ כָּזֶה לֹא הָיָה לְךָ לוֹמַר "בְּלִיַּעַל" וְ"רָשָׁע" (איוב לד:יח):

Verse 31

כִּי אֶל אֵל הֶאָמַר. לְהֵאָמֵר אֵלָיו. נָכוֹן וְרָאוּי מֵאֵת כָּל סוֹבְלֵי יִסּוּרִים לְהֵאָמֵר: נָשָׂאתִי,
וְמִקֵּבֵל וְסוֹבֵל אֲנִי מִשְׁפָּטֶיךָ, וְלֹא אֶחְבֹּל בְּעַצְמִי. וְעוֹד צָרִיךְ הַנִּדּוֹן לוֹמַר:

Verse 32

בִּלְעֲדֵי אֶחֱזֶה. לְבַד מַה שֶּׁאֲנִי יוֹדֵעַ לִרְאוֹת וּלְהָבִין בִּדְבָרֶיךָ, אַתָּה הוֹרֵנִי, וְאִם עָוֶל
פָּעַלְתִּי, לֹא אוֹסִיף:

Verse 33

הַמֵּעִמְּךָ יְשֻׁלְּמֶנָּה כִּי מָאַסְתָּ וְגוֹ'. כָּךְ אָמַר אֱלִיהוּ לְאִיּוֹב: הַמֵּעִמְּךָ הָיָה לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הוּא לְהִמָּלֵךְ בְּפֶרַעוֹן תַּשְׁלוּמִין מִמְּךָ?
כִּי מָאַסְתָּ. לֵאמֹר: "מָאַסְתִּי לֹא לְעוֹלָם אֶחְיֶה" (איוב ז:טז), "יַתֵּר יָדוֹ וִיבַצְּעֵנִי" (איוב
ו:ט)?! סָבוּר אַתָּה שֶׁיִּגְבֶּה מִמְּךָ לְפִי דַּעְתְּךָ וּרְצוֹנְךָ, וְאַתָּה תִּבְחַר הַתַּשְׁלוּמִין, וְלֹא אֲנִי?
בִּמְקוֹם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דִּבֵּר אֱלִיָּהוּ, בְּתָמִיהָ:

Verse 34

אַנְשֵׁי לֵבָב יֹאמְרוּ לִי. כִּי אִיּוֹב לֹא בְדַעַת יְדַבֵּר:

Verse 35

Verse 36

אָבִי יִבָּחֵן. אָבִי. אַתָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָב לַכֹּל, הַלְוַאי יִבָּחֵן אִיּוֹב עַד נֶצַח, לְמַעַן
תִּהְיֶה תְּשׁוּבָה לְאַנְשֵׁי אָוֶן. וְאַף לִבְנֵי אָדָם דִּבֵּר הַכָּתוּב כֵּן, כְּמוֹ "אָבִי דָּבָר גָּדוֹל וְגוֹ'"
(מלכים ב ה:יג). (דָּבָר אַחֵר: אָבִי. כְּמוֹ "וְתָפֵר הָאֵבִיוֹנָה" (קהלת יב:ה), לְשׁוֹן רָצוֹן.
כָּךְ חִבְּרוּ מְנַחֵם. וְכֵן פִּתְרוֹנוֹ: אָבִי יִבָּחֵן אִיּוֹב עַד נֶצַח. רְצוֹנִי וּמְאַוַּיִי שֶׁיִּבָּחֵן אִיּוֹב
עַד נֶצַח סא"א.

Verse 37

יִסְפּוֹק. לְשׁוֹן רוֹב דְּבָרִים וַהֲרַמַּת קוֹל:
בֵּינֵינוּ יִסְפּוֹק. הוּא אוֹמֵר: מַה לָּנוּ וּלְדִבְרֵי אִיּוֹב? "אַף אָמָנָם שָׁגִיתִי אִתִּי תָּלִין"
(איוב יט:ד)! וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁאָנוּ נֶעֱנָשִׁים, וּמַסְפִּיק לָנוּ עֲוֹנוֹת, עַל שֶׁאָנוּ שׁוֹמְעִים. כָּךְ
מְפֹרָשׁ בְּוַיִּקְרָא רַבָּה (ויקרא רבה ד:ו):

Chapter 35

Verse 1

Verse 2

(מענה אליהוא): הֲזֹאת תָּשַׁבְתָּ לְמִשְׁפָּט. שֶׁהוּא מִשְׁפַּט הַבְּרִיּוֹת כְּנֶגֶד יוֹצְרָם, אֲשֶׁר אָמַרְתָּ צִדְקִי מִשֶּׁל הַבּוֹרֵא:

Verse 3

כִּי תֹאמַר מַה יִּסְכָּן לָךְ. דַּרְכֵי יֹשֶׁר: מָה אוֹעִיל. בְּצִדְקָתִי יוֹתֵר מֵחַטָּאתִי:

Verse 4

וְאֶת רֵעֶיךָ עִמָּךְ. שֶׁשָּׁתְקוּ עַל דְּבָרֶיךָ:

Verse 5

הַבֵּט שָׁמַיִם. וְאַחֲרֵי שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ וְאַתָּה נָמוּךְ, וְאֵין לוֹ תּוֹעֶלֶת בְּרִשְׁעֲךָ וְצִדְקָךְ, לָמָּה תִּתְפָּאֵר בְּאֵלָיו בְּצִדְקָךְ?

Verse 6

Verse 7

Verse 8

לְאִישׁ. אֲשֶׁר כָּמוֹךָ יוּכַל וְיוֹעִיל רִשְׁעֲךָ וְצִדְקָתֶךָ, רְאֵה רְשָׁעִים רַבִּים אֲשֶׁר:

Verse 9

מֵרֹב עֲשׁוּקִים. שֶׁהֵם עוֹשְׁקִים, יַזְעִיקוּ אֶת הַבְּרִיּוֹת לְפָנָיו, וְיִשַּׁוְּעוּ עֲנִיִּים מִזְּרוֹעַ רַבִּים הָעוֹשְׁקִים אוֹתָם:

Verse 10

וְלֹא אָמַר. הָרָשָׁע:
אַיֵּה אֱלוֹהַּ עֹשִׂי. לִירָא מִפָּנָיו:
נוֹתֵן זְמִירוֹת. כְּמוֹ "כַּרְמֶךָ לֹא תִזְמֹר" (ויקרא כה:ד), שֶׁמַּכְרִית אֶת הָרָשָׁעִים בַּלַּיְלָה. כְּגוֹן אַמְרָפֶל וַחֲבִירָיו (בראשית יד:טו), וּמִצָּרִים (שמות יב:כט), וְסַנְחֵרִיב (מלכים ב יט:לה):

Verse 11

מְלַפְּנוּ. מְלַמְּדֵנוּ חָכְמָה יוֹתֵר מִבְּהֵמוֹת, כְּלוֹמַר: חֲשָׁבָנוּ וְגִדָּלָנוּ מִבַּהֲמוֹת וּמֵעוֹף :

Verse 12

שָׁם יִצְעָקוּ. וּרְאֵה, אֲשֶׁר שָׁם צוֹעֲקִים הָעֲנִיִּים מִפְּנֵי גְּאוֹן הָעוֹשְׁקִים אוֹתָם, וְהוּא אֵינוֹ עוֹנֶה.

Verse 13

אַךְ שָׁוְא לֹא יִשְׁמַע. מִיָּד:
וְשַׁדַּי לֹא יְשׁוּרֶנָּה. לְהִנָּקֵם מִיָּד, אֶלָּא מַאֲרִיךְ אַפּוֹ:

Verse 14

אַף כִּי תֹאמַר. כָּל שֶׁכֵּן אַתָּה, שֶׁאֵין צַעֲקָתְךָ בָּאָה כִּי אִם עַל יָדוֹ, וְאַתָּה תֹּאמַר וְתִזְעַק עַל
אֲשֶׁר לֹא תְשׁוּרֶנּוּ לְהִתְוַכֵּחַ עִמּוֹ; כְּלוֹמַר: אוֹתָם הַקּוֹבְלִים וְצוֹעֲקִים אֵינוֹ מְמַהֵר לַעֲנוֹתָם,
וְאַתָּה תִּצְעַק שֶׁלֹּא תְשׁוּרֶנּוּ?
דִּין לְפָנָיו. (דְּבָרִךְ סס״א) בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא:
וּתְחוֹלֵל. וְקַוֵּה לְתַנְחוּמִין:

Verse 15

וְעַתָּה. דַּע לְךָ, כִּי אֵין הִיא פְּקִידַת (אַפּוֹ) זֹאת עָלֶיךָ; אֵינָהּ כְּלוּם לְפִי רוֹב עֲוֹונוֹתֶיךָ:
וְלֹא יָדַע בַּפַּשׁ מְאֹד. בְּרוֹב חֻטְאֲךָ הִתְנַהֵג הַבּוֹרֵא כְּאִלּוּ לֹא יָדָעָם
בַּפַּשׁ. לְשׁוֹן רוֹב, כְּמוֹ ״וּפִשְׁתֶּם״ (מלאכי ג:כ), וּכְמוֹ ״כִּי תָפוּשׁוּ וְגוֹ׳״ (ירמיה
נ:יא); ״כִּי פָשָׂה הַנֶּגַע״ (ויקרא יג:נא):

Verse 16

יַכְבִּיר. לְשׁוֹן מְאֹד:

Chapter 36

Verse 1

וַיֹּסֶף אֱלִיהוּא. רָאִיתִי בְּטַעֲמֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, שֶׁלְּפִיכָךְ אָמַר שְׁלֹשָׁה מַעֲנוֹת, כְּנֶגֶד שְׁלֹשֶׁת
רֵיעֵי אִיּוֹב. וְזֶה רְבִיעִי, לְפִיכָךְ נִקְרָא תּוֹסֶפֶת:

Verse 2

כַּתֵּר לִי זְעִיר וַאֲחַוֶּךָ. כֵּילּוֹ לְשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא: הוֹחֵל לִי מְעַט וַאֲגִידְךָ. כַּתֵּר לְשׁוֹן הוֹחֵל,
כַּאֲשֶׁר תִּרְגֵּם יוֹנָתָן ״וּלְתוֹרָתוֹ אִיִּים יְיַחֵלוּ״ (ישעיהו מב:ד): ״יְכַתְּרוּן״
לֶאֱלוֹהַּ. לַבָּאִים בִּמְקוֹמוֹ:

Verse 3

Verse 4

תְּמִים דֵּעוֹת עִמָּךְ. הִנֵּה אַתְחִיל עַתָּה לְדַבֵּר עִמָּךְ, שֶׁאַתָּה סָבוּר שֶׁדַּעְתְּךָ שְׁלֵמָה:

Verse 5

הֵן אֵל כַּבִּיר. בְּחָכְמָה וּבְרַחֲמִים:
וְלֹא יִמְאָס. עָנִי:
כַּבִּיר כֹּחַ לֵב. הוּא לְהִתְנַקֵּם, לְפִיכָךְ לֹא יְחַיֶּה רָשָׁע:

Verse 6

Verse 7

לֹא יִגְרַע מִצַּדִּיק עֵינָיו. עַד אֲשֶׁר עִם מְלָכִים יוֹשִׁיבֵם:

Verse 8

וְאִם אֲסוּרִים. וְאִם תִּרְאֶה צַדִּיקִים שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִים בַּזִּיקִים שֶׁל יִסּוּרִין וַחֲלָיִים, אוֹ
יְלָכְדוּ בְּחַבְלֵי עֹנִי. בִּלְשׁוֹן גּוֹרָל וּמֵיתָרִים נִקְרָא חֶבֶל, וּבִלְשׁוֹן דְּאָגָה נִקְרָא ״חֶבְלֵי

יוֹלֵדָה״ (הושע יג:יג). בְּחֻבְלֵי עֹנִי. קוֹדֵר״שׁ בְּלַע״ז. אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁטָּאוּ לְפָנָיו, וּבָא לְיִפָּרַע מֵהֶם לְטוֹבָתָם, לְנַקּוֹתָם, וּלְהַזְהִירָם לָשׁוּב אֵלָיו:

Verse 9

וַיַּגֵּד לָהֶם פָּעָלָם. בַּיְסוּרִין הַלָּלוּ מוֹדִיעָם שֶׁטָּאוּ לְפָנָיו. וְכָל דִּבְרֵי אֱלִיהוּא תַּנְחוּמִין שְׁלֵמִים הָיוּ, וְלֹא קִנְּתּוּרִין; כְּלוֹמַר: אַל תִּדְאַג עַל יְסוּרִין, אִם צָדַקְתָּ, כִּי לְטוֹבָה הֵן לְךָ:

Verse 10

וַיֹּאמֶר. כִּי בְּיִסּוּרִין יְשׁוּבוּן מֵאָוֶן:

Verse 11

אִם יִשְׁמְעוּ. וְיַעַבְדוּהוּ:

Verse 12

Verse 13

וְחַנְפֵי לֵב. שֶׁהֵם רְשָׁעִים, הֵם יָשִׂימוּ אָף – בְּבֹא יְסוּרִין עֲלֵיהֶם, מְחָרְפִים וּמְגַדְּפִים וְלֹא יְשַׁוְּעוּ. לְפָנָיו בְּתוֹכָה:
כִּי אֻסָּרָם. כְּשֶׁהוּא אוֹסְרָן בְּיִסּוּרִין, לְפִיכָךְ לֹא יִרָפֵאם:

Verse 14

תָּמוּת בַּנֹּעַר. וּבְשׁוּנּוּק שֶׁעֲלֵיהֶם נַפְשָׁם:

Verse 15

יְחַלֵּץ עָנִי. אֶת הֶעָנִי, הַשָּׁם עַצְמוֹ רָשׁ בְּדָבָר תַּחֲנוּנִים, יְחַלֵּץ מִגֵּיהִנֹּם בִּשְׁבִיל עָנְיוֹ שֶׁהֵבִיא עָלָיו:
וְיִגֶל בַּלַּחַץ אָזְנָם. בַּלַּחַץ שֶׁהֵבִיא עָלָיו, מְגַלֶּה אֶת אָזְנוֹ, לֵאמֹר: שׁוּב אֵלַי!

Verse 16

וְאַף. זֹאת עוֹד גְּדוֹלָה עָשָׂה לְךָ בְּיִסּוּרִין הַלָּלוּ: הֲסִיתְךָ וְהִדִּיחֲךָ מִגֵּיהִנֹּם, שֶׁפִּיהָ צַר וְתַחְתֶּיהָ רָחָב:
לֹא מוּצָק. כְּדֵי שֶׁיְּהֵא עֲשָׁנָהּ צָבוּר לְתוֹכָהּ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁתְּזִכֶּה לָעוֹלָם הַבָּא, וְנַחַת שֶׁלְּךָ מָלֵא דָשֶׁן:

Verse 17

וְדִין רָשָׁע מָלֵאתָ. וְאִם נִתְמַלֵּאתָ בְּיִסּוּרֵי הָרְשָׁעִים, הַדִּין וְהַמִּשְׁפָּט הֵם הַיִּסּוּרִין; הֵם יִתְמְכוּ לְךָ לֶעָתִיד מִגֵּיהִנֹּם, וְיֵשׁ לְךָ לְקַבְּלָם בְּאַהֲבָה:

Verse 18

כִּי חֵמָה. גְּדוֹלָה תִּהְיֶה:
פֶּן יְסִיתְךָ. יִצְרְךָ לְדַבֵּר דְּבָרִים:
בְּשָׁפְקָ. בְּשָׁפֹק זֶה אֲשֶׁר תִּשְׁפֹּק, וְתֶרֶב אֲמָרֶיךָ לָאֵל. וּמֵאַחַר שֶׁתַּעֲלֶה הַחֵמָה, רָב מָמוֹן אַל יַטֶּךָּ מִמֶּנָּה:

Verse 19

הֲיַעֲרֹךְ שׁוּעֲךָ לֹא בָצָר. וְכִי בָּאתָה לַעֲרֹךְ צְעָקָה, שֶׁלֹּא תְּבוֹאֲךָ שׁוּם צָרָה וְשׁוּם מַאֲמַצֵּי כֹּחַ לְאוֹנְךָ, אִם כֵּן בַּמֶּה יִגְבֶּה אֶת חוֹבוֹ?

Verse 20

אַל תִּשְׁאַף הַלָּיְלָה. כְּלוֹמַר: וְאֵין לְךָ לִבְחֹר בְּיִסּוּרִים אֲחֵרִים; אַל תִּשְׁאַף וְתִתְאַוֶּה הַלַּיְלָה שֶׁבָּא לְאַמְרָפֶל, לְמִצְרַיִם וּלְסַנְחֵרִיב, לְסַלֵּק עַמִּים מִן הָעוֹלָם, כְּשֶׁהֵם תַּחְתָּם – בְּמְקוֹמָם, בְּשַׁלְוָה; כִּי הֵם אָבְדוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא לַעֲלוֹת. כְּמוֹ "אַל תַּעֲלֵנִי בַּחֲצִי יָמָי" (תהילים קב:כה), "כַּעֲלוֹת גְּדִישׁ בְּעִתּוֹ" (איוב ה:כו):

Verse 21

הִשָּׁמֶר אַל תֵּפֶן אֶל אָוֶן. לָדוּן וְלוֹמַר: הָיָה לוֹ לְשָׁפְטֵנִי בְּיִסּוּרֵי עֲנִיּוּת כִּי עַל זֶה בָּחַרְתָּ מֵעֹנִי. כִּי עַל הַיִּסּוּרִין הַלָּלוּ יֵשׁ לִבְחֹר יוֹתֵר מֵעֲנִיּוּת אָדָם שֶׁנֶּהֱגוּ בּוֹ כָּבוֹד, וְלָמוּד בְּעֹשֶׁר כָּל יָמָיו, וְיַעֲמֹד עַל הַמָּקוֹם וְאֵין לוֹ דָּמִים, וּבוּשׁ וְשָׁב לְבֵיתוֹ בְּפַחֵי נֶפֶשׁ. וְאִם תֹּאמַר: אִיּוֹב עָנִי הָיָה עִם הַיִּסּוּרִין? לֹא מָצִינוּ שֶׁאִבֵּד, אֶלָּא בְּהֶמּוֹתָיו, אֲבָל לֹא כֶּסֶף וְזָהָב. וַאֲפִלּוּ אִבֵּד בְּהֶמּוֹתָיו עִם כֶּסֶף וְזָהָב, טוֹב לוֹ לִהְיוֹת עָנִי וְחוֹלֶה, מִהְיוֹת תָּמִים וְהוֹלֵךְ בַּשְּׁוָקִים וְאֵין בְּיָדוֹ כְּלוּם. וְכֵן מְפֹרָשׁ בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה (תנחומא, משפטים יא), כִּי נוֹחִין הָיוּ יִסּוּרֵי אִיּוֹב מִיִּסּוּרֵי עֲנִיּוּת. וְכֵן בְּאַגָּדוֹת הַגְּמָרָא (בבא בתרא קטז.):

Verse 22

הֵן אֵל יַשְׂגִּיב בְּכֹחוֹ. מִתּוֹךְ שֶׁכֹּחוֹ גָּדוֹל וְאֵין לְהַנָּצֵל מִפָּנָיו, לְפִיכָךְ אֵין כָּמוֹהוּ מוֹרֶה. כְּשֶׁמּוֹרֶה לַחוֹטֵא לָשׁוּב אֲלָיו, מַתְרֶה קוֹדֶם מַכָּה, לְפִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵין יָכוֹל לְהִשָּׁמֵר מִמַּכָּתוֹ; כְּמוֹ שֶׁהָיָה מַתְרֶה בְּפַרְעֹה עַל כָּל מַכָּה וּמַכָּה: "הִנְנִי מַמְטִיר כָּעֵת מָחָר בָּרָד" (שמות ט:יח), וְ"הִנְנִי מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה" (שמות י:ד); וְכֵן כֻּלָּם. וּבָעֹר וָדָם, כְּשֶׁרוֹצֶה לְהִנָּקֵם מֵאוֹיְבָיו, בָּא עָלָיו פִּתְאוֹם; שֶׁאִם יַתְרֶה בּוֹ, יַזֵּר וְיִנָּצֵל מִמֶּנּוּ:

Verse 23

מִי פָקַד עָלָיו דַּרְכּוֹ. יְצָוָה עָלָיו מֵעוֹלָם: אֶת הַדֶּרֶךְ הַזֶּה תֵּלֵךְ:

Verse 24

זְכֹר. דְּרָכָיו, וּבְהַזְכִּירְךָ תַּשְׂגִּיא מֵאֵלֶיךָ שֶׁבַח פֹּעַל מִדּוֹתָיו:
אֲשֶׁר שֹׁרְרוּ אֲנָשִׁים. אֲשֶׁר רָאוּ אֲנָשִׁים, כְּמוֹ "אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב" (במדבר כד:יז):

Verse 25

חָזוּ בוֹ. בְּפָעֳלוֹ:
מֵרָחוֹק. מִיְּצִירַת עוֹלָם עַד עַכְשָׁיו:

Verse 26

מִסְפַּר שָׁנָיו וְלֹא חֵקֶר. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לֶאֱנוֹשׁ לְהַבִּיט מֵרָחוֹק, לִשְׁאוֹל מַה שֶּׁאֵרַע בָּרִאשׁוֹנִים, וְיִלְמַד מֵהֶם:

Verse 27

כִּי יִגְרַע. כִּי יַרְבֶּה, כְּמוֹ "וְתִגְרַע שִׂיחָה" (איוב טו:ד). וְיֵשׁ פּוֹתְרִים: יִגְרָעֵם מִן הַשָּׁמַיִם, לְהוֹרִידָם אָרְצָה:
וְיָזֹקּוּ. הָרְקִיעִים אֶת הַמָּטָר:
לְאֵדוֹ. לַעֲנָנוֹ:

Verse 28

Verse 29

אַף אִם יָבִיו. אוֹ אִם יָבִיו אָדָם מַה יֵּשׁ בְּמִפְרְשֵׁי עָב, בְּתִמִּיהָ:
: תְּשֻׁאוֹת. לְשׁוֹן עֵרֶפֶל סֵכָתוֹ

Verse 30

הֵן פָּרַשׂ. עַל הֶעָב אֶת אוֹרוֹ, וְשָׁרְשֵׁי הַיָּם כִּסָּה בּוֹ:

Verse 31

כִּי בָם. בֶּעָבִים יָדִין עַמִּים – יְיַסְּרֵם בַּעֲצִירַת גְּשָׁמִים, בָּרָעָב וְכָל מַכָּה. חָטְאוּ דּוֹר הַמַּבּוּל – "וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ" (בראשית ז:יא), אַנְשֵׁי סְדוֹם – "גָּפְרִית וָמֶלַח שְׂרֵפָה כָּל אַרְצָהּ" (דברים כט:כב), סִיסְרָא – "מִן הַשָּׁמַיִם נִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא" (שופטים ה:כ) יִתֵּן אֹכֶל לְמַכְבִּיר. מִשָּׁם בָּאִים מְזוֹנוֹת: "הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם" (שמות טז:ד). מָשָׁל לְנַחְתּוֹם הָעוֹמֵד לִפְנֵי הַכִּבְשָׁן – נִכְנַס שׁוֹנְאוֹ, חוֹתֶה גֶּחָלִים וְזוֹרֵק בּוֹ; נִכְנַס אוֹהֲבוֹ, מוֹצִיא פַּת חַמָּה וְנוֹתֵן לוֹ:
לְמַכְבִּיר. לְמִי שֶׁטְּפָלָיו מְרֻבִּים וְכַבִּירִים, וְצָרִיךְ לְמְזוֹנוֹת:

Verse 32

עַל כַּפַּיִם. עַל הֶעָנָנִים, וְכֵן "נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל כַּפָּיִם" (איכה ג:מא), עַל שֵׁם "עָב קְטַנָּה כְּכַף אִישׁ" (מלכים א יח:מד). וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (תענית ז:): עַל חָמָס וְעָוֹן כַּפַּיִם כִּסָּה אוֹר, הַמָּטָר נֶעֱצָר:
וַיְצַו עָלֶיהָ. לָבוֹא עַל יְדֵי מַפְגִּיעַ בְּתִפְלָּה, אוֹהֲבוֹ שֶׁל דּוֹר וְגָדוֹל וְחָכָם שֶׁבּוֹ, יַגִּיד עָלָיו לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָרַת הַדּוֹר וּצְרָכָיו:

Verse 33

יַגִּיד עָלָיו רֵעוֹ. יִדְרֹשׁ לָהֶם לִבְדֹּק לָהֶם בְּמַעֲשֵׂיהֶם וְלָשׁוּב אֵלָיו:
מִקְנֶה. וְזֶהוּ קִנְיָן שֶׁנִּקְנִין בּוֹ הַגְּשָׁמִים
אַף עַל עוֹלֶה. גַּם לְמַעְלָה לְמַעְלָה, כְּמוֹ "וַיָּשׁוּבוּ אֶל עָל" (הושע ז:טז), אוֹ "הֵקַם עָל" (שמואל ב כג:א). וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּהוּ (תענית ח.): קִנְיָן אַף וְחֵמָה עַל הַמֵּגִיס דַּעְתּוֹ.
אֲבָל הַנִּקּוּד, שֶׁנִּקַּד מִקְנֶה – פַּתָּח, מוֹכִיחַ, שֶׁהוּא אֵינוֹ דָּבוּק לְאַף; שֶׁאִלּוּ הָיָה דָּבוּק, הָיָה נָקוּד קָמַץ, וְלֹא הָיָה בּוֹ פְּסוּק הַטַּעַם, שֶׁהוּא נִטְעָם בִּ׳רְבִיעִי׳:

Chapter 37

Verse 1

וְיִתַּר. וְיִקְפֹּץ, כְּמוֹ "לְנַתֵּר בָּהֶם עַל הָאָרֶץ" (ויקרא יא:כא). וְזוֹ הִיא שֶׁלִּבּוֹ תּוֹהֶה:

Verse 2

שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ בְּרֹגֶז קוֹלוֹ. הָרְעָמִים שֶׁהוּא מַרְעִים בָּרָקִיעַ, כְּהֶגֶה הַיּוֹצֵא מִפִּיו:

Verse 3

תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם יְשֻׁרֵהוּ. רְאִיתִיו, כְּמוֹ "אֲשׁוּרֶנּוּ" (במדבר כד:יז). וְהֵם אוֹתָם אוֹרוֹת שֶׁהַבָּרָקִים מְאִירִים:

Verse 4

אַחֲרָיו. שֶׁל אוֹתוֹ אוֹר, יִשְׁאַג הָרַעַם וּמַרְעִים בְּקוֹל גְּאוֹנוֹ, וְהֵם בָּרָקִים וּרְעָמִים הַמְּבִיאִים אֶת הַמָּטָר:
וְלֹא יְעַקְּבֵם. הַמָּקוֹם:
כִּי יִשָּׁמַע. לְפָנָיו קוֹלוֹ שֶׁל מַפְגִּיעַ (איוב לו:לב)
יְעַקְּבֵם. יַכְרִיתֵם, וּלְשׁוֹן מִשְׁנָה שָׁנִינוּ (סוטה טז.): בְּשָׁלֹשׁ מְקוֹמוֹת הֻלְכָה עוֹקֶבֶת מִקְרָא:

Verse 5

Verse 6

כִּי לַשֶּׁלֶג יֹאמַר. עַל יְדֵי הַקּוֹלוֹת הַלָּלוּ:
הֱוֵא אָרְץ וְגֶשֶׁם מָטָר וְגֶשֶׁם מִטְרוֹת עֻזּוֹ. כְּלוֹמַר מֵאַרְבַּע רוּחוֹת יָבוֹא:

Verse 7

בְּיַד כָּל אָדָם יַחְתּוֹם. כְּשֶׁאָדָם חוֹטֵא לְפָנָיו, הָאָדָם עַצְמוֹ חוֹתֵם כְּתַב יָדוֹ בְּיוֹם מוֹתוֹ עַל
עֲבֵירוֹת שֶׁעָבַר, הַכְּתוּבוֹת לְפָנָיו:
לְדַעַת כָּל אֲנְשֵׁי מַעֲשֵׂהוּ. לְהוֹדִיעַ עַל מָה הוּא נִידוֹן:

Verse 8

וַתָּבֹא חַיָּה בְמוֹ אָרֶב. כְּלוֹמַר: וְעוֹד שְׁלוּחִים הַרְבֵּה יֵשׁ לַמָּקוֹם לְיִפָּרַע פּוּרְעָנוּתָיו, שְׁלוּחַ
חַיּוֹת רָעוֹת וְסוּפָה וְקָרָה:

Verse 9

וּמִמְּזָרִים. אוֹצָר יֵשׁ וּשְׁמוֹ מְזָרִים:

Verse 10

מִנְּשָׁמַת. מֵרוּחוֹ:
וְרֹחַב מַיִם בְּמוּצָק. בִּיצִיקָה לְפֶרְעָנוּת:

Verse 11

אַף בְּרִי. שֵׁם מַלְאָךְ הַמְמֻנֶּה עַל הֶעָנָנִים, וְהוּא יָפִיץ עֲנַן מְטָרוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם:
עֲנַן אוֹרוֹ. עֲנַן מְטָרוֹ:

Verse 12

וְהוּא. הַמְמֻנֶּה:
מְסִבּוֹת מִתְהַפֵּךְ בְּתַחְבּוּלוֹתָיו. שֶׁל מָקוֹם:
לְפָעָלָם. שֶׁל גְּשָׁמִים. לְפִעַל הַמּוּטָל עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת, אִם טוֹב וְאִם רַע, מִתְהַפֵּךְ בְּמְסִבּוֹת
הָרִבֶּה. כְּאוֹתוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ (ראש השנה יז:): הָרֵי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל צַדִּיקִים גְּמוּרִים בְּרֹאשׁ
הַשָּׁנָה, וּפָסְקוּ לָהֶם גְּשָׁמִים; לְסוֹף טָרְחוּ – לִפְחוֹת מֵהֶם אִי אֶפְשָׁר, שֶׁכְּבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה;
אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹרִידָם שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּם, וְעַל אֶרֶץ שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לָהֶם. וְעִתִּים
לְטוֹבָה; כֵּיצַד? וְכוּ׳:
כָּל אֲשֶׁר יְצַוֵּם. לְאוֹתָן גְּשָׁמִים לַעֲשׂוֹת לָאָרֶץ. דָּבָר אַחֵר: וְהוּא מְסִבּוֹת מִתְהַפֵּךְ
בְּתַחְבּוּלוֹתָיו. מַקִּיף עֲנָנִים וְרוּחוֹת סְבִיבוֹת הֶהָרִים, שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹתִים מִכָּל רוּחוֹתֵיהֶם.
בְּאַגָּדַת ׳וְהָיָה עֵקֶב׳ (ספרי דברים לט):

Verse 13

אִם לְשֵׁבֶט. אִם לְפוּרְעָנוּת בְּנֵי אָדָם, מוֹרִידָם בֶּהָרִים וּגְבָעוֹת, שֶׁאֵין מְקוֹם זְרִיעָה
אִם לְאַרְצוֹ. לְהוֹרִידָם כַּאֲשֶׁר נִגְזַר בְּתִחַלַּת דִּין, לֹא לְשֵׁבֶט וְלֹא לִפְנִים מִן הַשּׁוּרָה, אֶלָּא
בְּבֵינוֹנִית:
אִם לְחֶסֶד. שֶׁנֶּעֶשׂוּ הַדּוֹר עַכְשָׁיו יוֹתֵר צַדִּיקִים מִשֶּׁהָיוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְאוֹתָן גְּשָׁמִים שֶׁנִּגְזְרוּ
בְּבֵינוֹנִית, מִתְהַפֵּךְ בְּתַחְבּוּלוֹת מִסְבּוֹתֵיהֶם, לֵירֵד בְּחֶסֶד בִּזְמַנָּם, וְעַל הָאָרֶץ הַצְּרִיכָה לָהֶם;
שֶׁלֹּא תֵּרֵד הַטִּפָּה מֵהֶם לְאִבּוּד:
יַמְצִיאֵהוּ. לַמָּטָר, לְאַחַת מִן הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ:

Verse 14

Verse 15

בְּשׂוּם אֱלוֹהַּ. חֹק בְּרִית עֲלֵיהֶם, הֵיאַךְ תִּלּוּיִם בְּמַאֲמָר:

Verse 16

מִפְלְשֵׁי עָב. גִּילּוּי עָב, לְשׁוֹן מָבוֹי מְפוּלָּשׁ. כְּלוֹמַר: לְאָרְכָּן וּלְרָחְבָּן שֶׁל עָבִים:
הֲתֵדַע. עֲלֵיהֶם מִפְלְאוֹת תְּמִים דֵּעִים:

Verse 17

אֲשֶׁר בְּגָדֶיךָ חַמִּים. בַּמֶּה בְּגָדֶיךָ חַמִּים? בְּהַשְׁקִיטִי אֶרֶץ מֵרוּחַ דְּרוֹמִית, שֶׁאֵינָהּ הוֹרֶגֶת אֶת
הָעוֹלָם בְּקָרָה; שֶׁרוּחַ מִזְרָחִית מְחַמֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר "רוּחַ קָדִים תֵּרִישִׁית" (יונה ד:ח) –
שֶׁמַּשְׁתֶּקֶת כָּל הָרוּחוֹת מִפָּנֶיהָ:

Verse 18

חֲזָקִים. הָרְקִיעִים:
כִּרְאִי מוּצָק. כִּרְאִי שֶׁהַנָּשִׁים רוֹאוֹת בּוֹ, (מוּצָק טִרִישְׁטִי"ר וְהוּא חָזָק בְּיוֹתֵר):

Verse 19

הוֹדִיעֵנוּ מַה נֹּאמַר לוֹ. לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּרִיבֵנוּ עִמּוֹ. לֹא נוּכַל לַעֲרֹךְ אֵלָיו מִפְּנֵי
חֹשֶׁךְ. אֲשֶׁר סִתְרוֹ וּסְבִיבוֹתָיו (תהלים יח:יב):

Verse 20

הֲיֻסַּפֶּר לוֹ כִּי אֲדַבֵּר. וְכִי כְּמִדַּת הַבְּרִיּוֹת הוּא, שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּסַפְּרוּ אֵלָיו דְּבָרִים הַיּוֹצְאִים
מִפִּינוּ?
אִם אָמַר אִישׁ. אוֹמֵר מִפְּיוֹ:
כִּי יְבֻלָּע. יְגֻלֶּה אֵלָיו מְיֻד, כְּמוֹ "פֶּן יְבֻלַּע לַמֶּלֶךְ" (שמואל ב יז:טז) יְגֻלֶּה. וְרַבּוֹתֵינוּ
פֵּרְשׁוּ (מגילה יח.) הַיֻּסַּפֶּר כָּל שִׂבְחוֹ לוֹ כִּי אֲדַבֵּר. כִּי נְדַבֵּר בּוֹ וּבִגְבוּרָתוֹ, אִם אָמַר
אִישׁ, לְסַפְּרָם כֻּלָּם כִּי יְבֻלָּע. מְמֻקְמוֹ:

Verse 21

וְעַתָּה לֹא רָאוּ אוֹר. בְּסוֹף דְּבָרָיו אֶל אֱלִיהוּא חָזַר לְקַנְתֵּר אוֹתָן שְׁלֹשֶׁת רֵעֵי אִיּוֹב עַל לֹא
מָצְאוּ מַעֲנֶה (איוב לב:א-ג), וְאָמַר: וְעַתָּה, שְׁלֹשֶׁת רֵעֶיךָ אֵלֶּה, שֶׁהָיָה לָהֶם לַהֲשִׁיבְךָ כָּל
דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ, לֹא רָאוּ אוֹר. נַעֲשׂוּ הֵמָּה כִּנְפָלִים אֲשֶׁר לֹא רָאוּ חָכְמָה (איוב
ג:טז):
בָּהִיר הוּא בַּשְּׁחָקִים. דּוֹמֶה לַבְּהִירִים הַנִּרְאִים בַּשְּׁחָקִים, לְהוֹרִיד גֶּשֶׁם:
וְרוּחַ עָבְרָה. וְרוּחַ בָּא וּמְטַהֲרָתָן וּמַעֲבִירָתָן, וְאֵינוֹ מָטָר יוֹרֵד. כָּךְ הוּא דִּגְמָא שֶׁלָּהֶם:
הִתְחִילוּ לַהֲשִׁיבְךָ, וְסוֹף עָמְדוּ וְלֹא עָנוּ (איוב לב:טז):

Verse 22

מִצָּפוֹן זָהָב יֵאָתֶה. הֲרֵי הוּא כְּחוֹזֵר עַל הָרִאשׁוֹנוֹת. דָּבָר אַחֵר: מִדְרַשׁ חֲכָמִים (תענית
ז:): כְּשֶׁהָרָקִיעַ מָלֵא בְּהָרוֹת עֲנָנִים עֲנָנִים לְהוֹרִיד גֶּשֶׁם, רוּחַ עָבְרָה וַתְּטַהֲרֵם, וְאֵין גֶּשֶׁם
יוֹרֵד. זֶה מִדְרַשׁ חֲכָמִים, וְאֵינָהּ מִתְיַשֶּׁבֶת עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת:
מִצָּפוֹן זָהָב יֵאָתֶה. מְנַשֵּׁב רוּחַ צְפוֹנִית וּמַעֲבִיר הַגֶּשֶׁם, וְהַחַמָּה זוֹרַחַת; כְּמוֹ "הַמְרִיקִים
מֵעֲלֵיהֶם הַזָּהָב" (זכריה ד:יב):
עַל אֱלוֹהַּ. מִלְּפָנָיו:
מִצָּפוֹן זָהָב יֵאָתֶה. נִצְפָּן הַזָּהָב הַטּוֹב לְאוֹתָן שֶׁיֵּאָתְיוּ אֶת עַצְמָן לְמִצְוֹת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הוּא, וּמַאֲמִינִים בֵּאלוֹהַּ הַנּוֹרָא מְאֹד:

Verse 23

שַׁדַּי לֹא מְצָאנוּהוּ שַׂגִּיא כֹּחַ. לְעוֹרֵר מִשְׁפָּטָיו עַל הַבְּרִיּוֹת בְּגֹדֶל כֹּחוֹ, כִּי אִם בְּרַחֲמִים.
וְכַפָּרַת הַבְּרִיּוֹת שָׁם בְּדָבָר מוּעָט לְפִי הַיְכֹלֶת: קֶמַח מְנָחָה, מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, תּוֹרִים וּבְנֵי
יוֹנָה, בָּקָר וְצֹאן; וְלֹא טָרַח לְבַקֵּשׁ רְאֵם וְיַחְמוּר:

וּמִשְׁפָּט. יְסוֹרִין:
לֹא יְעֻנֶּה. הַבְּרִיּוֹת יוֹתֵר מִדַּאי, וְכֵן לֹא יְעֻנֶּה הַצַּדִּיק יוֹתֵר מִדַּאי בְּמַה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר, כִּי אִם "אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ" (דברים טז:יז):

Verse 24

לָכֵן יִרְאוּהוּ אֲנָשִׁים. מִלְּהִתְוַכֵּחַ אֵלָיו, (כִּי) לֹא יִרְאֶה כָּל חַכְמֵי לֵב. הַמִּתְחַכְּמִים אֵלָיו, כִּי אֵין חָכְמָתָם בְּעֵינָיו כְּלוּם. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּהוּ עַל אִיּוֹב (ראש השנה יז.), שֶׁאָמַר לוֹ אֱלִיהוּא: לְפִי שֶׁהָיִיתָ מֵטִיל אֵימָה יְתֵרָה עַל דּוֹרֵךְ חִנָּם, לְפִיכָךְ לֹא זָכִיתָ לְהִתְקַיֵּם לְךָ בָּנִים חַכְמֵי לֵב:

Chapter 38

Verse 1

(מענה מן הסערה): מִן הַסְּעָרָה: מְנָה שְׁעָרוֹת שֶׂלְךָ, וַאֲשִׁיבְךָ דְּבָרִים כְּנֶגְדָּן. מִן הַסְּעָרָה שֶׁחֵרְפַתְּנִי "אֲשֶׁר בַּסְּעָרָה יְשׁוּפֵנִי" (איוב ט:יז) – מִמֶּנָּה אָשִׁיב לְךָ, כַּאֲשֶׁר תִּשְׁמַע בְּסוֹף הָעִנְיָן: "מִי פִלַּג לַשֶּׁטֶף תְּעָלָה" (איוב לח:כה) – גּוּמָא לְכָל שֶׁעָר. דָּבָר אַחֵר: בַּסְּעָרָה (ילקוט שמעוני תורה רלה) הַכָּהוּ, בַּסְּעָרָה רִפְּאָהוּ. כִּדְמָפָרֵשׁ בְּסִפְרֵי:

Verse 2

מַחְשִׁיךְ עֵצָה. עֵצָה חֲשׁוּכָה וּסְכָלָה. דָּבָר אַחֵר: מִי זֶה מַחְשִׁיךְ עֵצָה... בְּלִי דָעַת. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מִי זֶה הוּא מַחְשִׁיךְ עֵצָה – מְקַלְקֵל בְּמִלִּים וּבְרֹב דְּבָרִים? שֶׁכָּתַבְתִּי "אִישׁ תָּם וְיָשָׁר" בִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר (איוב א:א), כְּדֵי לָחוּל שְׁמִי עָלָיו; וְהוּא בָּא וְהֶחְשִׁיךְ וְקִלְקֵל מַה שֶּׁעָצְתִּי בְּרֹב דְּבָרָיו! וְאִיּוֹב עָנָה: "מִי זֶה מַעְלִים עֵצָה" (איוב מב:ג) – אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ עֲצָתְךָ, לֹא הָיִיתִי מַרְבֶּה בִּדְבָרִים. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵשִׁיבוֹ: וַהֲלֹא אַבְרָהָם לֹא הָיָה יוֹדֵעַ, וְעָמַד בְּעֶשֶׂר! כָּךְ מָצָאתִי:

Verse 3

אֱזָר נָא כְגֶבֶר חָלָצֶיךָ. רֶמֶז לוֹ שֶׁיִּתְעוֹרֵר מִן חָלְיוֹ וְיִסּוּרָיו:

Verse 4

אֵיפֹה. אֵי פֹּה:

Verse 5

מְמַדֶּיהָ. מִדּוֹתֶיהָ:

Verse 6

יָרָה אֶבֶן פִּנָּתָהּ. בְּאֶמְצַע הַיָּם, וּמִשָּׁם נִשְׁתַּת כָּל הָעוֹלָם:

Verse 7

בְּרָן יַחַד. מִתְחִלָּה כּוֹכְבֵי אוֹר:

Verse 8

בְּדָלָתַיִם יָם. חוֹל גְּבוּל לוֹ:
בְּגִיחוֹ. בְּהַמְשָׁכָתוֹ יוֹצֵא מִן הַתְּהוֹם, כְּמוֹ "גֹּחִי מִבָּטֶן" (תהלים כב:י) – מוֹשְׁכִי:

Verse 9

בְּשׂוּמִי עָנָן. סְבִיבוֹת יָם אוֹקְיָינוֹס, שֶׁהוּא הֵיקֵף הָעוֹלָם; וַעֲנָנִים סוֹבְבִים לוֹ כִּלְבוּשׁ:
חֲתֻלָּתוֹ. תַּכְרִיכוֹ, כְּמוֹ "וְהָחְתֵּל לֹא חֻתָּלְתְּ" (יחזקאל טז:ד):

Verse 10

וָאֶשְׁבֹּר. עָשִׂיתִי לוֹ שְׁבָרִים סָבִיב, לְעַכְּבוֹ בְּתוֹכָם. וְהֵם לוֹ חֹק אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹרֵם (ירמיה ה:כב), כְּמוֹ "וַיִּרְדְּפוּם לִפְנֵי הַשַּׁעַר עַד הַשְּׁבָרִים" (יהושע ז:ה) – וְהֵם תְּעָלוֹת סָבִיב לָעִיר:

Verse 11

Verse 12

הַמְיָמִיךְ. מִיּוֹם שֶׁנּוֹלַדְתָּ:

Verse 13

לֶאֱחֹז בְּכַנְפוֹת הָאָרֶץ. וְעוֹד הַמְיָמִיךְ צִוִּיתָ לֶאֱחֹז בְּכַנְפֵי הָאָרֶץ כְּאָדָם שֶׁאוֹחֵז בְּכַנְפֵי הַטַּלִּית וּמְנַעֲרָהּ? כֵּן אֲנִי עָתִיד לֶאֱחֹז בְּכַנְפוֹתֶיהָ וּלְנַעֵר אֶת הָרְשָׁעִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַה' יַטֶּה אֶת יָדוֹ וְכָשַׁל עוֹזֵר" (ישעיהו לא:ג) כְּאָדָם הָאוֹחֵז בְּיָדוֹ דָּבָר, וּמַטֶּה יָדוֹ, וְהוּא נוֹפֵל:

Verse 14

תִּתְהַפֵּךְ. בְּצִיּוּרִין:
כְּחֹמֶר חוֹתָם. מִטֶּבַע צוּרַת הָאָדָם בְּמוֹתָן, וּבְתְחִיַּת הַמֵּתִים יִחְיוּ וְיַעַמְדוּ בִּלְבוּשֵׁיהֶם:

Verse 15

וְיִמָּנַע. אָז מֵרְשָׁעִים אוֹרָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: וּזְרוֹעַ רָמָה תִּשָּׁבֵר :

Verse 16

נִבְכֵי יָם. מַסְגְּרֵי יָם, כְּמוֹ "נִבֶּכִים הֵם בָּאָרֶץ" (שמות יד:ג):

Verse 17

שַׁעֲרֵי מָוֶת. זֶה גֵּיהִנֹּם:

Verse 18

Verse 19

Verse 20

Verse 21

יָדַעְתָּ. כָּל זֹאת:
כִּי אָז תִּוָּלֵד. כְּשֶׁבָּרָאתִים:

Verse 22

Verse 23

אֲשֶׁר חָשַׂכְתִּי. הִמָּנַעְתִּי:
לְעֵת צָר. לַחֲמֻשֶׁת מְלָכִים בְּגִבְעוֹן (יהושע י:טז-כז):
לְיוֹם קְרָב. מִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג (יחזקאל לח-לט):

Verse 24

וֵחָלֶק אוֹר. תִּימוֹר שֶׁל חַמָּה מַפְצִיעַ לְכָאן וּלְכָאן כְּקַרְנֵי אַיָּל:
קָדִים. שֶׁמֶשׁ הַמִּזְרָח:

Verse 25

מִי פִלַּג לַשֶּׁטֶף תְּעָלָה. בַּעֲרָבְיָא קוֹרִין לְשַׁעֲרָה שִׂיטָפָא: כָּל שַׂעַר וְשַׂעַר שֶׁבָּראשׁ פִּלַּגְתִּי לוֹ תְּעָלָה, גּוּמָא, לְינֹק מִמֶּנָּה; שֶׁאִלּוּ שְׁנַיִם יוֹנְקוֹת מְגוּמָא אַחַת, מַחְשִׁיכוֹת מְאוֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם. וְהֵם לֹא נִתְחַלְּפוּ לִי, בֵּין אֵיוֹב לְאוֹיֵב נִתְחַלֵּף לִי?! וְזֶהוּ "מִן הַסְּעָרָה" (איוב לח:א). דָּבָר אַחֵר: לַשֶּׁטֶף. טִפַּת גֶּשֶׁם שׁוֹטֵף: פִּלַּגְתִּי לְכָל טִפָּה גּוּמָא בֶּעָבִים; שֶׁאִלּוּ יוֹרְדוֹת שְׁתֵּי טִפּוֹת מְגוּמָא אַחַת, מְטַשְׁטְשׁוֹת אֶת הָאָרֶץ, וְנַעֲשֵׂית טִיט:
וְדֶרֶךְ לַחֲזִיז קוֹלוֹת. מִי פִלַּג? כָּל קוֹל וָקוֹל יֵשׁ לוֹ שְׁבִיל, וְאִם שָׁנִים הוֹלְכִים בְּשְׁבִיל אֶחָד, אֵין הַבְּרִיּוֹת סוֹבְלוֹת אֶת הַקּוֹל:

Verse 26

Verse 27

שׁוֹאָה. אֶרֶץ שֶׁהִיא חֲשֻׁכָה בְּרָעָב:

Verse 28

אֶגְלֵי טָל. גַּלֵּי טָל, וְהָאָל"ף יְתֵרָה; כְּמוֹ "וַאֲחַוֶּה דַעְתִּי בָּאָזְנֵיכֶם" (איוב יג:יז) – אָל"ף יְתֵרָה בְּרֹאשׁ הַתֵּיבָה, לְהִיוֹתוֹ שָׁם דָּבָר; וְכֵן "אַבְחַת חֶרֶב" (יחזקאל כא:כ) – כְּמוֹ נִבּוּחַ חֶרֶב, צַעֲקַת חֶרֶב. לָשׁוֹן אַחֵר: אֶגְלֵי. כְּמוֹ אַגְנֵי טָל, כְּמִין אֲגָנוֹת – פְּלָגִים, שֶׁהַטַּל נָתוּן בָּהֶם. לָמ"ד מִתְחַלֵּף בְּנוּ"ן; וְכֵן בְּסֵפֶר נְחֶמְיָה: "נִשְׁכָּה" (נחמיה יג:ז) כְּמוֹ "לִשְׁכָּה" (נחמיה יג:ה):

Verse 29

כְּפוֹר. גְּרִיסָ"א:

Verse 30

כְּאֶבֶן מַיִם יִתְחַבָּאוּ. עַל יְדֵי הַקֶּרַח שֶׁמַּגְלִיד טִפָּה שֶׁעַל פְּנֵיהֶם:
וּפְנֵי תְהוֹם יִתְלַכָּדוּ. בּוֹ, וְיִתְאַחֲזוּ כְּאֶחָד:

Verse 31

מַעֲדַנּוֹת כִּימָה. קְשׁוּר כִּימָה, שֶׁלֹּא תֵצֵא כָּל קוֹרוֹתָיו, וְיַחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם בְּצִנָּה:
אוֹ מוֹשְׁכוֹת כְּסִיל תְּפַתֵּחַ. לְהוֹצִיא חַמָּה, לְהָפִיג צִנָּתָהּ שֶׁל כִּימָה:

Verse 32

מַזָּרוֹת. כָּל שְׁאָר מַזָּלוֹת:
וְעַיִשׁ. כּוֹכָב גָּדוֹל שֶׁבַּכִּימָה, וְהַרְבֵּה כּוֹכָבִים קְבוּעִים בּוֹ; וְנָטַל שְׁנֵי כוֹכָבִים מִמֶּנָּה, לְפִתְחַ אֲרֻבּוֹת הַמַּבּוּל, וְנִבְקְעוּ בְּמַזַּל טָלֶה; וְעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירָם לָהּ (תנחומא):

Verse 33

מִשְׁטָרוֹ. שִׁטְרַת הַמַּזָּלוֹת הַמְמֻנִּים לְהָבִיא עַל הָאָרֶץ "קֹר וָחֹם קַיִץ וָחֹרֶף" (בראשית ח:כב):

Verse 34

הֲתָרִים לָעָב קוֹלֶךָ. לְצִוּוֹת עָלָיו לְהִתְקַשֵּׁר בְּחֶשְׁכַת מַיִם לִהְיוֹת שִׁפְעַת מַיִם מְתְכַּסֶּךָּ, וְהוּא קַדְרוּת הֶעָבִים, כְּמוֹ "אוֹ חֹשֶׁךְ לֹא תִרְאֶה" (איוב כב:יא). אוֹ שִׁפְעַת מַיִם. עַל פִּיךָ יְכַסֶּךָּ מִן הַשָּׁמַיִם:

Verse 35

וְיֹאמְרוּ לְךָ. בַּמָּקוֹם שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ שָׁם הִנֵּנוּ, עָשִׂינוּ שְׁלִיחוּתְךָ! שֶׁאֵין צְרִיכִין לַחֲזֹר לִמְקוֹמָן, וּלְהָשִׁיב שְׁלוּחָן, שֶׁהַשְּׁכִינָה בְּכָל מָקוֹם:

Verse 36

בַּטֻּחוֹת. אֵלּוּ הַכְּלָיוֹת:
לַשֶּׂכְוִי. זֶה תַּרְנְגוֹל; לְשׂוֹן חֲכָמִים (ראש השנה כו.). וְיֵשׁ אוֹמְרִים: זֶה הַלֵּב, שֶׁהוּא שׂוֹכֶה וְצוֹפֶה וּמְחַשֵּׁב אֶת הַנּוֹלָדוֹת:

Verse 37

וְיִסַּפֵּר. יְדַבֵּר וְיַזְהִיר תַּפְקִידָם:
וְנִבְלֵי. עֲשׂוּיִין כְּנוּדוֹת, וְהַגְּשָׁמִים כְּנוּסִים בּוֹ שָׁם, כְּמוֹ נֵבֶל יָיִן (שמואל א י:ג):

Verse 38

בְּצֶקֶת עָפָר. בְּיוֹם שֶׁיְּצַקְתִּי עָפָר:
לַמּוּצָק. לַיְסוֹד עוֹלָם בְּאֶמְצָעִיתוֹ:
וּרְגָבִים יִדָּבָקוּ. סְבִיבוֹתָיו לַצְּדָדִין, עַד כִּי נִתְמַלֵּא אָרְכּוֹ וְרָחְבּוֹ:

Verse 39

Verse 40

יָשׁוֹחוּ. עוֹמְדִים צָפוּפִים:
לְמוֹ אָרֵב. לָאֲרוֹב. כֵּן דֶּרֶךְ הָאוֹרְבִים, לָשׂוּחַ וְלָכוֹף עַצְמָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַכִּירוּ בָּהֶם:

Verse 41

יִתְעוּ לִבְלִי אֹכֶל. שֶׁאֲבִיהֶם שׁוֹנְאָם. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לָהֶם יַתּוּשִׁין, נִבְרָאִים מִצּוֹאָתָן, וְנִכְנָסִין לְתוֹךְ פִּיהֶם:

Chapter 39

Verse 1

יַעֲלֵי סָלַע. אֶשְׁטַנְבּוֹ"ק, וְשׁוֹנְאָה אֶת וָלָדָהּ; וְעוֹלָה לְרֹאשׁ סָלַע גָּבוֹהַּ כְּשֶׁכּוֹרַעַת לֵילֵד, כְּדֵי שֶׁיִּפּוֹל לָאָרֶץ וְיָמוּת. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לוֹ נָשֶׁר וּמְקַבְּלוֹ בְּכְנָפָיו:
חוֹלֵל אַיָּלוֹת תְּשָׁמֵר. לְשׂוֹן "חִיל יוֹלֵדָה" (ירמיהו ו:כד). הָאַיָּלָה – רַחֶמָהּ צַר, וְאֵין הַוָּלָד יָכוֹל לָצֵאת; וּבְשָׁעַת לֵידָתָהּ אֲנִי מְזַמֵּן לָהּ דְּרָקוֹן, וּמַכִּישָׁהּ בְּרַחֶמָהּ, וְנִפְתָּח. וְאִם מַקְדִּים וּמְאַחֵר רֶגַע, מִיָּד מֵתָה. וּבֵין אוֹתָם רְגָעִים אֵינִי מַחֲלִיף, וּבֵין 'אֵיוֹב' לְ'אוֹיֵב' נִתְחַלֵּף לִי?!

Verse 2

Verse 3

תְּפַלַּחְנָה. מִתְבַּקֵּעַ רֶחֶם שֶׁלָּהֶם, וּמוֹצִיא הַוְלָדוֹת, וְחֶבְלֵי לֵידָה שֶׁלָּהֶם
תְּשַׁלַּחְנָה. מֵעֲלֵיהֶם בְּלִדְתָּן, לְרֶגַע שֶׁאֲנִי מַזְמִין לָהֶם

Verse 4

יַחְלְמוּ. יֶחֱזְקוּ
וְלֹא שָׁבוּ לָמוֹ. מִשֶּׁירְבּוּ קְצָת, יִגְדְּלוּ בַּבָּר, בַּזְּרָעִים וּבַדְּשָׁאִים, וְאֵינָם צְרִיכִים לְגִדּוּל
אֲבִיהֶם וְאִמָּם

Verse 5

חָפְשִׁי. שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לְגַדֵּל פֶּרֶא, לְלַמְּדוֹ עֲבוֹדַת בְּהֵמוֹת
עָרוֹד. חֲמוֹר הַבָּר
מִי פִּתֵּחַ. מוֹסְרוֹתָיו, שֶׁאֵין עָלָיו עֹל אָדָם

Verse 6

Verse 7

Verse 8

יְתוּר הָרִים מִרְעֵהוּ. הוּא עֵצְמוֹ תָּר לוֹ מָקוֹם מִרְעֶה

Verse 9

רִים. כְּמוֹ "רְאֵם" (במדבר כג:כב)
עָבְדֶךָ:

Verse 10

בְּתֶלֶם עֲבֹתוֹ. (אוֹ קָשַׁרְתָּ רְאֵם בַּעֲבוּר תֶּלֶם שֶׁל שׁוּרֶךָ?) עֲבֹת. חֶבֶל שֶׁקּוֹשְׁרִין (שְׁוָורִים)
לְתַלְמֵי הַמַּחֲרֵשָׁה
יְשַׂדֵּד. יְתַקֵּן הַשָּׂדֶה

Verse 11

הֲתִבְטַח בּוֹ. לָאֵסֹף תְּבוּאָתֶךָ, בְּשֶׁבִיל שֶׁכֹּחוֹ רַב, וְיָכוֹל לִסְבֹּל הַרְבֵּה
וְתַעֲזֹב אֵלָיו יְגִיעֶךָ. לָאֵסֹף אֶל הַבַּיִת

Verse 12

Verse 13

כְּנַף רְנָנִים נֶעֱלָסָה. כֵּן שֵׁם עוֹף גָּדוֹל רְנָנִים, וּלְשׁוֹן מִשְׁנָה קָרוּי בַּר יוֹכְנִי (בכורות
נז:):
אֶבְרָה. כָּל עוֹף קָרוּי אֶבְרָה, עַל שֵׁם שֶׁפּוֹרֵחַ. כְּלוֹמַר: אוֹ עוֹף שֶׁשְּׁמוֹ חֲסִידָה, וְעוֹף שֶׁשְּׁמוֹ
נְצָה. רְאֵה מָה מִנְהָגָהּ:

Verse 14

: תַּעֲזֹב לָאָרֶץ בֵּיצֶיהָ. וְהוֹלֶכֶת וּמִתְחַמֶּמֶת לְמַרְחוֹק עַל עָפָר

Verse 15

וַתִּשְׂכַּח כִּי רֶגֶל תְּזוּרָהּ. לְבִיצָתָהּ תְּבַקֵּעְנָה:

Verse 16

הִקְשִׁיחַ. הִקְשָׁה בָּנֶיהָ מִלְּבָהּ, כְּאִלּוּ אֵינָם שֶׁלָּהּ
לָרִיק יְגִיעָהּ. וְאֵינָהּ יְרֵאָה שֶׁתְּאַבֵּדֶם:

Verse 17

Verse 18

כָּעֵת בַּמָּרוֹם תַּמְרִיא. כָּל לְשׁוֹן הַמָּרָאָה כְּאָדָם שֶׁזּוֹנָה לִבּוֹ לָצֵאת מִמַּדָּתוֹ וּמִגְּדוּלוֹ וּמֵאַרְצוֹ,
לְשׁוֹטֵט לוֹ בָּאֲרָצוֹת, וּלְנַסּוֹת לוֹ מִדּוֹת אֲחֵרוֹת. וְכֵן "בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה" (דברים כא:יח).
וּבִלְשׁוֹן גְּמָרָא: אִימָּרָאִי כַּלְתֵּיהּ דְּרַב זְבִיד, אִימָּרָאִי וְנָפְקָא (כתובות סג: ושם איתא
אימרדא ועיין ברש"י בחולין נח ומציעא עו ד"ה ואימרו):

Verse 19

רַעְמָה. לְשׁוֹן רַעַם וּבְעָתָה, כְּמוֹ "רָעֲמוּ פָנִים" (יחזקאל כז:לה):

Verse 20

כָּאַרְבֶּה. מְדַלֵּג וּמְקַפֵּץ כָּאַרְבֶּה וּמַרְעִישׁ סְבִיבָיו:
נַחְרוֹ. כְּשֶׁהוּא נוֹפֵחַ בְּנַחְיָרָיו בְּקוֹל אֵימָה הוּא:

Verse 21

יַחְפְּרוּ בָעֵמֶק. כְּמוֹ "וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" (דברים א:כב), שֶׁדֶּרֶךְ הַפָּרָשִׁים אוֹרְבִים
בָּעֲמָקִים וּבַגְּחָלִים:
וְיָשִׂישׂ בְּכֹחַ. וְהַסּוּס שָׂמֵחַ וְיוֹצֵא לִקְרַאת נָשֶׁק:

Verse 22

וְלֹא יֵחָת. וְלֹא יִרָא:

Verse 23

תִּרְנֶה אַשְׁפָּה. מְלֵאָה חִצִּים, וּמְקַשְׁקֶשׁוֹת זוֹ בְּזוֹ וְנִשְׁמַע קוֹלָם:
לַהַב חֲנִית. כְּלִי שֶׁל בַּרְזֶל (וַחֲנִית שֶׁל בַּרְזֶל) קָרוּי לַהַב, כְּמוֹ "וַיָּבֹא גַּם הַנִּצָּב אַחַר
הַלַּהַב" (שופטים ג:כב):

Verse 24

יְגַמֵּא אֶרֶץ. עוֹשֶׂה גֻּמּוֹת בְּרִגְלָיו. עִנְיָן אַחֵר: יְגַמֵּא כְּמוֹ "הַגְמִיאִינִי נָא" (בראשית
כד:יז):
וְלֹא יַאֲמִין. מֵרוֹב שִׁמְחָה, שֶׁהוּא מִתְאַוֶּה לַמִּלְחָמָה:
כִּי קוֹל שׁוֹפָר. שֶׁל מִלְחָמָה:

Verse 25

בְּדֵי שׁוֹפָר. לְשׁוֹן "דֵּי הַשִּׁיב לוֹ" (ויקרא כה:כח) – בְּהַרְבֵּה שׁוֹפָר:
יֹאמַר הָאָח. לְשׁוֹן שֶׁאוֹמְרִים (הָעוֹבְרִים) כְּשֶׁהֵן שְׁמֵחִין, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים "אֲהָהּ" (יהושע
ז:ז) מֻחֲמַת צַעַר:

Verse 26

יַאֲבֶר נֵץ. יִגְדַּל הַנֵּץ כָּנָף. וּמַלְאָךְ הוּא דּוֹמֶה לְדִמּוּת נֵץ, וּמַעֲמִיד קְשִׁי הָרוּחַ דְּרוֹמִית בִּפְרִישׁוּת כְּנָפָיו, שֶׁלֹּא תַּחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם:

Verse 27

אִם עַל פִּיךָ יִגְבְּהַ נָשֶׁר. הַשְׁכִּינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ" (דברים לב:יא) – הָיָה מְסַלֵּק פָּמַלְיָא שֶׁלּוֹ, שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ לְאַהֲרֹן בְּבוֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים:

Verse 28

סֶלַע יִשְׁכֹּן וְיִתְלוֹנָן. בָּטוּחַ הָיָה אַהֲרֹן בְּמַחְתַּת הַקְּטֹרֶת, כְּשֶׁנִּתָּנָהּ עַל אֶבֶן שְׁתִיָּה (יומא נג:):

Verse 29

מִשָּׁם חָפַר אֹכֶל. מִתְפַּלֵּל עַל צָרְכֵי כָּל הַשָּׁנָה. וְאַחַר כָּל הַכָּבוֹד הַזֶּה רָאָה בְּמִיתַת שְׁנֵי אֶפְרוֹחָיו נָדָב וַאֲבִיהוּא, שֶׁמֵּתוּ לְהִתְקַדֵּשׁ שְׁמִי בָּהֶם (ויקרא י:א–ב), שֶׁנִּפְלָה אֵימָתִי עַל הַשָּׁאָר:

Verse 30

יְעַלְעוּ. וְאֵינָן אֶלָּא כְּפִי מִדַּת בָּלְעוֹ דָּם וּמַיִם, וְנִרְאֶה כְּבוֹלֵעַ הָרְבֵּה, כְּאוֹמֵר "עַל עַל". וְכֵן בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים בְּהַשְׁקָאַת סוֹטָה (סוטה כ.): מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ עַל כָּרְחָהּ. וְכֵן "זַעֲקַת שָׁבֶר יְעֹעֵרוּ" (ישעיהו טו:ה) – לְשׁוֹן קְרִיאַת גָּרוֹן דּוֹמֶה לְכָךְ. וּלְפִי הַדֶּרֶךְ דִּבֵּר הַנָּבִיא:
וּבַאֲשֶׁר חֲלָלִים שָׁם הוּא. לֶאֱכוֹל. וְרַבּוֹתֵינוּ דִּמּוּ כָּל עִנְיָן זֶה בְּאַהֲרֹן, בִּפְסִיקְתָּא דְּ׳אַחֲרֵי מוֹת׳ (פסיקתא רבתי):

Chapter 40

Verse 1

Verse 2

הֲרֹב עִם שַׁדַּי יִסּוֹר. הַאִם שַׁדַּי – אָדָם יִשְׁתָּרֵר (מענה ה׳)?
מוֹכִיחַ אֱלוֹהַּ יַעֲנֶנָּה. הַבָּא לְהִתְוַכֵּחַ, יַעֲנֶה דְּבָרָיו?

Verse 3

Verse 4

Verse 5

אַחַת דִּבַּרְתִּי. כְּלוֹמַר: מֵעַט אָמַרְתִּי וְלֹא אוֹסִיף עוֹד. וְיֵשׁ פּוֹתְרִים: אַחַת (מענה איוב) דִּבַּרְתִּי, אֲשֶׁר אָמַרְתִּי (איוב ט:כב) "תָּם וְרָשָׁע הוּא מְכַלֶּה", לֹא אֶעֱנֶה עוֹד וּשְׁתַּיִם. שֶׁאָמַרְתִּי: "אַל תַּעַשׂ עִמָּדִי" (איוב יג:כ), לֹא אוֹסִיף:

Verse 6

Verse 7

Verse 8

(מענה ה׳ מן הסערה): הַאַף תָּפֵר מִשְׁפָּטִי. הַאַף תּוֹכִיחַ שֶׁתְּבָרֵיךְ לְהָפֵר מִשְׁפָּטִי, וּלְהַרְאוֹת שֶׁהוּא מְעֻקָּל?

Verse 9

Verse 10

עֲדֵה. לְשׁוֹן עֵדִי וְתַכְשִׁיט:

Verse 11

Verse 12

וְהָדוֹךְ. לְשׁוֹן "דָּכוּ בַמְּדוֹכָה" (במדבר יא:ח):

Verse 13

Verse 14

Verse 15

בְּהֵמוֹת. מוֹכָן לָעָתִיד:

Verse 16

כֹּחוֹ בְּמָתְנָיו. בֵּיצָיו מְעוּכִים וְנִסְתָּרִים, וְלֹא נִתְקוּ לְגַמְרֵי בְּשִׁרְיוֹ. כְּמוֹ "שָׁרְרָה" (שיר השירים ז:ג):

Verse 17

יַחְפֹּץ. כְּמוֹ יַחְפֹּז (להלך כג) – מִתְקַשֶּׁה. וְכֵן בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים, דַּחֲפִיזָא כִּי אוּפְתָּא (חולין מז:) – קָשֶׁה כָּעֵץ:
פַּחֲדָיו. בֵּיצָיו:
יְשֹׂרָגוּ. גְּדִילִים כְּמוֹ "וַיִּשְׂתָּרְגוּ" (איכה א:יד), אוֹ שְׁרִיגֵי מַטָּה בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה (כלים כד:ח), וְהוּא לְשׁוֹן גָּדִיל:

Verse 18

אֲפִיקֵי. חוֹזֶק:
גְּרָמָיו. עֲצָמָיו:
כְּמַטִּיל. כְּמַשָּׁאוֹי שֶׁל בַּרְזֶל:

Verse 19

רֵאשִׁית דַּרְכֵי אֵל. מִבְּרֵאשִׁית נִבְרָא רֹאשׁ לַבְּהֵמוֹת:
הָעֹשׂוֹ. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ יִשְׁחָטֶנּוּ:

Verse 20

כִּי בוּל הָרִים יִשְׂאוּ לוֹ. וּבְסֵפֶר תְּהִלִּים כָּתוּב "בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אֶלֶף" (תהלים נ:י), אֶלֶף הָרִים נָשְׂאוּ לוֹ יְבוּל וּבְכָל יוֹם רוֹעֶה אֶת כֻּלָּם. (עד כאן יסד רש"י מכאן ואילך אינו לשון רש"י):

Verse 21

עֲאֵלִים. עֵל אִילָנוֹת:

Verse 22

וְסֻכֵּהוּ עֲאֵלִים צַלָּלוֹ. אוֹתוֹ צֵל שֶׁל סֵתֶר קָנֶה וּבְצָה מְסֻבָּךְ וּמְסֻכָּךְ בְּאִילָנוֹת הַרְבֵּה:

Verse 23

הֵן יַעֲשֹׁק נָהָר וְלֹא יַחְפּוֹז. פֶּרֶת, שֶׁמֵּימָיו פָּרִים וְרָבִים, וְהוּא נָהָר גָּדוֹל – עוֹשְׁקוֹ וְגוֹזְלוֹ מִן הַבְּרִיוֹת בְּשְׁתוֹתוֹ:
וְלֹא יַחְפּוֹז. לֹא מִתְקַשֶּׁה בִּטְנוֹ עַל שְׁתָיָתוֹ, כְּמוֹ יַחְפֹּץ זָנָבוֹ יִבְטַח כִּי יָגִיחַ יַרְדֵּן. בָּטוּחַ הוּא לִמְשֹׁךְ כָּל הַיַּרְדֵּן לְפִיהוּ, אֶלָּא הָיָה שׁוֹתֶה שָׁם. כְּמוֹ "גִּחִי מִבָּטֶן" (תהלים כב:י):

Verse 24

בְּעֵינָיו יִקָּחֶנּוּ. הַמָּקוֹם יִקָּחֶנּוּ בְּהַבִּיטוֹ בּוֹ, וְנִרְעָד מֵאֵימָתוֹ:
בְּמוֹקְשִׁים. כְּלֵי אוּמָנוּת שֶׁל צַיָּדִים, שֶׁשּׁוֹלִים בָּהֶם דָּגִים:

Verse 25

תִּמְשֹׁךְ לִוְיָתָן וְגוֹ'. כַּאֲשֶׁר תִּמְשְׁכֶנּוּ בְּחַכָּה וְתָשִׂים אַגְמוֹן בְּאַפּוֹ, הֲיְדַבֵּר אֵלֶיךָ תַּחֲנוּנִים?
כְּלוֹמַר: לֹא תוּכַל (לְהִתְקָרֵב אֵלָיו) בְּכִלְי מְצוּדָה:
תָּשִׂיחַ לְשׁוֹנוֹ. תָּשִׂיחַ חֶבֶל בִּלְשׁוֹנוֹ, לְהוֹצִיאוֹ מִמְּקוֹמוֹ:

Verse 26

אַגְמוֹן. הוּא כָּפוּף, כְּמוֹ "כִּכָּפָה וְאַגְמוֹן" (ישעיה ט:יג); וְעָשׂוּי שֶׁל בַּרְזֶל, לָצוּד בּוֹ דָּגִים:
הֲתָשִׂים. אִם תָּשִׂים אַגְמוֹן בְּאַפּוֹ לְהוֹצִיאוֹ מִן הַיָּם?
וּבְחוֹחַ. כְּלִי שֶׁל צַיָּדֵי דָּגִים:
תִּקּוֹב. כְּמוֹ תִּנְקֹב:

Verse 27

הֲיַרְבֶּה אֵלֶיךָ תַּחֲנוּנִים. אִם יַרְבֶּה לְךָ תַּחֲנוּנִים וְיבַקֵּשׁ עַל נַפְשׁוֹ, שֶׁתַּנִּיחֵהוּ?
אִם יְדַבֵּר. כֶּפֶל מִלָּה:
רַכּוֹת. דְּבָרִים שֶׁל תַּחֲנוּנִים:

Verse 28

הֲיִכְרוֹת בְּרִית עִמָּךְ. אִם יִכְרוֹת בְּרִית לְעָבְדְךָ, שֶׁתִּקָּחֶנּוּ לִהְיוֹת לְךָ עֶבֶד עוֹלָם?

Verse 29

הֲתִשְׂחַק. אִם תְּשַׂחֵק וּתְטַיֵּל בּוֹ, כְּאִלּוּ הוּא צִפּוֹר קָטָן?
וְאִם תִּקְשָׁרֶנּוּ לְצַוָּארֵי (ס"א לְצֹרֶךָ) נְעָרֶיךָ הַקְּטַנִּים, שֶׁיְּטַיְּלוּ בּוֹ; כְּצִפֳּרִים קְטַנִּים שֶׁנּוֹתְנִין לְתִינוֹקוֹת, לְטַיֵּל וּלְפַיְּסוֹ:

Verse 30

יִכְרוּ עָלָיו חֲבֵרִים. אִם יִכְרוּ וַיַּחְכְּמוּ עָלָיו חֲבֵרִים וּמְכַשְּׁפִים, לָצוּד אוֹתוֹ לְהוֹצִיאוֹ מִן
הַיָּם עַל יְדֵי מְכַשְּׁפוֹת, שֶׁיֵּצֵאוּהוּ וְיִתְלְקְחוּהוּ בֵּין תַּגָּרִים; כְּעִנְיָן שֶׁעוֹשִׂים צַיָּדֵי הַיָּם,
שֶׁצָּדִין דָּגִים גְּדוֹלִים בְּחָכְמָתָם, וּבָאִים הַתַּגָּרִים וְקוֹנִים מֵהֶם:
יִכְרוּ. לְשׁוֹן "כּוֹרֶה שׁוּחָה" (ירמיה יח:כב):
חֲבֵרִים. לְשׁוֹן "וְחֹבֵר חָבֶר" (דברים יח:יא):
כְּנַעֲנִים. תַּגָּרִים:

Verse 31

הֲתִמְלֵא. אִם תִּמָּלֵא תַּאֲוָתְךָ, וְתַעֲשֶׂה סֵכוֹת מֵעוֹרוֹ:
וּבְצִלְצַל דָּגִים רֹאשׁוֹ. וְאִם תַּעֲשֶׂה מֵרֹאשׁוֹ צִלְצַל דָּגִים? כֻּפֶל לָשׁוֹן:
צִלְצַל. סֵכֶת דָּגִים. וְלַסֵּכָה עֲשׂוּיָה מֵרֹאשׁוֹ קוֹרֵא אוֹתָהּ צִלְצַל דָּגִים, לְפִי שֶׁעֲשׂוּיָה מִמֶּנּוּ
צִלְצַל. אַמְבּוּרִיץ בְּלַעַ"ז, לְשׁוֹן צֵל הוּא, וְהוּא מִתֵּיבוֹת כְּפוּלוֹת, כְּמוֹ "וְרַקְרַק אַדַמְדַּם"
(ויקרא יג:מט), "פְּתַלְתֹּל" (דברים לב:ה), "קַעֲקַע" (ויקרא יט:כח):

Verse 32

שִׂים עָלָיו כַּפֶּךָ. הִתְגַּבֵּר לַעֲרֹךְ לְפָנָיו, שֶׁתָּשִׂים עָלָיו כַּפֶּיךָ לְהַכּוֹתוֹ:
זְכֹר מִלְחָמָה אַל תּוֹסַף. וְאַל תּוֹסִיף זְכֹר גְּבוּרָתְךָ, לְהִלָּחֵם בּוֹ בַּמִּלְחָמָה
אַל תּוֹסַף. מִן יָסַף, כְּמוֹ "וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ" (בראשית לח:כו); וּבְלַעַ"ז
רֶקְרֵיטַר"שׁ. אַל תּוֹסַף. סָמ"ךְ נִפְתַּחַת, מִפְּנֵי סוֹף פָּסוּק; כְּמוֹ "אַל תּוֹתַר" (בראשית
מט:ד); "וַתֹּתַר" (רות ב:יד); וְכֵן הַרְבֵּה כָּמוֹהוּ:

Chapter 41

Verse 1

הֵן תּוֹחַלְתּוֹ נִכְזָבָה. הֵן אִם תּוֹחַלְתּוֹ נִכְזָבָה, שֶׁלֹּא יְהֵא בּוֹ כֹּחַ לְהִלָּחֵם וְלָזוּז מִמְּקוֹמוֹ:
הֲגַם אֶל מַרְאָיו יֻטָּל. אִם גַּם אֶל מַרְאִית פָּנָיו יֻטַּל וְיִשְׁלַךְ אָדָם, לַעֲמֹד לְפָנָיו לְהִסְתַּכֵּל
בּוֹ, מִפְּנֵי אֵימָתוֹ:

Verse 2

לֹא אַכְזָר כִּי יְעוֹרֲרֶנּוּ. אֵין אַכְזָר גִּבּוֹר וְעָרִיץ, אֲשֶׁר יְעֹרֲרֻנוּ מִשְּׁנָתוֹ, וְיעוֹרֲרֻנוּ מִמְּקוֹמוֹ
לַהֲקִימוֹ:
וּמִי הוּא וְגוֹ'. אֲשֶׁר יִתְיַצֵּב וְיַעֲמֹד לְפָנַי, אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה אֶת כָּל אֵלֶּה:

Verse 3

מִי הִקְדִּימַנִי. וּמִי הוּא אֲשֶׁר הִקְדִּים פָּנַי בְּהַקְבָּלָתוֹ, לְעָבְדֵנִי וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתַי, וַאֲשַׁלֵּם לוֹ
שְׂכָרוֹ?
תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם לִי הוּא. כָּל אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם לִי הוּא, וּבְיָדִי לְפָרַע לוֹ שְׂכָרוֹ וּפְעֻלָּתוֹ
וּמַעֲבָדוֹ:

Verse 4

לֹא אַחֲרִישׁ בַּדָּיו. לֹא אַחֲרִישׁ עַל בָּנָיו שֶׁל צַדִּיק, שֶׁהָלַךְ לְפָנַי בְּתָמִים, וּלְבָנָיו יִשְׁתַּלְּמוּ
שְׂכַר טוֹב אֲבִיהֶם, וְיִמְצְאוּ טוֹבָה בִּזְכוּתוֹ:
וּדְבַר גְּבוּרוֹת וְחִיל עֶרְכּוֹ. וּדְבַר גְּבוּרוֹתָיו אֲשֶׁר נִתְגַּבֵּר לַעֲשׂוֹת הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר, וּתְחִנַּת
סְדוּרוֹ שֶׁל צַדִּיק אֲשַׁלֵּם שְׂכָרוֹ גַּם לְבָנָיו אַחֲרָיו
בַּדָּיו. עֲנָפָיו, וְהֵם בָּנָיו, כְּמוֹ "וַתַּעַשׂ בַּדִּים וַתִּשְׁלַח פֹּארֹת" (יחזקאל יז:ו):

Verse 5

מִי גָּלָה פְּנֵי לְבוּשׁוֹ. חוֹזֵר עַל הָרִאשׁוֹנוֹת, לְדַבֵּר עַל לְוָיָתָן. מִי יוּכַל לְגַלּוֹת קַשְׁקַשּׁוֹת
שֶׁהֵן בְּכֶפֶל רִסְנוֹ, בְּכֶפֶל שְׁפָתָיו כְּשֶׁהֵן פְּתוּחוֹת מִי הוּא אֲשֶׁר יִכָּנֵס שָׁם. בְּכֶפֶל הֵן הַשְּׁפָתַיִם,
שֶׁהֵן כְּפוּלוֹת: אַחַת לְמַעְלָה וְאַחַת לְמַטָּה, שֶׁאֵין בְּרִיָּה רַשָּׁאָה לִיכָּנֵס שָׁם מִפְּנֵי אֵימָתוֹ:

Verse 6

דַּלְתֵי פָנָיו. הֵן הַשְּׁפָתַיִם; כְּשֶׁהוּא סוֹגֵר פִּיו, מִי יוּכַל לְפָתְחָן?
סְבִיבוֹת שִׁנָּיו אֵימָה. אֲשֶׁר מִפְּנֵי פְּתִיחוֹת וְאֵימָתוֹ אֵין בְּרִיָּה יְכוֹלָה לְהִתְקָרֵב לְשִׁנָּיו:

Verse 7

גַּאֲוָה אֲפִיקֵי מָגִנִּים. גַּאֲוָה גְּדוֹלָה יֵשׁ לוֹ בְּחֹזֶק מָגִנָּיו, הֵן קַשְׂקַשִּׂים שֶׁעָלָיו, הַמְּגִנִּין
עָלָיו כְּמָגֵן:
סָגוּר. הוּא חוֹתָם שְׁרִיוֹנוֹ, שֶׁהוּא צַר וְסָגוּר וְעָצוּם; שֶׁכָּל קַשְׂקַשְׂתּ וְקַשְׂקַשְׂתּ דְּבוּקָה בּוֹ
וַאֲדוּקָה לַחֲבֶרְתָּהּ, שֶׁאֵין בְּרִיָּה יְכוֹלָה לְהַכּוֹתוֹ בֵּין הַדְּבָקִים (מלכים א כב:לד). וְזֶהוּ
שֶׁנֶּאֱמַר: אָטֹם בְּאָטֹם יִגַּשׁ. שֶׁכֵּלָן מֻגָּשׁוֹת וּתְכוּפוֹת זוֹ לָזוֹ:

Verse 8

Verse 9

יִתְלַכְּדוּ וְלֹא יִתְפָּרְדוּ. עֲדָיִן כּוֹפֵל לְשׁוֹנוֹ, שֶׁנִּלְכָּדוֹת וְנֶאֱחָדוֹת כָּל אַחַת וְאַחַת בַּחֲבֶרְתָּהּ,
שֶׁלֹּא תִּהְיֶינָה מִתְפָּרְדוֹת זוֹ מִזּוֹ:

Verse 10

עֲטִישׁוֹתָיו תָּהֵל אוֹר. בְּכָל עֲטִישָׁה שֶׁהוּא מִתְעַטֵּשׁ, יָהֵל וְתִזְרַח אוֹר:
תָּהֵל. כְּמוֹ "בְּהִלּוֹ נֵרוֹ" (איוב כט:ג):
וְעֵינָיו כְּעַפְעַפֵּי שָׁחַר. עֵינָיו זוֹרְחוֹת וּמְאִירוֹת כְּדִמְדּוּמֵי חַמָּה, כְּמוֹ לְעֵת בֹּקֶר שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ
מִתְאַדֶּמֶת:

Verse 11

מִפִּיו. מִלַּהֲבַת הַיּוֹצֵאת מֵֽמֶּנּוּ:
מִפִּיו לַפִּידִים יַהֲלֹכוּ. לַפִּידִים יוֹצְאוֹת מִפִּיו:
כִּידוֹדֵי אֵשׁ. כְּמוֹ לַפִּידִים:
יִתְמַלָּטוּ. פִּתְרוֹנוֹ לְפִי עִנְיָנוֹ שוי"ט אישקמוצי"ר בְּלַעַ"ז:

Verse 12

מִנְּחִירָיו יֵצֵא עָשָׁן. כְּסִיר נָפוּחַ עַל הָאֵשׁ, שֶׁמַּעֲלֶה עָשָׁן
וַאֲגַמּוֹן. פִּתְרוֹנוֹ לְפִי עִנְיָנוֹ, לְשׁוֹן כְּלִי חֶרֶשׂ הוּא, כְּמוֹ דּוּד נָפוּחַ ; כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר
"סִיר נָפוּחַ אֲנִי רֹאֶה" (ירמיהו א:יג):

Verse 13

נַפְשׁוֹ גֶּחָלִים תְּלַהֵט. גֶּחָלִים בּוֹעֲרוֹת וְלוֹהֲטוֹת, וְלַהֲבוֹת דּוֹלְקוֹת יוֹצְאוֹת מִפִּיו:

Verse 14

בְּצַוָּארוֹ יָלִין עֹז. גְּבוּרָה:
וּלְפָנָיו תָּדוּץ דָּאָבָה. שֶׁאֵין דַּאֲבוֹן וְעִצָּבוֹן לְפָנָיו, שֶׁאֵינוֹ מִתְיָרֵא מִשּׁוּם בְּרִיָּה. תָּדוּץ
לְשׁוֹן דִּיצָה וְשִׂמְחָה:

Verse 15

מַפְלֵי בְשָׂרוֹ דָּבְקוּ. נִדְבָּקוֹת וּתְכוּפוֹת זוֹ בָּזוֹ, שֶׁהַדָּגִים הֵן נַעֲשִׂין חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת
בִּבְשָׂרוֹ, וּמְדֻבָּקוֹת זוֹ בָּזוֹ. וּבְדָג גָּדוֹל כְּשֶׁהוּא מְבֻשָּׁל, נִרְאוֹת חֲתִיכוֹת כְּשֶׁהֵן שׁוֹכְבוֹת זוֹ
עַל זוֹ וְזוֹ אֵצֶל זוֹ. וְכֵן הוֹלֵךְ סִדּוּר הַמִּלָּה: תְּחִלָּה דִּבֵּר בְּקַשְׂקַשּׁוֹתָיו שֶׁל לִוְיָתָן וְאַחַר כֵּן
בַּחֲתִיכוֹת בְּשָׂרוֹ וְחֹזֶק לִבּוֹ:
מַפְלֵי. לְשׁוֹן כְּפִילוּת חֲתִיכוֹת. וְיֵשׁ לוֹמַר כְּמוֹ פְּלָאֵי פְּלוּיֵי שֶׁבִּלְשׁוֹן גְּמָרָא (נדה כא:)
לְשׁוֹן בִּקּוּעַ בִּקּוּעֵי חֲתִיכוֹתָיו:

דָּבְקוּ. בֵּי״ת קָמוּצָה בְּקָמַץ קָטָן, כְּמוֹ ״וּלְשׁוֹנָם לְחִכָּם דָּבֵקָה״ (איוב כט:י), וְכֵן הַרְבֵּה בְּאֶתְנַחְתָּא וְסוֹף פָּסוּק:

יָצוּק עָלָיו. כָּל מַפָּל וּמַפָּל יָצוּק זֶה עַל זֶה אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹט וְלֹא יִתָּפֵרֵד זֶה מֵעַל זֶה. יָצוּק לְשׁוֹן ״מוּצָק״ (איוב לז:יח), וְהוּא לְשׁוֹן עָשׂוּי, כְּמוֹ יָרוּד מִן יָרַד, יָצוּק מִן יָצַק, ״יָדוּעַ״ (ישעיה נג:ג) מִן יָדַע:

Verse 16

לִבּוֹ יָצוּק כְּמוֹ אָבֶן. לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ חָזָק וּמְיֻסָּד כְּאֶבֶן הַקְּבוּעָה וּנְתוּנָה בִּיסוֹד הַבִּנְיָן בְּחֹזֶק:

יָצוּק כְּפֶלַח תַּחְתִּית. כּוֹפֵל מִלָּתוֹ, שֶׁמְיֻסָּד לִבּוֹ וְקָבוּעַ כְּפֶלַח שֶׁל רֵחַיִם, שֶׁנָּתוּן בְּתַחְתִּיתוֹ שֶׁל פֶּלַח רֶכֶב. שֶׁפֶּלַח רֶכֶב שְׁלֻמָּעָלָה – הוּא סוֹבֵב וּמִתְגַּלְגֵּל וְטוֹחֵן, וְשֶׁל מַטָּה – אֵינוֹ זָז מִמְּקוֹמוֹ כִּי קָבוּעַ הוּא בְּמְקוֹמוֹ, אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹט (ישעיהו מ:כ). הוּא נִקְרָא ׳פֶּלַח׳, שֶׁנֶּאֱמַר ״וַתַּשְׁלֵךְ אִשָּׁה אַחַת פֶּלַח רֶכֶב עַל רֹאשׁ אֲבִימֶלֶךְ״ (שופטים ט:נג), וְאֶת שְׁלֻמָּעָה קָרוּי פֶּלַח תַּחְתִּית:

Verse 17

מִשְּׁתּוֹ יָגוּרוּ אֵלִים. מִפַּחְדּוֹ מִתְיָרְאִים גִּבּוֹרִים וַחֲזָקִים, בֵּין דָּגִים בֵּין שְׁאָר בְּרִיּוֹת מִשְּׁתּוֹ יִתְחַטָּאוּ. לְשׁוֹן חֹפֶר, כְּמוֹ ״וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים״ (מלכים א א:כא):

Verse 18

מַשִּׂיגֵהוּ חֶרֶב בְּלִי תָקוּם. גִּבּוֹר הַמַּשִּׂיגֵהוּ לְהַלָּחֵם בְּחֶרֶב – לֹא יִתְקַיֵּם חַרְבּוֹ, כִּי הוּא יִשְׁבְּרֶנָּה:

חֲנִית מַסָּע וְשִׁרְיָה. וְכֵן כָּל כְּלֵי מִלְחָמָה הַלָּלוּ שֶׁבְּיַד הַמַּשִּׂיג, לֹא יִתְקַיְּמוּ וְלֹא יַעַמְדוּ לְפָנָיו שֶׁל לִוְיָתָן.. מַסָּע. יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהוּא אֶחָד מִכְּלֵי מִלְחָמָה, כְּמוֹ חֶרֶב וַחֲנִית וְשִׁרְיָה. וְיֵשׁ לוֹמַר מַסָּע דּוּגְמַת ״אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע וְגוֹ׳״ (מלכים א ו:ז). וְזֶהוּ פִּתְרוֹנוֹ: חֲנִית מַסָּע שֶׁהוּא גָּדוֹל וְאֵינוֹ נוֹחַ לְטַלְטֵל כָּל כָּךְ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גָּדוֹל וְחָזָק מְאֹד; כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בְּגָלְיַת הַפְּלִשְׁתִּי ״וְחֵץ חֲנִיתוֹ כִּמְנוֹר אֹרְגִים וְלַהֲבַת חֲנִיתוֹ שֵׁשׁ מֵאוֹת וְגוֹ׳״ (שמואל א יז:ז):

וְשִׁרְיָה. שִׁרְיוֹן:

Verse 19

יַחְשֹׁב לְתֶבֶן בַּרְזֶל. כְּלֵי זַיִן שֶׁל בַּרְזֶל חֲשׁוּבִים לְפָנָיו כְּתֶבֶן, וּכְלֵי זַיִן שֶׁל נְחֹשֶׁת הֵם לְפָנָיו כִּרְקָבוֹת עֵץ.

Verse 20

לֹא יַבְרִיחֶנּוּ בֶן קֶשֶׁת. לֹא יִבְרַח מִפָּנָיו בַּעַל קֶשֶׁת וְחִצִּים, וְאַבְנֵי בַּלִּיסְטְרָאוֹת חֲרֵי הֵן לְפָנָיו כְּקַשׁ:

Verse 21

תּוֹתָח. הוּא כְּלֵי זַיִן, וּפִתְרוֹנוֹ לְפִי עִנְיָנוֹ:

וְיִשְׂחַק לְרַעַשׁ כִּידוֹן. לְרַעַשׁ מְהוּמַת בַּעֲלֵי מִלְחָמוֹת נוֹטְלֵי כִּידוֹן, הוּא מְשַׂחֵק וּמְטַיֵּל; שֶׁאֵינוֹ מִתְיָרֵא מִפָּנֵיהֶם:

Verse 22

תַּחְתָּיו חַדּוּדֵי חָרֶשׂ. בְּמָקוֹם חֲנִיתוֹ יֵשׁ זָהָרוּרֵי שֶׁמֶשׁ, כִּי סְנַפִּירִים שֶׁלּוֹ, אֲשֶׁר תַּחְתָּיו – בְּבִטְנוֹ, מְאִירוֹת וּמַזְרִיחוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ:

חַדּוּדֵי. כְּמוֹ ״חֶרֶב חַדָּה״ (יחזקאל ה:א), שֶׁהִיא שְׁנוּנָה, צָחָה וּמְלֻבָּנָה; וְעַל שֵׁם כָּךְ קוֹרֵא לְזַהֲרוּרֵי – חַדּוּדֵי:

חָרֶשׂ. שֶׁמֶשׁ, כְּמוֹ ״הָאוֹמֵר לַחֶרֶס לֹא יִזְרָח וְגוֹ׳״ (איוב ט:ז), ״בְּטֶרֶם תָּבֹא הַחַרְסָה״ (שופטים יד:יח):

יְרַפַּד חָרוּץ עֲלֵי טִיט. מֹלָה כְּפוּלָה, יְרַפַּד חָרוּץ מוּסָב עַל חְדוּדֵי חֶרֶס, עֲלֵי טִיט מוּסָב עַל תַּחְתִּיתוֹ, בְּמָקוֹם שֶׁהוּא שָׁם עַל הַחוֹל, זֶה טִיט רְפוּדוֹ מַזְרִיחַ כְּזָהָב חָרוּץ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "חֻרְפְּיָתוֹ זָהָב" (שיר השירים ג:י), חָרוּץ מִין זָהָב, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "מֵחָרוּץ תְּבוּאָתָהּ" (משלי ג:יד), "טוֹב פְּרִיָהּ מֵחָרוּץ וּמִפָּז" (משלי ח:יט). יְרַפַּד לְשׁוֹן מַצָּע וּמִשְׁכָּב כְּמוֹ "חֻרְפְּיָתוֹ זָהָב" (שיר ג:י):

Verse 23

יַרְתִּיחַ כַּסִּיר מְצוּלָה. כְּסִיר קָטָן נָפוּחַ, שֶׁמַּעֲלֶה מְהֵרָה רְתִיחוֹת תְּכוּפוֹת וּרְצוּפוֹת, כֵּן הוּא מַרְתִּיחַ אֶת הַמְּצוּלָה שֶׁהִיא גְּדוֹלָה וַעֲמֻקָּה:
יָם יָשִׂים כַּמֶּרְקָחָה. כְּמֶרְקַחַת רִקּוּחַ בְּשָׂמִים, שֶׁהִיא מְעוֹרֶבֶת וּמְעֹרֶבֶת, כְּמוֹ כֵן יָשִׂים וְיָעֲרֵב אֶת הַיָּם כְּשֶׁהוּא זָז מִמְּקוֹמוֹ:

Verse 24

אַחֲרָיו יָאִיר נָתִיב. כְּשֶׁהוּא פוֹרֵחַ וְשָׂט בַּיָּם, אַחֲרָיו מֵאִיר נָתִיב הַתְּהוֹם; שֶׁלְּפִי שָׂעָה שֶׁהוּא פוֹרֵחַ, וְאֵין שָׁם מַיִם מֻחֲמֶצֶת מְרוּצַת פְּרִיחָתוֹ:
יַחְשֹׁב תְּהוֹם לְשֵׂיבָה. תְּהוֹם חָשׁוּב לְפָנָיו בְּחֲלָשׁוּת וְתַשּׁוּת לְשֵׂיבָה. לְחַלְּשׁוּת שֶׁל זִקְנָה וְשֵׂיבָה:

Verse 25

אֵין עַל עָפָר מָשְׁלוֹ. מ״ם חֲטַף קָמַץ, וּפִתְרוֹנוֹ: מֻמְשָׁלְתּוֹ – שֶׁאֵין בְּרִיָּה מוֹשֶׁלֶת עָלָיו. וְהוּא שֵׁם דָּבָר: מוֹשֵׁל וְשִׁלְטוֹן, וְעַל כֵּן הַמ״ם מְנֻקֶּדֶת בַּחֲטַף קָמַץ הֶעָשׂוּי בְּלִי פָּתַח כְּמוֹ "הֶעָשׂוּי" (שמות ג:טז), וְלֹא יָדַעְתִּי לוֹ רֵיעַ. וּפִתְרוֹנוֹ: הֶעָשׂוּי בְּלִי פָּתַח וּמְחֻתָּה, שֶׁאֵינוֹ מִתְיָרֵא מִן הַבְּרִיּוֹת; כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּסּוּס "יִשְׂחַק לְפַחַד וְלֹא יֵחָת" (איוב לט:כב):

Verse 26

אֶת כָּל גָּבֹהַּ יִרְאֶה. כָּל הַגְּבוֹהִים שֶׁבָּעוֹלָם הוּא רוֹאֶה תַּחְתָּיו, וְכֵן הוּא מִנְהַג הָעוֹלָם, אֲשֶׁר אוֹתוֹ הָעוֹמֵד לְמַעְלָה רוֹאֶה אֶת הַתַּחְתּוֹן יוֹתֵר מִמָּה שֶׁרוֹאֶה הַתַּחְתּוֹן, וְאֵין לַתַּחְתּוֹן גְּבוּרָה וְנִצָּחוֹן נֶגֶד הָעֶלְיוֹן. וְלִוְיָתָן זֶה רוֹאֶה אֶת כָּל הַגְּבוֹרִים, לוֹמַר שֶׁאֵין לָהֶם גְּבוּרָה כְּנֶגְדּוֹ:
הוּא מֶלֶךְ עַל כָּל בְּנֵי שָׁחַץ. מֹלָה כְּפוּלָה: עַל כָּל גַּאֲוָה יִרְאֶה, וְהוּא מֶלֶךְ עַל כָּל בְּנֵי שָׁחַץ – בְּנֵי גַּסּוּת הָרוּחַ שֶׁבָּרָאתִי בָּעוֹלָמִי, שֶׁאֵין לָהֶם כְּנֶגְדּוֹ מֻמְשָׁלָה וּשְׁרָרָה. וְהָאֵיךְ נִשָּׂאֵךְ לִבֵּךְ לְשֵׂאת רֹאשׁ לְפָנַי, לְהִתְוַכֵּחַ נֶגְדִּי – כִּי הִנְנִי עוֹשֶׂה אֶת כָּל הַנִּפְלָאוֹת הָאֵלֶּה?!

Chapter 42

Verse 1

Verse 2

(מענה איוב): יָדַעְתִּי כִּי כֹל תּוּכָל. כִּי הַכֹּל תּוּכַל לַעֲשׂוֹת, כַּאֲשֶׁר יָשָׂר בְּעֵינֶיךָ:
וְלֹא יִבָּצֵר מִמְּךָ מְזִמָּה. כּוֹפֵל מִלָּתוֹ: שֶׁאֵין מְזִמָּה וּמַחֲשָׁבָה נִבְצֶרֶת וְנִסְתֶּרֶת מִמְּךָ, אֲשֶׁר כָּל מַחֲשָׁבוֹתֶיךָ תּוּכַל לִגְמֹר וּלְמַלְאוֹת; כִּי בְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לַעֲשׂוֹת כָּל הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ (דברי הימים א כט:יב). וּמִקְרָא זֶה דּוּגְמַת "וְעַתָּה לֹא יִבָּצֵר מֵהֶם כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת" (בראשית יא:ו):

Verse 3

מִי זֶה מַעְלִים. אֲשֶׁר הֶעֱלִים וְכִסָּה עֲצָתוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּבְלִי דַעַת? יָדַעְתִּי כִּי הַכֹּל בְּיָדְךָ לַעֲשׂוֹת, וְעַל כֵּן הִגַּדְתִּי קְצָת מִגְּבוּרוֹתָיו כַּאֲשֶׁר הָיוּ עִם לְבָבִי, כַּאֲשֶׁר יָדַעְתִּי:

וְלֹא אָבִין. אֲבָל לֹא הֵבַנְתִּי כָּל כָּךְ, כַּאֲשֶׁר הוֹדַעְתַּנִי; כִּי כַמָּה נִפְלָאוֹת נִסְתָּרוֹת וְנֶעֱלָמוֹת
מִמֶּנִּי, אֲשֶׁר אֵינֶנִּי יוֹדֵעַ:

Verse 4

Verse 5

שְׁמַע אֹזֶן שְׁמַעְתִּיךָ. כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֶךָ, וְעַתָּה עֵינִי רָאֲתָה אֶת שְׁכִינָתֶךָ:

Verse 6

עַל כֵּן. אֲשֶׁר זָכִיתִי לַחֲזוֹת שְׁכִינָתֶךָ, מוֹאֵס אֲנִי בְּחַיַּי; וְאֶהְיֶה מִתְנַחֵם, אִלּוּ הָיִיתִי שׁוֹכֵן
בֶּעָפָר, לָשׁוּב לְעָפָר וָאֵפֶר אֲשֶׁר לֻקַּחְתִּי מִשָּׁם:

Verse 7

וּבִשְׁנֵי רֵעֶיךָ. בְּלִדַּד הַשּׁוּחִי וְצוֹפַר הַנַּעֲמָתִי:
כִּי לֹא דִבַּרְתֶּם. שֶׁהֲרֵי לֹא דִבַּרְתֶּם אֵלַי טַעֲנָה נְכוֹנָה כְּעַבְדִּי אִיּוֹב ; שֶׁהֲרֵי הוּא לֹא פָּשַׁע
בִּי, כִּי אִם עַל אֲשֶׁר אָמַר "תָּם וְרָשָׁע הוּא מְכַלֶּה" (איוב ט:כב), וְעַל יְדֵי הַשָּׂטָן הַמְקַטְרֵג
אֶת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם שׁוֹט יָמִית פִּתְאוֹם וְגוֹ'" (איוב ט:כג). וְאִם הוֹסִיף לְדַבֵּר –
מִפְּנֵי קֹשִׁי יִסּוּרִין אֲשֶׁר כָּבְדוּ וְחָזְקוּ עָלָיו דִּבֵּר. אֲבָל אַתֶּם פְּשַׁעְתֶּם, עַל אֲשֶׁר הִרְשַׁעְתֶּם
אוֹתוֹ, לֵאמֹר "הֲלֹא יִרְאָתְךָ כִסְלָתֶךָ" (איוב ד:ו), וְהֶחֱזַקְתֶּם אוֹתוֹ בְּחֶזְקַת רָשָׁע. וּלְבַסּוֹף
הֱיִיתֶם מְשֻׁתָּקִים וּמְנֻצָּחִים לְפָנָיו; וְהָיָה לָכֶם לְנֶחָמוֹ, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אֱלִיהוּא. וְלֹא דַי לְאִיּוֹב
בְּצָרָתוֹ וְיִסּוּרָיו, כִּי גַּם הוֹסַפְתֶּם עַל חַטֹּאתֵיכֶם פֶּשַׁע לְהַקְנִיטוֹ:

Verse 8

וְהַעֲלִיתֶם עוֹלָה בַּעַדְכֶם. לְמַעַן שֶׁתִּתְרַצּוּ וְתִתְפַּיְסוּ לְפָנַי, וּבִלְבַד אֲשֶׁר עַבְדִּי אִיּוֹב יִתְפַּלֵּל
עֲלֵיכֶם אֲשֶׁר אֶסְלַח לְחַטֹּאתֵיכֶם, וּלְפָשְׁעֵיכֶם לֹא אֶזְכֹּר עוֹד:
כִּי אִם פָּנָיו אֶשָּׂא. שֶׁהֲרֵי פָּנָיו אֶשָּׂא לְקַבֵּל תְּפִלָּתוֹ. הֲרֵי אִם כְּמוֹ אֲשֶׁר, וְכֵן "עַד אִם כִּלּוּ
לְשׁוֹת" (בראשית כד:יט), "אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו" (שמות כא:ל), וְכֵן הַרְבֵּה:
כִּי לֹא. שֶׁהֲרֵי לֹא:

Verse 9

וַיִּשָּׂא ה' אֶת פְּנֵי אִיּוֹב. וַיִּשָּׂא כְּמוֹ "נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה" (בראשית יט:כא),
שֶׁקִּבֵּל תְּפִלָּתוֹ וְהִסְבִּיר לוֹ פָּנִים:

Verse 10

שָׁב אֶת שְׁבוּת אִיּוֹב בְּהִתְפַּלְלוֹ. שָׁב נוֹפֵל לוֹמַר בְּעִנְיָן זֶה, וַהֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ כְּתִיב וְהֵשִׁיב
אֶת שְׁבוּת אִיּוֹב:
בְּהִתְפַּלְלוֹ בְּעַד רֵעֵהוּ. בִּזְכוּת שֶׁהִתְפַּלֵּל עַל כָּל רֵיעַ וְרֵיעַ שֶׁלּוֹ:
לְמִשְׁנֶה. עַל אֶחָד שְׁנַיִם (נראה דקאי גם על מה שכתב למעלה שהיה לו לומר להשיב
מהר"ז), וְלֹא דִקְדֵּק הַמִּקְרָא בְּמִלָּתוֹ:

Verse 11

לְפָנִים. כָּל אֲשֶׁר הָיוּ אוֹהֲבָיו וּמַכִּירָיו בְּטֶרֶם הִגִּיעוּ אֵלָיו הַיִּסּוּרִים:
וַיָּנֻדוּ לוֹ. לְשׁוֹן קוֹנְפֶלֵי"נְט"א בְּלַע"ז:
קְשִׂיטָה. מָעָה:
וְאִישׁ. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד (רוצה לומר שלא תאמר שהכונה שיש שנתנו לו קשיטה ויש שנתן
לו נזם לכך כתב רש"י ואיש פירושו כל אחד ואחד מהר"ז):

Verse 12

מֵרֵאשִׁיתוֹ. יוֹתֵר מֵרֵאשִׁית עָשְׂרוֹ:

Verse 13

שִׁבְעָנָה. הֵם פַּעֲמַיִם שֶׁבַע, שְׁתֵּי שְׁבִיעִיּוֹת; כְּמוֹ "שְׁבֻעִים" (ויקרא יב:ה), שֶׁהֵם שְׁתֵּי
שָׁבוּעוֹת:

Verse 14

וַיִּקְרָא שֵׁם הָאַחַת יְמִימָה. עַל שֵׁם יָפְיָן נִקְרְאוּ שְׁמוֹתֵיהֶן:
יְמִימָה. צָחָה וּמְלֻבָּנָה כַּיּוֹם:
קְצִיעָה. רֵיחָהּ נוֹדֵף וּמְבֻשָּׂם, כִּקְצִיעָה שֶׁל בֹּשֶׂם:
קֶרֶן הַפּוּךְ. עַל שֵׁם הַקֶּרֶן שֶׁנּוֹתְנִין בּוֹ כְּחוֹל וּבוֹרִית, שֶׁנֶּאֱמַר "וְתִקְרְעִי בַפּוּךְ עֵינַיִךְ"
(ירמיהו ד:ל):

Verse 15

וְלֹא נִמְצָא נָשִׁים יָפוֹת כִּבְנוֹת אִיּוֹב וְגוֹ'. וְלֹא נִמְצָא מַעֲשֶׂה שֶׁל נָשִׁים יָפוֹת, כְּמַעֲשֶׂה יְפֵי
שֶׁל בְּנוֹת אִיּוֹב; וּמִקְרָא זֶה דּוֹגְמַת "וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים" (במדבר ט:ו); וְכֵן
הַרְבֵּה:
וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם. מִתּוֹךְ חֶשְׁבּוֹנָן וְיָפְיָן, נָתַן לָהֶם נַחֲלָה עִם
הָאַחִים:

Verse 16

Verse 17

וּשְׂבַע יָמִים. מִן שָׂבֵעַ יֹאמַר שְׂבַע בְּדֶבֶקוּת: